

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
ΝΑΟΥΣΗΣ

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

10 χρόνια

Νιάουστα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

10 ΧΡΟΝΙΑ

Φυλάξτε τὰ τεύχη τῆς «Νιάουστας»

Παλαιὰ τεύχη μπορείτε νὰ προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ Συλλόγου

Ἡ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον

τῶν συνδρομητῶν της

Παρακαλοῦμε νὰ μεριμνήσετε γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς συνδρομῆς

τοῦ ἐτους 1987

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ

2) ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΥ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΟΥΝ
ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙ·ΚΟ ΣΠΙΤΙ

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

Βασ. Φιλίππου 21. Ὁρες λειτουργίας ἀπογεύματα Δευτέρα, Τρίτη, Τετάρτη, Πέμπτη.

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ ΟΔΥΣ. Παρενίαυτοφορία - Το άζωτο 195

Ετήσια συνδρομή Ιδιωτών	δρχ. 800
Δήμοι, Κοινότητες, Συν)σμοί	δρχ. 2.000
Εξωτερικού δολλάρια	20

Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» και η δεκάχρονη ιστορία της

Σήμερα που γιορτάζονται τα δέκα χρόνια της «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ» ας πούμε λίγα λόγια «πώς γεννήθηκε» και πώς «μεγάλωσε» το περιοδικό μας. Λεπτομέρειες θα αναφερθούν στο επόμενο τεύχος.

Είναι αλήθεια ότι το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου που προέκυψε από τις εκλογές του Δεκεμβρίου 1976 ασχολήθηκε «υπεύθυνα» αρκετές φορές για την έκδοση ενός εντύπου. Εδώ αξίζει να αναφερθεί ότι ο Σύλλογος απεργιστών είχε στα ενεργητικά του την επανέκδοση «της Ιστορίας της πόλεως Ναούσης» του Ευστ. Στουγιαννάκη, βελτιωμένη και συμπληρωμένη. Επομένως στο θέμα των εκδόσεων υπήρχε μια μικρή σχετική πείρα.

Η σύνθεση του Διοικητικού Συμβουλίου ήταν η εξής: 1) Οδ. Ντινόπουλος πρόεδρος, 2) Πόπη Καλαγερά αντιπρόεδρος, 3) Ελένη Μήτσαλα γενική γραμματέας, 4) Γεώργιος Γκέσιος ταμίας, 5) Στούρος Δοδης μέλος, 6) Αντώνης Γιάννης μέλος, 7) Ζαφείρης Μαγγανάρης μέλος, 8) Αθηνά Παρόσχου μέλος και 9) Δημ. Κουρμούλης μέλος.

Στις συνεδριάσεις ακούστηκαν πολλές γνώμες και διατυπώθηκαν πολλές απόψεις για την μορφή και την ύλη που θα περιελάμβανε το περιοδικό. Παλύ σύντομα βρέθηκαν οι πρώτοι συνεργάτες του περιοδικού, οι οποίοι προσέδωσαν εγκαίρως τις πρώτες συνεργασίες τους προς δημοσίευση. Επιστημάνθηκαν οι δυσκολίες και μελετήθηκαν τα προβλήματα οικονομικής, τεχνικής και ποικιλομορφικής φύσεως που κρύβει κάθε έκδοση.

Η συνεδρία της 26-4-77 ήταν

καθοριστική. Την μέρα αυτή πάρθηκαν οι οριστικές αποφάσεις και συζητήθηκαν όλες οι λεπτομέρειες της εκδόσεως του περιοδικού. Την μέρα εκείνη είχαμε και τα «βαφτίσια» του περιοδικού μας. Το Διοικητικό Συμβούλιο εγκρίνει ομόφωνα την πρόταση του προέδρου του Συλλόγου κ. Οδ. Ντινόπουλου και το περιοδικό αποκτά το όνομά του: «ΝΙΑΟΥΣΤΑ», που είναι το παλιό όνομα της πόλης.

Η πρώτη συντακτική επιτροπή απαρτίστηκε από τους Οδ. Ντινόπουλο, Ελένη Μήτσαλα και Γιάννη Καρατσιώλη. Από το 6ο τεύχος (1979), ο Γιάννης Καρατσιώλης ορίστηκε αντιπρόεδρος του περιοδικού μας στη Βέροια, και την κενή θέση κατέλαβε η κ. Λευκή Σαμορά. Από το 7ο τεύχος (1979), η συντακτική επιτροπή γίνεται τετραμελής με τον κ. Χρ. Μουχάγιερ και από το τεύχος 29ο (1984), πενταμελής με τον κ. Αλέκο Οικονόμου.

Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» αρχικά από το 1ο τεύχος ως και το 14ο τυπώθηκε στη «Β Βιοτυπωτική» Θεσσαλονίκης με υπεύθυνους τυπογράφου τους Περικλή Ζέγγο και Σία. Τα τεύχη 15ο, 16ο, 17ο, 18ο και 19ο τυπώθηκαν στα «Μακεδονικά Νέα» Νάουσας. Από το 20ο τεύχος και μέχρι σήμερα η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» τυπώνεται στη Θεσσαλονίκη στο Τυπο-

γραφείο Αντώνη Μαυρογένη.

Με το σημερινό τεύχος συμπληρώνεται και ο πέμπτος τόμος. Έχουν κυκλοφορήσει συνολικά 41 τεύχη. Το τί περιλαμβάνει το κάθε τεύχος και ο κάθε τόμος εύκολα μπορεί να το διαπιστώσει κανείς από το ευρετήριο ύλης του κάθε τόμου. Ένα νούμερο αρκεί. Υπολογίζεται να έχουν δημοσιευθεί στους πέντε τόμους πάνω από 1.000 άρθρα, κείμενα, εργασίες, ειδικές έρευνες, αφιερώματα, επιστημονικές συνεργασίες κλπ. κάθε μορφής.

Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίχθηκε και στηρίζεται στις δικές της δυνάμεις. Δεν ενισχύθηκε οικονομικά από κανένα φορέα Δημοσίου, Δημοτικό ή Ιδιωτικό. Είναι περιοδικό αυτοδύναμο και αυτόφωτο. Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» έχει δική της φωνή, και η κυκλοφορία της ανεβαίνει από τεύχος σε τεύχος. Το γεγονός αυτό οφείλεται κυρίως στους συνδρομητές οι οποίοι το περιβάλλουν με αγάπη και εμπιστοσύνη. Αυτοί στηρίζουν το περιοδικό.

Κι' αυτό είναι μία επιβεβαίωση ότι η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» βαδίζει στον σωστό δρόμο. Κι' αυτό είναι μία ικανοποίηση για τους υπεύθυνους του περιοδικού, ότι η προσπάθεια και οι προσπάθειές τους αναγνωρίζονται.

Ο. Ντιν.

Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ»

εύχεται

στους συνεργάτες
και τους αναγνώστες της

ΚΑΛΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ
ΚΑΙ ΧΑΡΟΥΜΕΝΟ 1988

ΝΕΟΤΕΡΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ και - ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΜΕΤΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ

Η ιστορία της Νάουσας μετά την Επανάσταση του 1822 και τον χαλασμό παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον, γιατί μέσα σ' έναν αιώνα περίπου (1830 - 1912) η πολιτεία αυτή αναγεννιέται από τη στάχτη και εμφανίζει μιάν ανάπτυξη κοινωνικο-οικονομική σπουδαία για την εποχή της.

Η ιστορική σύνθεση, όμως, της πορείας αυτής, μέσα στον 19ο αιώνα, είναι αρκετά δύσκολη και οι προβληματισμοί πολλοί. Όπως τονίστηκε και άλλη φορά τα στοιχεία είναι ελλιπή, οι γραφτές πηγές είναι δυσεύρετες και η προφορική παράδοση σδύνει με την πάροδο του χρόνου. Η λαογραφία, και μάλιστα η ερασιτεχνική, ίσως να βοηθάει στην διερεύνηση των ιστορικών γεγονότων, αλλά δεν δίνει λύσεις και πολλές φορές υπερβυεί την αλληλουχία των γεγονότων.

Η προσπάθεια πρέπει να τείνει στη διερεύνηση των αντικειμενικών συνθηκών της ανάπτυξης της πόλης, σε συνδυασμό με τις συνθήκες της όλης περιοχής, του βιλαετιού της Θεσσαλονίκης και γενικότερα με τις συνθήκες που επικρατούσαν στο ευρωπαϊκό τμήμα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Από γεωγραφική άποψη η Νάουσα, χτισμένη στους πρόποδες του Παριμίου, με τον ποταμό Αράπιτσα να την διασχίζει, απομακρυσμένη από τον κάμπο και τις πολυσύχναστες δημοσιές, παρουσίαζε και παρουσιάζει μιάν ιδιαιτερότητα. Επί τουρκοκρατίας, υπάγεται διοικητικά στον Καζά της Βέροιας, του Σαντζακίου (αργότερα Βιλαετιού) της Θεσσαλονίκης με ιδιαίτερα προνόμια (προστατευόμενη πόλη της Βαλιντέ Χανούμ) και Μουντέρη. Ο πληθυσμός της, στο σύνολό του σχεδόν, είναι ελληνικής.

Πριν από την Επανάσταση του 1822, η κωμόπολη αυτή είχε μιάν έντονη οικονομική δραστηριότητα και κοινωνική ζωή. Πολλά έχουν γραφεί και οι μαρτυρίες των ξένων περιηγητών, όπως και τα δημοσία (τούρκικα) έγγραφα μας δίνουν την εικόνα της ακμής της Νάουσας στον 18ο αιώνα. Και νομίζουμε ότι περιτεύει η επανάληψη των γνωστών στοιχείων και ιστορικών γεγονότων (1).

Το ζήτημα που μπαίνει είναι το τί ξαπόρινε μετά την Επανάσταση και το «χαλασμό». Πόσοι κάτοικοι, πόσα σπίτια, πόσες βιοτεχνίες κλπ. διασώθηκαν από την καταστροφή και πότε αρχίζει μιά καινούργια ζωή; Ερωτήματα βασικά, που χρειάζονται κάποια απάντηση. Εφόσον δεν υπάρχουν σίγουρες πηγές, είμαστε αναγκασμένοι να βγάλουμε κάποια συμπεράσματα και εικασίες από σκόρπια έγγραφα, δημόσια και ιδιωτικά.

Από έγγραφο των τουρκικών αρχείων Θεσσαλονίκης και Βερόιας (συλλογή Ι. Βασιλαδέλλη) (2) του Βεζύρη Μεχμέτ Εμίν Πασά, με ημερομηνία 20 Μουχαρέμ 1238 (7 Οκτωβρίου 1822), μαθαίνουμε ότι αμέσως μετά την καταστολή της Επανάστασης έγινε καταγραφή και κατάληψη από το Τουρκικό Δημόσιο των οικημάτων, αγρών, αμπελώνων, κτηνιάτων και τσιφλικιών των κατοίκων της Νάουσας και συντάχτηκαν λεπτομερείς πίνακες. Κατασχέθηκαν η περιουσία 408 επαναστατών, που σκοτώθηκαν ή ξέφυγαν σε άλλα μέρη, μαζί με το τσιφλίκι του «φυνεουθέντος» Προέδρου Ζαφειράκη στο Γκούλισιάνη (χω-

ράφια 1681 στρέμματα, μωρεόκηποι 225 στρ., αμπελώνες 644 στρ., οικόπεδα, εργαστήρια 14, αποθήκες 8, βαφεία 3, μύλοι 27, οικόπεδα οι-

Του
Αχ. Γκούτα
Επίτημου Δικηγόρου

κιών 426). Επίσης έγινε καταγραφή και κατάληψη όλης της περιουσίας που ανήκε στις 6 Εκκλησίες της Νάουσας και στα γύρω από την πόλη μετόχια μοναστηριών. Σε άλλον πίνακα του ίδιου εγγράφου υπάρχουν τα ονόματα 198 κατοίκων, που επέστρεψαν στη Νάουσα μετά τα γεγονότα, με το ενδεικτικό ότι τους δόθηκεν αμνηστία και τους επιστράφηκαν οι περιουσίες (συνολικά αγροί 999 στρέμματα, 798 αμπελώνες και 17 εργαστήρια, 14 χάνια, αποθήκες, 4 γναφεία, 26 μύλοι, 193 σπίτια).

Από τα επίσημα αυτά έγγραφα βγαίνει κάποιο συμπέρασμα: ότι τα περισσότερα οικήματα, σπίτια και βιοτεχνικά εργαστήρια καταστράφηκαν και ότι συνολικά περιώθηκαν περί τα 200 σπίτια κατοικίσιμα, με πρώτους κατοίκους γύρω στις 200 οικογένειες.

Είναι αυτονόητο ότι οι επιζήσαντες, ύστερα από μιάν Επανάσταση και Χαλασμό, δε θα μπορούσαν σε λίγο χρονικό διάστημα να ξαναρχίσουν μιά κανονική ζωή και να αναπτύξουν κάποια οικονομική δραστηριότητα. Έπρεπε να επουλώσουν πρώτα τις πληγές τους. Χρειάζονταν και άλλα χέρια και η πόλη είχε ανάγκη και από άλλους κατοίκους. Και ήρθαν από τα γύρω χωριά, κυρίως τα ορεινά (Οσλίανη,

Ντραζίλοδο, Γραιμιατικό κ.ά.) (¹), όπως και από ορισμένα πεδινά, πολλοί μετανάστες.

Η Νάουστα και προεπαναστατικά είχε τραβήξει πολλούς κατοίκους από άλλες περιοχές, όπως Βλάχους από την περιοχή της Σαμαρίνας, διωκόμενους από τον Αλή Πασά (²) από τα ορεινά χωριά, όπως από την Κουτσούφλιανη και από αλλού. Οι κοινοτικοί άρχοντες της Νάουστας προστάτευαν πάντα τους φυγάδες και τους ξένους, γιατί οι μεταναστεύσεις αυτές ενίσχυαν το δημογραφικό και οικονομικό δυναμικό των πόλεων υποδοχής (³).

Μαζική μετανάστευση στη Νάουσα από τα γύρω χωριά και από άλλα μέρη ήταν επόμενο να εμφανιστεί αμέσως μετά το καταλάγιασμα από το «χαλασμό». Σιγά - σιγά οι έποικοι θα τακτοποιούνταν και μερικοί από τους φυγάδες θα γύριζαν με την ελπίδα κάποιας αμνηστευσης, να ξαναπάρουν τις δημιευμένες περιουσίες τους. Και, νομίζουμε πως αυτή η μαζική μετανάστευση και ο εποικισμός της καταστραμμένης πόλης θα ολοκληρώθηκε μέχρι το 1830.

Ακριδώς τότε (1830) δόθηκε και ειδικό «φερμάνι» του Σουλτάνου Μαχμούτ Β', με το οποίο δόθηκε η άδεια και εντολή να τηρηθεί η νόμιμη διαδικασία για να επαναποκτήσουν όλοι οι Ναουσαίοι την περιουσία τους («μούλκια» ή «μυλάκια»), εφόσον επιστρέψουν (οι ίδιοι ή οι κληρονόμοι τους συγγενείς) στην πόλη τους. Στο φερμάνι αυτό μνημονεύεται και η εγκατάσταση στην πόλη και 100 «οθωμανικών οικογενειών» (⁴).

Με την παραπάνω σουλτανική «δικταγή» τακτοποιείται κάπως η ιδιοκτησιακή κατάσταση των κατοίκων και δίνεται μιá ώθηση για οικονομική ανάπτυξη.

Οι κάτοικοι της Νάουστας, όπως καταστάλαξαν τα πρώτα δέκα χρόνια (οι περισσότεροι και οι έπο-

κοι), ήταν φυσικό να στραφούν στις προεπαναστατικές οικονομικές δραστηριότητες, δηλαδή στην βιοτεχνία, σιροτροφία, οινοποιία, και την εκμετάλλευση των υδροτροβείων (μπατάνια) κ.ά. Κατά μια προφορική παράδοση (Κ. Χατζημιχαίου), εκτός από τους ντόπιους «τζορ μπατζίδες» ήρθαν και εγκαταστάθηκαν και άλλοι κοτζαμπάσηδες, από άλλα μέρη, με αρκετά χρήματα και επιδόθηκαν κι' αυτοί σε οικονομικές επιχειρήσεις και κυρίως στην βιοτεχνία των σαγιακιών. Η τελευταία βιοτεχνία χρονολογείται από το 1840 και αναπτύχθηκε σύντομα με την εξαγωγή των χοντρών αυτών υφανμάτων στην παλιά Ελλάδα, πλουτίζοντας τους επιχειρηματίες.

Η ανάπτυξη της βιοτεχνίας και του εμπορίου, με τις εξαγωγές (σαγιακιών στη νότια Ελλάδα και στον Βαλκανικό χώρο, προϊόντων της σιροτροφίας στη Θεσσαλονίκη και τυροκομικών προϊόντων και κρασιών στην Αίγυπτο κ.ά.), είχε σαν αποτέλεσμα η οικονομία της πόλης να παρουσιάζει μιάν ανάκαμψη στα μέσα του 19ου αιώνα, με συνεχή ανοδική πορεία μέχρι την πρώτη δεκαετία του επόμενου αιώνα. Είναι χαρακτηριστικό ότι μεταναστευτικό ρεύμα δημιουργήθηκε μόνο μετά το 1900. Μέχρι τότε, οι Ναουσαίοι μετανάστες ήταν κατά κύριο λόγο έμποροι, που στα ξένα μέρη ίδρυσαν γερά εμπορικά σπίτια (Αίγυπτος: Κοκκινάιοι, Λαππαίοι, Γκουνταίοι κλπ., - στο Σεράγεβο: Σεφερτζήδες, Γουργουλιάντος). Πάντοτε με στενή επαφή με την «μητρόπολή τους», την γενέτειρα, εμπορεύοντα στην αρχή τα προϊόντα της πατρίδας και στη συνέχεια κάνουν γενικό εμπόριο. Η πόλη αναπτύσσει και διατηρεί σχέσεις οικονομικές με τις γύρω πόλεις και τα χωριά, τη Θεσσαλονίκη και το εξωτερικό. Και μπορούμε να ισχυριστούμε ότι από τα μέσα του 19ου αιώνα είχαν αρχίσει κάποια «ευσσώρευση κεφαλαί-

ου», ώστε να είναι δυνατή η ίδρυση του πρώτου διομηχανικού εργοστασίου στα 1874 (Νηματοουργείο Λόγγου - Κύρση και Τουρπάλη) και να ακολουθήσουν στα επόμενα είκοσι χρόνια και άλλα εργοστάσια, με την εκμετάλλευση των υδατοπτώσεων της περιοχής (⁵).

Η Νάουσα, όμως, δεν είναι ξεκομμένη από τον περίγυρό της. Εκτός από το ότι ανήκει στον Καζά της Βέροιας, του Βιλαετίου της Θεσσαλονίκης, βρίσκεται στον Βαλκανικό χώρο, το τμήμα αυτό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όπου από τα τέλη του 18ου αιώνα παρατηρούνται κοινωνικο-οικονομικές εξελίξεις και μεταβολές, με την δημιουργία αστικών κέντρων και μεγάλης βιοτεχνίας (μυριφακτούρες). Σ' αυτό έρχονται να βοηθήσουν οι μεταρρυθμίσεις των «προδευτικών» Σουλτάνων.

Περί τα τέλη του 18ου αιώνα, με την κοινωνικο-πολιτική κρίση του Οθωμανικού Κράτους, γίνεται αισθητή η ανάγκη του εκσυγχρονισμού και «εξευρωπαϊσμού» της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Μιά κίνηση ορσιμένων προδευτικών αξιωματούχων και διανοουμένων φέρνει κάποις μερικό αποτέλεσμα με τους μεταρρυθμιστές σουλτάνους Σελίμ Γ' και κυρίως του Μαχμούτ Β'. Είναι η περίοδος των ρυθμίσεων του «Τανζιμάτ» (δεκαετία 1830 ως τη δεκαετία του 1860) (⁶).

Η σημασία των εξελίξεων αυτών στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και ιδιαίτερα των δύο πολιτικών πράξεων - νομοθετημάτων - του Τανζιμάτ (1839) και του Χαττι Χουμαγιούν (1856) για τους αλύτρωτους Έλληνες ήταν εξαιρετική. Γιατί με τα νομοθετήματα αυτά, που μιá ορισμένη ελληνική ιστοριογραφία έχει την τάση να αγνοεί, δίνονται στους χριστιανούς ραγιάδες τα ίδια με τους μουσουλμάνους δικαιώματα του Οθωμανού πολίτη. «Χάρη στις μεταρρυθμίσεις αυτές διαχωρρώνεται μια νέα «ελληνο-οθωμανική» α-

στική τάξη, που δίπλα στα ορθόδοξα χαρακτηριστικά και τις ελληνικές της δόξες αποκτούσε τώρα την οθωμανική κρατική υπηκοότητα»⁽⁹⁾. Με την ολοκληρωτική σεδόν απουσία τουρκο-οθωμανικής αστικής τάξης, επόμενο ήταν οι τώες ραγιάδες, ελληνο-οθωμανοί, αστοί να αναπτύξουν μεγαλύτερη οικονομική δραστηριότητα.

Και στην αναπτυσσόμενη κοινωνία της Νιάουσας η επιδραση των παραπάνω μεταρρυθμίσεων και νομοθετημάτων ήταν ευνοϊκή στο οικονομικό επίπεδο. Υπάρχει μιά επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης απ' το 1860 περίπου, ώστε στις αρχές του αιώνα μας και πριν την απελευθέρωση η πόλη αυτή να είναι ίσως το πιο εξελιγμένο αστικό κέντρο της Μακεδονίας.

Χαρακτηριστικοί είναι οι αριθμοί που δίνει ο ιστορικός της Νάουσας Ε. Στουγιαννάκης για την ναουσαϊκή οικονομία της πρώτης δεκαετίας του αιώνα μας, στο «Μακεδονικό Ημερολόγιο» του 1911 και στις σελίδες 144—167. Σύμφωνα με τα παρατιθέμενα στοιχεία ο καλλιεργούμενος χώρος γύρω από τη Νάουσα αποτελούνταν από 8.500 στρέμματα (1.500 στρέμματα σιτηρά και 7.000 στρέμματα αμπέλια και κηπευτικά). Τα 90α ο της γης ανήκαν σε Ναουσαίους Υπήρχαν 12 εμπορικά σπίτια με κεφάλαια μεγαλύτερα από 500.000 χρυσές δραχμές, άλλα 20 - 30 με κεφάλαια από 25.000 - 500.000 χρ. δραχμές το κάθε ένα. Η πόλη εξήγαγε στη Θεσσαλονίκη, στην επαρχία και στο εξωτερικό βιοτεχνικά και αγροτικά εμπορεύματα αξίας 3.750.000 χρ. δραχμές (το 1909)¹. Η βιομηχανία συγκεντρωμένη σε πέντε εργοστάσια χρησιμοποιούσε 1.000 περίπου εργάτες και είχε παραγωγή αξίας κάπου 5.000.000 χρ. δραχμών⁽¹⁰⁾.

Αλλά και στον πολιτικό δίο οι ε-

πιδράσεις των δύο νομοθετημάτων «Τάνξιματ» και «ΧαττιΧουμαγιούν» ανήγει το δρόμο στην τοπική αυτοδιοίκηση, καθιερώνοντας το θεσμό του Δημάρχου που αναδεικνύεται με εκλογές.

Στον 5ο τίτλο του νομοθετήματος υπάρχουν οι διατάξεις για τις Κοινοτικές και Δημοτικές εκλογές. Σύμφωνα μ' αυτές δικαίωμα του εκλέγειν έχει «πας υπήκοος Οθωμανός, εις οιονδήποτε και αν ανήκει: θρήσκευμα, έχων συμπληρωμένα τα 25 και οκτώ έτη... και αποτίνων πενήκοντα γροσίων τουλάχιστον φόρον χμέσου κατ' έτος» (μετάφραση Ν.κολατζίη της Τουρκικής Νομοθεσίας). Το δικαίωμα του εκλέγεσθαι έχει «ο αποτίνων ενιαυσίως εκατόν πενήκοντα γρόσια εις αιέτους φόρους».

Έτσι από το 1857 στην πόλη έχουμε Δήμαρχο Ναουσαίο, στην αρχή τον Αν. Λαπαθίτσα (προσωρινά διορισμένο) και ύστερα τον Αντωνάκη Περδικάρη, με εκλογές⁽¹¹⁾.

Άσχετα, όμως, με τις μεταρρυθμίσεις αυτές, η Νιάουσα, πόλη με έντονη οικονομική δραστηριότητα, δεν μπορούσε να μην έχει και έντονη κοινωνική και πολιτική ζωή. Όλη αυτή η προσπάθεια, από το χαλασικό και δώθε για την αναγέννηση της πόλης, η εξελικτική πορεία της μικρής αυτής κοινωνίας προοσιάζεν αναπόφευκτα και αντιθέσεις συμφερόντων, αντιπαράξεις ανάμεσα σε άτομα, συγγενολόγια, ομάδες και κοινωνικές τάξεις. Δεν έχουμε πολλές πληροφορίες για τον δημόσιο δίο της πόλης αυτήν την εποχή, αλλά γνωρίζουμε πως γρήγορα είχαν εμφανιστεί οι αντιμαχόμενες πολιτικές παρατάξεις και τα κόμματα. Την Δημογεροντία την κατέλαβαν και την κρατούσαν γερά τις πρώτες δεκαετίες οι τζορμπατζήδες, παλιοί και νέοι. Στο πολιτικό παιχνίδι μπήκαν και οι ανερχόμενοι αστοί, μεγαλοδιοτέχνες και διπλήχωνοι και φαίνεται πως η κομματική και παραταξική πάλη θα

ήταν σκληρή⁽¹²⁾. Από το αρχείο Χατζηαλούση, όταν μελετηθεί και αποδελτιωθεί, ίσως μπορούσαμε να αντλήσουμε χρήσιμες πληροφορίες γι' αυτήν την εποχή του τελευταίου τετάρτου του 19ου αιώνα, γιατί στην περίοδο αυτή αναπτύσσεται και η βιομηχανία και δημιουργείται και μια νέα κοινωνική τάξη, των βιομηχανικών εργατών. Για τις αρχές του 20ου αιώνα έχουμε αρκετές πληροφορίες για τους πολιτικούς αγώνες, όταν άρχισαν να οργανώνουν οι λαϊκές μάζες, με επικεφαλής διανοούμενους και ρηξικέλευτους αγωνιστές. Σχετικά με το «Πούπουλο», οι πληροφορίες είναι αρκετές και οι γνώμες διχάζονται για το ιδεολογικό του υπόβαθρο και την δράση του⁽¹³⁾.

Ακόμα δεν έχει ερευνηθεί και η πολιτιστική - με την ευρεία έννοια - κίνηση στη Νάουσα αυτής της εποχής, που οπωσδήποτε θα είχε και αυτή μιάν ιδιαιτερότητα, εκτός από τη γενική πολιτιστική εμφάνιση του Ελληνικού βορειοελλαδικού χώρου.

Τα παραπάνω συνθέτουν, κατά την άποψή μας (άλλη, πιθανόν, να είναι η γνώμη ορισμένων μελετητών της ιστορίας) τους κυρίους προβληματισμούς πάνω στην μετεπαναστατική ιστορία της Νάουσας, που αποτελούν και αφορμές και ερεθίσματα για παραπέρα μελέτη, σε βάθος και πλάτος.

Ο 19ος αιώνας ήταν για την πόλη μας μιά εποχή αναγέννησης και κοινωνικής εξέλιξης, που αξίζει να μελετηθεί.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΚΑΙ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Για την οικονομική πρόοδο προπονοπατισής Νιάουσας βλ. Ε. Στουγιαννάκη ιστορία της πόλεως Ναούσης έκδ. 1976, 54 - 57.
2. Ι. Βασδραβέλλη «Οι Μακεδόνες κατά την Επανάστασιν που 1821» έκδ. Γ. σ. σ. 281 - 292.

(Συνέχεια στη σελίδα 149)

Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗ ΛΕΥΤΕΡΙΑ

Η ιστορία της Τουρκοκρατούμενης Νάουσας

Δεν είναι εξακριβωμένο πότε ακριβώς έγινε η ίδρυση της Νάουσας. Η παράδοση την τοποθετεί έλικας χρόνων πριν από την άλωση της Κωνσταντινής, δηλαδή στα 1433. Η πληροφορία αυτή, αν την συσχετίσουμε με την κατάσταση που επικρατούσε τότε στη Μακεδονία, θα διαπιστώσουμε ότι δεν απέχει και πολύ από την πραγματικότητα. Ήταν η εποχή που οι Τούρκοι μετά από τις αλλεπάλληλες σαρπνικές επιδρομές τους είχαν επικρατήσει και ενδιαφερόταν να τονώσουν τη ζωή που είχε υποδαυστεί ανησυχίας. Γι' αυτό συγκέντρωναν τους διασκορπισμένους στα βουνά χριστιανικούς πληθυσμούς στις καταστραμμένες πόλεις, όπως στη Θεσπία, ή σε μόνιμες εγκαταστάσεις στην ύπαιθρο. Για να καλλιεργούν την ρησιγμένη γη. Στην περιοχή μας την αποστολή αυτή την είχε αναλάβει ο Σιαχ Λιάνης, ο παιδαγωγός του κατακτητή της Μακεδονίας Εφένδης. Στα δυσπρόσιτα υψώματα του πλάσιου σε βλάστηση Βέρμιου από αρκετά χρόνια πριν είχαν βρει καταφύγιο οι κάτοικοι της παλιάς μακεδονικής πολιτείας, της Μιζίας, και των γύρω οικισμών της.

Του Κώστα Σπορέλα

Εκεί ζούσαν με ασφάλεια, αλλά και εξωλιωμένα, εξαιτίας της απομόνωσής και των σκληρών φυσικών και καιρικών συνθηκών. Ο Σιαχ Λιάνης εξάσκησε όλη την ευρημοσύνητά του και την εργασία του και φάνηκε ιδιαίτερα γενναίος, δuros σε προσφορές και εργήσεις για να πείσει τους ημιάρτους αρειστικούς να μετακινήσουν κοινότερα και να ζήσουν πλάι στον κατακτητή. Σεδόθηκε τη θρησκεία τους, χαρακτήρισε τη νέα πόλη, που ονομάστηκε Νάουσα, βασική (εκατομμυριακή) περιοχή, την πήρε στην προστασία του και τη παραχώρησε σε αξιόλογα προνόμια: Κανένας Οθωμανός, εκτός από τον κατή (δικαστή) και τον δασκάλ (φοροεισπράκτορα), δεν επιτρέπεται να εγκατασταθεί σ' αυτήν.

Οι κάτοικοι αυτοδιοικούνηταν και εξέλεγαν έναν πρόεδρο με σπύλινη διοικητική εξουσία. Οι φόροι ήταν ελάχιστοι και συμβολικοί. Η προνομιακή αυτή μεταχείριση σε συνδυασμό με την φυσική οχύρωση και την εθνική ομοιογένεια και ζωτικότητα των κατοίκων της ήταν οι κα-

λύτερες προϋποθέσεις για τη σταδιακή ανάπτυξη της Νάουσας. Η πιο παλιά περιγραφή της στα 1667 από τον Τούρκο περιηγητή Εδλιγιάν Τσελεμπή μας δίνει μιαν αρκετά σαφή εικόνα για τη διαμόρφωσή της: «Βρίσκεται στους πρόποδες του Βέρμιου. Είναι μια εύφορη κοινότητα με χίλια σπίνια, αγορά, παζάρι, ανώτερους, αμπέλια και κήπους, μια καμπόλη ατίσταν με πολύ ευχάριστα κλίμα, κτήρια, νέους και νέες. Οι παγιάδες της είναι μοναδική Έλληνες».

Η Νάουσα φέρεται σε επίθετο ακής τον 18ο αιώνα, που είναι ο αιώνας της γενικότερης οικονομικής, δημογραφικής και πνευματικής ανόδου του ελληνισμού. Οι κάτοικοι της σημειώνουν αξιοζήλευτες επιδόσεις στην αρτοποιία, στους διατεχνικούς κλάδους της σιτοποιίας, λιπουργίας, υφαντουργίας, μεταξουργίας και της βελούχης, καθώς και στο εμπόριο. Μερικοί ξενιτεύονταν και έμεναν προσωρινά ή μόνιμα στις ελληνικές παροικίες του εξωτερικού, της Βουλγαρίας, Βιέννης, του Άστερνται, της Μόσχας, της πόλης SZENTIES της Ουγγαρίας ή της Σιβή της Σερβίας κλπ. Εκεί αντέπτυξαν πλούσια δραστηριότητα, όπως ο Αναστάσιος Μιχαήλ που επέκτεινε σε πανευρωπαϊκή φήμη ως λόγιος και έγινε μέλος της Ακαδημίας του Βερολίνου, κορυφαίο στέλεχος της Ιεράς Συνόδου της Ρωσίας και αείδος συνεχστής του Μ. Πέτρου. Ένας άλλος Ναουσαίος ο Δημήτριος Αιστοστόι (Σαμπάφ), εξελήχθηκε σε μεγαλοεπιχειρηματία και ευεργέτη στο Κάρλοβιτς, όπου ίδρυσε τα πρώτα Γυμνάσια της Σερβίας.

Απόρροια της οικονομικής ανόδου της ήταν και η πνευματική ανάπτυξη. Στα μέσα του 18ου αιώνα ιδρύεται ονομαστή σχολή με πλούσια διδασκαλία, που λειτουργεί απρόσκοπτα μέχρι την καταστροφή του 1822. Από τους πολλούς δασκάλους της ξεχωρίζαν για την μόρφωση και την προσφορά τους ο ντόπιος Αναστάσιος Καμπήτης και ο Γιαννιώτης Αμφιλόχιος Παρσκακάς.

Ότι όμως σφραγίζει την πορεία της Νάουσας στην τουρκοκρατία είναι οι γυμνάσια προεργασμένα εθνικά της αγάπης. Η γενίνασή της με το δασκόμενο Εφένιο, βασιλείο των κληρονομιάτων, ο αείας ανεξαρτησίας που την διέπνεε και ο αγέρωχος και ατίθασος χαρακτήρας που διατήρησαν οι κάτοικοι ακόμα την έσο-

σαν αντιμετώπιση στις αυταρεσίες των Τούρκων. Από νωρίς μνημονεύονται Ναουσαίοι, όπως ο Πετρόκλφης και ο Παύλος ή κοπετάν Καλέντζος, να επανδρώνουν τις τάξεις των κλεφτών. Η δραστηριότητά τους ήταν ένας διαρκής πονοκέφαλος για την τουρκική διοίκηση, αλλά δεν έμεινε πάντα ατιμώρητη. Στις 1670 ο Ναουσαίος «αρχιεπιστοσύνης» Αϊδρέας Σερμιάτης τεμαχίζει την περιστεριά ζωή του στην κρεμάλα. Σοβαρή ανταρσία σημειώνεται στα 1705, όταν οι Τούρκοι, κατά παράδοση προφανώς των προνομίων, επιχείρησαν να στρατολογήσουν γενίταρους στη Νάουσα. Για πρώτη φορά οι Ναουσαίοι και οι αρματολοί συμπολίτες τους συμμαχησαν φανερά και αντιμετώπισαν δυναμικά την προέλαση. Αποκαλυπτική της αναστάσεως που προέβλεπε και του διαμορφούμενου πνεύματος ανεξαρτησίας στους πόδους Έλληνες είναι η περιγραφή των γεγονότων αυτών σε τουρκικό έγγραφο του Ιεροδικείου της Βέροιας: «Οι άπιστοι και μισοί κάτοικοι της Νάουσας, αρνήθηκαν κατά το τρέχον έτος να παραδώσουν ως γενίταρους τους κοινούς τούρκους υιούς των, απετέλεσαν να φονεύσουν προ τίνος τον επίτησαν των μεταδόντων προς ενέργειαν καταστροφής των γενίταρών Αχμέτ Τεζελιμπί και τους μετ' αυτού δύο μισοσυμμάχους συνοδούς του δημούσε και εν μέση συλλογική οδού, εν τέλει δε υπήσαντες την σημαίαν της ανεξαρτησίας επαναστάσεως οχηρήτησαν συμμορία εκατόν και πλέον απίστων συμμοριτών υπό την αρχηγίαν του μισερού απλάρχου Ζήση Καραδμήμου και των υιόν του Βασίλειου και Δημητρίου.

Οι συμμορίτες ούτοι έκοτε διατρέχοντες τα όρη και πας πεδιάδας των καζάνων Βεροίας και Ναούσης μωρία διέπραξαν πακουρήματα, ήτοι φόνους και ληστείες εις βάρος τούτων πιστών μουσουλμάνων. Ούτω πρό τίνος δι' υψηλή διαταγήν του δίδοντου του μπεγλήριμ διαταχθέντες οι Μουχαρέμ αγάς, Βαδβέδες και Ρεζήμ αγάς, παυλοδωμάσητες Βεροίας, παρηγμένους ικανή δύναμιν ελαστών και μοχλίων ανδρών, πιστά μουσουλμάνων, του καθ' ημάς κοζά και επιλήφθησαν αμέσως της αμειλίχτου σφοδρώσεως των ειρημένων απίστων μοριτών. Ούτοι εκπληρόντες πιστάς μετ' ασφαλείας το ιερόν καθήκον το

και καταδιώκοντες έκτοτε κατά πόδας τους απίστους συμμορίτας κατώρθωσαν, δόξα τω παντοδυνάμω Θεώ, να περισφίξουν τούτους πρό τιων ημερών εις τα στενά του παρά την Νάουσας ρέοντος ποταμού Αράπιτσα, ένθα κατόπιν κρατερὰς και λυσσώδους μάχης ενίκησαν και κατετρόπωσαν αυτούς. Κατά την μάχην ταύτην ο μεν επί κεφαλῇ της συμμορίας άπιστος αρματολός Ζήσης Καραδήμος, βληθείς δια τεσσάρων σφαιρών εις διάφορα μέρη του σώματός του, παρέδωκε την ακάθαρτον ψυχὴν του επί τόπου εις τον σατανάν, οι δε δύο υιοί του Βασίλειος και Δημήτριος μετά εξ άλλων συμμοριτών συνελήφθησαν και μεταφέρθησαν ζώντες εις Βέροιαν... Συνεκροτήσαμεν δημοσία σήμερον έκτακτον ιεροδικαστικόν συμβούλιον, προ του οποίου ήχθησαν δόσμοιοι οι συλληφθέντες κακούργοι συμμορίται. Ούτοι δημοσία και εις επήκοον της σεβαστῆς ομηγύρεως, ερωτηθέντες κατά σειράν έκαστος, απετόλμησαν να διακηρύξουν δια των σκαθάρτων χειλέων των τας ασεβείς φράσεις «είμεθα αληθῶς επαναστάται και δικηκρύττομεν τα φρονήματά μας».

Αλλά και οι οικογένειες και οι συγγενείς των επαισστατών πλήρωσαν ακριβὰ για την ανταρσία: 40 άνδρες και 29 γυναίκες πουλήθηκαν στα σκλαδοπάζαρα. Η απάπειρα παιδομαζώματος στη Νάουσα είναι η τελευταία που μνημονεύεται στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Φαίνεται πως ο απάνθρωπος αυτός θεσμός είχε πια εκφυλιστεί.

Δεν περνάει πολλά χρόνια και στα 1711 παρατηρούμε νέα πράξη αντίστασης των Ναουσαίων. Επηρεασμένοι από την παρουσία του Μεγάλου Πέτρου στα Βαλκάνια, αρνούνται να τροφοδοτήσουν με σιτηρά τα σουλτανικά στρατεύματα, που εκστρατεύουν εναντίον του «γενόμενοι ούτω παραίτιοι», όπως μνημονεύει τουρκικό έγγραφο «να ναυαγήση η προμήθεια και να προκληθῇ αναστάτῳσις».

Η αγωνιστικότητα όμως και η αντοχή της Νάουσας δοκιμάστηκαν σκληρά στο τέλος του 18ου αιώνα - αρχές του 19ου, όταν αναγκάστηκε να ανοίξει μακροχρόνια πόλεμο με τον αιμοδόρο Αλή Πασά των Ιωαννίνων. Ο Αλή επεκτείνοντας συνεχώς την εξουσία του σε βάρος του Σουλτάνου είχε κατορθώσει να κυριαρχήσει και στην Κεντρική Μακεδονία. Μόνο η Νάουσα - αν και απομονωμένη - του στάθηκε εμπόδιο και υπερασπίστηκε πεισματικά την ανεξαρτησία της. Οι τρεις εκστρατείες που επιχείρησε εναντίον της ο Αλή (1795, 1798 και 1804) και οι χιλιάδες των Αλβανών που χρησιμοποίησε δίνουν το μέτρο της αντίστασης που συ-

νάντησε. Τελικά επικράτησε, αφού πρώτα ελοφόνησε τον πρόκριτο Θ. Χατζηχειμώνα και τον οπλαρχηγό Δ. Δεληδήμο, που τόσο αποτελεσματικά είχαν οργανώσει μέχρι τότε την άμυνα και αφού έσπειρε τη διχόνοια στο νέο πρόκριτο Ζαφειράκη και τον αντίπαλό του Μάμαντη.

Στην Αράπιτσα προέβλε την τελευταία του αντίσταση ο αρματολός Ζήσης Καραδήμος

Να πώς περιγράφει ο άγγλος περιηγητής LEAKE τα γεγονότα της τρίτης πολιορκίας της Νάουσας: «Τους πρώτους που έστειλε ο Αλή τους δέχτηκαν οι Ναουσαίοι με ομοβροντίες μπροστά στο πλίνθινο τείχος, το μοναδικό τεχνητό αμυντικό προκάλυμμα της πόλης. Βρέθηκε έτσι στην ανάγκη ο πασάς να συζητήσει τους άνδρες του. Αυτοί γρήγορα κατέστρεφαν τα πάντα στα περίχωρα,

αλλά επειδή δεν είχαν κανόνια, αδυνατούσαν να γκρεμίσουν το τείχος όσο προχειροφτιαγμένο κι αν ήταν αυτό. Γι αυτό εφάρμοσαν μια «πολιορκία» αρχαίου τύπου. Κατασκεύασαν πύργους ψηλούς, όσο και το μπόι του τείχους και από αυτούς ήταν σε θέση να πυροβολούν μέσα

στην πόλη. Καθώς ομολογούν οι Ναουσαίοι, η φθορά που τους προκάλεσαν οι Αλβανοί ήταν μεγάλη. Υπολογίζουν τους νεκρούς τους κοντά στους πενήντα. Τελικά οι πολιορκημένοι, αφού για ένα χρονικό διάστημα έζησαν με αγριόχορτα, βλαστάρια δέντρων και ψωμί από τα αποκοσκινίδια των ριζόμυλων τους, αναγκάστηκαν να παραδοθούν, αλλά όχι προτού οι αρχηγοί τους (Ζαφειράκης κ.ά.)

καταφέρουν να ξεφύγουν σώοι στη Θες) νίκη μαζί με 50 από τα παλικάρια τους πολεμώντας μια νύχτα ανάμεσα στους πολιορκητές». Η λεηλασία που άρχισαν οι Άλβανοί σταμάτησε έγκαιρα χάρη στην επέμβαση των αξιωματικών τους, αλλά στα δέκα χρόνια της αλβανοκρατίας που ακολούθησαν, ο Αλή επέβαλε τον τόπο σε συστηματική οικονομική αφαίμαξη. Γράφει ο LEAKE: «Δεν πέραν πολλά χρόνια που η Νάουσα θεωρούνταν μια από τις εμπορικότερες πόλεις στη Βόρεια Ελλάδα και, καθώς η Βέροια, η Σιάτιστα και η Καστοριά, είχε εμπόρους που συναλλάσσονταν με Χριστιανούς και Τούρκους. Όμως τώρα ούτε ένας από αυτούς δε βρίσκεται εδώ».

Στα 1814 μετά από επίμονες ενθουσιές του ο Ζαφειράκης πέτυχε την επέμβαση του Σουλτάνου και επέστρεψε πανηγυρικά ως ήρωας και απελευθερωτής στη γενέτειρά του. Οι συμπατριώτες του τον εξέλεξαν αμέσως πρόκριτο με απόλυτη εξουσία. Η συγκέντρωση όλων των εξουσιών σε ένα πρόσωπο τόσο ικανό και δραστήριο είχε ως αποτέλεσμα να αποκατασταθεί γρήγορα ο παλιός δημιουργικός ρυθμός της ζωής και να προετοιμαστεί κατάλληλα ο τόπος για τη μεγάλη επανάσταση του 1821.

Όπως είναι γνωστό οι Έλληνες, μετά την ήττα του Αλ. Υψηλάντη στη Μολδοβλαχία επιδίωξαν να δημιουργήσουν επαναστατική βάση στην απομονωμένη γαλιμαρική Πελοπόννησο. Για την επιτυχία του σχεδίου αυτού επιβίβαζαν να επαναστατήσει και η Μακεδονία, ώστε να ανακόψει ή τουλάχιστο να καθυστερήσει τα τουρκικά στρατεύματα που κατευθύνονταν προς το Νότο. Οι Μακεδόνες ανταποκρίθηκαν άμεσα στο κάλεσμα, αλλά δεν συντόνισαν τη δράση τους. Η επανάσταση στη Χαλκιδική που προηγήθηκε πνίγηκε στο αίμα. Αποτυχία ήταν και η εξέγερση των αρματολών του Ολύμπου λίγο καιρό αργότερα. Η τουρκική παρουσία στη Μακεδονία ήταν έντονη και σε πληθυσμό και σε κέντρα στρατιωτικά όπως η Θεσπλονική, το Μοναστήρι, η Καβάλα κλπ. Έτσι μπορούσαν γρήγορα να κινητοποιηθούν μεγάλες δυνάμεις τακτικού στρατού και έτακτων. Παρ' όλα αυτά στα μέσα Φεβρουαρίου του 1822 η Νάουσα ύψωσε και αυτή την επαναστατική σημαία. Με εμπειροπρόλογους ηγέτες, τους Ζαφειράκη, Καρατάσιο και Γάτσο, με καλό εξοπλισμό από τα ντόπια οπλοστάσια και πάνω από όλα με πίστη στον αγώνα τους, οι Ναουσαίοι και κοντά τους όλοι οι κάτοικοι που Βέρμιοι και της πεδιάδας εξόρμησαν για ελευθερία ή θάνατο.

το».

Στις 21 Φεβρουαρίου προσβάλλουν τη γειτονική Βέροια, διοικητικό και στρατιωτικό κέντρο της Ημοθίας. Η κατάλυση της αποτελούσε ουσιαστική προϋπόθεση για την παραπέρα συντήρηση της αντίστασης. Δυστυχώς, η επιχείρηση ήταν προδομένη και παρά την αρχική της επιτυχία δεν ολοκληρώνεται. Το ηθικό των επαναστατών ανασπερώνεται στις 12 Μαρτίου όταν στο Μοναστήρι της Παναγίας Δοδράς, έξω από τη Βέροια συντρίβουν 4.000 Τούρκους. Όμως η είδηση ότι εναντίον τους κινείται ο διοικητής της Θεσπλονικής Μεχμέτ, Εμίν, τους υποχρεώνει να συμπυχθούν στα βουνά και να πιάσουν επίκαιρες θέσεις γύρω από τη Νάουσα. Πραγματικά στο τέλος Μαρτίου εμφανίζεται ο Μεχμέτ Εμίν με 10.000 τακτικό στρατό και άλλους τόσους άτακτους. Με την υπεροψία και την περιφρόνηση που έδειχναν οι Οθωμανοί προς τους ραγιαδες και σε κάθε φιλελεύθερη εκδήλωση, απαιτεί παράδοση με εξευτελιστικούς όρους. Οι επαναστάτες απορρίπτουν τις προτάσεις του χωρίς συζήτηση και στις 31 Μαρτίου αρχίζουν οι εχθροπραξίες.

Η αναμέτρηση είναι ιδιαίτερα σκληρή και άγρια. Στην αποφασιστικότητα των Ναουσαίων, οι Τούρκοι αντιπάσσουν την υπεροπλία τους και την αριθμητική τους υπεροχή. Παρά τη μεγάλη τους φθορά ανανεώνονται συνέχεια, ενώ οι υπερασπιστές της Νάουσας δεν ξεπερνούν τους 4.000. Ο ανοιχτός χώρος όσο γνωστός κι αν είναι σ' αυτούς δεν ευννοεί πιο την άμυνα.

Η απόδurance μέσα στην πόλη είναι απολύτως ανιστοφόρητη. Ο Μεχμέτ Εμίν έχει εξασφαλίσει ουσιαστικά τη μισή νίκη. Η πολιορκία γίνεται τώρα σφοδρή. Αλληλεπλήλεις τουρκικές έφοδοι σβύνουν η μια μετά την άλλη, μπροστά στο τείχος της Νάουσας. Αν όμως τη θαυμαστή αντοχή των ταλαιπωρημένων και πεινασμένων αγωνιστών δεν κατόφερε να κάμψει η ορμητικότητα των μουσουλμάνων στρατιωτών, το πέτυχαν τα κανόνια που μέτεφερε ο Μεχμέτ Εμίν από τη Βέροια. Τη νύχτα της 12ης με 13ης Απριλίου μετά από τριήμερο ανελέητο βομβαρδισμό οι Τούρκοι κατορθώνουν να δημιουργήσουν ρήγμα και ορμούν στην πόλη από την πύλη του Αγίου Γεωργίου. Ο θρησκευτικός φανατισμός και η υπόσχεση της λαφυραγωγίας τους κάνουν να μαρνιάζουν. Ο προσωπικός ηρωϊσμός των Ναουσαίων δεν αρκεί να αλλάξει την κατάσταση. Ειρηνικές αλληλορρύθμισης ξετυλιγονται παντού. Τα σκαμνία γεμίζουν πτώματα. Οι Τούρκοι σφάζουν κυρίως δι-

άκριση, λεηλατούν, πυρπολούν, αεολοθετούν. «Πολλοί ανηλώς εδασανίσθησαν, γυναίκες εις τας φλόγας ερρίφθησαν, έγκυοι εξεκοιλιάσθησαν, τέκνα έμπροσθεν των γονίων εσφάγησαν» γράφει ο ιστορικός Τρικούρης. Δεκατρείς νέες πιεσμένες χέρι - χέρι γεφειρίζονται στο βάραθρο των Στουμπάνων για να αποφύγουν την ατίμωση σε μια πράξη αυταθυσίας και ηθικού μεγαλείου που σπάνια συναντάμε στην παγκόσμια ιστορία. Ο Ζαφειράκης με 500 άντρες του αχυρώνεται στον Πύργο του και αντιστέκεται τρεις μέρες. Μετά επιχειρεί έξοδο και σώζεται προσωρινά στον Άγιο Νικόλαο. Στην προσπάθειά του όμως να ενωθεί με τους άλλους απλαρχηγούς πέφτει σε ενέδρα και σκοτώνεται μαχόμενος. Μαζί του σκοτώνεται και ο γιός του Καρατάσου, Γιαννάκης που τον συνόδευε.

Μέσα στη Νάουσα για πόντε μέρες οι Τούρκοι στρατιώτες και ο όλος των Οθωμανών επιδίδονται σε κάθε είδους ανασχημίες. Ακολουθώντας τις κηθικές αρχές της θρησκείας τους και τα άγρια ένστικτά τους κρεμούν ή σφάζουν τους άντρες, ενώ αιχμαλωτίζουν τα γυναικόπαιδα για να τα πουλήσουν στα σκλάβοπάζαρα. Την εικόνα της καταστροφής την ολοκληρώνει το ισοπέδωμα της πόλης. Αποκαλυπτική της θηριωδίας που έδειξαν οι Τούρκοι είναι η ανασφορά του ίδιου του Μεχμέτ Εμίν στις 21 Απριλίου προς το ιεροδικείο της Βέροιας: «Όταν εισλήθαρμε θρησκευτικούς ενόχους της πόλεως, γενόμενοι κύριοι συτής, καπεταναίοι αυτών (των Ναουσαίων) και πωφελούμενοι του σκότους της νυκτός, κατέρωσαν να αποδράσουν να διαφύγουν, κρυβέντες εντός της πόλεως, συνελήφθησαν, εφαρμοσθεισών απ' αυτών αυστηρότητα και άγκυ οίκτου των διατάξεων του επιδοθέντος ιερού φετβά. Ούτως υπερβαίνοντες τους δύο χιλιάδας, εδανωτόθησαν πάντες, είτε διελθόντες διαστόματος μαχαίρας, είτε σταλόντες εις την κόλασιν δι' απαγχονισμού, τα τέκνα και οι σύζυγοι αυτών εξηνθροαποδίσθησαν, οι περισσότεροι των εδημώσαν και παρεδόθησαν εις το πυρ». Η εντολή του Σουλτάνου «ούτε φωνή ελευθερίας κ' μην ακουσθή πλέον» εκπέλεσθηκε κατ'εγράμμα. Αυτή ήταν η τραγική κορύφωση μιας πορείας ζωής τσοτάρων περίπολων γεμάτης δημιουργικότητας και περηφάνειας. Όμως το ολοκαύτωμα της Νάουσας δεν ήταν και το τέλος της Αργά, αργά η πόλη θα χτιστεί πάλι πάνω στα ερείπια και θα ξαναεπαυθεήσει τη προηγούμενη ζωντανία της. 1873. Οι Αλβήγος, Γ. Κύτσης και ο Τουρμπάλης

(Συνέχεια στη σελ. 148)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ -
ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ
ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΑΡΓΥΡΟΥΠΟΛΙΤΗΣ
1828—1892

ΓΕΡΒΑΣΙΟΣ ΣΟΥΜΕΛΙΔΗΣ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ
ΧΑΛΔΙΑΣ - ΧΑΙΡΙΑΝΩΝ
ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ
1820—1905

Του
Χαραλ. Κ. Ιωσηφίδου
τ. Γυμνασιάρχου

Ακάματοι συντελεστές της πνευματικής ανόρθωσης του Πόντου

Στην πορεία των λαών πάντοτε σε ορισμένο χρόνο εκτυλίσσονται ιστορικά γεγονότα που άμεσα συνδέονται με τους χειρισμούς κάποιων ηγετικών προσώπων, που συλλαμβάνουν τα μηνύματα της εποχής τους, ανταποκρίνονται στις επιδιώξεις, στα οράματα και τους πόθους της κοινότητάς τους και πραγματοποιούν τους στόχους που θέτουν.

Δύο τέτοιες προσωπικότητες από την Αργυρούπολη του Πόντου θεωρώ και εγώ επιτακτική ανάγκη να εξάρω, τους αξιωματικούς Γεώργιο Κυριακού Παπαδόπουλο ή Κυριακίδη και το Μητροπολίτη Χαλδίας - Χαιριανών Γερβάσιο Σουμελίδη, δυο λαμπρούς αστέρες του Εκπαιδευτικού και Εκκλησιαστικού στερεώματος της Αξέχαστης Πατρίδας, η μνήμη των οποίων θα παραμείνει αιώνια χαράγμενη στις καρδιές όλων των Αργυρουπολιτών και των κατοίκων της Επαρχίας Χαλδίας και γενικά όλων των Ποντίων.

Σύγχρονοι και οι δυο κατέχονταν από τα ίδια αισθήματα και αναδείχθηκαν αληθείς σκαπανείς και Καλλιεργητές του δένδρου της Παιδείας. Ο Κυριακίδης σκεπτόταν, εφεύρισκε μέσα ευημερίας για την Πατρίδα και ο Γερβάσιος τα επιδεδαιώνε, τα επικύρωνε και σαν άλλοι γιγαντες και οι δυο εργάζονταν για την εφαρμογή τους. Δε δειλάστηκαν από δόξα, τιμές και πλούτη, αλλά έχοντας συ-

ναίσθησαν ότι «τα πάντα ματαιότης» και κάνοντας καθημερινή πράξη το καλό που πλησίον απαρνήθηκαν όλα τα γήϊνα και σφραγίσθηκαν στην εκπλήρωση υψηλών σκοπών. Εργάστηκαν από την ακμή της δράσης τους ως την τελευταία τους πνοή με αμύλητο ζήλο, αγάπη, σύλληψη και δραστηριότητα, υπομονή και επιμονή και κατόρθωσαν να φέρουν σε πέρας το υψηλό έργο τους, τη διαπαιδαγώγησή και μόρφωση των συμπατριωτών τους.

Ο Γεώργιος Παπαδόπουλος - Κυριακίδης, το καύχημα και σέμνωμα της Αργυρούπολης, ο νομοτέτης της, ο πατέρας των Σχολείων της, ο ιδρυτής των φιλανθρωπικών σωματείων και αδελφοτήτων της, γεννήθηκε στην Αργυρούπολη, στην ενορία που Αγίου Γεωργίου, το 1828.

Γονείς του ήταν ο Κυριάκος Παπα-Ιωάννη Κανθηλάπη και η Αλεξάνδρα Σαραφίδου. Ήταν δεύτερος γιος των γονιών του, ενώ οι δυο άλλοι ονομάζονταν Νικόλαος και Θωδωρος.

Τη στοιχειώδη μόρφωση την πήρε στο Δημοτικό Σχολείο της πατρίδας του. Στη συνέχεια φοίτησε με μεγάλη φιλοτιμία και επιμέλεια στην ονομαστή Αυθεντική Ακαδημία του Βουκουρεστίου. Ύστερα από φοίτηση δυο ετών το 1847 επέστρεψε στην Αργυρούπολη. Για να αποκτήσει περισσότερες γνώσεις, πήγε στην Τραπεζούντα και στο εκεί Φροντιστήριο παρακολούθησε μαθήματα για δυο χρόνια, έχοντας δασκάλους τους διαπρεπείς Κων)τίνου Ξανθοπούλου, Περιωλή Τριανταφυλλίδη και Κων)τίνο Κεφαλίδη, και διακρίθηκε ανάμεσα στους συμ-

Η Αργυρούπολη του Πόντου. Στα βάθος της εικόνας το Φροντιστήριο

μαθητές του πάντοτε αριστεύοντας.

Ο διδασκαλός του και προστάτης του Κων)νος Ξανθοπούλος, επειδή έδωσε τη μεγάλη φιλαλληλιά του, του συνέστησε να συνεχίσει τις σπουδές του στην Αθήνα.

Το 1849, αφού αποχαιρέτησε τους συμπατριώτες του, έφτασε στην Αθήνα και φοίτησε στην Πρώτη τάξη του Β' Γυμνασίου. Με προτροπή του Γυμνασιάρχου του, του περίφημου διδασκάλου του Γένους, Γεωργίου Γενναδίου, έλαβε το επώνυμο Παπαδόπουλος επειδή οι πρόγονοί του ήταν λειτουργοί του Υψίστου.

Το 1852 περάτωσε τις γυμνασιακές του σπουδές, πρώτος μεταξύ των συμμαθητών του, και εισήλθε στο Πανεπιστήμιο, όπου συμπλήρωσε την Πανεπιστημιακή του μόρφωση ως φιλόλογος, δακτυλοδεικτούμενος Ελληνιστής εξαιτίας της μεγάλης του ευχέρειας στην ερμηνεία των αρχαίων συγγραφέων.

Το 1854 με τους επαίνους των περίφημων καθηγητών του του Κων)νου Ασωπίου, Αλεξάνδρου Ραγκαδή, Κων)νου Παπαρηγόπουλου, αφού απεπεράτωσε τις σπουδές του, πάντα αριστεύοντας, επέστρεψε ως νοσταλγός στην πολυαγαπημένη του πατρίδα, την Αργυρούπολη.

Ο ζωγραφικός πίνακας που απεικονίζει το Φροντιστήριο της Τραπεζούντας

Περνώντας από την Τραπεζούντα ορίστηκε από τους Τραπεζούντιους διαιτητής στο εκεί περίφημο Φροντιστήριο, αλλά ύστερα από μερικούς μήνες παραιτήθηκε από τη θέση αυτή και γύρισε στη γενέτειρά του. Εκεί, ως αναμενόμενος Μασίας, έγινε δεκτός με ανυπόκριτη χαρά κι ανέλαβε τη διδασκαλία του Φροντιστηρίου, στο οποίο και δίδαξε συνεχώς

από το 1854 ως το 1860.

Στο διάστημα αυτό ευεργετική ήταν η προσφορά του οργάνωσε ανώτερες τάξεις, προσέλαβε διδασκάλους, καθιέρωσε κώδικες, μητρώα, μαθητολόγια. Με τήρηση επιμέλεια, φιλοπονία και προθυμία εργάστηκε, ώστε σε διάστημα πέντε ετών κατόρθωσε να αναδείξει το Φροντιστήριο σε φάρο γραμμάτων για την Αργυρούπολη και ολόκληρη την επαρχία της Χαλδίας.

Επειδή όμως έδωσε ότι ήταν αδύνατη η αμалή και απρόσκοπη λειτουργία του Φροντιστηρίου χωρίς πόρους και έχοντας κατά νου το πείσμα χρημάτων και άνευ τούτων ουδέν έσπιν γενέσθαι των δεόντων του Δημοσθένη, κατόρθωσε με τη συνδρομή του στενού του συνεργάτη, του Μητροπολίτη Γερδασίου, να εξεύρει πόρους από προαιρετικές συνδρομές των απανταχού Αργυρουπολιτών.

Επειδή όμως και το μέτρο αυτό είχε προσωρινό χαρακτήρα, για να εξασφαλίσει στο Φροντιστήριο σταθερούς πόρους, με την αμόθυμη πάλι υποστήριξη και συνδρομή του Μητροπολίτη πρότεινε ένα μεγαλειόβολο και τολμηρό για την εκείνη σχεδία, την πώληση όλων των περιτών και όλων βρίσκονταν σε αχρηστία

όλων για την εκπλήρωση των ονείρων του.

Εκλέχτηκε τριμελής επιτροπή, που ανέλαβε να συγκεντρώσει, να αναλύσει όλα τα περιττά σημεία κειμήλια των εκκλησιών της Αργυρούπολης και να τα πουλήσει. Με τα χρήματα αυτά ορίστηκε να αγοράσουν στην Τραπεζούντα προσοδοφόρα λιθόκτιστα κτίσματα έτσι ώστε με τα ενοίκια να ανακουφιστούν οι πολλάπλές ανάγκες του Φροντιστηρίου.

Η επιτροπή συγκέντρωσε αργυρά κειμήλια από τον ναό του Αγίου Γεωργίου 23 οκάδες και 125/400, από την Παναγία 21 οκάδες και 300/400, από τον Άγιο Θεόδωρο 18 οκάδες και 385/400 και από τον Άγιο Ιωάννη 11 οκάδες και 100/400. Σύνολο, 75 οκάδες και 110/400. Μετά τη διάλυσή τους βράθηκαν 49 πλάκες, 68 οκάδες και 197/400. Οι αργυρές αυτές πλάκες μεταφέρθηκαν στην Τραπεζούντα και πουλήθηκαν στον έμπορο Βασίλειο Τερζόπουλο αντί 782 τουρκικών λιρών. Ύστερα από έξι μήνες, αφού τοκίστηκαν, έφτασαν το ποσό των 1200 τουρκικών λιρών. Μ' αυτές αγοράστηκαν στην Τραπεζούντα δυο λιθόκτιστα μαγαζιά και έτσι με τα έσοδα αυτά ανακουφίστηκαν οι σχολικές εξοφές των σχολείων στα πολλάπλά τους έξοδα.

Ήταν χαρακτηριστικό αυτό που συνέβη κατά την ημέρα της διάλυσης των κειμηλίων. Επειδή οι Αργυρουπολίτες δεν τολμούσαν να αναλάβουν τη διάλυση των κειμηλίων κυρίως από θρησκευτική ευλάβεια (εφαρμογούνται για κολασίσουνταν)(1), ο Πρόεδρος της επιτροπής Μητροπολίτης Γερδασίος πήρε το σφυρί και κατέφερε μέχρι διάλυσης ολλοπάληλα κτήματα στη μίτρα του με αυτές τις λέξεις: «εάν υπάρχει τοιαύτη ανομία εις την πράξιν αυτήν, έστω κατά της κεφαλής μου».

Ο πολυσύνθετος Κυριακίδης δεν αφήνωσε τον εαυτόν του μόνο για τα σχολεία, αλλά φρόντισε και για την ηθικοποίηση των πατέρων μας με την ίδρυση αναγνωστηρίων και βιβλιοθηκών.

Το 1860, αφού ανέδειξε πάρα πολλά πνευματικά αναστήματα, άξια να καταλάβουν διδασκαλική έδρα στο Φροντιστήριο, παραιτήθηκε από τη διεύθυνση και τη διδασκαλία μέχρι το 1862. Στο διάστημα αυτό άλλοτε ιδιότατο στην Αργυρούπολη, άλλοτε στο μοναστήρι της Χουτούρας, ενώ το καλοκαίρι στο μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη της Ήμερας.

Στο διάστημα αυτό μαζί με το Μη-

κρών κειμηλίων, και σκευών των ναών της Αργυρούπολης, σχέδια που ίσως θα προκαλούσε την κατακραυγή των θεοσεβών συμπατριωτών του.

Συγκάλεσε γενική συνέλευση και αφού έθεσε πάνω απ' όλα τον εκπαιδευτικό σκοπό και την συνακόλουθη ηθικοποίηση και πρόοδο των συμπατριωτών του, κατόρθωσε να επιτύχει τη συγκέντρωση

1. Φοβούνταν μήπως πέσουν σε κρίμα (αμαρτήσουν).

τροπολήτη Γερβάσιο και άλλους προύχοντες της επαρχίας Χαλδίας πήρε πολλές σωτήριες αποφάσεις για τους συμπατριώτες του.

Το 1862 προσκλήθηκε και πάλι ως Σχολάρχης του Φροντιστηρίου της Τραπεζούντας. Και εκεί εργάστηκε με ακάματο ζήλο και αξιοθαύμαστη αντοχή και επιμέλεια από το 1862 ως το 1874. Σύστησε ανώτερες γυμνασιακές τάξεις και ανέδειξε το Φροντιστήριο της Τραπεζούντας «μιασών ενδιαίτημα». Λόγω της φήμης του προσέλαβε σ' αυτό πολλούς μαθητές απ' όλες τις επαρχίες του Πόντου, της Ρωσσίας και αυτής ακμή της Σμύρνης.

Ακαταπόνητος και ανεξάντλητος σε ζωτικότητα και θρευματικότητα δεν αφιέρωθηκε αποκλειστικά και μόνο στο Φροντιστήριο, αλλά φρόντισε και για τη δημιουργία Βιβλιοθήκης του Φροντιστηρίου της Τραπεζούντας, γιατί πίστευε ότι «το σπουδαιότερον μέσον, το μεγαλύτερον επιρροήν εξασκούν επί της ηθικής και διανοητικής μορφώσεως του λαού, είναι η σύσταση βιβλιοθηκών και ο πλούσιος τους».

Το 1865 συνέστησε την Αδελφότητα Αργυρουπολιτών Τραπεζούντας, η οποία με εράνους και ποικίλα μέσα ωφέλησε τα εκπαιδευτήρια της Αργυρούπολης.

Με τη συνδρομή της Αδελφότητας κατάρτισε να «διδάσκει και πέρα από τα όρια του Πόντου άλλην Αδελφότητα Αργυρουπολιτών στην Κωνσταντινούπολη, τα μέλη της οποίας, νοσταλγοί της γενέτειρας, προσέφεραν τα πάντα γι' αυτήν».

Το 1873, επειδή έβλεπε ότι η Παιδεία στην Πατρίδα χωρίς τη μόρφωση της γυναίκας θα ήταν πάντοτε ατελής, ίδρυσε στην Αργυρούπολη το Πρώτο Παρθενγωγείο.

Είναι χαρακτηριστικές οι συνθήκες κάτω από τις οποίες αναλήφθηκε αυτή η σημαντική προσπάθεια.

Πριν από το 1870 η εκπαίδευση και η μόρφωση των γυναικών σ' ολόκληρο τον Πόντο ήταν κατά την κρίση των πατέρων μας όχι μόνο πολυτέλεια, αλλά και επιζήμια. Θεωρούσαν φοβερό και αποτρόπαιο την εξίσωση της γυναίκας προς τον άνδρα που πετυχαίνεται με την παιδεία. Επικρατούσε η γνώμη ότι: «για το κορίτσι γράμματα είναι το πλεόνημα σ' ορταρί και να σαχαρών 'τα σκεύα και άμα υπάνδρευεν ν' εφτάει παιδίον».

Η επιμόρφωση γραμμάτων επιτρεπόταν μόνο σε κείνες τις νέες που αδικήθηκαν από τη φύση και είχαν σωματικές ανωμαλίες και δάδες, όπως τώφλωση, κωλήτητα και παρόμοιες παθήσεις, οπότε

προαρίζονταν όχι να παντρευτούν, αλλά να εισέλθουν σε μοναστήρια για ανάγνωση και εκμάθηση εκκλησιαστικών ύμνων και τροπών.

Αυτήν τη δεισιδαίμονα ιδέα και τη λανθασμένη γνώμη των πατέρων μας με ηρωικό σθένος, καρτερία και υπομονή καταπολέμησε ο μέγας ευεργέτης της πατρίδας μας ο Κυριακίδης. Για το σκοπό αυτό έπεισε μερικούς από τους συμπολίτες του, δυστυχώς λίγους, να στείλουν τις θυγατέρες τους στο Φροντιστήριο, επειδή δεν υπήρχε Παρθενγωγείο, για να μάθουν γράμματα και να μορφωθούν. Δυστυχώς δεν πέτυχε το προσδοκώμενο αποτέλεσμα, γιατί άλλες μαθητρίες διέφυκαν τη φοίτηση μέσα στο ίδιο σχολικό έτος και άλλες ύστερα από φοίτηση ενός ή δυο ετών.

Σύμφωνα με τα πατριαρχάδικα στοιχεία ήθη και έθιμα της πατρίδας ήταν μεγάλη ητροπή και η συνεκπαίδευση μαθητών και μαθητριών.

Ο Κυριακίδης όμως δεν απελπίστηκε και για να επιτύχει το σκοπό του αποφάσισε την ίδρυση Παρθενγωγείου.

Τον Ιούλιο του ίδιου έτους (1873) συγκάλεσε σε μια κοινή συνεδρίασή τους πρόκριτους της πόλης και πρότεινε τη σύσταση Παρθενγωγείου, ενώ ήταν παρών και ο στενός του φίλος και σύμφωνος με τις απόψεις του ο Μητροπολίτης Γερβάσιος. Μάταια επί μιαν ώρα ανέπτυξε τα καλά της παιδείας και της μόρφωσης της γυναίκας. Όλοι που ήταν παρόντες, συνολικά 75, σιωπούσαν, έσπασαν τα κεφάλια τους, περιεργάζονταν τις γυναιίδες τους και μόνον ο κρδτος από τα κομπολόγια τους τάρταξε τη σιωπή.

Μέσα στη σιωπή πήρε το λόγο ένας από τους πιο ισχυρούς προκρίτους της πόλης και πνέμα πάντοτε αντιλογίας και είχε χαρακτηριστικά: «Είναι περιττόν το Παρθενγωγείον. Για τα κορίτσια μας σχολείον είναι α πλέκ 'νε ορτάρις και να σαχαρώνε τα σκεύα και όχι να μάθουν γράμματα και να γράφ' 'νε σαχτάς τραγούδια σοι νουσαλούδες ατους»(1).

Τη στιγμή εκείνη ο Κυριακίδης έρριξε το δόγμα του στους σύνδρους, για να δη και να τους ψυχολογήσει και να διαπιστώσει αν έσκμαν κάποια αίσθηση σ' αυτούς οι λόγοι του αντιδραστικού πρέριτου. Επιπρόσθετα και πάλι σιωπή με μόνο θόρυβο το θόρυβο απ' τα κομπολόγια. Ξαφνικά τάλμησε και πήρε το λόγο ένας βιοπαλαιστής, ωρολογιοδός, θαρραλής και φιλαλήθης, ο Γεώργιος Σαατλής (ωρολόγας) και απευθύθηκε προς τον Κυριακίδη με τα παρακάτω λό-

για: «Κύριε δάσκαλε, αφε' στον, ίντιαν θελ' ας λέει, γιατί να είναι άμυν ζα τα παιδία 'μου, εγώ θα στείλω τα δυο κορίτσια μ' την Σοφίαν και Παρθένον να μάθουν του Θεού τα γράμματα»(2).

Είναι γνωστό ότι Παρθένα ήταν η μητέρα του αϊμνηστου συμπατριώτη μας Επαμεινώνδα Σωτηριάδη.

Το γεγονός αυτό και μόνο άλλαξε τη γνώμη όλων. Σηκώθηκαν και άλλοι και δήλωσαν ασίασπα ότι θα στείλουν τα κορίτσια τους στο Παρθενγωγείο. Έτσι, αμέσως συντάχθηκε το πρώτο πρακτικό για την ίδρυση του Παρθενγωγείου.

Ύστερα από την ανέπιση αυτή επιτυχία ο Κυριακίδης, αφού φίλησε το χέρι του Μητροπολίτη Γερβάσιου είπε τα εξής: «Ξεδιασπώτατε, σήμερον εξεπλήρωσα ένα μύχιον πόθον της καρδιάς μου, ένα όνειρον πραγματοποιηθέν δια της ευθυβουλίας του θαρραλέου Γεωργίου Ωρολόγα. Ας συντελώμεν εις την ευτυχίαν τους».

Το όνειρο έγινε πραγματικότητα. Το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους άρχισε να λειτουργεί το πρώτο Παρθενγωγείο στο οίκημα των ΧατζήΔιασκωνάντων Οικονομίδων ή Καμπουράντων, στην ενορία του Αγίου Γεωργίου.

Το Παρθενγωγείο αν και χαρακτηριστική ως ανεξάρτητα από το Φροντιστήριο εκπαιδευτικό ίδρυμα, λειτουργούσε κάτω από την επίδαση της ίδιας Εφορείας και οι διδάσκοντες σ' αυτό μισθοδοτούνταν από το Κοινό Ταμείο της Κοινότητας.

Κρίνω σκόπιμο να παραθέσω τα ονόματα των πρώτων μαθητριών του Παρθενγωγείου, όσα δόθηκαν και άνηλθον από τις πηγές που χρησιμοποίησα:

1) Αγγλική Χατζηκωνσταντίνου Χατζηλιωαννίδου, σύζυγος του μεγαλμπου Μιχαήλ Αδραμίδη και μητέρα

1. Για τα κορίτσια γράμματα ήταν να ηλέκουν κάλτσες και να καλύπτουν με στάχτη τα σκεύη (για να μην κοπνίζονται) και αν παντρευόταν να γεννήσει παιδί.

1. Για τα κορίτσια μας σχολείο είναι να ηλέκουν κάλτσες και να καλύπτουν με στάχτη τα σκεύη και όχι να μαθαίνουν γράμματα και να γράφουν ερωτικά τραγούδια στους αρρεβυνάσιους τους.

2. Κύριε δάσκαλε, άσταν ας λέει αυτός ότι θελει, γιατί να είναι σα ζώα τα παιδία 'μου, εγώ θα στείλω τα δυο μου κορίτσια τη Σοφία και την Παρθένα να μάθουν του Θεού τα γράμματα.

- των αείμνηστων Αδραάμ και Ηρακλή Αδραμίδη,
- 2) Μαργαρίτα Χατζηιωσήφ, σύζυγος του ισοβίου δημάρχου Αργυρουπόλεως Ιωάννη Χατζηηλεκίδη, γαιοκτήμονα,
 - 3) Πατούλα Ι. Μουζενίδου, σύζυγος του εμπόρου Αργυρουπόλεως Χατζηδημητρίου Μουμτζιδή,
 - 4) Μαργαρίτα Χατζηχαράλαμπου Μουμτζίδου, σύζυγος του εμπόρου της Αργυρούπολης Χατζηχαράλαμπου Χατζηθεοδώρου Υφαντίδη, η οποία συνέχισε τις σπουδές της και στην Τραπεζούντα,
 - 5) Σώτα Ιησαίου Ακριτοπούλου, σύζυγος του εμπόρου Αργυρουπόλεως Χαράλαμπου Χατζηδημητρίου Μουμτζιδή,
 - 6) Πατούλα Γρηγορίου Λαυρεντιάδου, σύζυγος του εμπόρου Αργυρουπόλεως Ιορδάνη Ιωάννη Μουμτζιδή,
 - 7) Αγγελική Τσιλιφά, σύζυγος του εμπόρου στη Θεοδόσια της Κριμαίας, Δημητρίου Χη Αν Πηλείδη,
 - 8) Άννα Μουζενίδου ή Πάμπανου, σύζυγος του διδασκάλου Θεοδώρου Χαράλ. Αηδονοπούλου,
 - 9) Άννα Π' Ήλεια Μπατταλίδου, σύζυγος του προκρίτου Αργυρούπολης Ιάσωνα Παν. Ιασονίδη,
 - 10) Ευγενία Ιορδανίδου, πεθερά του Ελληνοδιδασκαλού Ανδρέη Κ. Οικονομίδη,
 - 11) Βαρβάρα, σύζυγος του εμπόρου Αργυρουπόλεως Χαράλαμπου Ισαακίδη,
 - 12) Δέσποινα Γρηγορίου Παπαδοπούλου, σύζυγος του διοικητή Αργυρουπόλεως Χ' Γεωργίου Κ. Πηλείδη,
 - 13) Σοφία και Παρθένια Ωρολογιά.

Όταν το καλοκαίρι του 1874 έγιναν εξετάσεις δημοσίων μαθητών στις αρχές της πόλης, ο Κυριακίδης επόνησε προτρεπτικό λόγο προς τις μαθήτριες, που φανερώνη τα μεγάλα συναισθήματά του προς τις μαθήτριες, αλλά και τους παύους του για την προαγωγή και μόρφωσή τους.

Το 1875, επειδή ο Κυριακίδης έβλεπε ότι η μαθητική νεολαία της Πατρίδας του και της επαρχίας Χαλδίας, φοιτούσε ένα σαθρό, υγρό και ετοιμόρροπο σπίτι το χρόνο Σχολείο, αποφάσισε με τη σύμφωνη γνώμη της Αδελφότητας Αργυρουπολιτών Τραπεζούντας και Κων/πόλεως την ίδρυση νέου μεγάρου του Φροντιστηρίου. Για το σκοπό αυτό συγκάλεσε γενική συνέλευση των συμπολιτών του, καιτά της οποίας αποφασίστηκε ομόφωνα η κατασκευή «έου ευρύχωρου και διάφορου κτιρίου στην ενορία του Αγίου Γεωργίου

ου πάνω στο δρόμο που οδηγεί από την Αργυρούπολη στην Άτρα. Η όλη επιτομία του έργου ανατέθηκε στο Μητροπολίτη Γερβόσιο. Αλλά επειδή ο Μητροπολίτης για σπουδαίες επαρχιακές υποθέσεις του βγήκε για περιοδεία στην επαρχία και δε μπόρεσε να δώσει στο έργο την αναγκαία ώθηση, γι' αυτό ο Κυριακίδης με επιστολή του τον ανακάλεσε στο καθήκον, μια επιστολή που αποδεικνύει τον αδαμάντινο χαρακτήρα του. Πραγματικά, ο Μητροπολίτης δέχθηκε την περιοδεία του και γύρισε στην Αργυρούπολη. Σχηματίστηκαν επιτροπές για την είσπραξη συνδρομών, αλλά και δωρεών, που κρίνονταν απαραίτητες για την κατασκευή του νέου Φροντιστηρίου.

Την 1η Ιουλίου 1875, ημέρα των Αγίων Πάντων, με την παρουσία του Μητροπολίτη, του ίδιου του Κυριακίδη, των πολιτών και επαρχιωτών, του Σχολάρχου Γεωργίου Ευθυδούλη, που εκφώνησε και κατάλληλο πανηγυρικό, με τους μαθητές ντυμένους με σμοιάμορφη στολή, κατατέθηκε ο θεμέλιος λίθος της Οικοδομής του Φροντιστηρίου. Ο ίδιος ο Κυριακίδης συνέταξε την αναμνηστική του γεγονότος επιγραφή, που έχει ως εξής:

«Αδ' εράνου των κατοίκων Χαλδίας και καμάτων Γεωργίου Κυριακίδου, ως εστία των γραμμάτων τὸδ' ἐπίσθη το Σχολεῖον, Ποιμενάρχου τότε ἄντος Γερβασίου, του μεγάλως την παιδείαν ἐκτιμόντος».

Δυστυχώς, για πολλούς και διάφορους λόγους η αποπεράτωση του οικοήματος του Φροντιστηρίου ολοκληρώθηκε το 1879.

Το 1878, αφού είδε ότι οι πόθοι του εκπληρώθηκαν και όλες οι υποθέσεις της Πατρίδας του που αφορούσαν θέματα εκπαιδευτικά, εκκλησιαστικά, κοινοτικά, πήραν το δρόμο της προόδου, αφού αποχαίρετσε τον άξιο σε όλα συνεργάτη του στο δημοκρατικό του έργο Μητροπολίτη Γερβόσιο, με συγκρατημένη συγκίνηση τους συμπατριώτες του, αναχώρησε σαν άλλος Λυκούργος και Σόλων στην πόλη της σοφίας, των γραμμάτων και των μεγάλων αναμνήσεων, την Αθήνα, για να ζήσει εκεί τα τελευταία του χρόνια, εκεί όπου γεννήθηκαν, γαλουχήθηκαν, σισατρώθηκαν και πέθαναν οι μεγάλοι εκείνοι φιλόσοφοι, ιστορικοί, ποιητές και στρατηγοί.

Μόλις έφτασε στην Αθήνα η Εφορεία του Γυμνασίου Πατρών τον προκάλεσε ως Διευθυντή του Γυμνασίου της. Δε δέχτηκε, όπως και το διορισμό του ως επόπτη της Παιδείας στα Σχολεία Αττικής και Βοιωτίας.

Ζούμε με τη χορηγία του ανωψιού του

Ιωάννη Παπαδόπουλου, εμπορευόμενου στο Βακού του Καυκάσου, και από τη διδασκία και έκδοση συγγραμμάτων λογίων φίλων του, που έμεναν στην Τουρκία.

Την 1η Δεκεμβρίου 1886, όταν οργανώθηκαν στην Αθήνα γιορταστικές εκδηλώσεις με αφορμή την εηλικίωση του Διδασχού Κων/νου, πήρε μέρος σ' αυτές ως αντιπρόσωπος των Ελλήνων του Πόντου.

Δuo χρόνια πριν από το θάνατό του ο αναβίος του τον ρώτησε αν ήθελε να ετοιμάσει λαμπρό τάφο στην Αθήνα. Σε λακωνική επιστολή του, χαρακτηριστική για το περιχόμενο, απάντησε «δε θέλω η ψυχρά και βαρεία του μαρμάρου πέτρα να καλύψη την αιωνίαν μνήμην μου».

Το 1892 μετά από σύντομη αρρώστια πέθανε στον Πειραιά, την 6η Νοεμβρίου, ημέρα Κυριακή, σε ηλικία 64 ετών και από τους πολυάριθμους φίλους του και φοιτητές του Πόντου, του έγινε μεγαλοπρεπής κηδεία. Τιμήθηκε από την Ελληνική Κυβέρνηση για την εξαιρετική προσφορά του στον αδόλωτο Ελληνισμό με το Παράσημο του Αργυρού Σταυρού, που κατατέθηκε πάνω στο φέρετρό του.

Για τον Κυριακίδη μπορεί να λεχθεί εκείνο που είπε ο γίγοντας της ελληνικής δημοσιογραφίας Αναστάσιος Βυζάντιος για τον Γεώργιο Παράσχο».

«Ζήσας τασούτον υπέρ των άλλων, απώλεσεν την δύναμιν να ζήρη εν εαυτώ και δεν ηδυνήθη να αντιπαλοίσση κατά του θανάτου καρδιά, ήτις απηύθυνε δαδμηδόν πάλλουσα υπέρ δέκα υπάρξεων».

Αλλά όμως η καρδιά του Κυριακίδη δε χτυπούσε υπέρ δέκα υπάρξεων, αλλά για τους χιλιάδες ομογενείς του Πόντου, την ηθική και πνευματική πρόοδο των απίων πάντοτε επεδίωξε.

Βέβαια μια τέτοια καρδιά και χαλώδινη αν ήταν, γρήγορα θα νικιόταν από τον Πανδαμάτορα χρόνο.

Η Κοινότητα της Αργυρούπολης πληροφορήθηκε αργά το θάνατο του Κυριακίδη. Την τεσσαρακοστή όμως ημέρα από το θάνατό του τέλεσε στο Μητροπολιτικό Ναό πάνδημο μνημόσυνο και εκφωνήθηκε από το τον Γερβόσιο Σαρασίτη θαυμάσιος λόγος για τη ζωή και τα έργα του αείδημου Κυριακίδη.

Μετά το μνημόσυνο όλα τα πλήρωμα της Επαρχίας μεταβηκε στο Φροντιστήριο, όπου ο γηραιός σκαπανέας των γραμμάτων και αγαπητός μαθητής του Κυριακίδη, σεβαστός διδάσκαλος Θωμάς Παυλίδης απήγγειλε άμμετρο εγκώμιο του Κυριακίδη:

«Πέταξε και άλλο πνεῦμα εἰς τὴν ὕψιν τοῦ αἰθέρος,
ἡ ψυχὴ τοῦ Γεωργίου τοῦ Κλεῖνου Παπαδοπούλου,
καὶ δὲν εἶναι ἐν τῷ κόσμῳ καὶ δὲν εἶναι ἐν τῇ γῇ.
Πέταξε τὸ μέγα πνεῦμα εἰς τὴν ὕψιν τοῦ οὐρανοῦ
κι' ἀπαυῖσται σποὺς κόλπους τοῦ θεοῦ τοῦ αἰωνίου
Δεξιὰ χεὶρ ἡμετέρου Ποιμενάρχου

Μουσολήπτου Γερδασίου

Συνεῖς περὶ αὐτὸν φιλομάσους καὶ πλουσίους
δήμους ἄλους, πάλαι ὅλας, Ἀδελφότητας συστάει,
Φιλανθρωπικὰ Ταμεία, τὴν ὁμόνοιαν ἰδρύει,
τὴν ἀγάπην ἐξοπλύνει, ζωογόνον δὲ ἐγείρει
αἰσθημα φιλομαθείας, αἰσθημα φιλανθρωπίας

αἰσθημα Ἑλληνισμοῦ

κι' εἰς τὰς δύο Ἐπαρχίας ἀληθῶς ἐπαναφέρει

χρυσὴν ἐποχὴν τοῦ Κρόνου.

Τίς εἶται οὗτος ὁ ἀσάματος ἐργάτης

ὁ ταχύτερος, ὡς Ἴρις, ἄγγελος Διὸς προφθάνει

Σ' ἔπα σημεῖο τοῦ ἐγκωμίου, ἀναφέ-
ρεται ὅτι ὁ Κυριακίδης, ἀν καὶ πέθανε
ἄγαν, ἐντοῦτοις ἔφησε δύο θυγατέρες,
τὴν Σχολὴν Ἀργυροπούλεως καὶ τὸ Φροντι-
στήριο τῆς Τραπεζούντας.

Τὸ θάνατο τοῦ Κυριακίδου δημοσίευ-
σαν τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη ὅλες οἱ ἐλληνικὲς
ἐφημερίδες τῆς Ἑλλάδας, τῆς Τουρκίας,
καθὼς καὶ ἡ «Πατρίς» τοῦ Βουκουρεστί-
ου. Ὅλες τὸν ὀνόμασαν «Ἀστέρα τῆς Ἀ-
νατολῆς» καὶ Φωστήρα τοῦ Πόντου».

Τῇ μεγάλῃ ἀγάπῃ τοῦ Κυριακίδου πρὸς
τὴν ἰδιαίτερή του Πατρίδα ἐδήλωσε καὶ
μετὰ τὸ θάνατό του με τὴ δωρεὰ τῆς
πλούσιας βιβλιοθήκης του ἀπὸ τριακό-
σιους περίπου τόμους καὶ ἐβδομήντα
πέντε ἰδιόγραφα χειρόγραφα στὸ Φροντι-
στήριο τῆς γενέτειρά του, τὴν ὁποία ο-
γάπησε ὅσο καὶ εἰς ἄλλους.

Τιμήθηκε ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν Ἀδελφό-
τητα τῶν Ἀργυροπολιτῶν Τραπεζούν-
τας, τῆς ὁποίας ἦταν ἰδρυτὴς καὶ ευε-
ργέτης, με τὴν ἀνάρτηση τῆς Εἰσῆτας του
στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Φροντιστηρίου.

Διὰ τὴν

Ἀνάλογη ἦταν καὶ ἡ προσφορά στὴν

Ἡ Παναγία Σουμελά στὸν Πόντο

ἀπὸ πέρας εἰς πέρας ὅλοι λεν μὲ ἓνα σπῆμα

εἶναι ὁ Κυριακίδης.

Ὅτε ἥρως ὁ Θηβαῖος εὐγενὴς Ἐπαμεινώνδας
ἐθνίσκεν ἐν Μαντινείᾳ μᾶτ' ἢ θάνατά του στήθη
κράτων βέλος τοῦ θανέτου, ἤκουσε τῶν φίλων ὅτι
ἀποθιῆσκει τέτοιος ἥρως, δὲν δὲν ἔχει ἀπογόνους,
ἐκ τοῦ μέσου τῶν ὠδύνων, μὴ λυπεῖσθε λέγ' ἐκεῖνος,
ἔχω δύο θυγατέρας, εἰν' ἢ τὰ Λαῶντρα κι' ἡ Μαντινεία.
Καὶ συ, ἥρως τῶν γραμμάτων, σῶμα, πνεῦμα
βυσιάσας, στὸν ὁμῶν τὸν τῆς Πατρίδος
δύο ἀφ' ἡνὼ θυγατέρας καὶ μεγάλας καὶ ἀνδρόφους
τὴν Σχολὴν τῆς Πατρίδος, τὴν Σχολὴν τῆς Τραπεζούντας
εἶθα πλείους θυγατέρας καὶ υἱοὶ πολλῶν γενεῶν
σε γνωρίζουσι πατέρα καὶ φωστήρα καὶ ευεργέτην,
κι' εὐλογοῦσι τὸ ὄνομά σου ὅστε καὶ δοξοξασμένον,
καὶ αἰδῖος ἡ χάρις θέλει σε ἀκολουθεῖσι

εἰς ἀτέρμονας αἰῶνας.

Αἰωνία σου ἡ μνήμη, ὦ διδάσκαλε τοῦ Γένους.

Ἀργυροῦπολη τοῦ Μητροπολίτη Χαλδίας
- Χαιριάνων Γερδασίου Σουμελίδου.

Γεννήθηκε τὸ 1820 στὴν εὐάνδρῃ καὶ
καλλιτοκῇ καμμένη πόλιν Βαρενοῦ. Τὸ 1835
φόρεσε τὸ μοναχικὸ μανδύα στὸ μοναστή-
ρι τῆς Παναγίας Σουμελά. Τὸ 1845 με-
τέβη στὴν Κων(η)πολὴ καὶ φοίτησε στὴ
Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης. Μετὰ τὴν
ἀποφοίτησή του τὸ 1858 ἐγένετο ἱεροκήρυ-
κας. Τὸ 1864 μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Μη-
τροπολίτη Χαλδίας Θεοφίλου ἀνέλαβε τὴ
Μητρόπολη.

Συνεργάστηκε με τὸν Κυριακίδου καὶ
ἀν ἄλλοι Θεμιστοκλῆς καὶ Ἀριστείδης
συνεισέθηκαν σὲ μιὰ ψυχὴ καὶ καρδιά καὶ
ἐκτέλεσαν μεγάλα ἔργα γιὰ τὴν Πατρίδα.

Τὴν 23ῃ Μαρτίου 1886 ὁ Μητροπολί-
της Γερδασίος προσκάλεσε στὴν Ἱερὰ
Μητρόπολιν ὅλους τοὺς πτόκριτους τῆς
Ἀργυροπόλεως καὶ τοὺς δήλωσε ὅτι προ-
τίθεται νὰ οικοδομήσῃ με δικῆς του δα-
πάνης ἀπ' τὰ θεμέλια τὸ παλιὸ ἀπ' τὴν
πολυκαιρία κτίριο τῆς Μητρόπολεως.

Με ἀνείπωτὴ χαρὰ δέχτηκαν οἱ συ-
μπολίτες τοῦ τῆς πόλεως ἀπὸ κάθε ἐπαίνο
πρόθεσπ' του καὶ ἀμέσως ἄρχισαν οἱ ἐρ-
γασίες.

Ἀναφέρεται γιὰ τὴν θεμελίωση τὸ ἐξὲς
χαρακτηριστικὸ καὶ συγκινητικὸ σκῆμα.

Μετὰ ἀπὸ μιὰ πάνδημη δοξολογία ὅ-
λοι οἱ πολῖτες πῆγαν στὴν τοποθεσίαν
Ἡλὶ - Μπουρνού, ὅπου δρισκονταὶ τὰ λα-
παμεῖα, ἔχοντας σαμάρια στὰ πόδια τοὺς
καὶ ἀφ' οὗ φόρτωσαν τὸ πρῶτο ἀγκωνάρι
στὴν πύλην τοῦ αἰγύμνηστου Μητροπολί-
τη Γερδασίου, ἐπὶ σπέρμα ἀκολουθώντας
τὸν Ποιμενάρχη τοὺς ὅλοι φορτωμένοι...

Τὸ 1888 ολοκληρώθηκαν οἱ ἐργασίες
τοῦ ἔργου.

Τὸ 1897 με προσωπικὰ τοῦ ἐξοδα ἐκ-
τίσσε στὴν δευτέρῃ ὁδῷ τῆς ἐπαρχίας του,
στὴν Πουλαντζάκη, λαμπρὴν μητρόπολιν
καὶ συγκρατῶν ἰδρύσσε τὴν φιλόπαιχον α-

δελφότητα τοῦ κοινῷ τῆς πόλεως αὐτῆς.

Τὸ 1902 προσλήθηκε ἀπὸ σοβαρὴ ἀσ-
θένεια καὶ ἐπειδὴ φοβήθηκε μῆπως δε-
σπληνώσῃ πρὸς τὴν Ἀργυροῦπολιν καὶ
τὸ ποῖμνίον τοὺς τελευταίους ευεργεσί-
ες προσκάλεσε στὴν Ἱερὰ Μητρόπολιν τὴν
Δημογεροντίαν τῆς Ἀργυροπόλεως καὶ
τοὺς δήλωσε ὅτι κατὰ τὸ σύστημα τῶν
προκατῶν τοῦ ἀρχιερέως ἀφιερώσει στὸ
Μητροπολιτικὸ καὶ τὴν πολυτελέστατην
ἀρχιερατικὴν τοῦ στολῇ, ἐνὸς στὰ Φροντι-
στήρια τὴν με πολυτελεῖς πλαίσιο εἰσὼν
τοῦ καὶ τὴν πολυτίμη βιβλιοθήκην τοῦ
τριακσίων τῶμων.

Εὐτυχῶς ἀνάρρωσε ἀπὸ τὴν ἀσθένειάν
του πρὸς χαρὰ τῶν συμποτριωτῶν του
καὶ ἐπιδόθηκε καὶ πάλι ἀκούραστος στὸ
θεάρεστο ἔργο του. Παρόλ' ἅλλα στοίμασε
μέσα στὸ προσῶπιον τοῦ Μητροπολιτικοῦ
καὶ τὸν τάφο τοῦ πάπῳ στὸν ὁποῖο ἀ-
νέγραψε τὴν ἐπιτύμβιαν ἐπιγραφήν «ἄλθον,
εἶδον καὶ ἀπῆλθον, ὅτι τὰ πάντα μετὰ-
ίτης».

Τὸ 1905, λόγω τῆς ηλικίας του, υπέ-
δωκε τὴν παραίτησή του καὶ ἀποσύρθη-
κε στὰ ἀνάκτορα δώματα τῆς Μητρόπο-
λεως, προσευχόμενος ὑπὲρ τῆς υγείας καὶ
τῆς ευημερίας τοῦ ποιμνίου του ὡς τις
τελευταῖες στιγμὲς τῆς ζωῆς του. Προ-
σλήθηκε ἀπὸ σοβαρὴ ἀσθένεια καὶ μὴ
μπορῶντας νὰ ἀντίξῃ πια ἐξέστησε
πρὸς Κύριον τὴν 6ῃ Μαρτίου 1906.

Ἡ κηδεὶς τοῦ ἐγένετο μεγαλοπρεπὲς καὶ
τὴν 10ῃ Μαρτίου στὸ Μητροπολιτικὸν
καὶ με παλαιὰ καὶ συμμετοχὴ καὶ με 75
ιερωμένους. Πολλὰ στεφάνια κατεστάθη-
καν στὴ σαρὸν τοῦ καὶ ἐκφωνήθησαν ἐπι-
κήδειοι λόγοι.

Ἀπὸ τὸν Ἀνέστη Οἰκονομίδου, ἄνδρα με
μεγάλον πνευματικὸν ἀνάστημα ποὺ ἀνερ-
γότηθηκε τὸν Μητροπολίτην, ἐκφωνήθη-
κε τὸ παρακάτω στιχοῦργημα γιὰ αἰὶ-
νον μνήμη τοῦ:

Μαυροφορεί η πάλις μας, πενθηφορεί η γή μας
 ρογίζει, χύνει δάκρυα κι' η δύστυχη ψυχή μας
 Γέροντα Σε εκτύπησε του Χάρου το δρεπάνι
 κι' η κορυφή σου φόρεσε το νεκρικό στεφάνι.
 Για γύρνα μια και κ' αττάζε πόσοι σ' ακολουθούνε,
 και με τι 'μμάτι λυπηρό το χέρι Σου φιλούνε.
 Δάκρυα χύνουνε πικρά, πικρότατα για Σένα,
 και σε φωνάζουν τα τωχά τα κακομοιρισμένα!
 Πόσοι φτωχοί! πόσες φτωχές Σε κλαίγουνε θλιμμένα
 Έχασαν τον προστάτη τους την μόνη τους ελπίδα,
 εκτύπησε τα 'μμάτια τους 'ς τα δάκρυα και είπα!
 Και πώς να μη Σέ κλάφουνε, να μη Σε λυπηθώσι,
 αφού ψωμί πριν έτρωγαν και τώρα θα πεινούμε!
 'Ολ' η ζωή σου ήτανε καλό πομπού να κώνης!
 δεν έπρεπε! δεν έπρεπε, Γέροντα, ν' αποθάνης.
 'Ολοι Σε κλαίγουνε πικρά από καρδιάς Σε κλαίνε,
 και τ' άμοιρα τα στήθια τους τα δάκρυα τα κείναι!
 Μα το σχολειό μας το καλό εκείνο το σχολειό,

Ίσων άλλοι παλικοί αστέρες, ο Κυριακίδης και ο Γερβάσιος, φώτισαν το πτερόν μας της αθέλητης Πατρίδας και σφιέρισαν σ' αυτήν τον αυλό τους μέχρι τις τελευταίες στιγμές της ζωής τους, με γνώμονα πάντοτε την ηθική, θρησκευτική και εθνική εξύμωση των συμπατριωτών τους.

Με τα ονόματα των δυο ευεργετών, των πνευματικών αυτών ανδρών, είναι άμεσα συνδεδεμένη η βιβλιοθήκη της Αργυρουπόλεως, η οποία κατά την αεμί της αριθμούσε 5.000 τόμους μαζί μ' αυτά που δωρήσανε οι δυο ευεργέτες. Η επιστημονική ταξινόμηση των βιβλίων έγινε από τον ίδιο τον Κυριακίδη. Περιείχε βιβλία θεολογικά, κλασικά, ξενόγλωσσα, λεξικά, φιλοσοφικά, ιστορικά επιστημονικά και άλλα ποικίλα.

Μερικά απ' αυτά ήταν σπανίων εκδόσεων.

Αποτελούσε πραγματικά το καύχημα όχι μόνο της Αργυρουπόλεως, αλλά και ολόκληρου του Πόντου.

Η βιβλιοθήκη αυτή δοκίμασε μια πραγματική Οδύσσεια.

Μετά το θάνατο του Κυριακίδη και Γερβάσιου επεκκολούθησαν χρόνια αναστάτωσης με το νικηφόρο Βαλκανικό πόλεμο 1912 - 1913, τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο των ετών 1914 - 1918 και την επανεπίδραση Μικρασιατική καταστροφή του 1922, τον Αύγουστο του 1923 υπογράφηκε ανάμεσα στην Ελλάδα και στην Τουρκία η συνθήκη της Λωζάνης για την ανταλλαγή των πληθυσμών.

Το 1924, καθώς οι κάτοικοι της Αργυρουπόλεως ετοιζόταν να αναχωρήσουν, η Τουρκική Κυβέρνηση σύμφωνα με τους όρους της συνθήκης διέδωσε γύρω στα 150 ζώα για τη μεταφορά των υπαρχόντων, της βιβλιοθήκης και των ιερών

κειμηλίων των εκκλησιών. Επειδή όμως τα ζώα που διατέθηκαν ήταν τελείως ανεπαρκή και έγινε προβληματική η αναχώρηση, σχηματίστηκε μια επιτροπή, που την αποτελούσαν οι αξιωματικοί 1) Νικόλαος Μουμτζίδης, ως πρόεδρος, 2) Παπαχαράλαμπος Καλπαξίδης, 3) Ιωάννης Παλαιμάς και 4) Θεόδωρος Φυτιάνας ως μέλη, η οποία αποφάσισε, για να αρθεί το αδιέξοδο, να πουληθούν μερικά εκκλησιαστικά αντικείμενα όπως έσπε να εξοικονομηθούν χρήματα και να ενοικιασθούν άλλα 100 ζώα, τελείως απαραίτητα, για τη μεταφορά όσο το δυνατό περισσότερων υπαρχόντων των κατοίκων και ιδιαίτερα των απόρων οικογενειών.

Τα βιβλία της βιβλιοθήκης, καθώς και τα ιερά σκείλη των εκκλησιών, ανεκτίμητης αξίας, συσκευάστηκαν με επιμέλεια μέσα σε 6 κιβώτια.

Την καθορισμένη ημέρα για την αναχώρηση με ανάρματα συναισθημάτων χάράς και λύπης, με βουρακάμينا μάτια και τη θλίψη ζωγραφισμένη στα πρόσωπά τους οι Αργυρουπολίτες εγκατέλειψαν το πατρίο έδαφος και τους τάφους των προγόνων τους και καταβύβηκαν προς την Τραπεζούντα.

Εκεί, ο Πρόεδρος της Επιτροπής Νικόλαος Μουμτζίδης επισκέφτηκε τον Πρόξeno της Ελλάδας, του γνωστοποίησε την αναχώρηση και τον παρακάλεσε να επιμεληθεί για την καταμέτρηση των βιβλίων και των κειμηλίων και να υπογραφεί σχετικό πρωτόκολλο.

Πραγματικά, έγινε η καταμέτρηση και εκδόθηκε σε διπλό αντίγραφο πρωτόκολλο το οποίο κράτησαν οι ενδιαφερόμενοι, ο Πρόξenos της Ελλάδας και ο Πρόεδρος της Επιτροπής.

Απ' την Τραπεζούντα ήλθαν οι Αργυ-

που τώρα βλέπει λυπηρό το Σάμα σου το κρύο,
 Εκείνο μαυροφόρεσε και μαυροφορημένο,
 θα μείνει πάντα θλιβερό με 'μμάτι δακρυσιμένο,
 Μ' ευγνωμοσύνη βαθειά το μνήμα Σου θα ιδή,
 θα σ' ελογή δια πάντός και τον Κυριακίδη.
 Για τα καλά που τούκανες με την καλήν καρδιάν Σου.
 Και μεις φτωχά που σπουδάζαμε και άπορα παιδιά σου,
 χωρίς να Σε ξεχάσουμε, για πάντα, ευγνωμονούμε,
 χωρίς τας καλωσύνης Σου, ποτέ να λησμονούμε,
 Ο κόσμος όλος Σε θρηνεί όλ' η επαρχία
 γατό 'συνα καλός ποιμήν και 'ς την ιεραρχία.
 Μα Σου δεν δοξής μια μιλιά, αιώνια κοιμάσαι
 να μην ξεχνάς τουλάχιστον, πάλιν να μας θυμάσαι!
 Εμείς σε κάθε λέξι μας, Γέροντα, θε να λάμε
 θα Σε θυμούμεθ', άγγελε της γης, και θε να κλαίμε.
 Τώρα που φεύγεις 'ς τα ψηλά, χωρίς εμείς να θέμε
 μ' ευγνωμοσύνης 'ς την καρδιά, όλοι μαζί Σε λάμε
 «Η μνήμη σου αιώνια και ελαφρά η γη Σου
 και μέσα στον Παράδεισο να ζήση η ψυχή σου».

ρουπαλιότες στη γη των ονείρων τους. τη μητέρα Ελλάδα, και εγκαταστάθηκαν στη Νέα Αργυρούπολη, στη Νάουσα.

Ο πνευματικός θησαυρός που μεταφέρθηκε με μύριες προφυλάξεις και πολλούς κόπους και κινδύνους ταξικοποιήθηκε από την Επιτροπή σ' ένα τζαμί της πόλεως, που παραχωρήθηκε ύστερα από σύντονες ενέργειες του αξιωματικού του Λεωνίδα Ισσανίδη και μετατράπηκε σε αναγνωστήριο.

Ο ανεκτίμητος θησαυρός των εκκλησιαστικών ειδών (ολόχρυσα Ευαγγέλια, μίτρες, σταυροί κ.λπ.), παραλήφθηκε από την Ελληνική Κυβέρνηση και σπολίζει ήδη σήμερα το Μπενάκειο Μουσείο.

Αργότερα, επειδή το τζαμί όπου ταξικοποιήθηκαν τα βιβλία ήταν ετοιμόρροπο και επειδή δεν υπήρχε άλλος χώρος, η Επιτροπή παρέδωσε τη βιβλιοθήκη στο Δήμο της Νάουσας, ο οποίος την τοποθέτησε στην οικία Τουρπάλη, χώρος που τον χρησιμοποιούσαν για το σκοπό αυτό. Όταν στην περίοδο 1946-49 η οικία αυτή πυρπολήθηκε, μεταφέρθηκε η βιβλιοθήκη στο Γυμνάσιο της Νάουσας. Όταν ο Δήμος της Νάουσας εγκαταστάθηκε σε καινούργιο οίκημα η βιβλιοθήκη μεταφέρθηκε και πάλι και τοποθετήθηκε στα υπαίγια του δημαρχείου. Κατά τις διαρκείς αυτές μεταφορές, πολλά από τα σπάνια και πολύτιμα βιβλία χάθηκαν, άλλα αχρηστεύθηκαν και άλλα δυστυχώς σάπισαν στα υπόγεια.

Το 1962 η Εύξεινος Λέσχη της Νάουσας δημιούργησε δική της βιβλιοθήκη και ζήτησε από το Δήμο της Νάουσας τα βιβλία που περισώθηκαν και με πρωτόκολλο παραδόθηκαν από το σύνολο μέν 750. Αυτά σήμερα, αφού τακτοποιήθηκαν με επιμέλεια, τοποθετήθηκαν σε ειδική αίθουσα της Ευξείνου Λέσχης που

Ποντιακή γωνιά στη Βιβλιοθήκη της Ευξείνου Λέσχης Νάουσας

Νεώτερα στοιχεία και προβληματισμοί στη μετεπαναστατική Ιστορία της Νάουσας

(Συνέχεια από τη σελ. 139)

3. Βλ. Π. Πυρινού ανακοίνωση για την ίδρυση Νηπιαγωγείου με δωρεές Ναουσaiών - Οσλιαντιών στην «Νιόδουστα» τ. 37 σ. 152.
4. Για την εγκατάσταση Βλάχων από τη Σαμαρίνα βλ. Γ. Χιονίδη «Οι ανένδοτες αναμνήσεις του Γιώτη Ναούμ...» στον τόμο ΚΔ' πων «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ» σ. 71 κ. επ.
5. Σπ. Ασδραχά «Ελληνική Κοινωνία και Οικονομία» σ. σ. 131 - 132.
6. Βλ. Γ. Χιονίδη στα «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ» τ. 19/1979 σ. 101.
7. Για τη διαμνηχανία βλ. Αλεξ. Οικονόμου στο τεύχος 7 του περιοδ. ΝΙΟΥΣΤΑ, που παρουσιάζει ενδιαφέρον από πολλές απόψεις.
8. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η συλλογική δουλειά σε Συμπόσιο για τον «Εκσυγχρονισμό και Βιομηχανική Επανάσταση στα Βαλκάνια τον 19ο αιώνα» Αμδούργο 1976, έκδ. «ΘΕ-

ΜΕΛΙΟ» 1980.

9. Β. Παναγιωτόπουλος (Η διομηχανική Επανάσταση στην Ελλάδα στον 19ο αιώνα» στο παραπάνω συλλογικό έργο σ. 223.
10. Βλ. και Κ. Μοσκόφ «ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ — Τομή της μεταπρακτικής κοινωνίας» σ. 232.
11. Αχ. Γκούτα «Ο πρώτος Δήμαρχος της Νιόδουστα» στην «Φωνή της Νάουσας», φυλ. αριθ. 1366/26.8. 1978.
12. Σταύρου Χωνού «Πως εφάνεσα τον Δημ. Ζωγράφο» στην πάνω Εφημερίδα «Φ. τ. Ν.» φυλ. αριθ. 1141 και 1142, 17 και 24.3.74.
13. Για το «Πούπουλο» περιοδικό ΝΙΟΥΣΤΑ τ. 10/1980 όπου δημοσιεύσεις Εμ. Βαλσαμίδη και Χ. Μουχάγιερ. Για το ιδεολογικό υπόβαθρο Στερ. Αποστόλου στο ίδιο περιοδικό στο π. 34/1985.

χρησιμοποιείται ως αναγνωστήριο.

Η ειδική αυτή αίθουσα, αφού διαρρυθμίστηκε κατάλληλα, φιλοξενεί και τις δυο προταμές των αοιδιμών Ευεργετών της Αργυρούπολης Κυριακίδη και Γερβάσιου και μια καθορά ποντιακή γωνιά με είδη από την εξόχαστη πατρίδα.

Με τις ενέργειες του Διοικητικού Συμβουλίου της Ευξείνου Λέσχης της Νάουσας, στο οποίο οφείλεται ευγνωμοσύνη όλων των Αργυρουπολιτών απανταχού της Ελλάδας, ονομάστηκε επίσημα η Βιβλιοθήκη με Προεδρικό Διάταγμα «Εθνική Βιβλιοθήκη Αργυρουπόλεως «ο Κυριακίδη» και αποτελεί σήμερα πνευματικό φάρο της πόλης της Νάουσας.

Τα εγκαίνια της Βιβλιοθήκης και τα αποκαλυπτήρια των προτομών των ευεργετών έγιναν επίσημα το Δεκέμβριο του 1975 με την παρουσία των αρχών της πόλης, εκπροσώπων του Κράτους και αντιπροσωπείας της Ευξείνου Λέσχης Θεσσαλονίκης.

Τελειώνοντας αποστείνομαι κυρίως στους απανταχού Αργυρουπολίτες και γενικά τους Ποντίους με την πρώτη ευκαιρία να επισκεφτούν τη Βιβλιοθήκη της Νάουσας, τη μόνη πνευματική κληρονομιά της αξέχαστης πατρίδας. Και είμαι δόξαιος ότι, ως προσκυνητές, θα αισθανθούν πραγματική συγκίνηση όταν αντικρύσουν αυτό το κάτι, που άφησαν στη γη των γενεθλίων τους.

Η πορεία προς τη λευτεριά

(Συνέχεια από τη σελ. 142)

στήνουν το πρώτο δαμβοκοσλωστήριο στα Βαλκάνια με μηχανές που εισάγουν από την Ευρώπη. Πρώτη δεκαετία του αιώνα μας. Η Νάουσα γίνεται το κέντρο και ψυχή του Μακεδονικού Αγώνα. Για να λάμψει οριστικά ο ήλιος της λευτεριάς στις 17 Οκτωβρίου του 1912.

Κλεφταρματολικά χρονικά

(Η δράση αρματολών και κλεφτοληπτών σύμφωνα με το αρχειακό υλικό των τουρκικών ιεροδικείων Βέροιας - Νάουσας και Θεσσαλονίκης)

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ Του Στέργιου Σπ. Αποστόλου

Δ' 1719—1759

Για την καταστολή της ληστείας, των ανταρσιών και των ατάσεων, γενικά, που σημειώνονται στις διάφορες περιοχές της Ρούμελης και της Ανατολής οι Τούρκοι αντιμετώπιζουν σοβαρές δυσχέρειες, κυρίως, εξ αιτίας της απροθυμίας των στρατευμάτων να πολεμήσουν και το βασικότερο, της τάσης που εκδηλώνουν πολλοί απ' αυτούς να εγκαταλείψουν τις μονάδες τους και να επιδιώκονται στην ληστεία. Από σχετικό φερμάνι της Υψηλής Πύλης πληροφορούμαστε ότι «Εκ των ακολουθούντων την αυτοκρατορικήν στρατιάν μου οι περισσότεροι ηρήθησαν να προσφέρουν υπηρεσίαν εις την θρησκείαν και το κράτος Μου και κατά το διάστημα των αγώνων εξηκολούθουν να ραδιουργούν, πριν δε έτι λήξη η εκστρατεία εγκατέλιπον την ιεράν σημαίαν και ελιποτάκτησαν, δημιουργούντες αναστάτωσιν και λεηλατούντες και αρπάζοντες τα τρόφιμα και τας περιουσίας των ραγιάδων και των πτωχών πολιτών».

Επίσης, σε πολλές περιοχές εμφανίζεται το φαινόμενο, ληστές, χωρίς προηγούμενη έγκριση της τουρκικής διοίκησης, να αυτοδιορίζονται φύλακες και αρματολοί δεσφενιών.

«Ούτοι - αισφέρει το τουρκικό κείμενο - κατερχόμενοι εις τους δημσίους δρόμους φονεύουν και διαρπάζουν τας περιουσίας, επιφέρουν ζημίας και καταστροφάς εις τους εμπόρους και τους λοιπούς πολίτας και εις άλλην εν γένει την χώραν».

Σαν πρώτο μέτρο που παίρνει η Υψηλή Πύλη για την αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης είναι η κατάργηση ορισμένων στρατιωτικών αδιωμάτων, έτσι, ώστε αυτοί που τα κατέχουν και προβαίνουν σε αυθαιρεσίες, να δεθούν αποστερημένοι από κάθε δύναμη και να μην είναι σε θέση να διαταράσσουν την έννομη τάξη. (Μέσα Ρεμπή Ούλ Εβέλ έτους 1131: 5 Φεβρουαρίου 1719. ΑΒ. 106 σελ. 139 - 141).

Τέτοιες αυθαιρεσίες απαντούμε πολλές. Στον καζά Μοναστηρίου π.χ., ο επίσημα διορισμένος Αλβανός αρχιαρματολός Μέτο, καθαιρείται αυθαίρετα από τους Μουσταφά και Ιμπραήμ, αρχηγούς αρματολικών σωμάτων και αντικαθίσταται με κάποιον Αλή, χωρίς προηγούμενη έγκριση των Τούρκων. Όπως μας πληροφορούν αναφορές προς την Υψηλή Πύλη των ιεροδικαστών Κορυτσάς, Ουστρέβου και Φλώρινας, ο Αλή, έχει επιβάλει στις περιοχές αυτές ένα στυγνό φερολογικό καθεστώς σε βάρος των ραγιάδων, εμπόρων, πολιτών και άλλων, δικής του άμπνευσης, που αποδίδει αιτίασι τελευταίοι να έχουν περιπέσει σε πλήρη οικονομική εξαθλίωση.

Από την Υψηλή Πύλη διατάσσεται η δίαινα απομάκρυνση των αρχηγών των αρματολών Μουσταφά και Ιμπραήμ όπως επίσης και του Αλή σαν ταραχοποιών στοιχείων και η αντιμετώπισή τους με φερέγγυα και πιστά στην τουρκική διοίκηση πρόσωπα. (Ι. Κ. Ευστραθέλλη «ΑΡΜΑΤΩΛΟΙ ΚΑΙ ΚΛΕΦΤΕΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΝ». Παράρτ. 29 σελ. 113 - 116. Έκδοσις Ε.Μ.Σ. Θεσσαλονίκη 1970. Αρχαί Ρεμπή Ούλ Αχτήρ

έτους 1132: 11 Φεβρουαρίου 1720).

Με άλλο φερμάνι που απευθύνεται στους ιεροδικαστές Ιωαννίνων, Τρικάλων, Κάρλελη, Ναυπάκτου, και των καζάδων του σαιπαχικού Θεσσαλονίκης, η Υψηλή Πύλη διαβιβάζει την εντολή προς αυτούς να επιτρέπουν εις τους ραγιάδες να υποδεικνύουν οι ίδιοι τα πρόσωπα τα οποία θα διορίζονται σαν αρματολοί και αρχιαρματολοί στις περιφέρειές τους.

Η απόφαση αυτή πάθηκε από την Υψηλή Πύλη ύπερα από πληροφορίες που περιήλθαν σε γνώση της ότι πολλοί ιεροδικαστές και αγιάν των περιοχών αυτών συνεργάζονται σιανά με ληστές και άλλα κακοποιά στοιχεία τα οποία εξαγοράζοντας την εύνοιά τους με χρήματα κατορθώνουν να διορίζονται επη συνέχεια φύλακες και αρματολοί. Οι ληστές αυτοί με την ανοχή και την υποστήριξη των προαναφερθέντων κρατικών οργάνων ειδικάζουν και καταπιέζουν τους φτωχούς ραγιάδες από τους οποίους απαιτούν και εισπράττουν φόρους τους οποίους δεν είναι υποχρεωμένοι να καταβάλλουν οι τελευταίοι.

Ταυτόχρονα, με το ίδιο φερμάνι, προειδοποιούνται οι ραγιάδες ότι σε περίπτωση που τα πρόσωπα που θα υποδειχθούν από αυτούς σαν κατάλληλα για την τήρηση της τάξης και της ασφάλειας αποδειχθούν τελικά το ίδιο δυνάστες και τύραννοι, όπως κι' οι ληστές, θα είναι οικονομικά αλληλέγγυοι και υπεύθυνοι για κάθε ζημία που θα προξενείται από τους τελευταίους. (Αρχαί Τζεμάχ Ούλ Εβέλ έτους 1132: 12 Μαρτίου 1720. ΑΒΝ 155 σελ. 129 - 131).

Ύστερα από τις εντολές που διαβιβάστηκαν από την Υψηλή Πύλη με το παραπάνω φερμάνι, οι ιεροδικαστές προς τους οποίους απευθύνονται αυτές, αναγκάζονται να απομακρύνουν τους διορισμένους από μερικούς συνωδέλους τους και τους αγιάν αρματολούς και να τοποθετήσουν στην θέση τους πρόσωπα που υποβέχθηκαν αποκλειστικά από τους κατοίκους των πόλεων και των χωριών.

Το μέτρο αυτό φαίνεται να αποδίδει όπως μας πληροφορεί το τουρκικό έγγραφο που μνημονεύεται αμέσως παρακάτω:

«Με την διαθείσιν ταύτην λώσιν είχαν αποσοδηθή τα κακά και οι κίνδυνοι των πολιτών και των πόλεων και είχαν επέλθει, θεία συνάρασι, δια τους ραγιάδες και τους πτωχούς πολίτας ειρήνη και ασφάλεια».

Όμως, η κατάσταση αυτή δεν θα κρατήσει για πολύ καιρό.

Στους καζάδες Ιωαννίνων και Άρτας εμφανίζονται Αλβανοί ληστές με επί κεφαλής τους αρχιληστές Σπαχά Μεχμέτ και Τσιαπρασή Μουσταφά. Σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα οι παραπάνω καζάδες καταλαμβάνονται κυριολεκτικά κι' από άλλες αλβανικές ληστοσυμμορίες.

Οι διοικητές των σαντζακίων, οι ιεροδίκες κι' άλλοι αρμόδιοι για την τήρηση της τάξης στις περιοχές που έχουν καταλησθεί απ' τους Αλβανούς, όχι μόνο αδιαφορούν για την παρουσία τους, αλλά υποάδουν, ταυτόχρονα, με το αζημίωτο θέμα, να τους χορηγήσουν αρματολικούς τίτλους. Οι Αλβανοί ληστές φαίνεται να γνωρίζουν πολύ καλά την αχίλλεια πτέρνα των οργάνων της τουρκικής διοίκησης και προς την κατεύθυνση αυτή πολιτεύονται κατάλληλα. Κι' η αχίλλειος πτέρνα είναι το χρήμα. Το τουρκικό κείμενο αναφέρεται εύγλωττα στην περίπτωση αυτή: «Εκτός τούτου (οι

Αλβανοί δια να αποτρέψουν την προσοχή των ιεροδικών από τις επικείμενες διώξεις και τιμωρίες των δια να διαπραγματευτούν εγγυήματα των και να ευρισκονται υπό την προστασία των, προσέφερον και εδούρουν εκάστοτε εις τους ιεροδικούς χρήματα, απ' ου δέ προσέδοντο εις τα χρήματα αυτά και άλλα πολλαπλάσια ποσά, τα κατέκειμον υπό τύπον εξόφλου του βιλαετίου, εισπράττοντες αυτά από τους πτωχούς. Οι πρόκριτοι επίσης του βιλαετίου προφυλασσόμενοι από τις αχρειότητες και ραδιουργίας των και μη δυνάμενοι να πράξουν άλλως, προσεχώρουν εις τις απόψεις των και ούτως ηγείοντο κατ' ανάγκην και τις πλέον ανεπιθυμητούς αρέξεις των και με την μικροτέραν αφορμήν εισπράτταν από τους δυστυχείς ραγιάδες πολλὰς εισφοράς κατ' επανάληψιν εντός του ουτού έτους, από τους διερχομένους δε εμπόρους και πολίτας υπό τύπου φόρου διεδόσαν και με άλλα προσχήματα εξήτουν όσα ήθελον χρήματα επί εκάστου φορτίου και δόματος. Εκτός τούτων οι ενεργούντες την έρευαν υπλισμένοι αρματολοί προσποιούμενοι ότι είναι φύλακες, όχι μόνον δεν εφύλαττον το μέρος εις του οποίου την φύλαξιν ετάχθησαν, αλλ' όντες κυρίως λησταί σκοιροφυλάκουν διαρκώς, όπως προξέησουν ζημίας, ειβαιμένοι να αρπάξουν και να λεηλατούν τα πράγματα των κατοίκων και να φονεύουν ανθρώπους».

Οι Τούρκοι αναγκάζονται να κινητοποιήσουν στρατιωτικά τμήματα από άλλες περιοχές γειτονικές προς τους καζάδες Ιωαννίνων και Άρτας και επιτίθενται κατά των Αλβανών. Από τους δύο Αλβανούς αρχιληστές, ο Σπάχο Μεχμέτ συλλαμβάνεται και φονεύεται, ενώ ο Τσπρασλή Μουσταφά κατορθώνει να διαφύγει την σύλληψη και καταφύγει στην περιφέρεια Όμπαρ.

Παρ' όλα αυτά, από τις τάξεις των αρματολών των ενεταλμένων για την προσπάσια των καζάδων που δέχτηκαν την επιδρομή των Αλβανών δεν φαίνεται να έχουν σηματοφορηθεί όλα εκείνα τα ταραχοποιά στοιχεία που συνεργάσθηκαν με αυτούς παρά τις σχετικές εντολές που έχουν διαδιδασθεί στους ιεροδικαστές και στους στρατιωτικούς. Επί πλέον υπολείμματα της συμμορίας του διαφυγόντος την σύλληψη Τσπρασλή Μουσταφά εξακολουθούν να παραμένουν ακόμα στους καζάδες Ιωαννίνων και Άρτας και οι Τούρκοι έχουν πληροφορήσει ότι ο αρχηγός τους σχεδιάζει να επανέλθει και να επαυαλδίσει την δράση του.

Επειδή η κατάσταση εγκυμονεί κινδύνους για την ασφάλεια της ζωής και της περιουσίας των κατοίκων των παραπάνω καζάδων, ραγιάδων και μουσουλμάνων, από τυχόν επανάληψη της δράσης των Αλβανών και επειδή παρόμοια κατάσταση προβλέπεται ότι θα δημιουργηθεί και σε άλλους καζάδες πρόγραμμα που θα έχει σαν συνέπεια την διατάραξη της έννομης τάξης σε επικείμενο βαθμό, η Υψηλή Πύλη διατάσσει τον Οσμάν πασά, δαλή της Ρούμελης και φρούραρχο της Νύσσας να αναχωρήσει αμέσως από την έδρα του και να περιέλθει αυτοπροσάπως τα ντερένια των καζάδων που υπάγονται στην δικαιοδοσία του απολύοντας και απομακρύνοντας από την θέση τους τους ήδη διορισμένους από ιεροδικαστές και άλλους αρμόδιους κρατικούς υπαλλήλους Αλβανούς αρματολούς και αντικαθιστώντας τους με πρόσωπα που θα υποδεικνύονται από τους ίδιους τους ραγιάδες.

Τέλος, η Υψηλή Πύλη επισημαίνει ότι είναι τελείως απαράδεκτο το γεγονός ότι στις ανατολικές περιφέρειες της αυτοκρατορίας οι οποίες σε σύγκριση με την Ρούμελη είναι καταταμμένες και αβανείς έχει παταχθεί η ληστεία και έχει παγιωθεί η έννομη τάξη, ενώ στην Ρούμελη, η οποία κατά το τουρκικό κείμενο αποτελεί «...μικράν πολύσημηρίον τυτής...» εξακολουθεί ακριώς η δράση των ληστών (Ε.Κ. Βασ-

δραδύλλη «ΑΡΜΑΤΟΛΟΙ ΚΑΙ ΚΛΕΦΤΕΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΝ» παράρτ. 31 σελ. 117 - 122. Έκδοσις ΕΜΣ Θεσσαλονίκη 1970. Τέλη Ζιλ Καντέ έτους 1133: 22 Σεπτεμβρίου 1721).

Παράλληλα με την δράση των ληστών επανεμφανίζονται τα κρούσματα που σχετίζονται με την παρακώλυση του έργου της εισπραξης των δημόσιων εσόδων με την μορφή της δυναμικής αντίδρασης από μέρους ραγιάδων που εργάζονται στο κρατικό ιηποφορβείο Θεσσαλονίκης και κατοίκων των χωριών Γιουντζήδες και Νεοχωρίου.

Ο υπεύθυνος του ιηποφορβερίου Χασάν, μέγας σταδλάρχης, ενημερώνει με ανασφορά του την Υψηλή Πύλη για τις αντιδράσεις αυτών των ραγιάδων κατά των κρατικών φοροεισπρακτικών οργάνων και παρακαλεί για την λήψη των σχετικών μέτρων.

Ο ιεροδικαστής Θεσσαλονίκης και ο διοικητής του φρουρίου Καβάλας διατάσσονται από την Υψηλή Πύλη να συλλάβουν τους ταραχοποιούς ραγιάδες και να τους φυλακίσουν στο φρούριο της Καβάλας «...μέχρι σωφρονισμού των. (Τέλη Ρεμπή Ούλ Αχέρ έτους 1134: 16 Φεβρουαρίου 1722 ΑΘ 120 σελ. 157 - 158).

Εξ άλλου σε κοινοβασία ανέμωσα από τα χωριά Δαούτ Μπαλή του δήμου Μικρού Βαρδαρίου και Αϊδάπι του δήμου Λαγκαδά άγνωστοι επιτίθενται και σκοτώνουν δύο δερβίσηδες. Οι Τούρκοι επιρρίπτουν την ευθύνη στους κατοίκους των δύο χωριών και απαιτούν απ' αυτούς αποζημίωση για τους δύο σκοτωμένους. Το ιεροδικαστήριο Θεσσαλονίκης που δικάσε την υπόθεση απαλλάσσει τους κατοίκους των χωριών αυτών απ' αυτήν την υποχρέωση. (20 Τζεμάλη Ούλ Αχέρ έτους 1134: 3 Απριλίου 1722. ΑΘ 122 σελ. 159 - 160).

Δωδεκαμελής συμμορία ληστών εισβάλλει στο χωριό Βυσσάκας του δήμου Μπογδάν της Θεσσαλονίκης και λεηλατεί τα σπιτι του Τούρκου κατοίκου του χωριού Χατζή Ελιάς, ενώ επιχειρεί να σκοτώσει τον ίδιο. Οι Τούρκοι καταδιώκουν τους ληστές και κατορθώνουν να συλλάβουν τρεις απ' αυτούς. Οι συλληφθέντες ληστές Νικολάος γιός του Μαυρουδή, Σιωματής γιός του Βαρσάμη Σαπουντζή και Στογιάννης γιός του Ζαχαρίου ύστερα από επιδαρυντικές γι' αυτούς καταθέσεις μουσουλμάνων και ραγιάδων κατοίκων του χωριού Σιχώς, καταδικάζονται από το ιεροδικαστήριο Θεσσαλονίκης σε θάνατο και εκτελούνται αμέσως. (10 Σεβάλ έτους 1138: 11 Ιουνίου 1726. ΑΘ 143 σελ. 181 - 182).

Στην περιοχή της Βέροιας ο κοτζάμπας του χωριού Μελίκι Γιαννάκης Καλλίνικος κι' ο ραγιάς Παπαδημήτρης απ' το χωριό Πρόδρομος ασυνεταίριζονται με ληστές και κατά το τουρκικό κείμενο «...αποκρίπτουν αυτούς εις τις οικίας των γειόμενοι υπαίτιοι διαπράξαντες πλείστον ληστειών και εκκουρημάτων, είναι δε αναμειγμένοι εις τις λαβούσας χώραν ταραχάς εις την περιφέρειαν εκείνην και αλαχού».

Ο ιεροδικαστής της Βέροιας και ο ζαμπήτης των παραπάνω χωριών διατάσσονται να συλλάβουν τους δύο λησσοτρόφους και τους ληστές Γιαννάκη, Παναγιώτη και Νικόλα που, κατά τις πληροφορίες που έχουν οι τουρκικές αρχές, έχουν κατασφύγει στα σπιτία τους και κρύβονται και να τους επιβάλλουν την τιμωρία που προβλέπει ο ειερός νόμος. (11 Μουχαρράμ έτους 1142: 6 Αυγούστου 1729. ΑΒΝ 164 σελ. 141 - 142).

Ο τέως ιεροδικαστής Ρόδου Σείτ Αχμέτ που κατοικεί στην Βέροια διατάσσεται από την Υψηλή Πύλη να προβεί σε ανακρίσεις για την εξακρίδωση των κατηγοριών που στρέφονται κατά του προσώπου του εν ενεργεία ιεροδικαστή της

πόλης Μουσταφά.

Τον Μουσταφά «ατήγγειλαν στην Υψηλή Πύλη με κοινή απόφαση τους οι ραγιάδες του καζά Βέροιας κατηγορώντας τον για ειδικαστική εισπράξη φόρων μη προβλεπόμενων από το ισχύον φορολογικό καθεστώς καθώς και για σειρά από άλλες αδικίες και αυθαιρεσίες σε βάρος τους. (Πύλη Μουχαρέμ έτους 1142: 16 Αυγούστου έτους 1729. ABN. 165 σελ. 142 - 143).

Παρά τα μέτρα που έχουν ληφθεί στον καζά Βέροιας για την σύλληψη των ληστών που λυμαίνονται τις περιοχές του οι επιθέσεις από μέρους τους συνεχίζονται. Το χωριό Κεραμίδι δέχεται την επίθεση δεκαεξαμελούς ληστοσυμμορίας που λεηλατεί πολλά σπίτια μεταξύ των οποίων και του σούμπαση. Από την Θεσσαλονίκη διαβιβάζονται αυστηρές εντολές προς τους ιεροδικαστή Βέροιας, βοεβόδο, κεχαγιάδες και σερεδάρηδες των γενιτσάρων για την άμεση σύλληψη των ληστών και την παραγωγή τους στην Θεσ)νίκη με ισχυρή συνοδεία. Παράλληλα με τις διαβιβαζόμενες εντολές για την κατάσβεση και σύλληψη των ληστών, στο ίδιο έγγραφο η στρατιωτική διοίκηση της Θεσσαλονίκης δεν παραλείπει να καταλογίσει ευθύνες στους αγιάν και στους κατοίκους του καζά Βέροιας για την κατάσταση που έχει δημιουργηθεί από την δράση των ληστών κατηγορώντας τους για ολιγωρία, αμέλεια και αβελτηρία. (22 Ζιλ Χετζέ έτους 1142: 3 Ιουλίου 1730. ABN. 167 σελ. 144 - 145).

Οι αυθαιρεσίες, εκβιασμοί και κάθε είδους ληστρικές πράξεις σε βάρος των ραγιάδων από μέρους των επισημών οργάνων της κρατικής μηχανής, διοικητικής και στρατιωτικής, δεν φαίνεται να περιορίζονται στο πρόσωπο του ιεροδικαστή της Βέροιας Μουσταφά και μόνο σ' αυτόν. Ο δαλής της Ρούμελης, οι μουτεσαρίφες του σαντζακίου Θεσσαλονίκης, μουτεσελίμες, επιθεωρητές, γισακτσήδες και άλλοι επίσημοι κατηγορούνται απόκάλυπτα από την Υψηλή Πύλη ότι ασκούν καταπίεση και τυραννία κατά των ραγιάδων που εργάζονται στα κτήματα της Χατιτζέ σουλτάνας, θείας του σουλτάνου και ότι εξ αιτίας της συμπεριφοράς τους αυτής οι τελευταίοι έχουν περιέλθει σε πλήρη εξασθίωση. Στα σχετικά φερμάνι που εκδόθηκε και απευθύνεται στους ιεροδικαστήν και βοεβόδα Βέροιας δεν γίνεται μνεία της περιοχής στην οποία βρίσκονται τα κτήματα της Χατιτζέ σουλτάνας. Από τις εντολές όμως οι οποίες διαβιβάζονται σ' αυτούς για να προβούν σε έρευνα και εξασκρίωση των καταγγελομένων από μέρους των ραγιάδων εργατών των κτημάτων αυτών, προκύπτει ότι μάλλον τα κτήματα αυτά θα έπρεπε να βρίσκονται μέσα στα όρια του καζά Βέροιας. (Αρχαί Τζεμαζή Ούλ Αχέρ έτους 1143: 11 Δεκεμβρίου 1730. ABN. 168 σελ. 145 - 146).

Προς τους ιεροδικαστές των καζάδων της Ρούμελης αποστέλλεται από την Θεσσαλονίκη διαταγή σχετική με την δημόσια τάξη και ασφάλεια στις περιοχές δικαιοδοσίας τους. Αποδίδεται αυτής της διαταγής, εκτός από τους ιεροδικαστές, είναι και οι αγιάν του διλατίου καθώς και άλλοι επίσημοι. Στην διαταγή αυτή γίνεται μνεία για προγενέστερα σουλτανικά φερμάνι σύμφωνα με τα οποία είχαν απομακρυνθεί από τις θέσεις τους οι αρματωλοί οι διορισμένοι από τις αρχές και είχαν αντικατασταθεί με πρόσωπο που υποδείχθηκαν απ' ευθείας από τους κατοίκους. Με την διαταγή τονίζεται ότι το μέτρο αυτό θα πρέπει να συνεχίσει να εφαρμόζεται με την προϋπόθεση ότι οι κάτοικοι οι οποίοι ασκούν καθήκοντα φυλάκων δεν θα πρέπει να προβαίνουν σε εκβιασμούς κι' άλλες αυθαιρεσίες σε βάρος των φιλήσυχων ραγιάδων κάνοντας κατάχρηση εξουσίας. (23 Ζιλ Καντέ έτους 1144: 19 Μαΐου 1732. ABN. 169 σελ. 146).

Για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα χάρις, στα συνδυασμένα μέτρα που έχουν ληφθεί από Τούρκους και ραγιάδες κατοίκους των διαφόρων καζάδων για την δίωξη και καταστολή της ληστείας φαίνεται να καταλήγει σε αξιο πέρασ το έργο της περιφρούρησης της δημόσιας τάξης. Η προεία όμως αυτή δεν θα κρατήσει περισσότερο από δέκα χρόνια. Ξαφνικά, νέα κύμα ληστοσυμμοριών ενοκιάει στους καζάδες Έδεσσας, Νάουσας, Βέροιας, Γενιτών, Αιθέρ Χισάρ, Πετριτίου, Σιδηροκάστρου, Σερών, Ζίχνης και Δράμας, εξ αιτίας που ποίου διςσαλεύεται τελείως η τάξη στις πόλεις και στα χωριά.

Οι ληστές που λυμαίνονται τις περιοχές αυτές προβαίνουν σε ληστείες, διαρπαγές περιουσιών, ανθρωποκτονίες και επί πλέον, στις πόλεις και τα χωριά όπου εισβάλλουν κλείνουν τα τζαμέ και τα προσευχητήρια των μουσουλμάνων κατοίκων και σκοτώνουν πολλούς από αυτούς. Τα θρόσος των ληστών αυτών είναι τόσο μεγάλο, ώστε όχι μόνο δεν αποφεύγουν τις μάχες με τα εντεταλμένα για την τήρηση της τάξης όργανα, αλλά τις προκαλούν κιόλας.

Οι ιεροδικαστές, μουτεσελίμες, βοεβόδοι, κεχαγιάδες και σερεδάρηδες των γενιτσάρων των παραπάνω καζάδων διατάσσονται να προβούν στην λήψη των αναγκαίων μέτρων για την αντιμετώπιση και όπου είναι δυνατόν, την σύλληψη ή εξόντωσή των ληστών. Ειδικά όροι από αυτούς θα συλλογισθούνται πρέπει να παραδίδονται στον μπουμπασίρη που για το σκοπό αυτό έχει αποσταλεί κυριζοντας και την σχετική διαταγή, προκειμένου να τους μεταφέρει στο διδάνιο της Ρούμελης για την επιβολή της προβλεπόμενης από τον ιερό νόμο τιμωρίας. (18 Ρεμπύ Ούλ Αχέρ 1155: 22 Ιουνίου 1742. AEN. 174 σελ. 151 - 152).

Λησταπειρατές αποβιβάζονται στη χερσόνησο της Κασανέρας και εισβάλλουν στο παλαιό βακουφικό κτήμα του Γκαζανφίρ αγά από την Κωνσταντινούπολη. Οι ληστοπειρατές λεηλατούν το κτήμα και κατά την αποχώρησή τους αφήνουν σαν έμνηρο τον Αλή Χασεκί, τιμαριούχο για την απελευθέρωση του οποίου απαιτούν λύτρα.

Οι ραγιάδες της χερσονήσου που παλαιότερα είχαν υπογράψει ιεροδικαστικό χοτζέτι σύμφωνα με το οποίο συναλύβειαν την ευθύνη αλληλέγγυα για την ικανοποίηση οποιασδήποτε οικονομικής απαίτησης ή ζημίας που θα προέκυπτε από δράση ληστών ή πειρατών στο έδαφός της, υποχρεώνονται από τους Τούρκους να συγκεντρώσουν το ποσό των δύο χιλιάδων πεπιακσίων γρασιών προκειμένου να το καταβάλουν οι τελευταίοι στους ληστοπειρατές σαν λύτρα για την απελευθέρωση του τιμαριούχου.

Ο τιμαριούχος απελευθερώνεται μετά την καταβολή των λύτρων, αλλά στη συνέχεια εκδιώκεται από ενοχλεί τους ραγιάδες απαιτώντας και πρόσθετη αποζημίωση από αυτούς για την λεηλασία της περιουσίας του από τους επιδρομείς. Ο Ιμπραχίμ αγάς, αρχιενωάρχης των Ιανικιόρων και διαχειριστής του βακουφικού κτήματος με αναφορά του προς την Υψηλή Πύλη καταγγέλλει την συμπεριφορά του Αλή Χασεκί προς τους φτωχούς ραγιάδες σαν τυραννική και πην πορνοκαλεί να προβεί σε συστάσεις προς τον εκδιστή τιμαριούχο. Ο ιεροδικαστής κι' ο μουτεσελίμης του σαντζακίου Θεσσαλονίκης διατάσσονται από την Υψηλή Πύλη να προωθήσουν στην Κωνσταντινούπολη όλες τις ψεύτικες και στραφδικές αγωγές του τιμαριούχου κατά των ραγιάδων της χερσονήσου για να «ριθούν εκεί. (Μίσσα Σιαμπάν έτους 1155: 15 Οκτωβρίου 1742. I. K. Βασβεβεβέλλη «ΑΡΜΑΤΩΛΟΙ ΚΑΙ ΚΛΕΦΤΕΙ ΕΙΠΕ ΤΗΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΝ» επάρ. 33 σελ. 123 - 124 Έδεσος ΕΜΣ Θεσσαλονίκη 1970).

Ο πρόεδρος του χωριού Σιάτιστα του καζά Καστοριάς Μήτσας Νίκου Χατζημάρκου εντεταλμένος για την εισπραξη των φόρων και των εισφορών του χωριού απαιτεί εκδίκαστικά από τους κατοίκους την εισπραξη και προσθέτουν, τους οποίους «αποικρατεί για προσωπικό του όφελος». Ο Χατζημάρκου έχει συγγενήσει έπιπλη ομάδα ολόκληρα ληστές με επί κεφαλής τον αρχιληστή Ιωάννη και έχει καταστεί το φόβητρο της περιοχής. Ο ιεροδίκης Καστοριάς ζητεί από την Υψηλή Πύλη να απεστείλει κατάλληλο πρόσωπο για τον έλεγχο της διοχειρίσης των φόρων από τον Χατζημάρκου και τον εντοπισμό του ποσού που έχει εισπραχθεί με την απειλή βίας από τους ραγιάδες.

Ο Χατζημάρκου ο οποίος προσπικευρόνταν στο ληστικό του έργο από ισχυρούς τοπικούς παράγοντες προς τους οποίους ένα μεγάλο μέρος από τους παρόνομα εισπραττόμενους φόρους διοχετεύονταν κατάλληλα, όχι μόνο αρνείται τον έλεγχο της διοχειρίσης των φόρων, αλλά εξαφανίζεται για να αποφυγή την σύλληψη. Στη συνέχεια εξαπολύει την ληστοσυμμορία του η οποία εισβάλλει στην Σιάτιστα και προβαίνει στην λεηλασία και διαρραγή περιουσιών πολλών ραγιάδων.

Η Υψηλή Πύλη απευθύνεται προσωπικά προς τον Μουσταφά πασά, δεξύρη, που κατέχει το σαντζάκιο της Θεσσαλονίκης σαν ορμολίκι του και τον διατάσσει να καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια για την σύλληψη του Χατζημάρκου και της ληστοσυμμορίας του. (Μην Ρετζέπ έτους 1159: Σεπτέμβριος 1746. ΑΘ. 175 σελ. 229 - 231).

Άλλη ληστοσυμμορία από τριακόσιους περίπου άνδρες με επί κεφαλής τον αρχιληστή Γούτα εισβάλλει στην Νάουσα. Η τοπική φρουρά με επί κεφαλής τον αξιωματικό Ισμαήλ αγά και επιλαμβάνει κάτοικοι προβάλλουν αντίσταση και κατά την μάχη που επικρατεί σκοτώνεται ο μπουλούκμπας της του Γούτα Σπινάς. Ο αρχιληστής Γούτας φέρει βαρύς το γειούς και σε επόμενη επίθεσή του συλλαμβάνει δέκα Ναυαγούς και ληστούς τις περιουσίες τους. Ιδιαίτερη προσπάθεια καταβάλλει για να συλλάβει τον Ισμαήλ αγά και τον στήνει ενέδρα ύστερα από την πληροφορία ότι ο τελευταίος δρίσθεται στον δρόμο επιστρέφοντας από την Θεσσαλονίκη στην Νάουσα, όπου είχε μεταβεί για υπηρεσία. Ο Ισμαήλ αγάς καταρρέει να διαφύγει την σύλληψη και την επαγωγή πευ στα δυνά και επιστρέφει στην Θεσσαλονίκη.

Ο Γούτας, επειδή προφανώς αντιλαμβάνεται ότι η σύλληψη και η λεηλασία της Νάουσας αποτελεί δύσκολο έργο, στρέφεται προς το χωριό Σέλι νοτιοδυτικά από την Νάουσα και πραγματοποιεί επιδρομή σ' αυτό. Οι ληστές παραμένουν εκτός ολόκληρες μέρες στο Σέλι, ληστεύουν και λεηλατούν τις περιουσίες των τοπικών, καταστρέφουν τα σπίτια τους, σκοτώνουν δύο από αυτούς και απαγάγουν σαν σμήνους άλλους τρεις τους οποίους αφήνουν ελεύθερους μόλις αφού έλαβαν τα τριάντα χροσία που εξήτησαν για λύτρα. Ο Γούτας αποχωρεί από το καταστρεμμένο Σέλι και καταφεύγει στο ορεινό χωριό Κατράντισα του καζά Ουτρέδου όπου έχει το καταφύγιό του. (18 Τζεμάλη Ούλ Εδάλ έτους 1160: 28 Μάιου 1747. ΑΒΝ 178 σελ. 155 - 156).

Στην πόλη της Βέροιας οι κάτοικοι Χατζή Μανώλης Αιτωλίου, Χατζή Μιχάλης Δήμου, Χατζή Θωμάς Γιάννος, Μανώλης, Χατζή Γιαννιάκης Παναγιώτου, Χατζή Τιμόθεος Μανουήλ και ο κερασιός τους Γεωργάκης Κανσαντίνου, προσέρχονται στο ιεδικείο σαν εκπρόσωποι της πόλης αυτής και μαζί με τον νόμιμο πληρεξούσιο των ραγιάδων που εργάζονται στα τσιφλίκια του καζά Βέροιας Τούρκο Αμπντουλάχ Τσελεμπή και άλλους έξις περίπου ραγιάδες πληρεξούσιους των χωριών Κίτρους, Καστανιάς και Τόχοβας, υπογράφουν

ιεροδικαστικό χατζέτι σύμφωνα με το οποίο αναλαμβάνουν την υποχρέωση να συγκροτήσουν ένοπλα σώματα από ραγιάδες για την τήρηση της δημόσιας τάξης και την προστασία της ζωής και της περιουσίας των κατοίκων από επιθέσεις ληστών. Παράλληλα, με το ίδιο έγγραφο, δέχονται τον όρο να καταβάλουν όλοι οι κάτοικοι του καζά με κοινή συνεισφορά τρεις χιλιάδες γρόσια σαν αποζημίωση σε περίπτωση που τυχόν ανεπαρκής άσκηση των καθηκόντων τους θα είχε σαν συνέπεια ζημιές και καταστροφές από την δράση ληστών. Η συμφωνία αυτή υπογράφηκε σε εκτέλεση εντολών που είχαν διαδίδασθαι με προγενέστερο φερμάνι της Υψηλής Πύλης σύμφωνα με τις οποίες διατάσσονταν η απόλυση των αρματωλών, φυλάκων των ντερενιάν και αρχηγών ομάδων που υπηρετούσαν στους καζάδες της Ραϊμέλης και η αντικατάστασή τους με ορόδες οπλισμένων κατοίκων διοικούμενες από αρχηγούς εμπιστοσύνης και εκλεγμένους από τους ίδιους (10 Ρεμπή Ούλ Αχέρ έτους 1161: 9 Απριλίου 1748. ΑΒΝ. 179 σελ. 156 - 157).

Ο Αλέξανδρος αρχιληστής Μόκο από την Πρωμητή, ο κεσγιός του Μακρυγιάννη και το πρωτοπαλικάρ του Θεοδοσίου σκετώνται σε μάχη με τουρκικό καταδικαστικό απόσπασμα διοικούμενα από τον αγιάνη του καζά Σερβίων και Καλλισίον Αγά Ζαΐε Μοσταφά, ενώ οι άνδρες της ληστοσυμμορίας του καταρρέουν να διαφύγουν. Ο Αγά Ζαΐε Μοσταφά, σύμφωνα με τις εντολές που έχει, κόβει τα κεφάλια των σκοτωμένων και τα στέλνει στην Θεσσαλονίκη. Παράλληλα, με άλλη ειτολή που διαδίδεται στους ιεροδικαστές των καζάδων Βέροιας, Νάουσας και Έδεσσας, διατάσσονται να καταδικαστικά ληστές και οι φυλάκες των ντερενιάν να φράξουν τους δημόσιους δρόμους και να αποκλείουν τις διόδους για να συλληφθούν ή εξουθενώσουν και οι υπόλοιποι άνδρες της ληστοσυμμορίας του Μόκο. Ο αρχιληστής Μόκο, που επί έξις χρόνια λυμείονταν στις περιοχές των παραπάνω καζάδων, αρκετείται στο τουρκικό κείμενο σαν απειρώμενος, η εξόστωση έε του ίδιου και των πρωτοπαλικάρων του Μακρυγιάννη και Θεοδοσίου, καθώς και ο διασκορπισμός της ληστοσυμμορίας του, θεωρείται από τους Τούρκους σαν σοβαρή επιτυχία. (29 Ρετζέπ έτους 1164: 22 Ιουνίου 1751. ΑΕΝ 180 σελ. 157 - 158).

Επίσης σε άλλη μάχη με τουρκικό καταδικαστικό απόσπασμα συλλαμβάνονται τρισμασιμάκι οι παλαιοί ληστές Σάριος και Νόρκος, οι οποίοι αποστέλλονται με συνοδεία στην Θεσσαλονίκη για να δικασθούν και τιμωρηθούν σύμφωνα με τις διατάξεις του ιερού νόμου. Με την σύλληψη των παραπάνω ληστών εξελίχθηκαν οι ταραχές τις οποίες προκαλούσαν με την δράση τους στους καζάδες Βέροιας, Έδεσσας και Νάουσας έμεις οι ιεροδικαστικές αρχές των περιοχών αυτών τολμούτο να επαγρυπνούν και να δραστηριοποιήσουν τις ομάδες των φυλάκων των ντερενιάν και την δημόσιον δρόμους για την σύλληψη ή εξόστωση τυχόν άλλων ληστών που θα σκοπεύουν να κάνουν την εμφάνισή τους. (Αρχαί Ζεβάλ έτους 1164: 22 Αυγούστου 1751. ΑΒΝ 181 σελ. 158).

Ο Νουμάν πασάς, μυσταφίρης Θεσσαλονίκης, κάνοντας κατάπληξη της έντασης που του παρείχε το αξίωμά του μεταβλήθηκε σε πραγματικό τύραννο του σαντζακίου, ιδιαίτερα των ραγιάδων, με την βία, τους εκβιασμούς και τις συνθροισίες που ασκούσε επάνω τους.

Με την πακτική αυτή, ο πασάς συγκέντρωσε μεγάλη πειρευσία κινητή και ακίνητη. Η Υψηλή Πύλη πληροφορείται για τις ληστρικές πράξεις στις οποίες προβαίνει το επίσημο και ελεγκτικό όργανο και τον καθαρίζει από το αξίωμα του δεξέρι. Παράλληλα, τον τιμωρεί με διοικητική έκθεση στην

νήσο Χίο, ενώ διορίζει τον υποσπιστή των αναστάτων Αχμέτ αρμόδιο για την καταγραφή και την κατάσχεση υπέρ του κράτους όλων των περιουσιακών στοιχείων που απέκτησε παράνομα. (Μάσα Ρετζέπ έτους 1168: 13 Απριλίου 1755. ΑΒ. 181 σελ. 242 - 243).

Με την πάροδο του χρόνου η Υψηλή Πύλη διαπιστώνει ότι η τακτική που ακολουθούσε με την ανάθεση του έργου της περιφρούρησης της δημόσιας τάξης σε ένοπλα σώματα φυλάκων προερχόμενα από τις τάξεις των ραγιάδων, ενώ αρχικά, επέδωσε θετικά αποτελέσματα στο τέλος εμφανίσει πολλά τρωτά σημεία τα οποία την προβληματίσαν. Οι διάφοροι ληστές και καπετάνιοι που είχαν κατακλύσει τα διατέτια της Ρούμελης, όχι μόνο εντόπιοι, αλλά και αλβανικής καταγωγής, οι οποίοι είχαν κατορθώσει να αποσπώσουν την έγερση των ραγιάδων για την ανάθεση σ' αυτούς της ευθύνης της φύλαξης των ντερενιών, μετά από κάποια περίοδο φαινομενικής ηρεμίας, μεταβάλλονται σε πραγματική μάλιστα προξενώντας μεγάλες καταστροφές. Το γεγονός δε ότι, κατά παρέκκλιση των σχετικών εντολών της Υψηλής Πύλης, ελτός από τους εντόπιους, είχαν καταφέρει να διορισθούν σαν φύλακες και μερικοί Αλβανοί, δεν είναι τυχαίο. Αυτό οφείλεται σε σχετική εισήγηση του πρώην δαλή της Ρούμελης και δαζήρη Αχμέτ πασά ο οποίος άκριβε ότι σε μερικές περιπτώσεις ήπρεπε να διορίζονται φύλακες ντερενιών άνδρες από την παλαιμική αυτή φυλή για να αποτρέπονται έριδες και αντιζηλίες μεταξύ των εντοπίων. Η Υψηλή Πύλη αποδεχθείσα την εισήγηση αυτή, είχε επιτρέψει σε πολλούς Αλβανούς να αναλάβουν την φύλαξη των ντερενιών σε διάφορους καζάδες. Ακολουθεί ανασηκώση στους καζάδες αυτούς και σειρά από αναφορές των τοπικών αρχών και των ραγιάδων προς την Υψηλή Πύλη με τις οποίες καταγγέλλονται οι Αλβανοί ότι π... πριν γίνουν φύλακες, διέπραττον σαρφαίαν κακουργημάτων, ενώ δε, διορισθέντες φύλακες, ενώ λαμβάνουν τους μισθούς των από τους κατοίκους, περιέρχονται τα χωριά και, αφού φάγουν και πίνουν εκτελώς δωρεάν, προξενούν καταστροφές και ζημιές εις πλείστους κατοίκους επιρρίπτοντες εις τους τελευταίους τούτους τας γενομένας ζημιές, οι κάτοικοι δε, ισχυριζόμενοι ότι δεν έχουν εγγυητή προς τους φύλακες, λένουν ότι η αποζημίωσις θαρύνει τους φύλακες.

Μετά από τις καταγγελίες αυτές οι Αλβανοί φύλακες συκοπαλείουν τα ντερενία έγκαιρα και απομακρύνονται στις ιδιαίτερες πατρίδες τους πριν ληφθούν οποιαδήποτε μέτρα εναντίον τους.

Η Υψηλή Πύλη αναγκάζεται να αναθεώρηση την τακτική της στον τομέα του διορισμού των φυλάκων των ντερενιών και υπαναφέρει το παλαιό σύστημα, σύμφωνα με το οποίο η διοίκηση και φύλαξη των ναισαργλικών αυτών σημείων πρέπει να ανατίθεται σε έμπιστους μουσουλμάνους. Τα πρόσωπα αυτά θα επιλέγονται με ομόφωνη γνώμη των αγιάν, προκρίτων και κατοίκων του κάθε καζά και με την εγγύηση των मुखτάρηων. Στην διάθεσή τους θα τίθεται σπαρκής αριθμός φυλάκων έμπιστων, προερχομένων από τις τάξεις των εντοπίων, έργο των οποίων θα είναι η φρούρηση των ντερενιών που περιλαμβάνονται στα όρια της δικαιοδοσίας τους. Οι φύλακες θα πρέπει να αποφεύγουν με κάθε τρόπο να προξενούν ζημιές και καταστροφές στις περιουσίες των κατοίκων και να θέτουν σε κίνδυνο την ζωή τους.

Σε παρόμοια περίπτωση οι κάτοικοι θα είναι υπόχρεοι σε καταβολή αποζημίωσης στο δημόσιο, την οποία με την σειρά τους, μπορούν να απαιτήσουν από τους εγγυητές मुखτάρηδες και τους διορισμένους εντόπιους φύλακες.

Για την εξασφάλιση της απαιτήσεως του δημοσίου για

αποζημίωσή του σε περίπτωση διασάλευσης της τάξης, οι κάτοικοι του κάθε καζά θα πρέπει να υποσχεθούν αλληλέγγυα προς τα δημόσια ότι αναλαμβάνουν την υποχρέωση αυτή υπογράφοντας μέσω των αντιπροσώπων τους τους σχετικούς έγγραφους που θα πρέπει να κωδικοποιηθεί σαν επίσημο έγγραφο στα αρχεία του οικείου ιεροδικαστηρίου.

Για την πιστή τήρηση όλων των παραπάνω οδηγιών - εντολών, η Υψηλή Πύλη αποστέλει και σχετικά φερμάνι προς τον εν ενεργεία δαλή της Ρούμελης Γκιγιαγιά πασά, καθώς και στους ιεροδικαστές, ναΐτες, και αγιάν Λάρισας, Τρικάλων, Αγράφων, Καρπενησίου και λοιπών καζάδων στους οποίους υπάρχουν ντερενία. (Σαδάλ έτους 1168: Ιούλιος 1755. ΑΒΝ 182 σελ. 158 - 160).

Πέρα τις κατ' επανάληψη εντολές της Υψηλής Πύλης προς τους ιεροδικαστές και άλλους αρμόδιους κρατικούς υπαλλήλους των διαφόρων καζάδων να αποφεύγουν τις αδικίες και την άσκηση δίας σε βάρος μουσουλμάνων και ραγιάδων, παρόμοια κρούσματα δεν παύουν να εμφανίζονται κατά καιρούς. Οι μουσουλμάνοι και ραγιάδες κάτοικοι των χωριών Μελίκι και Τσουρούκοβα του καζά Βέροιας υποβάλλουν αναφορά στην Κωνσταντινούπολη με την οποία καταγγέλλουν ότι μερικοί ιεροδικαστές και αγιάν του καζά έχουν καταστεί μάστιγες και τους τυραννούν με τις αδικίες και αυθαιρωσίες τους, με αποτέλεσμα να έχουν καταστήσει όλοι να είναι οφειλέτες σε πολλούς μουσουλμάνους και ραγιάδες τοκογλόφους. Αισχέρονται τα ονόματα των μουσουλμάνων τοκογλόφων Χατζή Χουσεΐν αγά και Χατζή Οσμάν αγά κατοίκων Βέροιας, των ραγιάδων Μανώλη Καρατζά ογλού και Κεχαγιέ ογλού, επίσης κατοίκων Βέροιας και του μουσουλμάνου Αρναούτ Χασάν κάτοικου του χωριού Κατερίνη του καζά Πιλαμάνος, προς τους οποίους οφείλονται συνολικά τριάντα οκτώ χιλιάδες πεντακάσια γρόσια. Οι τοκογλόφοι αυτοί εφαρμόζοντας ληστρική Εσενιστική πολιτική και επιβαρύνοντας τους λογισμούς των βακκεζόμενων με υπέρμετρους τόκους τους αναγκάζουν να εκπατρίζονται για να απολλαγούν από τους εκδισμούς τους. Η Υψηλή Πύλη διατάσσει έρευνα γύρω από το καταγγελλόμενο καθιόνοντας και αποστέλλοντας σχετικό φερμάνι προς τον δαλή της Ρούμελης και τις τοπικές αρχές του καζά Βέροιας. (Μάσα Ρεμπή Ουλ Εβίλ έτους 1169: 19 Δεκεμβρίου 1755. ΑΒΝ 183 σελ. 160 - 161).

Στον γειτονικό με τον καζά της Βέροιας καζά Τζουμά Παζάρ, παρά τα νέα μέτρα που έχουν ληφθεί για την φύλαξη των ντερενιών και άλλων σημαντικών οδικών κόμβων, η τάξη διασάλευται από τη δράση του καπετάνιου της Βέροιας και ληστή Καρά Καπετάν και της συμμορίας του η οποία καθόρισε να διεισδύσει στην περιοχή αυτή. Στην τοποθεσία Ακματζά Τσεσμέ, κοντά στο φυλάκιο του ντερενιού 'Οζουντζ' Οβά, ο Καρά Καπετάν συλλαμβάνει, ληστεύει και σκοτώνει τον μουσουλμάνο έμπορο Ιμπραχίμ, κάτοικο του χωριού Τελέ του καζά Εγρή Μπουτζάκ. Επίσης, ο ίδιος καπετάνιος, συνεννοημένος και με άλλους ληστές του καζά Έδεσσας, στην ίδια τοποθεσία, συλλαμβάνει και ληστεύει τους ραγιάδες Δήμο, Μάνθο, Σημάτσο και άλλους κατοίκους των χωριών Χούλα και Ντόμπρα των Ιωαννίνων, προς τα οποία κατευθύνονται. Ένας από αυτούς καταρθώνει να διαφύγει και καταγγέλλει την επίθεση των ληστών στον αγιάν του καζά Σαρή Γκιιάλ Μουσταφά. Ο Μολλά Μουσταφά κινητοποιεί κατά των ληστών καταδικαστικό απόσπασμα από σκοτό άνδρες. Ο Καρά Καπετάν και η συμμορία του συμπλέονται με το καταδικαστικό απόσπασμα στην θέση Καστάς, κοντά στο δάσος του χωριού Σέλι. Οι ληστές κατορθώνουν να αποσυρθούν προς τα σύνορα του χωριού Κουτσούφλινη και επωφελομένοι από το σκο-

τάδι, διαφεύγουν χωρίς να καταστεί δυνατή η σύλληψή τους. Τα γεγονότα αυτά καταγγέλλουν προς την Υψηλή Πύλη οι ιεροδικαστές, οι ουλεμάδες, χατίπηδες, ιμάμηδες και κάτοικοι του καζά Τζουμά Παζάρ. Παράλληλα με τις καταγγελίες αυτές, η Υψηλή Πύλη πληροφορείται ότι ο Καρά Καπετάν έχει καταρθώσει να προσεταιρισθεί τον βοεβόδα του καζά Βέροιας Σερδάρ Μεχμέτ, τον αδελφό του Καρά Αχμέτ και τον αρχιφύλακα Χατζή Χουσεΐν οι οποίοι υποδοθούν το ληστρικό του έργο παίρνοντας σαν αντάλλαγμα μερίδιο από το προϊόν κάθε ληστείας. Από την Κωνσταντινούπολη διαδίδονται αυστηρές εντολές προς τον θολή της Ρούμελης και τους ιεροδικαστές Βέροιας και Έδεσσας να ενεργήσουν χωρίς χρονοτριβή για την σύλληψη ή θανάτωση των ληστών και την παραδειγματική τιμωρία των συνεργατών του Καρά Καπετάν. Επίσης, σύμφωνα με το σχετικό έγγραφο εγγυοδοσίας που είχαν υπογράψει οι κάτοικοι του καζά Βέροιας, το τουρκικό δημόσιο απαιτήσε σαν αποζημίωση τρεις χιλιάδες γρόσια θεωρώντας αυτούς υπαίτιους για την κατάσταση που δημιουργήθηκε από την δράση των ληστών. (Τέλη Ραμαζάν έτους 1169: 28 Ιουνίου 1756. ABN 184 σελ. 161-163).

Εκτός από τον Καρά Καπετάν έντονη δράση αναπτύσσουν και οι ληστές Σεντάφκος, Χρήστος και Κατσαούνης στις περιφέρειες Βέροιας και Έδεσσας.

Οι ληστές αυτοί εμφανιζόμενοι σαν φύλακες των ορεινών διαβάσεων και γεφυρών των περιφερειών αυτών προβαίνουν σε λεηλασίες και πυρπολήσεις τσιφλικιών καθώς και σε ανθρωποκτονίες. Οι ίδιοι φέρονται ότι εφόνευσαν τον Χατζή Αχμέτ Καβάση του τέως σιλιχτάρη της μεγάλης δεζυρείας, χωρίς να έχει καταστεί δυνατή η σύλληψή τους, παρά τις προσπάθειες τις οποίες κατέβαλαν τα καταδικαστικά αποσπάσματα. Το γεγονός αυτό οφείλεται στην ύπαρξη ληστοτρόφων προς τους οποίους καταφεύγουν και κρύβονται οι παραπάνω ληστές για να προβούν αργότερα πάλι σε καταστροφές και φόνους.

Ο δεζύρης και μουτεσαρίφης του σαντζακίου Θεσσαλονίκης Μαχμέτ πασάς και ο ιεροδίκης της ίδιας πόλης αναφέρουν προς την Υψηλή Πύλη ότι απέστειλαν μουμπασίρη για την σύλληψη και προσαγωγή των ληστών αυτών χωρίς τελικά να επιτευχθεί ο στόχος αυτός γιατί οι τελευταίοι αντιληφθέντες τις κινήσεις των Τούρκων κατέφυγαν στους καζάδες Σερδίων και Ελασσόνας.

Κατόπιν τούτου εκδίδεται και αποστέλλεται αυτοκρατορικό φερμάνι προς τον μουτεσαρίφη της Θεσσαλονίκης Μεχμέτ πασά, τον ιεροδίκη της ίδιας πόλης, καθώς και στους

ιεροδίκες Βέροιας και Έδεσσας οι οποίοι εντέλλονται να καταβάλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για την σύλληψη και παραδειγματική τιμωρία των προαναφερθέντων ληστών και των συνεργατών τους ληστοτρόφων. (Τέλη Σαφάρ έτους 1170: 23 Νοεμβρίου 1756. ABN 185, σελ. 163-164).

Παράλληλα η Υψηλή Πύλη λαμβάνει δραστηρικά μέτρα για την συμμόρφωση πολλών ανώτατων και ανώτερων διοικητικών οργάνων που υπηρετούν στις διάφορες τουρκικές διοικήσεις και κατηγορούνται για κατάχρηση εξουσίας σε βάρος φτωχών ραγιάδων τυρανώνοντας και καταπιέζοντας τους ποικιλότροπα. (Τέλη Ρεμπή Ούλ Εβέλ έτους 1171: 12 Δεκεμβρίου 1757. ABN 186, σελ. 165-166).

Εν τω μεταξύ πρόβλημα σοβαρό ανακύπτει για την Υψηλή Πύλη από την δράση Αλβανών ληστών οι οποίοι υπηρετούσαν σαν μισθοφόροι των Τούρκων στα φρούρια Βιλιγραδίου και Βιδινίου. Τους ληστές αυτούς είχε κατορθώσει να εκδιώξει και απομακρύνει από τα προαναφερόμενα φρούρια η τουρκική στρατιωτική διοίκηση γιατί κρίθηκε πως η περαιτέρω παραμονή τους σ' αυτά ήταν όχι μόνο επιζήμια, και επικίνδυνη. Οι εκδιωχθέντες Αλβανοί ληστές κατόρθωσαν να εγκατασταθούν μέσα και γύρω από το φρούριο της Νύσσας και προσωρινά δεν προέβησαν σε έκτροπα. Πολύ σύντομα, όμως δημιούργησαν αλληλαμαχόμενες μερίδες και δεν υπάκουαν στους ζαμπίτηδες του φρουρίου οι οποίοι κατέβαλλαν προσπάθειες για την ειρήνευσή τους.

Οι πλέον αδιάλλακτοι από τους Αλβανούς ληστές με επί κεφαλή τον μπάσι καούς της φρουράς και αρχιμυτοφύλακα Χαλίλ όχι μόνο δεν δέχτηκαν την συνδιαλλαγή και ειρήνευση που τους πρότειναν οι ζαμπίτηδες, αλλά παρεκίνησαν και άλλους να αντιδράσουν δυναμικά λέγοντας «ημάς μόνον το ξίφος μας πείθει». Στην συνέχεια, επί δύο συνεχείς ημέρες έβαλαν διασφαιρών τυφεκίων καλυπτόμενοι πίσω από αχυρωμένες θέσεις. Την τρίτη ημέρα, πιεζόμενοι, επαραμυτοποίησαν έξοδο, κατά την οποία μερικοί από αυτούς συνελήφθησαν, ενώ οι περισσότεροι μεταξύ των οποίων και ο αρχηγός τους Χαλίλ κατόρθωσαν να διαφύγουν. Για την καταδίωξη και σύλληψη ή εξόντωση των Αλβανών ληστών, η Υψηλή Πύλη εκδίδει και αποστέλει σ' όλες τις διοικητικές και στρατιωτικές αρχές της αριστερής πλευράς της Ρούμελης, αυτοκρατορικό φερμάνι σε αυστηρό ύφος. Για το ίδιο θέμα εξέδωσε σχετική διαταγή και ο εν ενεργεία σάγς των γενιτσάρων Χατζή Μαχμέτ. (Μέσα μηνός Τζεμάζι Ούλ Αχέρ: 23 Μαΐου 1759. ABN 188, σελ. 167-168).

(Συνεχίζεται)

**ΔΙΑΒΑΖΕΤΕ και
ΔΙΑΔΙΔΕΤΕ
ΤΗ ΝΙΑΟΥΣΤΑ**

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ο Μακεδονικός αγώνας στην περιοχή της Βέροιας

(Β')

Β. Στον πόλεμο του 1897 μετείχε και ο ελληνικός πληθυσμός της περιοχής και, μάλιστα, όχι, μονάχα ψυχικά. Έτσι, σε επιστολή (της 29.10.1897) του μητροπολίτη Κωνσταντίου Ισαακίδη προς τον Οικουμενικό πατριάρχη, διαδύομε ότι «...ένεκα της κατά το έαρ πλημμύρας και των συνεχών μετακινήσεων του πολεμικού υλικού διά...χωρικών... τα χωρία στερούνται των επιτηδεύων και υλικών...».

Από επιστολή (18.6.1898) του ίδιου μητροπολίτη προς τη φιλελευθετική και φιλανθρωπική αδελφότητα, «Αγαπάτε αλλήλους» της Κωνσταντινουπόλεως, ξέρομε ότι στην περιοχή υπήρχαν «...10 βουλγαρογλωσσα χωρία», που είχαν 330 οικογένειες, περίπου, τα οποία (όπως μοθαίνουμε από άλλη, προηγούμενη, επιστολή του, της 11.4.1898, προς τον Οικουμενικό πατριάρχη) απειροδύονταν από τη σχηματική (βουλγαρική) προπαγάνδα, η οποία—όπως γράφεται σ' αυτήν—επαρνούσαν από τις περιοχές των Βαλκανίων (δηλαδή της Έδεσσας) και των Γιαννιναίων. Ακόμα, ότι υπήρχε μεγάλη ανάγκη χρημάτων, γιατί, αλλιώς, πολλές φτωχές κοινότητες, ίσως, να προτιμούσαν να έχουν δωρεάν βούλγους δασκάλους, μια και δεν μπορούσαν να αντιμετωπίσουν την καταβολή της αμοιβής των Ελλήνων εκπαιδευτικών, αν και η μητρόπολη της Θεσσαλονίκης πλήρωνε ήδη τον μισθό 3 δασκάλων στα σχολεία, που λειτουργούσαν το καλοκαίρι για τα παιδιά των Ελληνοβλάχων, στο Σέλι και στο Άνω Σέλι, όπου υπήρχαν 360 οικογένειες, από τις οποίες οι 160 παρέμεναν πιστές στην ελληνική ορθόδοξια. Οι πληροφορίες, όμως, του ελληνικού προξενείου της Θεσσαλονίκης παρουσιάζουν μία εντυπωσιακή αύξηση των φιλορουμανιζόντων ανάμεσα στα χρόνια 1878-1884 (σπότε ήσαν, μονάχα, 10-15 οικογένειες) και 1895 και τούτο αφελόταν, κυρίως, στο άφθονο χρήμα που διόθετε η ρουμανική προπαγάνδα, η οποία έδωσε, π.χ., μεγάλο ποσό για να αγοράσει (από ρουμανιζόντες) το τσιφλίκι Κουμυριά.

Στις 20.7.1903 σημειώθηκε η εξέγερση των Βουλγάρων, η γνωστή ως επανάσταση του Έλνιντεν, που δεν φαίνεται να είχε επιπτώσεις στην περιοχή της Βέροιας, αφού, μάλιστα, απέτυχε στην ουσία. Ο Ελληνισμός, όμως, ζήτησε τότε και δραστηριοποιήθηκε περισσότερο. Έτσι, δυνάμωσε η άμυνά του εναντίον

των βουλγαρικών επιδιώξεων και συστηματοποιήθηκε η προσπάθεια των ανταρτικών σωμάτων, οπότε επανιδρύθηκε και το Ελληνομακεδονικό Κομιτάτο.

Γ. Στις 27.8.1904 έφθασε στη Μακεδονία ελληνικό στρατιωτικό σώμα με 80 οπλίτες και αρχηγό τον Παύλο Μελά, ενώ Γενικός Πρόξενος στη Θεσσαλονίκη τοποθετήθηκε (τον ίδιο χρόνο) ο αξιόλογος Λάμπρος Κορομηλάς, ο οποίος είχε στην υπηρεσία του ένα εμβλεές επιτελείο Ελλήνων αξιωματικών, που εμφανίζονταν ως προξενικοί υπάλληλοι, έμποροι κ.τ.λ., για να μπορούν να εργάζονται ανεόχλητοι, προκειμένου να ετοιμάσουν τις προϋποθέσεις για τον επικείμενο ένοπλο αγώνα.

Πραγματικά, τον Απρίλιο του 1905 ξαναήλθαν (οι αξιωματικοί αυτοί) στη

Του Γεωργ. Χ. Χιονίδη

Μακεδονία, αλλά ως αρχηγοί ελληνικών ανταρτικών σωμάτων.

Ο υπολοχαγός Κωνσταντίνος Μαζαράκης (που είχε το ψευδώνυμο (Ακρίτας)) έδρασε στην περιοχή της Βέροιας μέχρι τον Νοέμβριο του ίδιου χρόνου. Μαζί με τον υπομοίραρχο Σπυρομήλια και τον Κωνσταντίνο Γαρέφη τιμώρησαν μερικούς ρουμανιζόντες Βλάχους, που έμειναν στη θέση «Σιαμπανίστα» του Βερμίου, έχοντας 100 οπλίτες και με τη βοήθεια Σαρακαστανών, αλλά και πολλών Βλάχων, οι οποίοι έμειναν ελληνόφρονες.

Το πρώτο δικοήμερο του Μαΐου του 1905 ο Μαζαράκης επιτίθηκε στα «Καλύδια» των Βλάχων, γιατί οι ρουμανιζόντες (μ' εντολή της ρουμανικής προπαγάνδας) βοηθούσαν βουλγαρικές συμμορίες του Λούκα, Καρατάσου κ.ά., που κρυβόκτουσαν στο οροπέδιο του Καρατάς. Οι συστάσεις, όμως, δεν έφεραν αποτέλεσμα, ούτε ο θάνατος των Βουλγάρων αιχμαλώτων, που έπιασε ο Γαρέφης.

Οι ρουμανιζόντες Βλάχοι ειδοποίησαν τις τουρκικές αρχές και έτσι έγινε πεισματούχος μάχη με εκλεκτά τουρκικά «τάγματα κυνηγών» («αδζήζήν»), αλλά οι Έλληνες ξέφυγαν τη νύκτα, με τη βοήθεια Σαρακαστανών, οι οποίοι τους τάιζαν μια εβδομάδα, με τη φροντίδα του «Κέντρου» (του Μακεδονικού Αγώνα) της Νάουσας, που διασυνόταν πετυχημένα από τον γιατρό Πετρίκωρη.

Το σώμα των Κ. Μαζαράκη-Κ. Γαρέφη έκρησε τη βουλγαρική συμμορία του Λούκα στο χωριό Λευκοβία (Γκολέσιανη), τον Ιούνιο του 1905.

Η συμβολή των Ελλήνων της Βέροιας, της Νάουσας και της Έδεσσας ήταν σημαντική, αν λάβουμε υπόψη ότι υπήρχαν δυνατότητες φανεράς συμμετοχής, αφού και οι τρεις πόλεις «...ήσαν πλήρεις στρατού, τουρκικού», όπως γράφει ο Κ. Ι. Μαζαράκης-Αινιάν («καπετάν Ακρίτας»). Και, όμως, πολλές φορές κινδύνευαν υπόδουλοι Έλληνες (οι ίδιοι και οι οικογένειές τους), γιατί χρειάστηκε να φιλοξενηθούν και να κρύβουν σημαντικούς καπετάνιους (συνήα με τις πολυπρόσωπες συνοδείες τους), αφού υπήρχαν, πάντοτε, προδότες. Ευτυχώς υπήρχαν, τότε, οι περίφημες «απανώσεις» (δηλαδή εσωτερικές προτούλες των σπιτιών), από τις οποίες επικοινωνούσαν οι άνθρωποι του «Κέντρου» της Βέροιας και φυγάδευαν τους αγωνιστές, χωρίς να γίνονται αντιλήπτοι, τουλάχιστο από μακριά. Έτσι (αν βελήσουμε να παίξουμε με τις λέξεις), ο Μακεδονικός Αγώνας δεν ήταν, μονάχα, μία συνεχής και δύσκολη μάχη «απ' των εθνικών επάλλεων», αλλά και των ταπεινών μα και τόσο ανθρωποσωτήριων απάνξεων των περίφημων βεροιάτικων αρχοντικών ή ταπεινών σπιτιών...

Η δράση των ελληνικών σωμάτων ανσπύρωσε το ηθικό των κατοίκων και συνέτασε πολλούς ρουμανιζόντες Βλάχους, με αποτέλεσμα, την παραμονή του Δεκαπενταύγουστου του 1905, να επανακάμψουν ομαδικά στον Ελληνισμό οι κάτοικοι του Κάτω Σελίου (δηλαδή του Βερμίου). Τούτο έγινε πανηγυρικά, με την παρουσία προυχόντων της Βέροιας και της Νάουσας, όπως και του Γάλλου δημοσιογράφου Παγιαρέ, ο οποίος ενδιφερόταν ιδιαίτερα για τα τότε γεγονότα, στα οποία αφιέρωσε και βιβλία με τον τίτλο «Το Μακεδονικό Πρόβλημα».

Στα τέλη του Απριλίου του 1906 έγινε η πρώτη επίσκεψη (και) στη Βέροια του Έλληνα ανθυπολοχαγού Αθανασίου Σουλιάτη-Νικολαΐδη, ο οποίος συνέχισε και ύστερα τις επαφές του, πραγματοποιώντας τον εμπορεύμενο ή ατιμωρόσωπο ασφαλιστικής εταιρίας.

Η τοποθέτηση νέου μητροπολίτη, του Απόστολου (Χριστοδούλου), στις 15.8.1906, ο οποίος είχε αρχιερατικά επίτροπο τον πολύ δραστήριο αρχιμανδρίτη Αμάρσιο Α. Νικολαΐδη (ύστερα επίσκοπο Ναυπακτίας κ.ά.), είχε ως απο-

έλεσσε την καλύτερη και συστηματικότερη οργάνωση του «Κέντρου» της Βέροιας, το οποίο βοηθούσε πλέον πιο αποτελεσματικά τα ελληνικά ανταρτικά σώματα.

Τον Ιανουάριο του 1906 οι οπλαρχηγοί Σκουντρή, Ιωάννης Σημανίκας (από τη Νάουσα) και Κατούλας επιδόθηκαν εναντίον των βουλγαριζόντων του χωριού Λευκάδια (με 40 οπλίτες), αλλά οι Βούλγαροι κομιτατζήδες και οι συνεργάτες τους αιμύθηκαν μέχρις ότου ήρθε σε βοήθεια τουρκικός στρατός, από τον Κοπάνο.

Τον Μάρτιο του ίδιου χρόνου πυρπολήθηκαν τα μισά σπίτια του, τότε, παραλίμνιου χωριού Νησί, κλήθηκαν 200 αγέλες, ενώ δολοφονήθηκαν οι κάτοικοι του Κ. και Θ. Σπανός.

Στις 11.4.1906 έγινε πεισματώδης μάχη στο δάσος, που βρίσκεται πάνω από το χωριό Στενήμαχος, μεταξύ των Ελλήνων ανταρτών, των καπετάνιων Ρούβο (Γ. Κατεχάκη), Σκουντρή, Καραμανώλη, Κατσίγαρη και Μπενή, και ισχυρής τουρκικής στρατιωτικής δύναμης, με αποτέλεσμα να σκοτωθούν πολλοί Έλληνες.

Τον Μάιο του ίδιου χρόνου, ο καπετάνιος Μανώλης Μπελής (ο οποίος πολεμούσε πια με το σώμα του δραστήριου λοχία του πυροβολικού Παναγ. Παπατζαντέα, ο οποίος δρούσε και στα χωριά της περιοχής της Λίμνης, ο οποίος ήταν γνωστός ως «καπετάν Παγιαώτης» και χρημάτισε υπαρχηγός του καπετάν Ματαπά) βλήθηκε, στο Μακροκώρι, από ρουμανίζοντες. Έφυγαν, οι Έλληνες, αλλά επανήλθαν (14.5.1906), οπότε συνήφθηκε φονική μάχη, στην οποία σκοτώθηκαν 13 ρουμανίζοντες, ενώ μετά λίγες μέρες έγινε μάχη στον Τρίλοφο, όπου σκοτώθηκαν 5 Έλληνες.

Τον Ιούλιο μήνα (της αυτής χρονιάς), οι ίδιοι αρχηγοί Π. Παπατζαντέας και Μπελής, μπήκαν στο χωριό Λυμγιάννη, συνέλαβαν 7 βουλγαριζόντες και εκτόνωσαν τους 5, οι οποίοι τρομοκρατούσαν τους κατοίκους.

Στις 25.7.1906 ο (υπαρχηγός του Μπενή) Εμμ. Λαλεδάκης, συνέλαβε και εκτόνωσε δύο ρουμανίζοντες, στο δάσος του Σκυλιτσιού, γιατί πρόδιδαν τις κινήσεις των Ελλήνων αγωνιστών στους Βουλγάρους κομιτατζήδες.

Τον Αύγουστο, ο καπετάνιος Κολιός (Νίκ. Ρέκας) αντικατέστησε τον καπετάν Ρούβο στην αρχηγία των ελληνικών σωμάτων των περιοχών της Βέροιας, της Νάουσας και των Γιαννιτσών. Ο καπετάν Κολιός επισκεπτόταν τακτικά τον Ζάννα-Πάπαγαμργίου, στα Πα-

λατίσια, που ήταν το πέρασμα των ανταρτικών σωμάτων, όπως και το μοναστήρι των Αγίων Πάντων. Στο κτήμα αυτό μετέβαινε και ο ανθυπολοχαγός Αναγνωστόπουλος, ο γνωστός ως καπετάν Μιχαήλης Ματαπάς. Στα τέλη Σεπτεμβρίου ήλθε ο καπετάν Τέλλος Άγρας (Ιωάννης Αγαπητός), ο οποίος, στις 26.10.1906, επισκέφθηκε τη Νάουσα. Σκοπός της επισκέψεώς του ήταν η συζήτηση για την εξεύρεση τρόπου να εξασφαλίσουν οι Έλληνες την αποκλειστική κυριαρχία στη Λίμνη Γιαννιτσών, όπου δρούσαν, κυρίως, οι Βούλγαροι κομιτατζήδες, παρά τις φιλότιμες ενέργειες των Ελλήνων αγωνιστών, μεταξύ των οποίων έκαναν ηρωική προσπάθεια, από καιρό, και τα ολιγάριθμα ανταρτικά σώματα των γειτονικών καπετάνιων Θεοχάρη Κούγκρα ή Γιδιώτη Αποστόλη και Τζόλα Περίφανου, όπως και του Βερωιάτη (Βλάχου) καπετάνιου Στέργιου Νταούτη ή Περίφανου.

Ο Άγρας δρῆκε σύμμαχό του τον Τούρκο Χαλήλ Μπέη, που ήταν τσιφλικάς στην Καβάσιλα, και έτσι έγινε δεκτή πρόταση του Τούρκου καϊμακάμη της Βέροιας για τουρκοελληνική συμμαχία εναντίον των Βουλγάρων. Κάτοικοι των χωριών του Γιδά, της Αγίας Μορίνας, της Λυκαγιάννης και των Μονοσπίτων εργάστηκαν ενστικτώ και κατόρθωσαν να ανοίξουν «μονοπάτια» προς ένα «πάτωμα» της Λίμνης (Νοέμβριος του 1906). Μετά απ' αυτό, οι καπετάνιοι Άγρας και Γκόνος (που, αν και ήταν βουλγαροφώνος, πολέμησε ηρωικά για τα ελληνικά δίκαια), το δεύτερο δεκαήμερο του Νοεμβρίου, μπήκαν (με 18 άνδρες) στο Ζερδοχώρι, το οποίο ήταν το κέντρο εφοδιασμού των Βουλγάρων (και ιδιαίτερα του ιδρύσματος αρχικομιτατζή Αποστόλη Πετκόφ), που είχαν δολοφονήσει επτά Νασουσίους. Η επιχείρηση στέφθηκε από επιτυχία και η πυρπόληση μεγάλων οικιών και η σύλληψη πολλών αιχμαλώτων προκάλεσαν τον τρόμο των βουλγαριζόντων χωρικών.

Ο (ήρωας αλλά εύπειστος) Άγρας έπεσε σε παγίδα, που του έστησαν οι Βούλγαροι, με τη μεσολάβηση του βουλγαριζόντα Λευκαδιώτη Βάννη Ζλατάν και, αιχμαλώτος, τελικά οδηγήθηκε μεταξύ της Καρυδιάς (Τεχόβου) και του Άγρα (Βλαδού), όπου και τον απαγχόνισαν, όπως και τον Νασουσίο συνοδό του Αντόνιο Μίγγα, στις 7.6.1907.

Για την αντιμετώπιση της δράσεως των συμμοριών των ρουμανιζόντων τα ελληνικά προξενία της Θεσσαλονίκης έστειλε στην περιοχή τον λοχαγό Νικόλαο Δοματίτη, ο οποίος κινήθηκε επιτυχώς, κατόρθωσε να περιορίσει τη δρα-

στηριότητά τους και να ενισχύσει το φρόνημα των Ελληνοβλάχων.

Στην περιοχή της Βέροιας δρούσε, όμως, και ο Βασίλειος Σταυρόπουλος, ο γνωστός ως «καπετάν Κόρσας», μαζί με τους 38 οπλίτες του και τους άνδρες του εξαίρετου και γενναίου Ελληνοβλάχου της Βέροιας Τάσου Κουκοτάγου («καπετάν Μπομπότα»).

Τον Μάρτιο του 1907, ο ρουμανίζων της Κουμαριάς καπετάν Νταρλαγιάννης σκότωνε συνέχεια Έλληνες, όπως στο μοναστήρι της Καλήπετρας και αλλού. Δεν ήταν, όμως, εύκολη η σύλληψή του. Ο Σταυρόπουλος, στα σπαρτημοναίσιά του (για τον Μακεδονικό Αγώνα), που δημοσίευσε το Ι.Μ.Χ.Α., όπως και σ' άλλα κείμενά του, διηγείται (με χάρη και απλότητα) πολλά γεγονότα από τη δράση του στον Διεσδό, όπου ζούσε ο γενναίος Έλληνας πατριώτης Γιώργο Αμνιώτης και ο φιλέλληνας Τούρκος Τούρκος τσιφλικάς—που αναφέρθηκε ήδη—Χαλήλ Μπέης, ο οποίος πλήρωσε, ύστερα, την αγάπη του για την Ελλάδα, με τη δολοφονία του από τους συμπατριώτες του στη Σμύρνη, όπου οδηγήθηκε ακούσια μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών, γιατί δεν του συγχωρήθηκε ο φιλελληνισμός του. Ακόμα, περιγράφει την είσοδό του και την παραμονή του (τη γιορτή του Γιάσχα) στη Βέροια, την επίσκεψή του στη Φυτειά, τους αγώνες του στη Λίμνη των Γιαννιτσών κ.ά. Ο καπετάν Κόρσας μνημονώνει διάφορα χαρακτηριστικά επεισόδια στην καλά φρουρημένη (από τους Τούρκους) Βέροια και αναφέρεται στη συμβολή των ανθρώπων του «Κέντρου» της πόλεως, όπως του Μέρκου Καρακωστή, του Εμμανουήλ Βελτισιόη, του Εμμανουήλ Φουντούκα, του σχολάρχη Αργύρη Τσιμερόδου, του κτηματία Ισίδω Μανωλάκη, του Γιώργου (Τζόντζου) Παπαντωνίου, του σπουδαίου εκπαιδευτικού Γκαίπε Τζοβαρόπουλου (ο οποίος ήταν, τότε, διευθυντής του σχολείου των Βλάχων), του Κατινά, των οδηγών των στρατιωτικών σωμάτων Τσουκνίδα και Καρανάσιου, ή, ακόμα, του περιφημου πολέμιου Σκοτίδα, του Κασάμπα και άλλων συνεργατών του από τα γύρω χωριά.

Στον Μακεδονικό Αγώνα προσέφερε πολλές υπηρεσίες και ο Βερωιάτης (δραστήριος και πολυτάλαντος) δάσκαλος Εμμανουήλ Ιω. Ζάχος.

Δ. Στις 10.7.1908 επαναστάτησαν οι Νεότουρκοι, δόθηκε γενική αμνηστία και δημοσιεύθηκε το Σύνταγμα. Οι Έλληνες αγωνιστές, κατόπιν τούτου, επέστρεψαν στην ελεύθερη Ελλάδα.

Όλοι (Έλληνες, ρουμανίζοντες και

Βούλγαροι ή βουλγαρίζοντες) παρέδωσαν τα όπλα, εκτός από λίγους.

Ο καπετάν Κόρακας δεν μπηκε στη Βέροια, αλλά μόνο το σώμα του με αρχηγό τον περιδόητο Σκοτίδα, ο οποίος, όταν πιάστηκε να βγάλει λόγο, δεν κρατήθηκε και αναφώνησε: «Ελευθερία, ελευθερία», ευχή, την οποία επανέλαβε και ο προαναφερμένος Τούρκος φιλέλληνας Χαλλή μπής και ύστερα όλο το πλήθος!! Ακολούθησαν πολυήμερες εορταστικές εκδηλώσεις και Έλληνες και Τούρκοι φωτογραφήθηκαν αδελφωμένοι.

Έτσι, τέλειωσε τυπικά και ο Μακεδονικός Αγώνας, στα 1908, όπου, όπου πολλοί συγγραφείς σταματούν την εξιστόρηση των συμβάντων (την οποία αρχίζουν από τα γεγονότα του 1904). Εντούτοις, άλλη είναι η πραγματικότητα, τουλάχιστο στην περιοχή της Βέροιας, δηλαδή επακολούθησαν παρόμοια (με το παρελθόν) γεγονότα, επεισόδια, συλλήψεις, ληστείες και βιαιοπραγίες, τα οποία συνεχίστηκαν και μέχρι τις 16.10.1912, όταν ελευθερώθηκε η Βέροια.

Αναφέρω, μερικά, μόνο, χαρακτηριστικά και (στον κανόνα) άγνωστα συμβάντα, με βάση τους ανέκδοτους κώδικες της μητροπόλεως της Βέροιας - Νάουσας:

Στις 6.5.1909 οι ρουμανίζοντες καπεδάφισαν 10 σπίτια ελληνίζοντων κατοίκων του Ξηρολειβάδου και κακαποίησαν τους Σαρακατσανραίους, που βοηθούσαν ανέκαθεν τους Έλληνες αντάρτες, για τη μέχρι τότε ελληνισμένη τους.

Τον Οκτώβριο (του ίδιου χρόνου) οι

τουρκικές αρχές συνέλαβαν πολλά γυναίκα-κόπαιδα της πόλεως, με την αιτιολογία ότι καταζητούνταν συγγενείς τους, γονείς που ανάγκασε τον μητροπολίτη Λουκά να στείλει (29.12.1909) τηλεγράφημα προς τον Οικουμενικό πατριάρχη, στον μητροπολίτη της Θεσσαλονίκης κ.ά. Φαίνεται, λοιπόν, ότι ο έναπλος αγώνας δεν είχε τελειώσει...

Το τρίτο δεκάμηρο του Ιουλίου του 1910, Έλληνες αντάρτες απήγαγαν από το Κουστοχώρι τον Αθανάσιο Μπιζέτα. Οι τουρκικές αρχές τους καταδίωξαν και συνέλαβαν κατοίκους της Ραχιάς, ως τροφοδότες του ανταρτικού σώματος.

Στις 12.7.1910 (ημέρα Κυριακή) συνελήφθησαν πρόκριτοι της Νάουσας, γιατί δεν κρίθηκε αρκετός ο αριθμός των όπλων, που είχαν παραδοθεί από τους κατοίκους της πόλεως. Επακολούθησαν δικαστήρια και ξυλοδαρμοί και έτσι αναγκάστηκαν οι Έλληνες να παραδώσουν και άλλα όπλα.

Οι Τούρκοι αναγκάρισαν το δικαίωμα των ρουμανίζοντων να ιδρύσουν δικές τους κοινότητες και να λειτουργήσουν ιδιαίτερα σχολεία, γεγονός το οποίο προκάλεσε τη διακοπή των επαφών και των σχέσεων του Οικουμενικού πατριαρχείου με την κεντρική τουρκική διοίκηση. Αποφασίστηκε, ακόμα, η σύγκληση έκτακτης εθνικής συνέλευσης των πατριαρχείων, στην Κωνσταντινούπολη, με την παρουσία-συμμετοχή όλων των επαρχιών του υποδούλου Ελληνισμού. Αντιπρόσωπος της επαρχίας της Βέροιας - Νάουσας ορίστηκε ο (βεροιώτικης καταγωγής) Εμμανουήλ Ρακτιδάν (αδελφός του

Κωνσταντίνου και γιός του ευεργέτη των σχολείων της πόλεως Δημητρίου), που εμπορευόταν στην Κωνσταντινούπολη, όπως και ο πατέρας του.

Αλλά και οι βουλγαρίζοντες δεν αφήσαν και το Βουλγαρικό Κομιτάτο εγκατέστησε στα 1910 σχισματικούς παπάδες στα χωριά Μονόσπιτα, Ζερδοχώρι και Χαρίεσσα, όπως και στον Άγιο Γεώργιο, ενώ στη Χαρίεσσα έγινε συμπλοκή του αρχικομιτατζή Τράικου και 14 οπλιτών του με τουρκικό απόσπασμα και επακολούθησαν συλλήψεις κ.τ.λ.

5. Τα γεγονότα, οι διώξεις, οι εκδικητικές και αντικοινωνικές πράξεις συνεχίστηκαν μεταξύ των Ελλήνων, των Βουλγάρων - βουλγαρίζοντων και των ρουμανίζοντων και με τους Τούρκους, οι οποίοι, άλλοτε κυνηγούσαν τους μεν, άλλοτε τους δε, ή και όλους, ή, τέλος υπήρξαν περιπτώσεις στις οποίες άπαιζαν τον ρόλο του πυροσθέστη, μέχρι τον Οκτώβριο του 1912, οπότε άρχισε να ροδίζει η αυγή της πολυπόθητης απολυτρώσεως από τον δυσδόπηκτο τουρκικό ζυγό, η οποία αναμενόταν, εδώ και αρκετό χρόνο, γιατί οι Έλληνες αντάρτες (οι περίφημοι «Πρόσκοποι» του Κ. Μαζαράκη) είχαν κάνει την επανεμφάνισή τους στα γνώριμα σ' αυτούς εδάφη της περιοχής, όπου μάχωναν πληροφορίες ή έκαμναν δολιοφθορές και έτσι δοθήσαν ποικιλότροπα και ουσιαστικά τον τακτικό ελληνικό στρατό. Υπήρξαν, λοιπόν, πραγματικά προάγγελοι, σκαπανείς και αληθινοί πρόσκοποι της πολυάντητης ελευθερίας...

ΔΙΑΒΑΣΑΜΕ

Κων. Α. Βακαλόπουλου
ΝΕΩΤΕΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ (1830—1912) σελ. 31—32.

...Τα σχέδια των Ελλήνων επαναστατών πρόβλεπαν την απόβαση ναυτικού αγήματος στη Χαλκιδική με επικεφαλής τον Τοάμη Καρατάσο, ο οποίος κατάρτιζε δικό του σώμα στην Εύβοια. Οι Εεσηκωμένοι Έλληνες σχεδίαζαν την ταυτόχρονη διείσδυση του Καρατάσου και των Θεσσαλικών σωμάτων στη Θεσσα-

λονίκη. Έχοντας αναλάβει το γενικό συντονισμό των πολεμικών επιχειρήσεων μετά την ανακήρυξη του ως «Αρχιστρατήγου» της Μακεδονίας, ο Καρατάσος, αφού συγκέντρωσε δέκα πλοία με 500 περίπου άντρες στην Εύβοια, πέρασε αρχικά στα τέλη Μαρτίου - αρχές Απριλίου 1854 στις Βόρειες Σποράδες, κατευθύνθηκε έπειτα στη χερσόνησο της Κασσάνδρας και τελικά αποβίβάστηκε στις 6 Απριλίου στον όρμο του Καραμταίου. Μετά την κατάληψη του χωριού Συκιά, όπου έγινε δεκτός με μεγάλο ενθουσιασμό από το ντόπιο πληθυσμό, προχώρησε στον Παρθενώνα της Σιθωνίας

και στη Νικήτη και κατέληξε μέσα σε παραλήρημα ενθουσιασμού από τους κατοίκους στις 10/22 Απριλίου, στον Αγ. Νικόλαο. Εκεί επρόκειτο σύγχρονο να φτάσουν και τα πλοία των Ελλήνων επαναστατών. Στον Αγ. Νικόλαο ο Καρατάσος και οι άντρες του πέρασαν το Πάσχα και αφού επιστράτευσαν στη συνέχεια όσους μπορούσαν να φέρουν όπλο, άφησαν στην κωμόπολη τους 12 γεροντότερους ως πολιτοφύλακες και κατευθύνθηκαν έπειτα στην Ορμύλια. Ο υπόλοιπος πληθυσμός του Αγ. Νικολάου στάλθηκε από τον Καρατάσο στη Βουρβουρού...

Αναμνήσεις από τις πρώτες μέρες του Ελληνοϊταλικού πολέμου στο ιστορικό Καλπάκι

Πολλές και ποικίλες είναι οι αναμνήσεις από τον Ελληνοϊταλικό πόλεμο, τη γιγαντιαία εκείνη τιτανομαχία που δημιούργησε το έπος του 1940, που είναι το μεγαλύτερο ορόσημο στην Ιστορία της νεώτερης Ελλάδας.

Μερικές από τις αναμνήσεις, αυτές στο ιστορικό Καλπάκι, γυρνώντας 46 χρόνια πίσω, θα προσπαθήσουμε να τις ξαναφέρουμε στη μνήμη μας, να τις ξαναζωντανάσουμε για να ζήσουμε έστω και για λίγο την ιερότητα εκείνων των στιγμών.

✽

Παρανομές της 28ης Οκτωβρίου 1940 και τα τμήματα της 8ης Μεραρχίας, της μαρτυρικής εκείνης Μεραρχίας που απετέλειτο εξ ολοκλήρου από Ηπειρώτες και που τότε, όπως, και σήμερα, είχε έδρα τα θρυλικά Γιάννινα, με Διοικητή τον αείμνηστο Στρατηγό Χαράλαμπο Κατσιμήτρο, ήταν διεσπαρμένα στην Ηπειρωτική ύπαιθρο, στις Ηπειρωτικές δουνοπλαγίες και στα λαγκάδια με επίκεντρο το ιστορικό Καλπάκι, και περίμεναν από μέρα σε μέρα τη διαταγή επιστροφής στην έδρα τους, γιατί τίποτε δεν προμήνυε τα γεγονότα τα οποία επρόκειτο να συμβούν εντός ολίγων ημερών.

Η νύχτα της 27ης Οκτωβρίου ήταν μια νύχτα καθαρά φθινοπωρινή, με λίγα κρύο, λίγες βροχές και πολλές αστραπές και βροιές, αστακατωμένες με κάτι παρόξενες ομβροντίες που συνεχίζονταν μέχρι τις πρώτες πρωινές ώρες. Όσο περνούσε η ώρα, οι ομβροντίες αυτές ακούγονταν περισσότερο και άλλοι, που εκείνη την ώρα βρίσκονταν μέσα στις σκηνές και τα αντίσκηνα, τις απίδιδαν στη χειροπρόσβαση των καιρικών συνθηκών. Πολύ γρήγορα όμως άρχισαν να αιτιλαμβάνονται ότι οι ομβροντίες, που εν τω μεταξύ γίνονταν πιο πυκνές και πιο έντονες, δεν οφείλονταν στις καιρικές συνθήκες, αλλά ότι κάτι το σημαντικό συμβαίνει.

Σε λίγο αγγελιαφόροι περιέρχονταν από μονάδα σε μονάδα και από τμήμα σε τμήμα για να αναγγείλουν ότι οι Ιταλοί μάς είχαν κηρύξει τον πόλεμο και με τα κανόνια τους μας έστειλαν τα πρώτα εχθρικά τους βλήματα.

Η σύγκρουση των πρώτων στιγμών φεύγει πολύ γρήγορα και με το άνοιγμα των φακέλων επιστρατεύτως ο καθένας βρέθηκε στη θέση του και αναλάμβανε

τις ευθύνες του.

Εν τω μεταξύ, οι καμπάνες των γύρω χωριών και ιδίως των χωριών της επαρχίας Ζαγορίου, χτυπούσαν δαιμονιωδώς και έδιναν και αυτές το πρώτο άγγελμα του πολέμου.

Η πρώτη μέρα του πολέμου πέρασε με μετακινήσεις μικρών τμημάτων μας μέσα από ημιονικούς δρόμους και μονοπάτια προς την πρώτη γραμμή του μετώπου, προς ενίσχυση των μαχαμμένων τμημάτων της προκαλούσας, γιατί υπήρχε σχέδιο να κρατηθεί η πρώτη γραμμή του μετώπου για ένα μικρό χρονικό διάστημα για λόγους ψυχολογικούς, αλλά και για να δοθεί η ευκαιρία στα υπόλοιπα τμήματα να καταλάβουν τις θέσεις τους στην οχυρωματική ζώνη του Καλπακίου, γνωστής και σαν ζώνη ελαίας, όπου είναι γνωστό, δεσποζουν προς Ανατολάς του δημόσιου δρόμου Καλπάκι - Ιωάννινα τα υψώματα της Γκραμπάλας και προς Δυσμάς τα υψώματα της Χρυσόραχης.

Αντίθετα, προς την κατεύθυνση των μετακινούμενων για την πρώτη γραμμή τμημάτων μας, ένα άλλο κύμα ανθρώπων κατά φάλαγγες εκινείτο με κατεύθυνση προς τα Γιάννινα. Ήταν ο άμαχος πληθυσμός των παραμεθορίων χωριών της Επαρχίας Πωγωνίου που πρώτα δέχτηκαν τα βλήματα του εχθρού και εγκατέλειπαν τα χωριά τους και τα σπίτια τους, για να γλυτώσουν από την μπότα του κατακτητή.

Είναι δύσκολο να περιγράψει κανένας την εικόνα που παρουσίαζαν οι άνθρωποι αυτοί.

Πανικόβλητοι, με την αγωνία ζωγραφισμένη στα πρόσωπά τους, γέροντες, γριές, μεσόκοπες γυναίκες, κορίτσια, αγόρια, μάνες με τα μικρά παιδιά τους στην αγκαλιά ή με τα μωρά τους στην κούνια, ζαλωμένες, κουβαλούσαν κοντά τους ό,τι νόμιζαν πολύτιμο γι' αυτούς. Άλλος είχε το εικόνισμα της Παναγίας στα χέρια του, άλλος τον παράλυτο γέροντα πατέρα του στους ώμους του, άλλος την αγέλαδα του που την έφερνε με μια τριχιά, άλλος τις κατσίκες του, άλλος ένα ταψί στο χέρι και οι περισσότεροι με τα γαϊδουράκια τους φορτωμένα μέχρι τα αυτιά με στρώματα και κλινοσκεπάσματα.

Βλέποντας τους φαντάρους μας να περπατούν για την πρώτη γραμμή τους

φώναζαν: «Πού πάτε, μωρέ παιδιά; Μιλούνια έρχονται οι Ιταλοί από πίσω μας!».

Οι φαντάροι μας όμως, απτόητοι τραβούσαν για την πρώτη γραμμή, για να φθάσουν στο πεδίο της τιμής.

✽

Έτσι, με μόχθες στην πρώτη γραμμή διέπρεψε η πρώτη και η δεύτερη μέρα του πολέμου μέχρι τις βραδινές ώρες της 29ης Οκτωβρίου, οπότε με το νύχτωμα άρχισε η οπισθοχώρηση των τμημάτων μας προς το Καλπάκι. Η νύχτα

Του Επαμεινώνδα Βαδίλη Επίτ. Επιθ)τή Γεωργίας

αυτή της οπισθοχώρησης ήταν κάτι που δεν μπορεί να το ξεχάσει κανένας. Βροχή καταρρακτώδους όλη τη νύχτα, ορατότητα μηδέν, σκοτάδι πυκνό σκεπάζε τα πάντα. Οι στρατιώτες μας, για να μη χάσουν την επαφή τους με τα τμήματά μας, αναγκάζονταν να κρατούν τις ουρές των μουλαριών των μεταγωγικών, γιατί υπήρχε κίνδυνος να αποκοπούν από τη φάλαγγα και να χαθούν. Η συναισθηση ότι θα έπρεπε η διαδρομή αυτή από την πρώτη γραμμή μέχρι την οχυρωματική ζώνη να διανυθεί μέσα στη νύχτα, μεγάλωνε την αγωνία των μετακινούμενων τμημάτων μας, γιατί την ημέρα τα εχθρικά τμήματα θα προχωρούσαν ανέμελα και υπήρχε μεγάλος φόβος να σιχαλωτιστούν.

Μια πραγματική κόλαση του Δάντη ήταν η νύχτα αυτή!... Ευτυχώς, χάρη στην εμπειρία αξίων αξιωματικών, αλλά και οπλιτών που ήξεραν την περιοχή, όλα τα τμήματά μας κατόρθωσαν εντός της νύχτας να φθάσουν στον προορισμό τους και να καταλάβουν τις θέσεις τους στην οχυρωματική ζώνη του Καλπακίου.

Από αυτή την ημέρα, που ήταν η τρίτη του πολέμου, αρχίζει μια πραγματική τιτανομαχία. Τα τμήματα του εχθρού, όπως ήταν φυσικό, σε πολύ λίγο χρόνο, αφού δεν υπήρχε καμιά αντίσταση, έφθασαν ανεόχλητα μέχρι το Καλπάκι, που απ' εκεί και πέρα δεν μπόρεσαν να προχωρήσουν ούτε κατά ένα μέτρο.

Αλλά για να εκτιμηθεί στα μεγάλθη που πρέπει η αξία του αμυντικού αυτού αγώνα στο Καλπάκι, κρίνουμε σκόπιμο να παραθέσουμε τα αριθμητικά στοιχεία των επιτιθεμένων και των αμυνμένων

Στην Ήπειρο γενικά οι Ιταλοί επέ-
τέθηκαν σε μέτωπο 100 χιλιομέτρων με
τις εξής δυνάμεις:

124 τάγματα πεζικού, 3 συντάγματα
ιππικού, 244 πυροβόλα, πολλά τάγματα
όλων, 90 άρματα μάχης και με υποστή-
ριξη πολλών σμηνών αεροπλάνων.

Οι δικές μας δυνάμεις ήταν:

15 τάγματα πεζικού και 64 πυροβόλα
της 8ης Μεραρχίας, λίγοι όλοι και λί-
γα αεροπλάνα.

Στον τομέα του Καλπακιού, όπου ή-
ταν και η κύρια προσπάθεια των Ιτα-
λών, επετέθηκαν σε μέτωπο 12 χιλιομέ-
τρων με 15 τάγματα πεζικού, 120 πυ-
ροβόλα, 90 άρματα μάχης, τάγματα ό-
λων και με υποστήριξη σμηνών αεροπλά-
νων. Τα τμήματα αυτά ανήκουν στις Με-
ραρχίες Φιόρα και Κενταύρων, με επι-
κεφαλής τον Ιταλό Στρατηγό Ρόσοι.

Η δική μας άμυνα διεξάχθηκε με 7
τάγματα πεζικού, 24 πυροβόλα με λί-
γους όλους και λίγα αεροπλάνα με επι-
κεφαλής το Στρατηγό Χαράλαμπο Κατσι-
ρήτρο, Διοικητή της 8ης Μεραρχίας.

Στις 31 Οκτωβρίου, τα προχωρημένα
ιταλικά τμήματα ήρθαν σε επαφή με τα
ελληνικά τμήματα στην τοποθεσία της
αντίστασης και άρχισαν να ετοιμάζον-
ται για τη μεγάλη επίθεση. Την ίδια
μέρα, ο Στρατηγός Κατσιμήτρος παίρ-
νει κρυπτογραφικό σήμα από το Γενικό
Στρατηγείο, που του έλεγε ότι η κύρια
αποστολή της Μεραρχίας του ήταν η ελ-
λυση του πολεμικού θεάτρου της Δυτι-
κής Μακεδονίας και δευτερευόντως η ε-
πιδόραξη των οδών από την Ήπειρο
προς την Αιτωλοακαρνανία.

Η Μεραρχία, έγραφε το σήμα, δεν πρέ-
πει να φθείρει τις δυνάμεις της, διεκρι-
κούσα το εθνικό έδαφος της Ηπείρου.

Αλλά ο Κατσιμήτρος επιμένει στην α-
πόφασή του να δώσει τη μάχη στη γραμ-
μή Καλπάκι - Καλαμάς, που την είχε
προπαρασκευάσει αμυντικά από τον και-
ρό της ειρήνης.

Έτσι, λοιπόν, τα πάντα ετοιμάζον-
ται για την άμυνα μέχρις εσχάτων.

Στα υψώματα της Γκραμπάλας στή-
θηκαν δυο παρατηρητήρια πυροβολικού, το
ένα στο κυρίως ύψωμα της Γκραμπάλας,
με επικεφαλής τον Διοικητή του 8ου Συν-
τάγματος Πυροβολικού Ιωαννίνων, Συν-
ταγματάρχη Ασημακόπουλο Αλέξανδρο,
και το άλλο στο πλαϊνό ύψωμα Ασόνι-
τσα, με επικεφαλής τον Ταγματάρχη
του ίδιου Συντάγματος Πυροβολικού Βερ-
σή Κωνσταντίνο, και τρίτο παρατηρητή-
ριο στα υψώματα της Χρυσοράχης, με

επικεφαλής τον Ταγματάρχη Κωστάκη
Δημήτριο, επίσης του ίδιου Συντάγμα-
τος Πυροβολικού.

Την όλη ευθύνη του συντονισμού του
Πυροβολικού μας την είχε ο Αρχηγός
του Μεραρχικού Πυροβολικού της 8ης
Μεραρχίας, Συνταγματάρχης Μανρογιάν-
νης Παναγιώτης.

Τα περισσότερα πυροβόλα μας ήταν
καταναμνημένα πίσω από τα υψώματα
της Γκραμπάλας, στις σπηματικές περιο-
χές των χωριών Κάτω και Άνω Σου-
δενά τώρα Πεδινά, μεταξύ των οποίων
ήταν και δύο θαριές πυροβολαρχίες, ή-
τοι 8 πυροβόλα, η μία υπό τον λοχαγό
Λυκיאυγέρη και η άλλη υπό τον λοχαγό
Μπενούκα και όλα τα υπόλοιπα ορειβα-
τικά. Άλλες δύο πεδινές Πυροβολαρχί-
ες, ήτοι 8 πυροβόλα, η μία υπό τον λο-
χαγό Αλεξόπουλο Γεώργιο και η άλλη υ-
πό τον λοχαγό Σερβετά Κωνσταντίνο,
είχαν καταναμνηθεί στα υψώματα της Χρυ-
σοράχης, στη δυτική πλευρά της αμυ-
ντικής μας γραμμής, κοντά στο Ιεροδι-
ασκαλείο της Βελλιά.

Τα τμήματα του πεζικού μας, με επι-
κεφαλής τον Αρχηγό του Μεραρχικού
Πεζικού της 8ης Μεραρχίας, Συνταγμα-
τάρχη Ντρε, κατέβαλαν τις δύο γραμμές
χαρακωμάτων που βρίσκονταν στις πλα-
γιές των υψωμάτων της αμυντικής μας
γραμμής.

Την κύρια ευθύνη της άμυνας των υ-
ψωμάτων Γκραμπάλας - Ψηλόραχης την
είχε το 3ο Τάγμα του 15ου Συντάγμα-
τος Πεζικού Ιωαννίνων, με επικεφαλής
τον Ταγματάρχη Πεζικού Πανταζή Κω-
σταντίνο. Οι επιθέσεις των Ιταλών άρ-
χισαν και συνεχίστηκαν χωρίς διακοπές
από την 1η μέχρι την 8η Νοεμβρίου. Οι
μεν Μονάδες του Πεζικού επιτίθενταν
κυρίως κατά των υψωμάτων της Γκρα-
μπάλας - Ψηλόραχης, οι δε Μονάδες των
αρμάτων μάχης κατά του δημοσίου δρό-
μου Καλπάκι - Γιάννινα, τον οποίον προ-
σπαθούσαν να τον διασπάσουν και να
τον διαδούν. Περισσότερο όμως η κύρια
προσπάθεια των ιταλικών επιθέσεων εσ-
τρέφετο κατά του υψώματος της Γκρα-
μπάλας, λόγω της μεγάλης στρατηγι-
κής σημασίας που έχει το ύψωμα αυτό,
γιατί δεσπόζει της όλης περιοχής.

Έτσι, επί 8ήμερο, φωτιά και καυτό
σίδηρο έπεφτε στην αμυντική μας γραμ-
μή.

Όλες όμως οι επιθέσεις των Ιταλών
απέτυχαν χάρη στην ευστοχία του Πυ-
ροβολικού μας, το οποίο κυριαρχικά
εθίριζε τους επιτιθεμένους Ιταλούς, και
στη γενναϊότητα των αξιωματικών και
στρατιωτών μας, αλλά και στην εξαιρε-
τική στρατηγική αξία που έχει η γύρω

από το Καλπάκι περιοχή. Μόνο δύο φο-
ρές κατέρωσαν οι Ιταλοί να καταλάβο-
νουν το ύψωμα της Γκραμπάλας, την
πρώτη στις 2 Νοεμβρίου και την άλλη
στις 7 Νοεμβρίου.

Στις 2 Νοεμβρίου, μια διμοιρία του
εχθρού είχε κατορθώσει να ανεβεί στο ύ-
ψωμα, από το οποίο εκδιώχθηκε με αν-
τεπίθεση το πρωί της άλλης ημέρας.

Στις 7 Νοεμβρίου, η κατάληψη έγινε
ώστερα από λυσσαλέα επίθεση του εχθρού,
που έγινε τις βραδινές ώρες με ομάδες
θανάτου.

Αλλά αμέσως τα μεσάνυχτα της ίδιας
ημέρας διασχίστηκε και έγινε αντεπίθεση
με το Τάγμα Πανταζή, το οποίο θυσια-
τούρησε, γιατί ο εχθρός ανατράπηκε
και εκδιώχθηκε ύστερα από σκληρό αγώ-
να εκ του συστάδην με τη λόγχη και με
χειροβομβίδες, αφήνοντας στο πεδίο της
μάχης περί τους 45 νεκρούς. Οι νεκροί
είχαν περιλάιμιο με μεταλλική πλάκα
που έγραφε «Στρατιώτες του θανάτου»
(«FANDI DI MORTE»).

Οι δικές μας απώλειες ήταν ελάχι-
στες, μεταξύ των οποίων ο μόνιμος Αν-
θυπολοχαγός Πεζικού Χατζόπουλος Νικό-
λαος, που σκοτώταν από τη θυσιασ-
τική.

Σ' όλες αυτές τις μάχες διακρίθη-
καν ο Αρχηγός Πυροβολικού της 8ης
Μεραρχίας Συνταγματάρχης Μανρογιάν-
νης Παναγιώτης, ο Διοικητής του 8ου
Συντάγματος Πυροβολικού Ιωαννίνων
Συνταγματάρχης Ασημακόπουλος Αλέ-
ξανδρος, οι Ταγματάρχες Πυροβολικού
Κωστάκης Δημήτριος και Βερσής Κω-
σταντίνος, με άμεσους συνεργάτες τους
Λοχαγούς Διοικητές των Πυροβολαρχιών
και πολλούς εφόδρους αξιωματικούς, με-
ταξύ των οποίων ήταν και ο αείμνηστος
έφοδρος Ανθυπολοχαγός Πύρρος Σωκρά-
της από την Πυροβόλιανη της Κόνιτσας,
που με το ευστοχο πυροβολικό της Με-
ραρχίας εθίριζαν κυριολεκτικά τους επι-
τιθεμένους Ιταλούς και καθήλωναν τα
άρματα μάχης.

Από πλευράς μονάδων Πεζικού διακρί-
θηκε ο σερνός αγωνιστής, Διοικητής του
3ου Τάγματος, Ταγματάρχης Πανταζής
Κωνσταντίνος με τους Υπολοχαγούς Εσ-
σιλά Νικόλαο, Μάλλιο Δημήτριο και τον
Ανθυπολοχαγό Σαφή Κωνσταντίνο, και
πολλούς άλλους αξιωματικούς μονίμους
και έφοδρους, αλλά και στρατιώτες, που
πολεμούσαν με σπαράμιλλη παλικουριά
και αυτοθυσία και για τον πρόσθετο λό-
γο ότι — επειδή οι περισσότεροι ήταν
Ηπειρώτες — ήξεραν ότι πολεμούν υπέρ
δωμών και εστιών. Θα πρέπει εδώ να το-
νισθεί ιδιαίτερα η συμβολή του Πυροβο-
λικού μας, εντός των άλλων, στην αν-

τιμετώπιση των αρμάτων μάχης, για τα οποία δεν υπήρχαν άλλα μέσα για να αντιμετωπιστούν, δεδομένου ότι η ελληνική άμυνα δεν διέθετε άρματα μάχης.

Μόνον κατά την ιταλική επίθεση της 3ης Νοεμβρίου, που ήταν μια από τις ισχυρότερες και έγινε με τη συνοδεία 50 αρμάτων μάχης, καταστράφηκαν από το Πυροβολικό μας 9 άρματα μάχης ιταλικής. Οι απώλειες των Ιταλών σ' αυτό το βήμερο στο Καλπάκι ήταν τρομακτικές. Εκείνη η μικρή πεδιάδα, που αρχίζει από το Καλπάκι και φθάνει μέχρι τον Καλαμά, υπήρξε ο τάφος πολλών εκατοντάδων Ιταλών.

Βεβαίως, απώλειες είχαν και τα δικά μας τα τμήματα, αλλά πολύ λιγότερες. Μετά την 8η Νοεμβρίου, οι Ιταλοί άρχισαν ν' απογοητεύονται. Τα όνειρά τους, ότι σε λίγες μέρες θα έθωναν στα Γιάννινα να πίνουν τον καφέ τους και σε λίγες μέρες με έναν περίπατο στην Αθήνα, με τα οποία τους είχε γαλουχήσει η ιταλική προπαγάνδα, άρχισαν να γκρεμίζονται και απογοητευμένοι συνειδητοποιούσαν σιγά - σιγά την ιδέα της αποσχώρησης.

Έτσι, στις 13 Νοεμβρίου, με την αποσχώρηση των Ιταλών που είχε ήδη συντελεστεί, τα δικά μας τμήματα ανέλαβαν την αντιμετώπιση με όλες τις μετέπειτα γνωστές εξελίξεις του πολέμου.

Το έπος του 1940 οφείλεται κατά το μεγαλύτερο μέρος στο Καλπάκι, σ' αυτό που η 8η Μεραρχία το κράτησε απώρητα παρά τις λυσσαλίες και με υπέρτερης δυνάμεις επιθέσεις του εχθρού, και γι' αυτό δικαίως θα πρέπει να αποκαλείται το Βερντέν της Ελλάδος.

Παρά ταύτα όμως, ορισμένοι ιστορικοί και αρθρογράφοι εφημερίδων ηθελήμενα ή αθέλητα έχουν μυθοποιήσει παραπάνω από τις πραγματικές της διαστάσεις τη μάχη της Πίνδου, που ήταν το άλλο δίδυμο της αντίστασης κατά του εχθρού τις πρώτες μέρες του πολέμου, και υποτιμούν την αντίσταση στο Καλπάκι, την οποία την αγνοούσαν ακόμη και αυτά τα μέσα μαζικής ενημέρωσης κατά το γιορτασμό των επετείων του έπους του 1940.

Εν τούτοις, όμως, η ιστορική αλήθεια είναι διαφορετική και να γιατί:

▲

Η μάχη στην Πίνδο τις πρώτες μέρες του πολέμου είχε την εξής εξέλιξη: Τον τομέα αυτόν είχε αναλάβει να τον υπερασπιστεί το απόσπασμα της Πίνδου, που αποτελούνταν από 2.000 άνδρες, 4 ορειβατικά πυροβόλα και μία ήλη ιππικού με επικεφαλής τον Συνταγματάρχη Δαδώνη Κωνσταντίνου, που είχε ονομα-

σει την τοποθεσία της άμυνας από τον καιρό της ειρήνης.

Η επίθεση των Ιταλών έγινε εκεί σε μέτωπο 30 χιλιομέτρων με την επίλεκτη 3η Μεραρχία Αλпинιστών Τζούλια, που από τις 15.000 άνδρες της συνολικής της δύναμης διέθεσε για το σκοπό αυτό 2 συντάγματα παζικού, μία (1) ήλη ιππικού, 5 πυροβολαρχίες, πολλούς όλμους και σμήνη αεροπλάνων.

Την πρώτη ημέρα ο εχθρός ανέτρεψε τα τμήματα προκαλύψεως αλλά, λόγω σφοδρής βύελλας, η Μεραρχία των Αλπινιστών δεν κατάρθωσε να διαδεί τον Σαραντάπορο ποταμό, γιατί είχε καταστραφεί η γέφυρα, αλλά το δρόμο της δεύτερης ημέρας, δηλαδή της 29ης Οκτωβρίου, είχε καταλάβει σχεδόν ολόκληρη την τοποθεσία της αντίστασης.

Το απόσπασμα της Πίνδου, λόγω των υπερτέρων δυνάμεων του εχθρού, αναγκάζεται να υποχωρήσει και να φθάσει στο Επταχώρι. Εκεί ο Δαδώνης ανασυγκροτεί το Απόσπασμά του και την 1η Νοεμβρίου αρχίζει αντιμετώπιση κατά των ιταλικών δυνάμεων, που ενθουσιασμένες από την επιτυχία των πρώτων ημερών είχαν προχωρήσει αρκετά σε βάθος προς τη Σομαρίνα και τη Βωδούσα, σήνοντας το αριστερό τους εντελώς ακάλυπτο.

Κατά την αντιμετώπιση ο Δαδώνης, ηγούμενος διλοχίας, τραυματίζεται θανάσιμα στο ύψωμα Προφήτης Ηλίας Φούρκας, στις 2 Νοεμβρίου, μεταφέρεται στα μετόπισθεν και τον αντικαθιστά επάξια ο Ταγματάρχης Καροβίτης Ιωάννης, που συνεχίζει την αντιμετώπιση.

Την ίδια μέρα σκοτώνεται ο πρώτος Έλληνας αξιωματικός, ο Δωδεκανήσιος Υπολοχαγός Διάκος Αλέξανδρος, στο ύψωμα Τσούκα της Φούρκας, μαχόμενος ηρωικά εναντίον οπλοδύστης δύναμης του εχθρού, που τρεις φορές το κατέλαβε και το έχασε.

Εν τω μεταξύ όμως, το Γενικό Στρατηγείο από την 30ή Οκτωβρίου ανησυχεί για τη βεβαιωτική διεύθυνση των Ιταλών και αμέσως αναθέτει τη διεύθυνση του αγώνα της Πίνδου στο Β' Σώμα Στρατού, το οποίο και προωθείται στην Κοζάνη.

Το Β' Σώμα Στρατού ενεργεί ταχύτητα. Στέλνει αμέσως στο χώρο της μάχης από τις 30 Οκτωβρίου μέχρι τις 8 Νοεμβρίου, 18 τάγματα Παζικού, 2 Συντάγματα Ιππικού, 2 Επιλαρχίες και 4 ομάδες αναγνωρίσεως της 1ης Μεραρχίας, υπό τον Υποστράτηγο Βραχινό Βασίλειο, καθώς και μία Ταξιαρχία Ιππικού, υπό τον Ηπειρώτη Συνταγματάρχη Δημόκατο Σωκράτη.

Μ' αυτές τις δυνάμεις και σε συνεργασία και με Μεραρχία Ιππικού, υπό τον Υποστράτηγο Στανωνά, κατάρθωσαν να εγκλωβίσουν τη Μεραρχία των Αλπινιστών Τζούλια στο χώρο μεταξύ Διαστράτου - Πάδης και να τη διαλύσουν μέχρι τις 12 Νοεμβρίου.

▲

Αυτή είναι η ιστορική αλήθεια που προκύπτει και από τις εξής πηγές:

Ο Υποστράτηγος Βραχνός Βασίλειος, που μετά την 30 Οκτωβρίου του ανανέωθηκε η ηγεσία των Ελληνικών Δυνάμεων στην Πίνδο, σε δημοσίευσή του στην εφημερίδα των Αθηνών «Ελευθερος Λόγος», απαντώντας σε δημοσιεύματα που παραποιούσαν την πραγματικότητα, έγραψε τον Ιανουάριο του 1967 τα εξής: «Ουδεμίαν σοβαράν αντίστασιν προέβαλε το απόσπασμα της Πίνδου κατά την επίθεσιν του εχθρού την 28ην και 29ην Οκτωβρίου, διότι από της πρωίας της 30ης Οκτωβρίου εισέρρεε τούτο πανιδόβλητο εις Επταχώριον».

Και ο Αρχιστράτηγος Ποπάγος στη σελίδα 107 του βιβλίου του «Ο Πόλεμος της Ελλάδος 1940 - 41» γράφει:

«Εν τω τομεί της Πίνδου ή 3η Μεραρχία Αλπινιστών είχε απωθήσει τάς έν τω τομεί τούτω περιωρισμένας έλληνικάς δυνάμεις, αττινες ού μόνον δέν έπύτυχαν επιδράδουσιν τινά του άντιπάλου, αλλά άπώλεσαν ταύτην έντός της ήμέρας».

Αυτή είναι η ιστορική πραγματικότητα.

Ηρωποιήθηκε όμως ο Δαδώνης και σωματικά ηρωποιήθηκε, γιατί εκτός του ότι προπαρασκεύασε την αμυντική γραμμή της Πίνδου από τον καιρό της ειρήνης, στην αντιμετώπιση που οργάνωσε τραυματίστηκε και στη συνέχεια είχε το τραγικό τέλος να συλληφθεί από τους Ιταλούς το 1942 και όπως μεταφερόμενος σαν όμηρος στην Ιταλία με το ιταλικό πλοίο «Σιτά ντι Τζίνουα», να τορπιλιστεί το πλοίο στις αλβανικές ακτές και να πνιγεί και αυτός μαζί με άλλους ομήρους.

Ηρωποιήθηκε επίσης και πολύ δίψια ο Υπολοχαγός Διάκος Αλέξανδρος, ο πρώτος Έλληνας αξιωματικός που σκοτώθηκε στον πόλεμο αυτόν, μαχόμενος στον τομέα της Πίνδου.

Δεν ηρωποιήθηκε όμως στο Καλπάκι ο Ταγματάρχης του Πυροβολικού Κωστόκης Δημήτριος, που τον είχαν επικεφαλής οι Ιταλοί, γιατί τους είχε τρομοκρατήσει με το εύστοχο πυροβολικό του.

Είναι γνωστό σε όλους, όσους πολέμησαν στο Καλπάκι, το όλημα από τη

(Συνέχεια στη σελίδα 189)

Σχέδια διανομής του Ελληνικού χώρου τό 12 αιώνα

Μόλις πρόσφατα γιορτάσαμε στην Μακεδονία την απελευθέρωσή μας από τον τουρκικό ζυγό και ακόμα είναι σταυτιά μας ο επόχθιος των εμβατηρίων για την νίκη και στα μάτια μας η νεολαία να ρελαύνει κάθε χρόνο, νομίζω, και με λιγότερη ληδεντιά.

Ποτέ δεν θα πρέπει να υποδαμιμστεί το γεγονός της αποτίναξης του Τουρκικού ζυγού, μιάς σκληριάς τετρακοσίων ετών και να γίνει μιά ρουτινιέρικη επέτειος. Σαυτό μεγάλη ευθύνη θα φέρουμε όλοι. Γονείς, δάσκαλοι, πολιτεία.

Γιατί αυτός ο μικρός και ανάδελφος λαός, ο μόνος του σαιτόν τον δρόχο που λέγεται Ελλάς, τρισημίση χιλιάδες χρόνια, κατάρφερε κάτι που όλοι το ονειρεύονταν, έκαναν σχέδια, αλλά δεν παλούσαν.

Από το 1600 ακόμα υπήρχαν σχέδια κατά της Τουρκικής αυτοκρατορίας και ήταν μεγαληπήβολα. Ήσαν μιά νέα σπουφορία που θα απώδουσε τους Οθωμανούς στα δάθη της Ασίας την ανειρεύονταν οι Αιυές των ηγεμόνων της Ευρώπης και τα θρησκευτικά Κοιμωδία.

Το πρώτο σχέδιο συντάσσεται το 1605 και το δεύτερο το 1638 από δυο Γάλλους, οι οποίοι παξίδωσαν πολύ και έζησαν χρόνια στην Οθωμανική Τουρκία, συγκεντρώνοντας αυθεντικά στοιχεία για το δυναμικό των αντιπάλων, ώστε να μπορούσε να συγκροτηθεί ένας πανίσχυρος στρατός από τα Χριστιανικά Έθνη της Ευρώπης.

Το πρώτο σχέδιο κατέστρωσε ο DE BREVES, επί δέκα πέντε χρόνια πρεσβευτής της Γαλλίας στην Κων/πολη (1590 - 1606).

Το δεύτερο, ένας πρώην αξιωματικός και μετά πρόξενος της Γαλλίας στην Δαμιάττη και τους Αγίους Τόπους, ο JEAN COPPIN.

Έχουν πολύ ενδιαφέρον αυτά τα δύο σχέδια. Πρώτα γιατί σύμφωνα μαυτά ο Ελληνικός χώρος θα αποτελέσει προγεφύρωμα και θέατρο μακροχρόνιων πολεμικών συγκρούσεων με τους Οθωμανούς και δεύτερο γιατί τα φιλόδοξα σχέδια, των δυο Γάλλων, αποκαλύπτουν την πραγματική θέση που είχε κατά τον 12 αιώνα η Ελλάδα στην συνείδηση της Ευρώπης, καθώς και τους απώτερους σκοπούς της αντιτουρκικής σταυροφορίας.

Για την Χριστιανική Ευρώπη, οι Έλληνες είναι ανύπαρκτοι και σαν λαός και σαν ιστορική παράδοση και σαν έθνος. Θα υποκινηθούν, όμως, σε εξεγέρσεις.

Άλλωστε κατά την δεκαπενταετία της περιοδείας του DE BREVES στις περιοχές της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, πολλές Ευρωπαϊκές χώρες είχαν υποκινησει επαναστάσεις των Ελλήνων, στην Ρούμελη, Ήπειρο, Θεσσαλία και Μακεδονία, για την εξυπηρέτηση της εξωτερικής πολιτικής τους. Και όλες κατέληγαν στην σφαγή των Ελλήνων και στην ερήμωση ολόκληρων περιοχών.

Το 1585 ο καρμυτολός της Βόνιτσας Θόδωρος Γρίδας, ιψώνει σημαία επανστατική και εξοντώνει τους Οθωμανούς στην Βόνιτσα και Ξηρόμερο. Ακολουθούν οι Ήπειρώτες Μωλάιμος και Δράκος, που

Της Λευκής Σαμαρά

αφού πάτησαν την Άρτα πάνε για τα Γιάννεις, για να εξοντωθούν, τελικά, από πανίσχυρα Τουρκικά στρατεύματα σβολήθητι.

Ο Πάπας και η Βενετία, καθώς και για λογαριασμό του υποκινηούν εξεγέρσεις στην Ήπειρο και όλες οι Ευρωπαϊκές δυνάμεις εκμεταλλεύονται τους πάθους των σκληρωμένων Ελλήνων για λαντεριά.

Ο DE BREVES, διαπιστώνει κατά την περιοδεία του, ότι η Οθωμανική αυτοκρατορία νοσει και ότι οι Έλληνες κατέχονται από το πάθος της λευτεριάς και είναι πανέτοιμοι να επαναστατήσουν. Αλλά τί θα γίνει όταν διωχθούν οι Οθωμανοί από τα ελληνικά εδάφη; Θα αποκατασταθεί η ελληνική ελευθερία; Όχι. Η Ελλάδα θα διανεμηθεί μεταξύ των νικητών.

Λαπτομερώς, όμως, στο τί θα γίνει η Ελλάδα, φαίνεται στο άλλο σχέδιο, που συντάχθηκε τριάντα δυο χρόνια αργότερα, του JEAN COPPIN με τίτλο. «Ασπίδα της Ευρώπης ή Ιερός Πόλεμος».

Αφού αναφέρεται πως θα συγκεντρωθούν στρατεύματα, πως θα κινηθούν για την πραγματοποίηση του μεγαλοπήθου στόχου, καταλήγει.

«Αφού εκδιωχθούν οι Τούρκοι από τις Ευρωπαϊκές κτήσεις τους με την βοή-

θεια των Ελλήνων, που θα εξεγερθούν τί θα γίνει; Θα αποκατασταθεί η ελευθερία στις υπόδουλες ελληνικές χώρες από τον «απελευθερωτικό συνασπισμό των Ευρωπαίων ηγεμόνων». Όχι βέβαια. Οι Ελληνικές περιοχές θα διαμελιστούν και θα διανεμηθούν μεταξύ των Χριστιανών ηγεμόνων της Ευρώπης.

Από την Πελοπόννησο, εξαιτίας της στρατηγικής της σημασίας και του θαυμάσιου κλίματος, θα λάβουν όλοι μερίδια. Ιδού το κεφάλαιο «Διανομή του Μορέως» του JEAN COPPIN.

«Η δεύτερη χώρα που θα δοθεί επίθεση συνασπισμού των Χριστιανών ηγεμόνων μετά την Αφρική θα είναι ο Μωριάς. Μόλο που η έκταση είναι μικρή, επιβάλεται να πάρουν όλοι μερίδιο, διότι αποτελεί προγεφύρωμα στην θάλασσα του Αιγαίου. Καθένας από τους συμμάχους πρέπει να έχει εκεί μια βάση, γιατί και το κλίμα είναι εξαιρετικό.

Η Αγιάς της (ο Πάπας) θα λάβει την μισή Αρκαδία και την υπόλοιπη οι δούκες της Μοδένα και της Πάρμας.

Ο Βασιλιάς της Γαλλίας, την Κόρινθο για το καλό λιμάνι της και ο βασιλιάς της Ισπανίας το Άργος. Ο βασιλιάς της Αγγλίας την Σπάρτη και οι ιπότες της Μάλτας το νησί της Ρόδου.

Από την υπόλοιπη Ελλάδα, ο βασιλιάς της Ισπανίας θα πάρει όλη την Αχαΐα, την Αθήνα, Θήβα ως τις Θερμοπύλες. Οι Βενετοί θα πάρουν την Ήπειρο και στον Αυτοκράτορα θα δοθεί η Μακεδονία από την Θεσσαλία μέχρι τον Στρυμόνα. Από τα νησιά, οι Βενετοί θα πάρουν την Νάξο, Πάρο, Κώ, Κρήτη...». Και η μοιρασιά πάει λήγοντας και η Οθωμανική αυτοκρατορία μένει ακλόνητη.

Το 1730 γίνεται καινούργιο σχέδιο από τον Ισπανό πρωθυπουργό ALBERON που υποβάλλεται σ' όλες τις Ευρωπαϊκές αλές για την εκκίνηση των απίστων με την δόθηκε φυσικά, πάντα των Ελλήνων, που περιέχει μιά καινούργια διένεση του Ελληνικού χώρου, μεταξύ των Χριστιανών συμμάχων (Γερμανών, Ρώσων, Πολωνών, Δανών, Σουηδών, Γάλλων, Ολλανδών, Γενοβέζων, Ελβετών).

Με το νέο Ισπανικό σχέδιο, η Βενετία παίρνει την Πελοπόννησο, η Γένεβα την Ρούμελη, η Πρωσία την Εύβοια, η Ολλανδία την Ρόδο, η Αγγλία την Κρήτη κ.τ.λ.

(Συνέχεια από σελίδα 168)

ΓΙΑ Τ' ΑΜΠΕΛΙ ΚΙ ΤΟ ΚΡΑΣΙ ΣΤΗ ΝΙΑΟΥΣΤΑ

Ένα παλικαράκι ρούσου κι' όμουρφου
Βαγγιλίταμ' ρούσου κι' όμουρφου
καβάλα γκιριζιρνούσιν καβάλα τραγου-
(δός)

κι μι του νού του λέει να ήμουν ταέ-
(λιγκας

νάχα τα χίλια γίντγια τα χίλια πρόβατα
να φκιάσου κι μνια στρούγκα σ' ένα ψη-
(λό βουνό

να έχου κι' ένα αμπιλάκι Βαγγιλίταμ'
(μέσα στη Νιάουστα

να φκιάνει όσπρα σταφύλια κι ένα γλυ-
(κό κρασί

Βαγγιλίταμ' κι' ένα γλυκό κρασί».

Ακόμα κι' οι Ξένοι όπουσ αυτό του
παλικάρι Ζήληθαν τη Νιάουστα πούταν
Εισκουστή για τα αμπέλια κι τα κρα-
σκιό της ίσιαμι την Αίγυπτο, τη Βιέν-
νη κι' άλλου ίσιαμι εκεί που έφταναν
κι φτάνουν ακόμα τα κρασκιό της.

Οι ητοιμασίες για τουν τρύγου α-
χρνούσαν έναν μήναν αρχίτηρας στη
Νάουστα. Αχρνούσαν τα μπιμέτγια σι-
τ' αγγιά, τις κάδεις, τα βαένια, τα
βουτσκιό, τα καντγιά, κι τα βαρέλια.
Η κάδα είναι ανοιχτή κι' ουλίγου σι-
νώνηρη απού πάνου, εκεί ρίχνουν τα
σταφύλια που τα πατούν ή τα ρίχνουν
πατημένα για να γένουν κρασί. (Η Ζό-
χαρι να γένει οινόπλιμα μη τη Ζύμου-
ση). Τα βαένια που χουρούσαν απού
πιντακόσεις ίσιαμι χίλεις κι παρα πό-
νου ουκάδεις είχαν μνιά πουρταύδα που
χουρούσιν ένα μικρό πιδί να σέβει.
Έκλειναν μη κοπάκι πούχειν ντγιό σι-
δερνάει χειρούλια. Απ' τ' αυτά πιρνού-
σαν Εύλα κι αφίνεις για του κλείσιμου
Όντας γιόμουζον τα βαένια στέκου-
ταν ουρθά. Η πουρταύδα αυτή ήταν
στη μέση σι' τουν ένα τουν πάπου σαν
παρσούρι ικκληνιάς. Τα βαένια είχαν
κοιλιά στη μέση κι' οι ντγιό πάτοι ή-
ταν ίσιοι. Οι κάδεις, τα βαένια, τα βου-
τοιό κι τα βαρέλια σκουπούσαν σι κα-
σανιτικά πιτράγουνα πιλκιμένα Εύλα,
χουντρά τα στάμπα. Τα βουτσκιό ή-
ταν βαρέλια τρανά που χουρούσαν α-
πού ικατό ίσιαμι πιτρακόσεις ουκάδεις
κρασί μι κοιλιά στη μέση κι μνια τρύπα
στη μέση της κοιλιάς κι μνιά στουν έ-
να του πάτου μικρή ίσιαμι τρεις πόν-
τους στρόγγυλη. Κι τα βαένια είχαν τρύ-
πα τέτχη στη κάτω τη μιριά για τρέ-
χει το κρασί. Αυτές οι τρύπεις έκλει-
ναν όπου κι της κάδας μι Ευλένιου
στούπουμα τουν τίλου. Τα βουτσιό τα
λέν κι μπόμεις.

Τα καντγιά ήταν για τουν τρύγου,
χουρούσαν πινήντα ουκάδεις σταφύλια.

Στα καντγιά δέχουντον κι του κρασί
μιτ' του τραβήγμα ίσιαμι να καταστα-
λάξει να στρώσει ουλίγου του κρασί
κι να μαζουχτεί στα βαρέλια γκατι αλ-
λιώς απητχούνταν οι τάπεις απού την
αψάδα. Τα καντγιά είχαν σινόν πό-
τουν κι μνιά φαρδύ όνοιγμα ψηλά. Τα
βαρέλια που χουρούσαν πινήντα ουκά-
δεις είχαν ντγιό πάτους ιντγιους κι
μνιά τρύπα ντγιό πόντους στουν ένα
στρόγγυλη, στη μέση είχαν κοιλιά.

Αυτό τ' αγγιά μπιτίζονταν απ' του
βαριλά' σν είχαν κανα χαλασμένου α-

Του Ν. Σπάρτον

νιδι εβαναν κινούργιου απ' τη δόγα. Σι
τρανεσ φράδεις πριν τα σφίξουν έβα-
ναν ραγίζι.

Τα Ζευνάργια σι' τα καντγιά κι τα
βαρέλια γένουνταν απού σκίζεις λιφτου
καριός κι μη λαμαρίνα ντγιό δάχτυλα
φάρδους πιρταιμουμένη. Τη δόγα την
έβγαζαν απού τρουηχιά κασανιτικά κου-
μένα μη τουν κουργιαστή, στη χάση για
να μη σκουλικάζουν, κι πιλικημένα μη
ε.δ.κό σκινάρι απού βαριλόν.

Τα καντγιά κι τα βαρέλια είχαν
μνιά στωές κι μνιά λιανές, ίσιαμι ένα
χλυσυτό λαμαρίνης οι κάδεις κι τα
βαένια είχαν μνιά φαρδιά κι χουντρα
σιτφάνια.

Μη τα σιτφάνια αυτά έπιζαν κι τα
πιντγιά μ' ένα σύρμα λιγισμένου τα
τρουκαλνούσαν κι πουλλές βουλές ή-
γειναν ίσιαμι του σασιόνι της Νιάου-
στας κι γιρνούσαν μη τα πουδάργια.

Για να σφίξουν τα σιτφάνια που λα-
πάβιαζαν σι' τη Ζέστη κι τη Ξηρασία
του καλουκαίρι, τα χτυπούσαν μη μνιά
σφίνα κι μι του σκινάρι τρουγιούρου
γιούρου. Η σφίνα ήταν Ευλένια ή οιδη-
ρένια.

Άμα σφίγγουνταν καλά τα σιτφάνια
σι' τα βαρέλια κι τα καντγιά τάπλυ-
ναν μη βραστό νιρό κι στάχτι για να
μη ξυλίζι του κρασί. Όλα αυτά τα
αγγιά τα γιόμουζαν νιρό ίσιαμι ψηλά,
έριχναν κι στάχτι μέσα για να κλείσουν
αγληγουρότηρα οι φυράδεις κι για να
σφίξουν τα Εύλα να μην τρέχουν.

Για να γιουμώζουν εύκολα οι κά-
δεις, τα βαένια κι τα βουτσιό τα έβα-
ναν κοντά σι πουτάμι ή αγώγι. Τότι
στη Νιάουστα όλα τα νιρά έτριχαν α-
νοιχτά. Όντας όντζιαγαν του νιρό απ'
τις φυράδεις τα ξαναγιόμουζαν.

Ζιουματίζονταν κι οι βάζουδοι σι
γιαλένιοι πούτον μέσα σι βάση απού

ψάβα για να μην τσακίζονταν. Στους βό-
ζους έβαναν τ' αρακί.

Έκουφταν κι' ένα πατητήρι, απού
κουτσουπιό. Ένα έήλου μη τρία τέσ-
σειρα τοιατάλια για να πατούν τα στα-
φύλια όντας τόνιχναν στου καδί ή στην
κάδα. Είχαν κι' ντγιό τρανά χουνιά,
ένα μη λιανή τοιόμκα για να σιβαίνει
στις τρύπεις σι' τα βαρέλια κι' ένα
μη φαρδύτηρη για τα βουτσιό.

Είχαν κι μνιά μπασίνα (τρονή λικά-
νι μπακαρένιο) για να τρέχει του κρα-
σί απ' την κάδα όντας τραβούσαν. Στη
μπασίνα πατούσαν σαν τύχηνην, κι τα
σταφύλια μη τα πουδάργια πριν τα ρί-
ξουν στην κάδα, όντας γιόμουζιν σπά-
νου απού μισό μέτρου.

Φουκαλνούσαν κι Εκάπνιζον καλά του
κιλόρι. Αγόραζαν κι κουρδέλεις ή κι κά-
να τρανό κουδούνι για τάλουγου.

Οι αμπιλάδεις πούχαν τρανά αμπέ-
λια καπάρουναν κι κυρατζήδεις, πήγη-
ναν κι στου Σούμπουτακου τα Μιγκλινά
κι οι άλλα χουργιά σι' τα Βουδινά κι'
έβρισκαν «μόμεις» (αργατινείς), για
τουν τρύγου. Αυτές φουρούσαν κόκκι-
νεις μολτικεις φούστεις κι όσπρα τσι-
πινα.

Αγόραζαν κι καλάτχη τρανά, τρυγου
κάλαθο σι' τους τοιγανόγιουφτας
που χουρούσαν ίσιαμι δέκα δώδεκα ου-
κάδεις ή κι κουφίνια πλιγμένα μι σκίζεις
απού χουντρές βέργεις λιφτουκαριός
που χουρούσαν πινήντα ουκάδεις. Μι-
ρικοί εφκίαναν μουναχοί τους τραγου-
κάλαθα μι βέργεις λιανές απού βουζου-
κρανιά.

Μνιά ντγιό μέρεις ορχιτηρο σι' τουν
τρύγου μάζουναν «φουκάλι», ένα βου-
τάνι πόφκίαναν φουκάλια για να φου-
καλνούν τ' αλώνια.

Αυτό μπιτίζει καλά κι' εδουνεν ι-
βουντγιά κι στου κρασί. Τοδιναν σι
μικρό διμότη μη μνιά κορδα απού μέσα
μιαρές την τρύπα σι' την κάδα για να
σταματούν τα τσίπουρα κι τα σπώργια
σι' τα σταφύλια όντας τραβούσαν του
κρασί.

Στουν τρύγου εφκίαναν κι μέλι σι'
του μούστου, μη κόρεις απού κουλου-
κύθα κομμένες μη πάχους τρία χιλίου-
στά, που τις έβαναν στην αψάδα τρεις
ώρες για να σφίξουν κι να κροτσα-
νούν. Του μούστου για του μέλι, ουλί-
γεις ώρες πριν τουν δέσουν μη βρόσι-
μου, τουν έκουφταν μη ασπρόχουμα
(πουρόχουμα). Έβαναν κι' άλλα είδη
απού κόρεις όπουσ πουμάτγια κιδώνια
μη την πέτσα τους μιτίζόνεις, κιρί-

τζούλια (καθαρισμένεις κι στιγναιμένεις πέτσες οπού καρπούζι). Μη του μέλι έφκιναν κι νιστόπιτα μη νιασητέν. Μη τη νιστόπιτα έφκιναν κι σιτζούκια την έριχναν σι αρμαθιές οπού μισά ει- κλίντγα κορύντγια, όπουσ φκιάνουν τις λαμπάδες μη του κιρί. Τα κορύντγια σκιπάζουντον μη νιστόπιτα κ' ύσταρνας στέγγουναν στουν ήλιου, κι βαστούσαν όλου του χειμώνα.

Όποιου κρασί Έυνιζειν στη βαρέλα τώφκιανον Εύδι, τώριχναν αι βάζουν ή βαρέλι πούχειν μαϊά απού Εύδι (άλλου Εύδι) για να Έυνισει αρχίτηρας. Κάθι σπήτι είχειν του Εύδι του για του παρο- τόρι κι τους σαλάτους.

Έφκιναν κι κριμσστόργια απού αμ- πιλίσκια ή κλαβαταρίσκια σταφύλια ό- πους τα κρούσταλα της Νιάουσας.

Τα κριμνούσαν στου παρακέλι μη σπάγκουν διμένα απ' τα πιάντγια ή τ' άπλουοναν σι κανένα καλαμποτού.

Μέσα σι μούστουν μι ουλίγου σινάπι στη γκαβόνα, σκιπασμένη καλά μη κα- πάκι έβανον σταφύλια άσπρα κ' έφκια- ναν σταφυλαρμιά που βαστούσαιν ως την Πασκαλιά γιατί ου μούστους γένουν τον κρασί.

Έφκιναν κι αρντένι. Στούμπιζαν α- γουριδα στου σιδηρόγουδι ή σι τάψα μι πέτρα καθαρή, στράγκιζαν τα τοίπουρα κι του ζουμί σι τρυπητό κι του ζουμί τώδωναν σι νταβάν μι φουτχιά όπουσ του μέλι, ίσαιμι να γένει πηχτό σαν άρμη. Αυτό βαστούσαιν σι γκαβόνα χρουνι- κής. Έπρναν στη μύτη απ' του χου- λιόρι κι τώλιουναν μι χλιό νιρό κι τό- ριχναν σπην άρμη μι τις κιφτέδες ή κι σι άλλα φαγιά για Έυνό (λιμόνι) γυρι- νώ. Δεν παρσαιχαν λιμόνια εικείν' τα χρόνια.

Για του αρντένι ήταν μνια κλαβατα- ριά που την ήλγαν ιφτάκι γιατί έδου- νεν σταφύλια ιφτά βουλές σι έναν χρόνου. Αυτό του τισαίση έβγαζειν πουλλές βουλές κουρφίσκια, είχειν τρα νά σπιργιά που δε γλώκιναν. Μη την σγουριδα αυτήν έφκιναν κι Έυνό Ζου- μί για τις πιπέρες τις ψημένεις.

Την σγουριδα τη στούμπιζαν μι Ευ- λένιου γουδουχέρι σι μισούρι, τη στράγ- γιζαν μι του χέρι κι πουλιμούσαν τα τοίπουρα.

Μι τα κουρφίσκια σταφύλια έφκια- νον αρακί, τάβαναν σι χουριστό καδί για να μη χαλάσει του κρασί. Γιατί του καλό κρασί είλιγαν σι παλιοί «αμ- πουρούσαις να του βάλεις κι στου μαν- τήλι».

Ύσταρνας απ' τουν τρύγου γένουν- τον του τασμπολόγημα όλονο: παλό- γιζαν κανένα αλημονισμένου τούμπου

ρου για να βρέξουν ψύχστα του όπό- μα τους.

Τα σταφύλια για του κρασί τα πα- τούσαν νηγιά βουλές την ημέρα μιτά τουν τρύγου ταχί κι βράδι, μη του πα- τητήρι γιατί τα τοίπουρα ανέβησαν ψη- λά. Σκέπαζαν κι την κόδα μι ένα παλήό κουχιάρικου ζιλι ή κορνιά τρανή λινά- τσα, για να μη φεύγει η αμώδα.

Του κρασί του τρωβούσαν είκοσι- είκοσιπέντι μέρες ύσταρνας οπού τουν τρύγου. Μιτά έβραζαν τα τοίπουρα στου καζάνι γιο να βγάσουν αρακί. Αυτός ή- ταν ου τσουκαλουμήνας. Οι αρακου- παπάροδεις ουργισνούσαν απού καζάνι σι καζάνι.

Όντας τρωβούσαν του κρασί έδου- ναν τους συγκινείς κι τους γειτόνους απο μνια Ζουβόνα για του καλό. «Ό- ποιους δίνει μι του ένα ου θιός τουν δίνει μι τα νηγιά τα χέργια».

Στις γιουρτές κι τις χειμουνιάτικεις τις βροδιές, μη τα κόστανα που ψέ- νουνταν στη φκιάρα στου τζιόκι όλους ου ταίφας έπινειν κ' σπού λίγου κρα- σι μι μουχαμπέτχια κι τραγούντγια.

«Κόστανα ψημένα κι γλυκό κρασί δείξει μι Μαλάκου τί έχεις στου βρακί»

Στις χαρές σι σταυρουπατεράδες κι σι σταυρουμένεις κινούσαν κρασί τους χαριώτεις κ' όντας ου νουνός «σήκου- νειν ουρισμόν» τότε σ' ένα πιότου έβα- ναν νηγιά ποτηράκια κρασί κ' ου νου- νός όριζειν τ' αντρώγνου που δα πχει: «Γειά σου να σ' εύρου γυναίκα αυτό του κρασί που πίνουμι εις υγειάν τα νέα που μας αντόμουσαν, βίβατα να ζήσουν». Το ίντγια ήλιειν κ' η γυναι- κά ύσταρνας. Αυτό για να Εισπουσαι- νουν απ' του χουρό. Κρασί κινούσαν κι σι ακαλιστάδες.

Κρασί κι αρακί έπιναν σι Νιαουσι- νοί σι όλες τις χαρές, τις γιουρτές, τις βιγγέρες, τα Έιφαντώματα, στουν τράπιζου ύσταρνας απ' την κηδεία, σι βαφτίσκια, αρραβώνεις κι σι βίζιτεις. Δεν είχαν άλλα πχιουτά όπουσ τώρα μύριες κι τέτχια.

Τις απουκρίες απού κει που πιρνού- σαν σι μπούλεις, τα σπήτχια άνοιγαν βα- ρέλια σπην αυλή για να πχιούν όλοινοι.

Όλοινοι Έέρουν που του κρασί ανοί- γει την όριξη, βουθάει τη χώνηψη, στου κατούρημα, σφιλεί του σπώκτι, τα νι- φρά, δυνάμινει του μνιαλό, βουθάει σπην κυκλουφουρία απ' του αίμα κ' άλλα πουλλά.

Απ' την ώρα π' σπινούσαιν του στρι- μάτισμα (σκάψιμου βαθύ μη καζμάν, όντας φύτηβαν τη φυτειά, στου σκάψι- μού μη του δικέλι του χειμώνα, του Ειλάκισμα, του τούπιου την άνοιξη,

στου κλάδιμο, τα πραιοινάντγια του κευρφυλόγημα κι στουν τρύγου, η κόφα ήταν γιουμάτη στου τρωβό για να πίνουν του γιόμα μη φαγί. Μιρικοί έβαναν κι σι μπούκλα ή κι σι Ζομπέλλα κρασί.

Η φυτιά γένουνταν οπού κλίματα γι- ρά που τα 'κουφταν μι τακούνι (ιιρισι- νό Εύλου) που τώσκιζαν. Τάφκιανον Έεματα κι τάβαναν κουκουλουμένα στη βάση τους μι καλό χύμα μέσα σι ένα σασκί πανουθιό σι: σπώνηφτη αλουγινή κουρηιά που όπουσ χώνηβειν ζισται- νουνταν. Αυτά τα κλίματα τώκουφταν χουρίς φύλλα του χειμώνα. Όντας τα φυτβαν την άνοιξη είχαν άσπρεις μι- κρές ρίζεις, έτσι έπκαναν καλύτηρας. Μιρικοί πάλι τα φύτηβαν την άνοιξη στου μπαδέ, τα πότιζαν όλου του κα- λουκαίρι για να ριζώσουν κι να μιγα- λώσουν κ' όντας έπκφταν τα φύλλα τα φυτίβαν στ' αμπέλι. Αυτή ήταν η φυτειά.

Μη του κρασί σι σκλαβουμένιοι σπην Τσερκιά πωλγόνοι μας έπρναν θάρ- ρους κι παλγουριούνταν απ' τις τα- ληπουριές.

Οι παπούδες μας όπουσ σι αρχαίοι Έλληνιοι έπιναν του κρασί σι Ζουβόνεις χουματένεις πούχαν τοίόμα κι χει- ραύλι. Πριν του πχιούν του ζεσταναν ουλίγου στου τζιόκι κουντό στη φου- τχιά.

Τ' αμπέλιο τα κινηγούσαιν η μπά- στρα που την καθαρνούσαν μη τιάφι κ' ου πιρινόσπουρους που τουν ράν- τιζαν μη του μηχανί μι γκιόσταση (γα- λαζόπετρα και ασβέστη) ύσταρνας σι- πού βρουχή την άνοιξη. Τα κλάδιβαν σι κλαδιτάδοι μη του Ζουβανά κι του κλαδιτήρι.

Οι ποικιλίες τα τισαίτχια που φύ- τηβαν στη Νιάουστα τα παλιά τα χρό- νια ήταν του μαύρου Νιαουσινό, του πρικνιάρικου άσπρου μουκάτου μη ηρέ- ννεις, σι άσπροι κουλακουθάδες, του γιατρού άσπρου που τόφιρειν ιπιά Τουρ- κίας απ' τα Ζαγόργια ου γιατρός Οι- κουνουριδης (για τ' αυτό τούπαν του γιατρού), σι λυσισίνεις ή σαργκιουλί- τικα μι μικρά κόκκινα γλυκά σπυργιά, σι μούρεις βάφισεις που 'χαν ζουμί σαν αίμα, τα κρούσταλα της Νιάουσας ηλει- ότειρου για κλαβατηριές, τα μαιρου- καύρουνα μι μαύρα χουντρά σπυργιά, τα σαντζιά (Σενζώ) μαύρα γλυκά κρού- στολα για φαγί κι γιο κρασί κ' άλλα πουλά τισαίτχια.

Μι τα βαρέλια της Νιάουσας έζου- σον του βορδάρι στουν πόλιμου του 1912 κ' έφκισαν γκιουφίρι για να ηηράσει ου στρατός μη τ' όλουγα κι

τα κανόνια για τη Σαλονίκη. Έτσι πρόφτασαν κι σέβηκαν πριν τους Βουργάρους.

Μη του κρασί που του ζέστιναν ουλίγου μι ζάχαρι στου τσιαγκούνι έφκιαναν κρασσυπαρά μη δαγκουσκίς ψου μι (αν ήταν κι παρζιολισμένου μάι καλυτηρας), κι έτρουγαν όντας νήστιβαν.

Παλή κρασί έδουναν κι στούς άρσους ύσταρνας απού βαριά αρρώστια, για να δυναμώσουν. Ίλιγον οι γιστροί γιατί ήταν σαν ιλιότοι.

Η τσατσάρκα ήταν γιουμάτη κά του βρόδυ - βρόδυ σα γυρνούσαν οι άντρι-βει απ' τη δουλειά. Πριν απ' του δειπνου ρουφούσαν καμνιά πινηνταριά δράμια αρακί μι την ταστιάρκα κι έδουναν κι τους μουςαφιρήδεις να ηχιούν μη μιζέν καμνιά ψημένη πατιάτα, ή κουρμιδι στη χόβουλη, ή μανιτάργια μπά-τσιαζν στου τσιμπιδι κι τέτχια.

Μι τ' αρακί έφκιαναν κι' αρακου-πργιά για να γιαβασταίνει ου πόνους αι πριξίματα μι έμπιγιο, αι γιράδεις κι αι χουλικά ή παρμαγούλεις. Η αρακου-πργιά γένουνταν μι αλεύρι ανακατου-μένου μι αρακί, ουλίγου νιρουλό, που τάλανουναν σ' ένα πανί κι' απανουθειό έβσαν ουλίγου λάδι για να μην ακου-νέει στην πληγή κι τόνιναν μι άλλου πανί στου γιρά. Αρακί έβναν ότση κό-φτανταν ή χτυπούσαν κι' έτριχεν αι-μα.

Σι πουνούσαιν του δόντι; βάλει ου-λίγου αρακί αι κείν' τη μιριά, σι' ιλι-γν, για να πιράσει.

Τις βιντούζεις τις έβαναν μι μιτα-βρασμένου αρακί αι κρυγιουλόγημα. Μι αρακί κι λάδι χλιουμένου στη χόβουλη γένουνταν του τριψιμου.

Για να κοιμηθούν τα βρέφα που έ-κλιγαν πουλύ, οι μάγεις τα χουρχού-ριζαν μι ουλίγου αρακί που έβαναν στου στόμα τους. Έχεις κόψιμου, αι πουνάει η κοιλιά, του στουμάχι, ηχιέ αρακί να σι πιράσει. Έχεις ζαλαδεις κι πουνουκέφαλου μι αχαμνά βάλει πα-νί βριμένου μι αρακί στου στουμάχι για να σι πιράσει. Ζισταμένου αρακί στη χόβουλη μι ουλίγου πιπέρι μαύρου ήταν ένα καλό γιστρικό για του στου-μάχι κι του κρύγιουμα.

Μι τ' αρακί του χάμικου χτένιζαν οι γυναίκες τα μαλιά τους κι' έπλιναν τις κόσεις τους κι τα τσουλόφκια για να γυαλίζουν. Όλεις μύριζαν αρακί στην ικκλησιά κι τις βίζιτες.

Τ' Αγία Πρόδρομου δεν κόφτουν καρπούζι γιατί έσφαξαν τουν Αγίου Ι-ουάννη τουν Πρόδρομου, δεν πίνουν κόκκινου κρασί απού μαύρου σταφύλι στη Νιδούστα γιατί έτριξεν του αίμα

του.

Τα κούτσουρα απ' τ' αμπέλι φκιάνουν καλή Ζιάρι για μπαρζιόλεις κι για αρ-νι στη σούγκλα.

Τα πινηγιά όντας γινιούντι αι' άλλα μέργια τόχη λεν τα φέρνει ου πιλικά-νους στη Νιδούστα ίλιγον τόχη γι-νιούντι απού κάτω απ' του κούτσου-ρου σι' αμπέλι. Γιατί όλοινοι στη Νιδ-ούστα είχαν αμπέλια.

Τ' Αγία Σουτήρη πήγηναν (κι πα-γανουν ακόμα μικροί), του πρώτου σταφύλι για ντιγιάβασμο στην ικκλησιά μέσα σ' ένα γιομάκι για νά' χει μπιρ-κέτι. Ν' αυγατίσει η πορογυγή.

Όντας βρουντούσαιν πουλύ στη Νιδ-ούστα έλιγαν τόχη ου Θιάς τρουκουλ-νάει στουν ουρανό τα βαένια κι τις κάδεις του.

Οι τόποι που φύτεβαν αμπέλια στη Νιδούστα ήταν: Απ' τα καλύτερα τα υπώματα της Καροίδας, της Γάστρας, της Ζμίζης κι του Ισμαίλη κι τρουγιού-ρου απ' τ' αυτό του Ντολαμάρι ή Κι-ρασιό, η Γκλόμπα, η Χουντροσουγκλα, Καυτίχα, Γολατσιόνους, Μισουδέν-τρου, ουλίγου ου Στύλους κι η Τζιου-μέλα, του Τσιφλίκι, η Καμάρα, Γκίμνου-βου, Αγία Θανάσης, Κουκούλι, Μουσιά-ρεις, Αοβισταρίες, Αιλιάς κι αλλού. Στο ψηλότιρο τα μέργια φύτεβαν αρ-γκιουλιτικου ή λυσιταίνεις πούταν προ-ιμότρηου κι γλύκινειν πλειότιρου.

Μιτά τη φυλουέερα στα 1918 κι' έ-δωθι, γίνηκεν στη Νιδούστα του Φυ-τώριου (εικεί που είναι του Ινστιτού-του), απού Αμερικάνικα κλίματα. Εικεί ήταν διαφιντής ου Γιουπόνους Βλαχό-νιουλας. Έφκιαναν κι πουλούσαν φυ-τιό απού Αμερικάνικα κλίματα που πα-νουθιό τους αμπόλιαζαν τις δικές μας τις ποικιλίες γιατί αυτά τα υποκει-μια άντιχαν στη φυλουέερα (μνια ψί-ρα που ταμπούσαιν τις ριζεις). Ου Βλα-χόπουλους στις αρχές ίλιγειν τους αμ-πιλάδεις μας να φυτέψουν του υπο-κειμένου 3308 (RIPARIA XRUPESTRIS 3308 COUDERC) αυτό σμά δεν ται-ριαζειν μι του Νιαουσινιό σταφύλι κι' ύσταρνας τ' άφηκαν για να αμπουλιά-σουν αι Ρ.110 κι αι 41Β που άντιχαν σι' σσέβει.

Παροιμίες που λέγουντι στη Νιδούστα για τ' αμπέλι κι του κρασί είναι:

Άλλοι σκάφτουν κι κλαδέβουν άλλοι πίνουν κι μισούν. Τις βορίες τις δου-λειές άλλοι τις φκιάνουν, άλλοι τσια-λαστούν κι' άλλοινοι γέβουντι τα κα-λά τους.

Απου γάλια - γόλια γέννητι η αγουρί-

δα μέλι. Όπουσ τα σταφύλια θέλουν μέρεις για να γλυκάνουν, έτσι κι του μνιαλό έρχιτει μη τουν κινό στους νέ-ους τους ανθρώπους.

Ύσταρνας χόρηπει κι απήδα στουν κόλου σου σταφίδα. Άρα μπιτίσει μνιά δουλειά ύσταρνας εινιάζεις, δε σι μέ-λει.

Τα κρούσταλα που τάφαγεις ιδώ δα τα Ξιράσεις. Όλα ιδώ πληρώνουντι, δα πληρώσεις για τους χατάδεις που έκα-μεις, δα σι βγουν Ευνά.

Κάθι μέρα τρύγους δεν είναι. Στουν τρύγου είναι όλο τα καλά απού κατα-γής κι' όλοινοι στου πουδари όπουσ στου θέρους κι τουν πόλιμου.

Ήταν του κούτσουρου λιπό τόφαγειν κι ου γά'δρους. Ήταν που ήταν ουλίγου του πράγμα που μας χρειάζουνταν, λι-γόςτιψεν κι' απού χατάν σκόμο πλειό-τιρου.

Έλα γείτονα να σκάψουμι, ούτι ιγώ ούτι τα πινηγιά μου. Έλα να τρυγήσου-μι, κι γω κι τα πινηγιά μου. Για τις αλαφριές τις δουλειές κι για λιότσκα ό-λοινοι πηλαούν σμά για δουλειά καν-κανένας.

Τ' αρακί κι του μπουκάλι μ' ίφηραν σι' αυτό του χάλι. Μ' έφκιασαν μικρήν κι αλκυλικόν.

Στιχάκια κι τραγούντγια στη Νιδούστα λέγουνταν πουλά:

Ένας μικρής καθόντανε ιπάνου στα (βαρέλια

παρακαλούσαιν του Θιό να μην καγούν (τ' αμπέλια.

Ψήσου γίδα ψήσου κι ρόδουκουκινί-σου

ώσου νάρθει ου κρόσους να σι Εικου- (καλίου.

Κι' απ' τις απουκιές του Γιώργου του Ριζου κι Α. Πιλέκα:

-Ου απιντάρουτες γαρμπός θέλει μι- (γάλου νάχτι

τρανό δικέλι για να βρει να ουκνέβει (κι να σκάφτει.

Θέλει παράδεις κι μπαξέν, χουράφι κι (αμπέλι

τα χρήματα του πιθηρού να τρέφουν (τουν τιμπέλι.-

Κι τα γνωστά στιχάκια:

-Ου μπάκας απήδηςεν απού του πα- (ραθύρι

κι η μόνα του τουν ίλιγειν πού πας (αμπρέ Ζαφειρη.

Έχου αμπέλι στου γιαλό κι πά να του (τριγήσου

να δώσου λίγα του λαγό κι ουλίγα του (ντραγότη-.

Οι μουστριόδοι οι πρώτοι κι καλύτε- (Συνεχισια στη σελ. 179)

ΘΑΛΕΙΑ ΣΑΜΑΡΑ

Η ζωή και το έργο της

Η Θάλεια Χρήστου Σαμαρά γεννήθηκε με το ξεκίνημα που αιώνα μιας το 1901 στη Νάουσα. Κόρη του Ναουσάου γιαιτρού Χριστόδουλου Κων. Περδικάρη και της Καλλιόπης Κων. Λαμνίδη, μεγάλωσε μέσα σε μιιά οικογένεια στενά ιδεμένη από

Επιμέλεια Δημ. Μπάιτση

παλῆ με τους αγώνες για την απλευθέρωση της Μακεδονίας.

Μαζί με τα μικρότερα αδελφία της, την Έλλη και τον Κώστα, ἔχσε τα παιδικά της χρόνια στη Νάουσα την εποχή που ολόκληρη η πολιτεία είχε συνειδητά δραστηριοποιηθεί και αγκαλιάσει τον αντάρτικο αγώνα. Τα παιδικά της δώμαπα στο πατρικό της σπίτι, που υπήρξε κέντρο και πυρήνας δράσης του ντόπιου αγώνα, ἦταν οι έντονος μέρες της θυσίας, της πίκρας και του πόνου της σκληριάς, η περηφάνεια για την προσφο-

ρόνια στο Δημοτικό Σχολειό της Μεταμόρφωσης. Μετά τον θάνατο του πατέρα της, 1908, συνεχίζει σχολειό στη Θεσσαλονίκη στο Εθνικό Οικοτροφείο. Με την απελευθέρωση ἔρχεται στην Αθήνα και με τιμητική υποτροφία, σαν κόρη του αγωνιστή Περδικάρη, σπουδάζει εσωτερική στο Αρσάκειο παιδαγωγικά με κηδεμόνες της τη Ναταλία Παύλου Μελά και τον Στέφανο Δραγούμη, φίλο του πατέρα της.

Το 1920, αφού τελείωσε με άριστα τις σπουδές της, βρίσκεται με τη μητέρα και τα αδελφία της στην Κωνσταντινούπολη κοντά σε συγγενείς και εκεί, για δυό χρόνια, ζει όλη την ατμόσφαιρα από το όνειρο της Μεγάλης Ελλάδας.

Με την Μικρασιατική καταστροφή επιστρέφει στη Νάουσα. Όλοι η πολιτεία συντρέχει και βοηθά με αγάπη και στοργή τα κατατρεγμένα αδελφία, τους πρόσφυγες της Μικρασίας, και η Θάλεια Περδικάρη εθελοντικά εργάζεται υ-

Θάλεια Χ. Σαμαρά

Το 1927 - 28 με την ευκαιρία των Δελφικών Γιορτών παρουσιάζεται και η πρώτη Έκθεση Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης. Η Ναταλία Π. Μελά, Πρόεδρος του Συμβουλίου, της αναθέτει την εκπροσώπηση της λαϊκής τέχνης της Νάουσας. Με ενθουσιασμό και αγάπη για τα Νισουσιακά δημιουργήματα δουλεύει κοντά στις ντόπιες υφάντρες και παρουσιάζε την γνήσια παραδοσιακή τέχνη από υφαντά, κισμιριά και μπιμπιλιές, που στην Έκθεση της Αράχωδας δημιουργούν αίσθηση και γίνονται ανάρπαστα.

Το 1930 η οικογένεια εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη, όπου υπηρετεί ο συνταγματάρχης Χρήστος Σαμαράς. Εκεί η Θάλεια εργάζεται εθελοντικά σε διάφορα φιλανθρωπικά ιδρύματα: Άσυλο του Παιδιού, Μέρκιμα Κυριών και Γεν. Γραμματέας στο Πατριωτικό Ίδρυμα.

Το 1934 στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης για πρώτη φορά δημιουργείται Περίπτερο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης με Πρόεδρο του Συμβουλίου την Ναταλία Π. Μελά και μέλος του την Θάλεια Σαμαρά. Εντυπωσιακό το ενδιαφέρον του κόσμου - και σε διεθνή σκάλα κλίμακα - που για πρώτη φορά ἔρχεται σε ὁπφή με τα γήσινα προϊόντα της ελληνικής λαϊκής τέχνης από Μακεδονία, Ήπειρο, Άγιον Όρος, Θεσσαλία και νησιά, με σημαντικό αποτέλεσμα ουσιαστικά να αξιολογηθούν και να γίνει το ξέκίνημα σε παραγωγή και εμπόριο για να πάρει η

Βράβευση από την Ακαδημία.

ρά στον αγώνα και η λαχτάρα και η προσμονή για μιιά καλύτερη πατρίδα. Τα δώματα αυτά δημιούργησαν τον ψυχικό της κόσμο σφραγίζοντας και όλη την μετέπειτα ζωή της.

Τα πρώτα της γράμματα και η πρώτη μάθηση δόθηκαν με τον τόπο της, δυό

λῶμχα στην περίθαλψη και αποκατάσταση των προσφύγων και συνδέεται στενά μαζί τους.

Το 1924 παντρεύεται τον Ναουσαίο στρατιωτικό και δουλευτή του Ελευθερίου Βενιζέλου Χρήστο Σαμαρά και αποκτάει ένα γιό και μιιά κόρη.

παράδοσιακή τέχνη τη θέση της μέσα στη σύγχρονη ζωή.

1936. Ο Χρήστος Σαμαράς, 44 χρονών, καταδικάσσοντας από εκδρομή στο δουνό έβω από τη Νάουσα γλυστράει, πέφτει και μένει στον τόπο νεκρός.

1937. Ο αδελφός της Κώστας Περί-κάρης, 33 χρονών, δικηγόρος με νομικές σπουδές στη Λειψία και το Παρίσι (δημόσια διοίκηση και πολιτική) με συμμετοχή στα κοινά και υποψήφιος στο κόμμα του Παπαναστασίου - σε μιιά οικογενειακή τραγωδία πυροβολείται και σκοτώνεται από την γυναίκα του Υδώνη. Το γεγονός θεωρείται πολιτική καταστροφή.

Το 1938, μετά αυτά τα σκληρά οικογενειακά κτυπήματα έρχεται να εγκατασταθεί στην Αθήνα με τη μητέρα της, την οικογένεια της αδελφής της και τα θυά της παιδιά. Με την παράτρυνση της Ναταλίας Μελά και την επιμονή της Πηνελόπης Δέλτα γράφει το πρώτο της διβλίο: «Στου Βέρμιου την αντάρα», μιιά συλλογή διηγημάτων που αναφέρεται στον Μακεδονικό Αγώνα και στα ήθη και έθιμα της Νάουσας, βασισμένη σε αυθεντικά γεγονότα και σε διηγήσεις και αναμνήσεις από αγωνιστές που προσωπικά είχε γνωρίσει. Η επί Μεταξά Υπηρεσία Τύπου ζητάει μετατροπές κειμένων «...επί το ηπιώτερον», η συγγραφέας δεν δέχεται και τέλος η έκδοσή του απαγορεύεται από τη λογοκρισία.

1940. Με την κήρυξη του πολέμου ακολουθάει εθελοντική εργασία ως Έφορος επείγουσα για την οργάνωση του Στρατιωτικού Νοσοκομείου στο Αμερικανικό Κολλέγιο του Ψυχικού και εργάζεται μέχρι τη διάλυση του Νοσοκομείου από τους Γερμανούς.

Στη διάρκεια της Κατοχής εργάζεται στον Διεθνή Ερυθρό Σταύρο, Τμήμα Ατόπων.

Με την απελευθέρωση, με τις οικονομικές δυσχέρειες που δημιούργησε ο πόλεμος, εργάζεται επαγγελματικά στην Αεροπορική Εταιρεία ΕΛΛΑΣ και σαν μεταφράστρια στο Ραδιοφωνικό Σταθμό.

Το 1945 γίνεται ιδρυτικό μέλος του Δημοκρατικού Συλλόγου Φιλοθέης.

Το πρώτο της διβλίο «στου Βέρμιου την αντάρα» εκδίδεται το 1966. Ακολουθεί το 1967 μιιά ακόμη συλλογή διηγημάτων το: «Στο Μακεδονικό Αγώνα» που παίρνει το Β' βραβείο σε πανελλήνιο διαγωνισμό της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών. Η Εταιρεία το εκδίδει το 1969.

Και τα δύο διβλία με πλαίσιο δράσης πόντα τη Νάουσα, είναι αναφορά στους ανθρώπους και στους αγώνες της πατρίδας της. Τα διώματα της παιδικής τρυφεράς ηλικίας, οι αναμνήσεις και τα συναισθήματα που έχουν καταγραφεί στον ψυχισμό της, συνταίριασμένα με το ξαναστήσιμο και την αυθεντικότητα των γεγονότων με τη συνέχιση των φιλικών δεσμών με τους οπλαρχηγούς αγωνιστές του πατέρα της, την υποχρε

1822. Έπαινος της Γυναικείας Αυτονομικής Συντροφιάς το 1968 για την αρχική του μορφή με τίτλο «Οι Αλύγιστοι».

Το 1975 κυκλοφορεί η «Ελένη» μυθιστορία με βάση την γυναικεία μορφή και συμμετοχή στο Μακεδονικό Αγώνα.

Τα διβλία της παρουσιάζονται στο τύπο με εγκωμιαστικές κριτικές για την ιστορική ακρίβεια, την αυθεντικότητα

Η Θάλεια με τα αδελφία της Κώστα και Έλλη

ώνουν με σεβασμό να ζωντανάψη και να διατηρήση μέσα στο πέρασμα του χρόνου την Ιστορία του τόπου της τιμώντας τους πατριώτες αγωνιστές.

Το 1971 κυκλοφορεί το μυθιστόρημά της «...και αλέκτωρ δεν ελάλησε», αναφορά στο ιστορικό της επανάστασης και του ολοκαυτώματος της Νάουσας στα

της παράδοσης στο έντονο ντόπιο χρώμα - ακόμα και τα διακοσμητικά στοιχεία έχουν σαν βάση θέματα Νιαουστιανών υφαντών, την χαρακτηριστική ιδιαιτερότητα της καθαράς δημοτικής γλώσσας και προπάντων το σεβασμό και τη ζεστασιά στο πλήσιμα και την ανάπτυξη του ανθρώπινου στοιχείου. Και η

δewτερη εκδοση των διδλίων έχει εξα-
τληθή.

Το 1976 η Ακαδημία Αθηνών βραβεύ-
ει με Έπαινο το σύνολο του λογοτεχνι-
κού της έργου σαν: «...σημαντική προ-
σφορά στη γλώσσα, την παράδοση καί
την ιστορία της Νάουσας».

Τα περισσότερα από τα διδλία της έ-

νο/εκπομπή Η ώρα της γυναίκας/, στην
Τηλεόραση με παρουσίαση του Νέστορα
Μάτσα/Μπουλίες στην εκπομπή «Το πε-
ριβάλλει του Λαού»/και στο Ροταρισμό Ό
μιλο.

Σήμερα η Θάλεια Σαμαρά ζει στην Α-
θήνα με τα παιδιά και τα εγγόνια της,
είναι μέλος του Συλλόγου «Ζαφειράκη»,

Η Θάλεια Σαμαρά με την οικογένειά της

χουν διαβαστεί από τη Ραδιοφωνική Β.-
βλιοθήκη και αποσπάσματά τους αναφέ-
θηκαν σε τηλεοπτικές εκπομπές του Νέ-
στορα Μάτσα.

Για τα ήθη και έθιμα της Νάουσας,
για τους αγώνες και ιδιαίτερα για την
Ναουσαία Γυναίκα - θυσία της Αρσπι-
τσας - έχει κάνει ομιλίες στο Ραδιόφω-

επίσης «Των Φίλων του Μουσείου του
Μακεδονικού Αγώνα» και ενεργά συμμε-
τέχει σε ότι αφορά την ιδιαίτερη πατρί-
δα της.

Τα διδλία της, που πάντα είναι επί-
καιρα και ευχάριστα στον αναγνώστη,
πιστεύουμε ότι θα τάρουμε και σε νέες
εκδόσεις.

Σχέδια διανομής του Ελληνικού χώρου το 12ο αιώνα

(Συνέχεια στη σελίδα 162)

Όσο για τα νησιά του Αιγαίου θα
προσφέρονταν, κατὰ τον Αλμπερτίν ως
δώρα "!) στους συμμάχους στρατηγούς
που θα διακρίνονταν στην εκστρατεία.

Η τραγωδία του Ελληνισμού. Πάντα
να τον υπακινούν σε ξεσηκωμό, να του
υπόσχονται δαήθεια και στο τέλος απι-
στία, εγκατάλειψη, σφαγή και όλεθρος,
από φίλους και εχθρούς. Η ιστορία τον
δειχνει άρθιο και ελεύθερο μόνο με τις
δικές του δυνάμεις. Γι αυτό δεν πρέπει
να ξεχνιέται ποτέ η ιστορία και να υπο-
δαμιζούνται τα γεγονότα που έχουν ι-
στορική σημασία. Αλήμονο στους λαούς
που ξεχνούν. Είναι καταδικασμένοι να
πεθάνουν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Κ. Σιμόπουλος. Ξένοι ταξιδιώτες στην
Ελλάδα. Τομ. Αος 333 - 170.

ΚΟΙΤΩΝΤΑΣ ΤΟΝ ΗΛΙΟ

Κοιτώντας τον ήλιο
κρατώ τον χρόνο στην αγκαλιά
(μου
δεμένος με την αγάπη
και τη ζωή
με τους ανθρώπους και τις ιδέες.

Κοιτώντας τον ήλιο
μετρώντας τις ώρες
με φως και λάμψεις
μες στην καρδιά
μοιράζω στους άλλους ητ χαρά.

Κοιτώντας τον ήλιο
κρατώντας τον χρόνο στην αγ-
(αλιά μου
δεμένος με την αγάπη
και τη ζωή
διαβαίνω για δράση και δημι-
(ουργία.

ΝΙΚΟΣ ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ

Σύλλογος αποφοίτων Λαμπείου Γυμνασίου Ναούσης «ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ»

1952—1967 Το χρονικό μιας δεκαπενταετίας

Η ιδέα για την ίδρυση του Συλ. Αποφοίτ. Λαμπείου Γυμνασίου Ναούσης «ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ» το 1952 οφείλεται σε μια ομάδα νέων ανθρώπων, αποφοίτων του Γυμνασίου της πόλης μας, ακριβώς σε μια εποχή που τα καταστροφικά σημάδια από την ναζιστική κατοχή και στην συνέχεια από τον εμφύλιο πόλεμο που την ακολούθησε, ήταν ακόμα ολζώντανα, αψευδείς μάρτυρες μιας δεκάχρονης τραγωδίας που έζησε η χώρα μας και ειδικότερα η πόλη μας. Βαρειά ήταν τα τραύματα που δέχθηκε η πολύπαθη αυτή πόλη. Πέρα από το αίμα που άφθονο χύθηκε, την εικόνα συμπληρώνουν και οι μισογκρεμισμένοι κατάρματα τοίχοι, ηρωικά σύμβολα, απ' τη μια μεριά, της αντίστασης του ελληνικού λαού για το δίκαιο του κατακτητή κι' απ' την άλλη, θλιβερά απομεινάρια ενός αιματηρού αδιόλετου αλληλοσπαραγμού. Φυσικά, η ατσάλωμένη από την κατοχή και τον εμφύλιο νεολαία της δεκαετίας 1941 - 1950 δεν θέλησε να μείνει αδιάφορη και με σταυρωμένα τα χέρια μπροστά σε μια κατάσταση πράγματι αποκαρδιωτική, όπου η πνευματική ζωή και οι άλλες πολιτιστικές δραστηριότητες είχαν υποδουλωθεί σε απαράδεκτα για την πόλη μας και τις παραδόσεις της επίπεδα. Κάτω από αυτές τις συνθήκες συγκροτείται ο αρχικός πυρήνας για την ίδρυση Συλλόγου αποφοίτων Γυμνασίου στην πόλη μας προς τον οποίο ήρθε αρρωγός ο διευθυντής της νεοιδρυθείσας τότε τοπικής εφημερίδας ΦΩΝΗ της ΝΑΟΥΣΗΣ Πέτρος Δεινόπουλος, προσφέροντας φιλόξενη στέγη στα γραφεία της, που στεγάζονταν σε ένα από παραπήγματα της πλατείας Καρατάσιου (τότε Τρούμαν). Εκτός από την εξασφάλιση της στέγης, καθαριστική ήταν η συμβολή του τότε Γυμνασιάρχη Ηλία Μουνδρέα, οι προσδοκτικές ιδέες του οποίου σηματοδοτήσαν τις μετέπειτα δραστηριότητες του Συλλόγου.

Η έρευνα αυτή απήτησε πολύ κόπο και χρόνο για τον γράφοντα. Η παντελής έλλειψη στοιχείων στον Σύλλογο αποφοίτων (βιβλία, πρακτικά, αλληλογραφίες κ.λπ.) για την υπό κρίση περίοδο, υποχρέωσαν τον γράφοντα να καταφύγει στα αρχεία της προαναφερθείσας τοπ.

κής εφημερίδας προκειμένου να αρρυσθεί τα απαραίτητα για την έρευνα στοιχεία. Με την ευκαιρία αυτή εκφράζονται ευχαριστίες προς τον διευθυντή της Πέτρο Δεινόπουλο ο οποίος ευγενώς τα έβρεσε στην διάθεσή του (τόμοι των πρώτων ετών), καθώς και στον υπεύθυνο της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Θωμά Αλδάκο (για τους υπόλοιπους μέχρι το 1967 τόμους).

ΕΙΔΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΤΟΥ Στέργιου Σπ. Αποστόλου

Στο κείμενο της παρούσης έρευνας ο γράφων χρησιμοποίησε τις παρακάτω συντομογραφίες:

- Φ.Ν. ΦΩΝΗ της ΝΑΟΥΣΗΣ
- φ. φύλλο (εφημερίδας)
- Δ.Σ. Διοικητικό Συμβούλιο
- Μαρτ. Μαρτυρία
- Μν. Μνήμες

Τέλος, ο γράφων θεωρεί αναγκαίο να προβεί στην διευκρίνιση ότι, ενδεχόμενα, η έρευνα αυτή να μην περιλαμβάνει το σύνολο των δραστηριοτήτων του Συλλόγου αποφοίτων που ανέπτυξε κατά την περίοδο 1952 - 1967. Στην περίπτωση αυτή θα ήταν ευχής έργο όλοι όσοι γνωρίζουν ουσιαστικά και θετικά στοιχεία από την δράση του που δεν περιλαμβάνονται στην παρούσα έρευνα, να την εμπλουτίσουν με σχετική αναφορά τους σ' αυτό. Θεωρεί, επίσης, αναγκαίο ο γράφων να τονίσει ότι εκκρεμεί και η έρευνα προς την κατεύθυνση της εξακρίβωσης της τύχης ορισμένων περιουσιακών στοιχείων του Συλλόγου όπως π.χ. τα σκεύη της Λέσχης, τα αραιότερα σκηνικά του ΠΟΛΛΑΡΟΥ του Γρ. Ξενοπούλου, φιλοτεχνιμένα με ιδιαίτερη επιμέλεια και φροντίδα από τους συμπολίτες Δημήτριο Χασιούρα, ζωγράφο και Μανέλα Αντωνόπουλο, διακοσμητή καθώς και η δωρεά στον Σύλλογο μικρή βιβλιοθήκη από τον εμπολίτη δικηγόρο Νικόλαο Κωστόκη.

ΕΤΟΣ 1952

— Δημιουργείται κίνηση για την ίδρυση Συλλόγου αποφοίτων Γυμνασίου Ναούσης με την αρχικά προτεινόμενη επωνυ-

μία «ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ». Συγκροτείται άτυπη οργανωτική επιτροπή για την υλοποίηση των στόχων της κίνησης. Αναφέρονται μερικά από τους στόχους όπως: δημιουργία βιβλιοθήκης, λίσχης μελών, διαλέξεις, θεατρικές παραστάσεις κ.λπ. (Φ.Ν. φ. 35/30.11.1952).

— Από την οργανωτική επιτροπή απευθύνεται πρόσκληση προς τους αποφοίτους του Λαμπείου Γυμνασίου Ναούσης να συμμετάσχουν σε άτυπη Γενική Συνέλευση με θέματα:

- εγγραφή μελών
- ανάγνωση σχεδίου καταστατικού
- εκλογή προσωρινού (μεταβατικού) Διοικητικού Συμβουλίου. (Φ.Ν. φ. 36/7.12.1952) Η άτυπη Γενική Συνέλευση υλοποιείται για την 14.12.1952 προβαίνοντας να παραστεί και ο γυμνασιάρχης Ηλίας Μουνδρέας ο οποίος προτείνεται για επίτιμος πρόεδρος του υπό ίδρυση Συλλόγου. (Φ.Ν. φ. 37/14.12.1952).

ΕΤΟΣ 1953

— Πραγματοποιείται η άτυπη Γενική Συνέλευση των αποφοίτων του Γυμνασίου Ναούσης. Από μέρους της οργανωτικής επιτροπής ο Αντώνιος Λάμπας προβαίνει στην ανάγνωση του σχεδίου - καταστατικού το οποίο εγκρίνεται κατ' άρθρα και στο σύνολο. Ακολουθεί η διενέργεια αρχαιρεσιών για την ανάδειξη προσωρινού Διοικητικού Συμβουλίου το οποίο, τελικά, απαρτίζεται από τους: Αντώνιο Λάμπας, Νικόλαο Σπάρτη, Γεώργιο Παπαδόπουλο, Ευδοξία Κοραγιοδάινου και Αίγλη Ιωάννου. Στην τοπική εφημερίδα ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΗΣ, δημοσιεύεται επιστολή ανωνύμου της με το ψευδώνυμο ΝΑΔΟΣ με την οποία επιπρωτεί την απόφαση των αποφοίτων να προβούν στην ίδρυση του Συλλόγου. (Φ.Ν. φ. 39/1.1.1953)

— Το προσωρινό Δ.Σ. του Συλλόγου με πρόκλησή του που την υπογράφουν οι Αντώνιος Λάμπας, πρόεδρος και Ευδοξία Κοραγιοδάινου γεν. γραμματέας, καλεί τους αποφοίτους σε Γενική Συνέλευση για την διενέργεια τακτικών αρχαιρεσιών με σκοπό την ανάδειξη τακτικού Δ.Σ. Ημερομηνία πραγματοποίησης της Γενικής Συνέλευσης ορίζεται η 25.1.1953. (Φ.Ν. φ. 41/18.1.1953)

— Το εωχέν από τις αρχαιρεσίες της 25ης Ιανουαρίου 1953 Δ.Σ. του Συλλό-

γου συγκροτείται σε σώμα ως ακολούθως:

- Λάμπας Αντώνιος Πρόεδρος
- Χατζηπαράσχης Αλέξανδρος Αντιπρόεδρος
- Στανίσης Γεώργιος Γενικός Γραμματέας
- Καραγιωβάννου Σοφία Ταμίας
- Στάβρας Νικόλαος Διευθυντής πολιτισμικής κρίσης
- Παπαδόπουλος Γεώργιος Σύμβουλος
- Σέμκος Χαρίλαος
- »
- Ανθρακώδου Ειρημίνη
- »
- Μάνη Ανάστασις
- »

Ταυτόχρονα, στην τοπική εφημερίδα ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΗΣ δημοσιεύεται η είδηση της επίσημης αναγνώρισης σώματος στην Νάουσα με την επωνυμία

ουσία στην καταγωγή Ανασπασιο Μιχαήλ.

- β) Σύλλογος με σχεδόν παρεμφερείς καταστατικές επιδιώξεις και με την επωνυμία ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ υπήρχε στην Φλώρινα με αξιόλογη δραστηριότητα στο ενεργητικό του.

Οι στόχοι του νεοιδρυθέντος Συλλόγου που αναφέρονται και σαν καταστατικές επιδιώξεις είναι:

- Συμβολή στην ηθικοπνευματική και σωματική ανύψωση και διάπλαση των μελών του.
- Προαγωγή των καλών τεχνών.
- Ειδικότερα για την πραγμάτωση των παραπάνω στόχων προβλέπονται:
- 1) Ίδρυση και οργάνωση ίδιας λέσχης για τα μέλη
- 2) Δημιουργία βιβλιοθήκης
- 3) Ίδρυση τοπικού μουσείου
- 4) Διαλέξεις και διαλογικές συζητήσεις

15-5-1954. Τα μέλη του θεατρικού τμήματος του συλλόγου Αποφοίτων. Θεατρική παράσταση του έργου «Ο ΠΟΠΟΛΑΡΟΣ» του Γρηγ. Ξενόπουλου. Εικονιζόμενοι από αριστερά προς τα δεξιά: Καθήμενοι: 1) Τενεδιός, 2) Αγγαία Μαρινοπούλου. Όρθιοι: 1) Βασ. Δρυμούση, 2) Θωμάς Ρούσος, 3) Στέργιος Αποστόλου, 4) Λέλα Χαρίτου, 5) Δημ. Δαυδούρης (με το καπέλο, 6) Διαμαντούλα Μαυρογιώργου, 7) Κων/νος Τολούδης (σκηνοθέτης), 8) Λίτσα Σέρραλη, 9) Ευδοξία Μπακάλη, 10)

Θερ. Ποζοκίδης, 11) Ευθυμία Ράκα, 12) Χρήστος Χατζηγιάννου

«Σύλλογος αποφοίτων Γυμνασίου Ναούσης ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ».

Εδώ θα πρέπει να υπογραμμισθεί ότι κρίθηκε αναγκαία η αντικατάσταση της αρχικά προταθείσας επωνυμίας ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ με την επικρατήσασα τελικά ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ για τους παρακάτω ουσιώδεις λόγους:

- α) Απότιση ελάχιστου φόρου τιμής προς τον επιφανή λόγιο και Να-

- 5) Εκδρομές
- 6) Εκθέσεις έργων τέχνης γενικά
- 7) Θεατρικές παραστάσεις και μουσικές εκδηλώσεις από μουσικοθεατρικό τμήμα που θα απαρτισθεί από αποφοίτους
- 8) Οργάνωση αγώνων κλασικού αθλητισμού και αθλοπαιδιών
- 9) Υποδοχή των διαφόρων φορέων για κοινωνική και εξωραϊστικά έργα στην Νάουσα και την περιοχή της

- 10) Ανάπτυξη πνεύματος αλληλεγγύης μεταξύ των μελών του Συλλόγου (Φ.Ν. φ. 45/15.2.1953 και απόφαση Πρωτοδικείου Βεροίας υπ' αρ. 46/1953).

Υπό την αιγίδα του Συλλόγου δίδεται η πρώτη διάλεξη στο κινηματοθέατρο ΟΜΟΝΟΙΑ με ομιλητή τον επίτιμο πρόεδρο του Συλλόγου και Γυμνασιάρχη Ηλία Μουνδρέα και θέμα: ΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙ ΤΗΣ ΚΛΩΣΤΟ-ΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑΣ (Φ.Ν. φ. 48/8.3.1953).

Για την αλληλογνωριμία των μελών του ο Σύλλογος οργανώνει την πρώτη εκδρομή του στο υπό κατασκευή υδροηλεκτρικό έργο του 'Αγρα κοντά στην Έδεσσα. Στην εκδρομή συμμετέχουν και φίλοι του Συλλόγου (Φ.Ν. φ. 50/22.3.1953).

Εν τω μεταξύ από τον Σύλλογο οργανώνεται και δεύτερη διάλεξη με ομιλητή τον συμπολίτη δικηγόρο Νικόλαο Μούγγρη. Δεν υπάρχουν στοιχεία για το θέμα της διάλεξης. Ο τοπικός τύπος διατυπώνει κολακευτικά σχόλια, τόσο για την διάλεξη του Η. Μουνδρέα, όσο και γι' αυτήν του Ν. Μούγγρη. (Φ.Ν. φ. 50/22.3.53).

Αναγγέλεται η τρίτη κατά σειρά διάλεξη υπό την αιγίδα του Συλλόγου για την 19.4.1953 με ομιλήτρια την καθηγήτρια Ευδοξία Καραγιωβάννου και θέμα: Ο ΠΟΡΦΥΡΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ. Αιθούσα πραγματοποίησης της διάλεξης, όπως πάντα το κινηματοθέατρο ΟΜΟΝΟΙΑ. (Φ.Ν. φ. 53/12.4.1953). Τελικά η διάλεξη πραγματοποιείται την 25.4.1953. (Φ.Ν. φ. 54/19.4.1953).

Διατυπώνονται κολακευτικά σχόλια για τον Σύλλογο από τον τοπικό τύπο για την μέχρι τώρα δραστηριότητά του. (Φ.Ν. φ. 56/3.5.1953).

Εν τω μεταξύ από το θεατρικό πμήμα του Συλλόγου που συγκροτήθηκε από μέλη του δίνονται δυο παραστάσεις (2 και 3 Μαρτίου 1953) με το έργο του Σ. Ρώμμεση ΗΡΩΪΔΕΣ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ. Την όλη επιμέλεια και σκηνοθεσία του έργου είχαν οι Χρυσόστομος Σαδθατόπουλος και Νικηφόρος Σιάτσης. (Φ.Ν. φ. 57/10.5.1953).

Την 7.6.1953 ο Σύλλογος πλαισιώνει την εκδρομική εξόρμηση των Συλλόγων αποφοίτων των Γυμνασίων Θεσσαλονίκης στον Άγιο Νικόλαο Νάουσας. Δίδεται η ευκαιρία για την αλληλογνωριμία, την σύσφιξη σχέσεων και την δημιουργία πνεύματος συνεργασίας μεταξύ των Συλλόγων. (Φ.Ν. φ. 61/7.6.1953).

Από τον Σύλλογο πραγματοποιείται εκδρομική εξόρμηση στην παραλία της Κατερίνης (Φ.Ν. φ. 62/14.6.1953).

Από τον τύπο της Θεσσαλονίκης αναγγέλλεται η σύγκληση Παιμφορειολογικού Συνεδρίου Νέων από 28.6.1953 μέχρι 1.7.1953. Ο σκοπός της σύγκλησης του συνεδρίου αυτού, αφορά στην ίδρυση οργάνωσης νέων η οποία θα συμβάλλει στις προσπάθειες αντίστοιχων οργανώσεων του εξωτερικού για την δημιουργία ενιαίας Ευρώπης. Σχετική πρόσκληση για την συμμετοχή στο συνέδριο αυτό αποστέλλεται και προς τον Σύλλογο αποφοίτων Γυμνασίου Ναούσης.

Από τον Σύλλογο αποφασίζεται κατ' αρχήν η συμμετοχή που στο συνέδριο χωρίς ειδικότερες δεσμεύσεις. Σαν αντιπρόσωπός του ορίζεται το μέλος του και νυν καθηγητής του πανεπιστημίου του RHODE ISLAND (Η.Π.Α.) Κων/νος Τολουδης.

Η έναρξη του συνεδρίου έγινε με την παρουσία του Υπουργού Εθνικής Ελλείδας Στράτου. Οι εργασίες που διήρκεσαν τέσσερις ημέρες σε διάφορα σημεία της συμπεριλαμβανόμενης όπως: Αμερικανικό κολέγιο ANATOLIA, Πανόραμα κ.λπ.

Την όλη οργανωτική ευθύνη είχε αντιπροσωπεία του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ο αντιπρόσωπος των αποφοίτων της Νάουσας πρότεινε την ευρύτερη συμμετοχή των νέων της επαρχίας στο Συντονιστικό Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Κίνησης Νέων. Η πρότασή του απορρίφθηκε γιατί υπερτερούσαν οι Θεσσαλονικείς υποψήφιοι. Αντίστοιχες διαλέξεις και κατατοπιστικές ομιλίες για την Ευρωπαϊκή Κίνηση Νέων πραγματοποιήθηκαν και σε άλλα μέρη της Ελλάδας. (Φ. Ν. φ. 65/5.7.1953 και Μαρτ. Κωνσταντίνου Τολουδης προς τον γράφοντα).

Από τον Σύλλογο οργανώνεται δεξίωση για τους νέους αποφοίτους που έτους 1952 - 1953. (Φ. Ν. φ. 65/5.7.1953).

Ακολουθούν σχόλια του τοπικού τύπου γύρω από την παραπάνω δεξίωση που πραγματοποιήθηκε την 5.7.1953. (Φ. Ν. φ. 66/12.7.1953).

Από τον Ναουσαίο στην καταγωγή δικηγόρο της Θεσσαλονίκης Χρ. Πεχλιβάνο με επιστολή του που δημοσιεύεται στον τοπικό τύπο διατυπώνεται η άποψη - πρόταση, όπως τα μέλη της Εφορευτικής Επιτροπής της υπό ίδρυση δημοτικής διδασκαλίας αποτελούνται κατά το πλείστον από μέλη του Συλλόγου αποφοίτων Γυμνασίου Ναούσης. (Φ. Ν. φ. 72/23.8.1953).

Την 9.9.1953 ο Σύλλογος αποφοίτων πραγματοποιεί έκτακτη γενική συνέλευση των μελών για την εκλογή εφορευτικής επιτροπής η οποία θα υποδηλώσει το όλο έργο της ίδρυσης δημοτικής διδασκαλίας στην Νάουσα. Παράλληλα συζητή-

θηκε και το θέμα της εισδοχής του Συλλόγου στην Ευρωπαϊκή Ένωση νέων.

Για το τελευταίο θέμα η Γενική συνέλευση επιφυλάχθηκε να προβεί στην λήψη συγκεκριμένης απόφασης ύστερα από την διατύπωση αλληλοσυγκρουόμενων απόψεων. Τελικά, ουδέποτε ελήφθη απόφαση εισδοχής του Συλλόγου στην Ευρωπαϊκή Κίνηση (Ένωση) Νέων. (Φ. Ν. φ. 75/13.9.1953).

Σε ειδική συνεδρίαση - σύσκεψη που πραγματοποιήθηκε την 8.11.1953, τα εκλεγμένα μέλη της εφορευτικής επιτροπής του Συλλόγου αποφοίτων που παρτίσθηκε από τους: Ευδοξία Καραγιωάννου, Αικατερίνη Πετρίδου, Χρ. Πεχλιβάνο, Νικόλαο Μαρκοβίτη, Κων/νο Θαματίδη, Αλέξανδρο Χατζηπαράσχη, Γεώργιο Παπαδόπουλο, Κων/νο Τολουδης και Θεόδωρο Ελευθεριάδη, καθόρισαν την κατευθυντήρια γραμμή δράσης και εξέλεξαν σαν επίτιμα μέλη της τους Φίλντο Κόκκινο και Ηλία Μουνδρία (για το θέμα της δημοτικής διδασκαλίας). (Φ. Ν. φ. 82/8.11.1953).

Την ίδια ημέρα και υπό την αιγίδα αιγίδα του Συλλόγου δίδεται διάλεξη στο κινηματοθέατρο ΟΜΟΝΟΙΑ με θέμα: ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΦΙΛΟΚΛΗΤΗΣ Ομιλητής ο Γενικός Διευθυντής και Επίτιμος Πρόεδρος του Συλλόγου Ηλίας Μουνδρίας (Φ. Ν. φ. 82/8.11.53).

Η διάλεξη προξένησε θαύματα αίσθησης στο πολυπληθές ακροατήριο και ο ομιλητής δίκαια απέσπασε τα συγχαρητήρια των παρευρέντων σ' αυτήν. Ενισχυτικά στοιχεία διατυπώνει και η εφημερίδα ΦΩΝΗ της ΝΑΟΥΣΗΣ για το ίδιο θέμα (Φ. Ν. φ. 83/15.11.1953 και Πρ. μν του γράφοντος).

Την 5.12.1953 ο Σύλλογος διοργανώνει την πρώτη χοροεσπερίδα του στην αίθουσα του καφενείου ΟΛΥΜΠΙΑ, η οποία σημείωσε μεγάλη επιτυχία. Κατά την διάρκεια του χορού διανεμήθηκε και το πρώτο φύλλο της σατυρικής εφημερίδας του Συλλόγου που τιτλοφορήθηκε ΣΚΑΝΤΖΙΛΗΘΡΑ (στο γλωσσικό ιδίωμα της Νάουσας σημαίνει: υπήθα). Το φύλλο αυτό επιμελήθηκαν οι Νικόλαος Σπάρτης, Κωνσταντίνος Τολουδης και Στέργιος Αποστόλου. Η εμφάνιση γκάιτας κατά την διάρκεια του χορού προκάλεσε έκρηξη ενθουσιασμού στους μετέχοντες σ' αυτόν. (Φ. Ν. φ. 87/13.12.53).

Διάλεξη με θέμα: ΑΓΩΝΕΣ ΚΑΙ ΑΓΩΝΙΣΜΑΤΑ ΣΤΟΥΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ δίδεται την 13.12.1953 υπό την αιγίδα, πάντοτε, του Συλλόγου Ομιλητρια η γυμνάστρια... Σαλπία.

Ταυτόχρονα, το Δ.Σ. του Συλλόγου δημοσιεύει πρόσκληση στον τοπικό τύπο

με την οποία καλεί τα μέλη του σε τακτική Γενική Συνέλευση την 3.1.1954 με θέμα: Αρχαιρείσιες και ανάδειξη νέου Δ.Σ. (Φ. Ν. φ. 88/25.12.1953).

ΕΤΟΣ 1954

Επειδή την 3.1.1954 δεν επιτεύχθηκε απαρτία των μελών του Συλλόγου κατά την συγκληθείσα τακτική Γενική Συνέλευση για την ανάδειξη νέου Δ.Σ. αυτή αναστέλλεται για την 10.1.1954.

Την 3.1.1954 ο Σύλλογος κάδει την Βασιλόπιτά του (Φ. Ν. φ. 89/1.1.1954).

Το Δ.Σ. του Συλλόγου προτείνει στην ερμηνεύτρια των ελληνικών δημοτικών τραγουδιών Φρόσω Κοκκόλα να δώσει στην Νάουσα μία πρωινή παράσταση αφιερωμένη σε δημοτικά τραγούδια από όλο τον ελληνικό χώρο. Το έργο της προσφέρθηκε να δοθήσει ο συμπολίτης και γνώστης των τοπικών δημοτικών τραγουδιών Αναστάσιος Μαρκομπίτης.

Την 10.1.1954 επιταγχάνεται απαρτία και διενεργούνται οι αρχαιρείσιες. (Φ. Ν. φ. 90/10.1.1954).

Την 17.1.1954 τα μέλη του νεοεκλεγέντος Δ.Σ. συγκροτούνται σε σώμα όπως παρακάτω:

- Σπύριδης Νικόλαος Πρόεδρος
- Κοτζίτσας Γεώργιος Αντιπρόεδρος
- Σταμάτιος Ευδοξία Γεν. Γραμματέας
- Ραμπασιώλης Όμηρος Ταμίας
- Τολουδης Κωνσταντίνος Διευθυντής πολιτιστικής κίνησης
- Διευθυντής Λόγιος Κοσμήτορας Λύτσης
- Αλέκτας Αντώνιος Σύμβουλος
- Σύμβουλος Ελένη
- Παναγιώτης Γεώργιος

Ένα μήνα, περίπου, αργότερα ανακοινώνεται η λειτουργία Λόγιος αποφοίτων η οποία στεγάσθηκε στο ισόγειο του πρώην ξενοδοχείου αδελφών Καρκάτα, απέναντι από το πάρκο. Η λειτουργία της Λόγιος επιτεύχθηκε με την συμπαράσταση του Συλλόγου των Ναουσίων της Θεσσαλονίκης και ιδιαίτερα του εκλεκτού μέλους του δικηγόρου Χρ. Πεχλιβάνου. Με την βοήθεια του Συλλόγου αυτού με τον οποίο ο Σύλλογος αποφοίτων είχε αναστήσει άριστους σχέσεις υπερπήδησε για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα το ασιδιάστικτο οικονομικό πρόβλημα, που αντιμετώπιζε ο Σύλλογος και που διαδραμάτισε καταλυτικό ρόλο στην πραγμάτωση των στόχων του. Ειπότε από τα παλαιά, ο Σύλλογος Ναουσαίων θωσα-

λονίεας συνένδαλε κατά μέγα μέρος και στην αντιμετώπιση των δαπανών για τον εξοπλισμό της Λέσχης με τα απαραίτητα έπιπλα και σκεύη. Στον χώρο της Λέσχης οπεγάσθηκαν και τα γραφεία του Συλλόγου αποφοίτων. Επίσης, στον ίδιο χώρο υπήρχε και κυλικείο για την λειτουργία του οποίου ο Σύλλογος προσέλαβε τον δεκαετάρχρονο τότε συμπολίτη Αλέξανδρο Φειδάντη, ο οποίος παρόλο το νεαρό της ηλικίας, ανταποκρίθηκε άριστα στα καθήκοντά του.

Στο πρώτο χορευτικό τείο, το οποίο έδωσε ο Σύλλογος την 14.2.1954, εκτός από το Δ.Σ. και τα μέλη του, παραυρέθηκαν και ο καθηγητής του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Φραγκίστας, ο δήμαρχος Φιλώτας Κόκκινος, ο επίτιμος πρόεδρος του Συλλόγου Ηλίας Μουνδρέας με τους καθηγητές του Γυμνασίου και ολόκληρο το Δ.Σ. του Συλλόγου Ναουσίων Θεσσαλονίκης.

Στην λέσχη σπαγορεύθηκε η προσφορά οινόπνευματων ποτών και η χαρτσασίξια. Υπήρχε σκάκι, ντόμινο και μία μικρή βιβλιοθήκη που δημιουργήθηκε αρχικά από προσφορές βιβλίων των μελών του Συλλόγου. Προσφέρονταν διάφορα αφεψήματα, καφέδες, γλυκά κ.λ.π. Στο βάθος του κυλικείου και σε εμφανές μέρος δρισκεύατο ένα αυθεντικό «σασμοδάρι» που το είχε θέσει προσωρινά στην διάθεση του Συλλόγου το μέλος του (και αργότερα δάσκαλος) Δημήτριος Κασσιμίδης, το οποίο εκτός από διακοσμητικά στοιχεία προσέφερε ενεργητικά τις υπηρεσίες του στην παρασκευή των αφεψημάτων. (Φ.Ν. φ. 96/14.2.1954 και μν. του γράφοντος).

Την 24.2.1954 διοργανώνεται από τον Σύλλογο το πρώτο φιλολογικό βραδυνό στην Λέσχη του, αφιερωμένο στον λογοτάχνη και δημοσιογράφο Κώστα Ουράνη.

Εισηγητής και υπάθυνος για την παρουσίαση του ήταν το μέλος του Δ.Σ. του Συλλόγου Κωνσταντίνος Τολούδης. Ο επίτιμος πρόεδρος του Συλλόγου Γυμνασιάρχης Ηλίας Μουνδρέας διάβασε διάφορα έργα του Ουράνη και ιδιαίτερα το «Προσφυγή για τους δυστυχισμένους». (Φ.Ν. φ. 96/21.2.1954, φ. 97/28.2.54).

Ύστερα από την επιτυχία που είχε το πρώτο φιλολογικό βραδυνό του Συλλόγου η Διοίκησή του αποφάσισε να διοργανώνει ανά δεκαπενθήμερο παρόμοια. (Φ.Ν. φ. 97/28.2.1954).

Την 21.3.1954 το Δ.Σ. του Συλλόγου διοργανώνει την πρώτη συνένωση των μελών στο εστιατόριο «ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΝ» (Φ.Ν. φ. 99/14.3.1954).

Με δωρεά του συμπολίτη δικηγόρου Νικολάου Κωστόκη ιδρύεται κοινωνική δι-

βιβλιοθήκη του Συλλόγου στην οποία συγχωνεύθηκε η μικρή βιβλιοθήκη της Λέσχης. Την 11.4.1954 δίδεται το δεύτερο χορευτικό τείο του Συλλόγου. (Φ.Ν. φ. 103/11.4.1954).

Εξαιρείται η πρωτοβουλία που είχε ο Σύλλογος τον περασμένο χρόνο (1953) να καθιερωθεί ειδική τελετή για τις ηρωίδες Ναουσάιες γυναίκες στού Στουμπάνους. Σχετικά σχόλια διατυπώνει η τοπική εφημερίδα ΩΡΗΝΗ της ΝΑΟΥΣΗΣ. Φ.Ν. φ. 105/25.4.54.

Εν τω μεταξύ το θεατρικό τμήμα του Συλλόγου προετοιμάζεται πυρετωδώς για το ανέδρασμα του θεατρικού έργου του Γρηγορίου Ξενοπούλου Ο ΠΟΠΟΛΑΡΟΣ.

Η πρώτη παράσταση του έργου δόθηκε την 15.5.1954 στην αίθουσα του κινηματοθέτρου ΟΜΟΝΟΙΑ. Στο ανέδρα-

Σκηνή από την θεατρική παράσταση «Ο Ποπολάρος». Από τα αριστερά προς τα δεξιά: Λέλα Χαρίτου, Θεμ. Ποζοκίδης, Στέργιος Αποστόλου, Διαμαντούλα Μαυρογιώργου

σμα του έργου έλαβαν μέρος οι ερασιτέχνες ηθοποιοί - μέλη του Συλλόγου Χρήστος Χατζηγιάννου, Στέργιος Αποστόλου, Θέμης Ποζοκίδης, Ευάγγελος Τενεδιός, Δημήτριος Δουλδούρης, Γεώργιος Κασάπης, Θωμάς Ρούσσας, Πάυλος Χατζησαββάς (άνδρες) και: Λέλα Χαρίτου, Σοφία Καραγιαδάνου, Βασιλική Δρυμούση, Ευδοξία Μπακάλη, Ευθυμία Ράικα, Διαμαντούλα Μαυρογιώργου, Αγγελα Μαρινουπούλου (γυναίκες). Σκηνοθέτης το μέλος του Δ.Σ. Κωνσταντίνος Τολούδης. Τα σκηνικά φιλοτέχνησαν οι Δημήτριος Χασιούρας και Μανέλας Αντωνόπουλος, ζωγράφος και διακοσμητής, αντίστοιχα.

Το ανέδρασμα του ΠΟΠΟΛΑΡΟΥ θεωρήθηκε επιτυχία. (Φ.Ν. φ. 109/23.5.1954 και Μν. γράφοντος).

Την 13.6.1954 ο Σύλλογος πραγματοποιεί ημερήσια εκδρομή στον Σταυρό Χαλκιδικής. (Φ.Ν. φ. 111/6.6.1954).

Την 25.12.1954, πρώτη ημέρα των Χριστουγέννων, εγκαινιάζεται έκθεση ζωγραφικής με έργα των συμπολιτών ερασιτεχνών ζωγράφων Γενοβέφας Τσιτάσιου και Θωμά Αλδράκου. Ο πρόεδρος του Συλλόγου Νικόλαος Σπάρτης παρουσίασε στο κοινό τους καλλιτέχνες και στην συνέχεια ο επίτιμος πρόεδρος του Γυμνασιάρχης Ηλίας Μουνδρέας εξήρε την πολυποικιλία δράση του Συλλόγου. Τα έργα τα οποία εκτέθηκαν, επί το πλείστον ήταν: ελαιογραφίες, κάρβουνο, παστέλ, σκουαρέλες κ.λ.π. Η έκθεση στεγάσθηκε σε αίθουσα του Γυμνασίου Ναούσης.

Ο τοπικός τύπος αφιερώνει καλαιντικά σχόλια για την έκθεση, τους καλ-

λιτέχνες και τον Σύλλογο. (Φ.Ν. φ. 141/1.1.1955).

Μέσα στο 1954 ο Σύλλογος κάλεσε τον καθηγητή της Νομικής Σχολής του Α.Π.Θ. κ. Φραγγίστα να δώσει διάλεξη στο κινηματοθέατρο ΟΜΟΝΟΙΑ.

Η διάλεξη πραγματοποιήθηκε, πράγματι, όμως δεν κατέστη δυνατόν να εντοπισθεί το θέμα από τον γράφοντα. (Μν. γράφοντος).

ΕΤΟΣ 1955

Την 23.1.1955 το Δ.Σ. του καλεί τα μέλη του σε τακτική γενική συνέλευση για την διενέργεια αρχαιρεσιών και την ανάδειξη νέου Δ.Σ. (Φ.Ν. φ. 144/23.1.1955).

Το νέο Δ.Σ. του Συλλόγου που προ-

ήλθε από τις αρχαιρείσις της 23.1.55 συγκροτείται σε σώμα όπως παρακάτω:

- *Χαιτηγαράδης Περιλήης Πρόεδρος*
- *Σαμαράς Σταύρος Αντιπρόεδρος*
- *Οικονόμου Ηλίας Γεν. Γραμματέας*
- *Κατής Ιωάννης Ταμίας*
- *Τολουίδης Νικόλαος Κοσμήτορας*
- *Καλιοσιγάννη Καίτη Καλλιτεχνικός*
- *Κασιανοπούλου Μαρίνα Σύμβουλος*
- *Χρηστάκης Χρήστος*

- »
 - *Μιλιανός Αριστογέλιος*
 - »
- (Φ.Ν. φ. 145/30.1.1955).

Εν τω μεταξύ κηρύσσεται πανελλήνια σπεργία των καθηγητών Μέσης Εκπαίδευσης με διάφορα αιτήματα. Οι καθηγητές του Γυμνασίου Νάουσας υποβάλλουν αίτηση στην Ασφάλεια για την χορήγηση άδειας προκειμένου να πραγματοποιήσουν ενημερωτική συγκέντρωση γονέων και κηδεμόνων με σκοπό την κατάρτισή τους πάνω στα αιτήματα των εκπαιδευτικών. Η Ασφάλεια αρνείται την χορήγηση της αιτηθείσας άδειας.

Ο Σύλλογος αποφοίτων Νάουσας και ειδικότερα το Δ.Σ. συμπαραστάμενο στον αγώνα των καθηγητών, αποστέλλει τηλεγράφημα προς την τότε κυβέρνηση με το οποίο ζητάει να γίνουν δεκτά τα δίκαια αιτήματά τους. Στον αγώνα των καθηγητών κυριαρχεί η αγωνιστική μορφή του Ηλία Μουνδρέα, Γυμνασιάρχη και επίτιμου προέδρου του Συλλόγου. (Φ.Ν. φ. 150/6.3.1955).

Το θέμα της ίδρυσης Δημοτικής Βιβλιοθήκης εξακολουθεί να εκκρεμεί και οι διάφορες συσκέψεις των αρμοδίων φορέων της πόλης μας δεν φαίνεται να καταλήγουν σε κάποιο θετικό αποτέλεσμα. Με αφορμή την κατάσταση αυτή στην τοπική εφημερίδα ΦΩΝΗ της ΝΑΟΥΣΗΣ δημοσιεύεται επιστολή του μέλους του Συλλόγου Στέργιου Αποστόλου στην οποία εκτίθεται το ιστορικό της υποθέσεως και ζητείται να αναγνωρισθεί σαν ο μόνος αρμόδιος φορέας της Βιβλιοθήκης ο Δήμος της Νάουσας. (Φ.Ν. φ. 173/14.8.1955).

Οι ομάδες μπάσκετ του Συλλόγου αποφοίτων και του Λάμπειου Γυμνασίου Νάουσας συναντώνται σε φιλικό αγώνα. (Φ.Ν. φ. 182/16.10.1955).

Στον αγώνα αυτό νικήτρια αναδεικνύεται η ομάδα του Συλλόγου αποφοίτων.

(Φ.Ν. φ. 183/23.10.1955).

Στο κινηματοθέατρο ΟΜΟΝΟΙΑ και υπό την αιγίδα του Συλλόγου αποφοίτων δίδεται διάλεξη με θέμα: «Ποικίλα αρχαιολογικά». Ομιλητής ο Γυμνασιάρχης και επίτιμος πρόεδρος του Συλλόγου Ηλίας Μουνδρέας. (Φ.Ν. φ. 188/27.11.1955).

Στην διάλεξη αυτή η οποία έγινε την 20.11.1955, μεταξύ των άλλων, ο ομιλητής αναφέρθηκε και στις αρχαιότητες της περιοχής μας, οι οποίες, όπως ετόνισε, ενέχουν ιδιαίτερη σπουδαιότητα. (Μν. γράφοντος).

Με πρωτοβουλία του Δ.Σ. του Συλλόγου αποφοίτων συγκαλείται σύσκεψη προέδρων σωματείων και συλλόγων για ανταλλαγή απόψεων και διατύπωση προτάσεων σχετικά με το θέμα της Δημοτικής Βιβλιοθήκης, το οποίο εξακολουθεί να ευρίσκεται πάντα σε εκκρεμότητα.

Παράλληλα, στην τοπική εφημερίδα ΦΩΝΗ της ΝΑΟΥΣΗΣ δημοσιεύεται επιστολή του Συλλόγου σχετική με το θέμα αυτό στην οποία τονίζονται με έμφαση οι εμφανιζόμενες αντιδράσεις οι οποίες διαδραματίζουν ανασταχτικό ρόλο στην επίλυσή του. (Φ.Ν. φ. 191/18.12.1955).

ΕΤΟΣ 1956

Το Δ.Σ. του Συλλόγου καλεί τα μέλη του σε τακτική γενική συνέλευση για την διενέργεια αρχαιρεσιών με σκοπό την εκλογή νέου Δ.Σ. (Φ.Ν. φ. 195/15.1.1956).

Η ημερομηνία διενέργειας αρχαιρεσιών μετατοπίστηκε για την 22.1.1956 λόγω έλλειψης σπαρτίας. (Φ.Ν. φ. 196/22.1.1956).

Το νεοεκλεγέν Δ.Σ. του Συλλόγου συνέρχεται και συγκροτείται σε σώμα όπως παρακάτω:

- *Σαμαράς Σταύρος Πρόεδρος*
- *Χαιτηγαράδης Σάββας Αντιπρόεδρος*
- *Μπακάλη Ειδοξία Γεν. Γραμματέας*
- *Χρηστάκης Χρήστος Ταμίας*
- *Αποστόλου Στέργιος Αντιπρόεδρος πολιτιστικής κίνησης*
- *Ιωάννου Γεωργίου Κοσμήτορας*
- *Καλιοσιγάννη Καίτη Σύμβουλος*
- *Σκελλευίου Γεώργιος*
- »
- *Χαιτηγαράδης Δημήτριος*
- »

Στην τοπική εφημερίδα ΦΩΝΗ της

ΝΑΟΥΣΗΣ ο συνεργάτης της με το ψευδώνυμο ΝΑΟΥΣΑΙΟΣ αναφέρεται στην έλλειψη δράσης από μέρους του Συλλόγου, η οποία άρχισε να γίνεται αισθητή. (Φ.Ν. φ. 236/28.10.1956).

Εν τω μεταξύ τα γραφεία του Συλλόγου έχουν μεταφερθεί στο ισόγειο του καμμένου κατά τον εμφύλιο πόλεμο κτιρίου της παλιάς βιβλιοθήκης, δωρεάς Ταυρπάλη. Η λίσσα του Συλλόγου που στα προηγούμενα χρόνια στεγαζόταν στο ισόγειο του πρώην ξενοδοχείου σδελφών Καρκάτα απέναντι από το πάρκο, προ πολλού είχε παύσει να λειτουργεί λόγω των οικονομικών δυσχερειών στις οποίες είχε περιπέσει ο Σύλλογος. Μετά την διακοπή της λειτουργίας της Λέσχης ο Δήμος παραχώρησε στον Σύλλογο ένα μικρό χώρο στο ισόγειο της προαναφερθείσας βιβλιοθήκης για τις ανάγκες των γραφείων του. (Μν. γράφοντος).

Μέσα στο 1956, επίσης, υπο την αιγίδα του Συλλόγου δόθηκε διάλεξη στο κινηματοθέατρο ΟΜΟΝΟΙΑ με ομιλητή τον Στέργιο Χασαπιδή από την Κατερίνη. Το θέμα της διάλεξης ήταν σχετικά με τον ιδρυτή του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού Ανρί Ντινάν. (Μν. γράφοντος).

ΕΤΟΣ 1957

Μεταξύ του Συλλόγου αποφοίτων και του Δήμου Ναούσης, αναφύεται διαμάχη οξύτατης μορφής η οποία, κατά κύριο λόγο, οφείλεται στην διάσπαση των απόψεων των δυο μερών, σχετικά με τον παραχωρηθέντα χώρο για την στέγαση των γραφείων του Συλλόγου στο κτίριο της καμένης βιβλιοθήκης. (Φ.Ν. φ. 250/3.2.1957).

Την 10.2.1957 διενεργούνται αρχαιρεσίες για την εκλογή νέου Δ.Σ. του Συλλόγου (Φ.Ν. φ. 251/10.2.1957).

Το νεοεκλεγέν Δ.Σ. του Συλλόγου καταρτίζεται σε σώμα όπως παρακάτω:

- *Τολουίδης Κωνσταντίνος Πρόεδρος*
- *Αποστόλου Στέργιος Αντιπρόεδρος*
- *Κωστόκη Μαρία Γεν. Γραμματέας*
- *Ανέστη Πόπη Αντιπρόεδρος κίνησης*
- *Χρηστάκης Χρήστος Ταμίας*
- *Αιωνίδης Σταύρος Κοσμήτορας*
- *Σαμαράς Σταύρος Σύμβουλος*
- *Γεωργιάδης Σταύρος*
- »
- *Δεινέποιος Χριστόφορος*
- »

Το νέο Δ.Σ. του Συλλόγου εγκαινιάζει την δράση του με ένα μουσικό πρωινό στην αίθουσα της σχολής ξένων γλωσσών Πυλαρινοῦ. Το μουσικό πρωινό περιλαμβάνει, κύρια, αποσπάσματα από τις γνωστές όπερες η μετάδοση των οποίων έγινε με ταινίες μαγνητοφώνου. (Φ.Ν. φ. 256/17.3.1957).

Ο τοπικός τύπος διατυπώνει κολακευτικά σχόλια για την εκδήλωση αυτή και ιδιαίτερα για τον πρόεδρο του Συλλόγου Κων/νο Τολουῆς ο οποίος είχε την ευθύνη της παρουσίασής του. (Φ.Ν. φ. 257/24.3.1957).

Το Δ.Σ. του Συλλόγου επανεξετάζει το θέμα της λειτουργίας ίδιας διδασθῆκης, όπως και εις το παρελθόν και αποφασίζει να απευθύνει έκκληση στα μέλη και τους φίλους του να συνδράμουν την προσπάθεια αυτή. (Φ.Ν. φ. 260/14.4.1957).

Στην αίθουσα της σχολής ξένων γλωσσών Πυλαρινοῦ το Δ.Σ. του Συλλόγου δεξιώνεται τους αποφοίτους του έτους 1957. Κατά την διάρκεια της δεξίωσης μεταδίδονταν κλασσική μουσική από συσκευή μαγνητοφώνου. Την δεξίωση κάλυψε με σχετική ειδησεογραφία από τις στήλες του και ο τοπικός τύπος. (Φ.Ν. φ. 290/10.11.1957).

Την 28.11.1957 και (όπως πάντα) στην αίθουσα Πυλαρινοῦ πραγματοποιείται βραδυά οπερέτας. (Φ.Ν. φ. 292/24.11.1957).

Το πρόγραμμα της βραδυῆς οπερέτας επιμελήθηκε και παρουσίασε στο κοινό ο καθηγητής και μέλος του Δ.Σ. του Συλ

λόγου Σταύρος Σαμαράς.

Από τον τοπικό τύπο αφιερώνονται κολακευτικά σχόλια για την βραδυά οπερέτας και για τον παρουσιαστή της. (Φ.Ν. φ. 293/1.12.1957).

Την δεύτερη μέρα των Χριστουγέννων και υπό την αιγίδα του Συλλόγου ανοίγει τις πύλες της ενδιαφέρουσα έκθεση ζωγραφικής με έργα ερασιτεχνών ζωγράφων.

Στην έκθεση του Συλλόγου παίρνουν μέρος (για δεύτερη κατά σειράν φορά) οι συμπολίτες Θωμάς Αλδάκος και Γενοβέφα Τσιάτσου και οι πρώτοεμφανιζόμενοι Σάββας Χατζησάββας, Αλέξανδρος Καραμπέλος, επίσης συμπολίτες και ο Δημήτριος Καλότσης από την Στενήμαχο Νάουσας. (Φ.Ν. φ. 296/25.12.1957).

Στον τοπικό τύπο (εφημερίδα ΦΩΝΗ της ΝΑΟΥΣΗΣ) δημοσιεύεται ενδιαφέρον ρεπορτάζ από το μέλος του Δ.Σ. Στέργιο Αποστόλου σχετικό με την παραπάνω έκθεση. (Φ.Ν. φ. 296/25.12.57).

ΕΤΟΣ 1958

Επίσης και η ίδια εφημερίδα αναφέρεται με κολακευτικά σχόλια για την έκθεση αυτή. Το απερχόμενο Δ.Σ. του Συλλόγου καλεί τα μέλη του σε αρχαιρεσίες την 5.1.1958 για την ανάδειξη νέου Δ.Σ. (Φ.Ν. φ. 297/1.1.1958).

Το νεοεκλεγέν Δ.Σ. του συνέρχεται και συγκροτείται σε σώμα όπως παρακάτω:

— **Σωμαρχός Σταύρος**

Πρόεδρος

25-12-1954. Από την έκθεση ζωγραφικής του Συλλόγου Αποφοίτων. Εικονιζόμενοι 1) Κων. Τολουῆς (Δ/ντής Πολιτιστικής κίνησης), 2) Θωμάς Αλδάκος (ζωγράφος), 3) Γενοβέφα Τσιάτσου (ζωγράφος), 4) Νικ. Σπάρτης (πρόεδρος συλλόγου αποφοίτων) και 5) Στερ. Αποστόλου (μέλος του Συλλόγου)

— **Χρηστάκης Χρήστος**

Αντιπρόεδρος

— **Παυλινός Ιωάννης**

Ταμίας

— **Βογιατζή Έλλη**

Κοιμήτορας

— **Τολουῆς Κυριάκος**

Δ/ντής πολιτιστικής κίνησης

— **Κάπιογιάννη Καίτη**

Γεν. Γραμματέας

— **Σταφάνου Μαρία**

Σύμβουλος

— **Καρυδά Ελένη**

— **Λιξέντη Πάπη**

Εγκαινιάζοντας την δράση του το νέο Δ.Σ. του Συλλόγου οργανώνει την 22.1.1958 μουσικό βραδυό με αποσπάσματα από όπερες. Την όλη επιμέλεια και παρουσίαση του προγράμματος είχε το μέλος του Δ.Σ. Κυριάκος Τολουῆς. (Φ.Ν. φ. 301/26.1.1958).

Την 8.2.1958 στην αίθουσα του καφενείου ΟΛΥΜΠΙΑ δίδεται χορός για τα μέλη και τους φίλους του Συλλόγου. Κατά την σχετική ειδησεογραφία του τοπικού τύπου ο χορός σημείωσε μεγάλη επιτυχία. (Φ.Ν. φ. 303/9.2.1958).

ΕΤΟΣ 1959

Από τις σχετικές αρχαιρεσίες που διενήργησε ο Σύλλογος προέκυψε το νέο Δ.Σ. το οποίο συνήλθε και συγκροτήθηκε σε σώμα όπως παρακάτω:

— **Κολιτσάκης Πτολεμαῖος**

Πρόεδρος

— **Καρατζάς Σταύρος**

Αντιπρόεδρος

— **Χατζηπαράση Μιμούλα**

Γεν. Γραμματέας

— **Σκουλαριώτης Αχιλλέας**

Ταμίας

— **Καπετανοπούλου Ασηνία**

Δ/ντής πολιτιστικής κίνησης

— **Μποτινάδης Αριστοτέλης**

Κοιμήτορας

— **Γιούρος Ευάγγελος**

Σύμβουλος

— **Τάνος Αριστοτέλης**

»

— **Τολουῆς Κοινοπαννῖνος**

»

Την 8.2.1959 οργανώνεται χορός για τα μέλη και τους φίλους του Συλλόγου. Ο χορός έγινε στην αίθουσα του καφενείου ΟΛΥΜΠΙΑ και σημείωσε εξαιρετική επιτυχία κατά τον τοπικό τύπο. (Φ.Ν. φ. 357/15.2.1959).

Την 18.8.1959 δίδεται ο δεύτερος χορός του Συλλόγου στο Κιάσι (Καζίνο) με εξαιρετική, όπως πάντοτε, επι-

τυχία. (Φ.Ν. φ. 383/15.8.1959).

Την 25.12.1959 (ημέρα Χριστουγέννων) ακολουθεί και τρίτος χορός του Συλλόγου στην αίθουσα του καφενείου ΟΛΥΜΠΙΑ. Αεπταμέριες για τον χορό και τα σχετικά μ' αυτόν δημοσιεύονται στην ΦΩΝΗ της ΝΑΟΥΣΗΣ. (Φ.Ν. φ. 403/1.1.1960).

ΕΤΟΣ 1960

Το Δ.Σ. του Συλλόγου καλεί τα μέλη σε γενική συνέλευση για αρχαιρεσίες την 6.1.1960 και ανάδειξη νέου Δ.Σ. (Φ.Ν. φ. 404/6.1.1960).

Οι αρχαιρεσίες αναβάλλονται για την 17.1.1960 λόγω μη απαρτίας. (Φ.Ν. φ. 405/10.1.1960).

Το νεοεκλεγέν Δ.Σ. του Συλλόγου συνέρχεται και καταρτίζεται σε σώμα όπως παρακάτω:

— Κατσάνος Γρηγόριος
Πρόεδρος
— Τάνος Αρσιτσιώλης
Αντιπρόεδρος
— Μολυνδάς Κωνσταντίνος
Γεν. Γραμματέας
— Παπακώτης Παύλος
Διευθύνων πολιτιστικής αγωγής
— Μπουμπάς Αρσιτσιώλης
Ταμίας
— (λείπουν στοιχεία)
Κοσμητόρας
— Χατζηγιαννίδης Βασίλειος
Σύμβουλος
— Ράσας Γ.

»
— Μπιλιούρη Αικατερίνη

ΣΗΜΕΙΩΣΗ:

Δεν υπάρχουν στοιχεία δράσης μέσα στο 1960.

ΕΤΟΣ 1961

Αρχές Ιανουαρίου 1961 διενεργούνται αρχαιρεσίες και το νεοεκλεγέν Δ.Σ. του Συλλόγου συγκροτείται σε σώμα όπως παρακάτω:

— Χαρησιδής Χρήστος
Πρόεδρος
— Τσιώνης Κωνσταντίνος
Αντιπρόεδρος
— Σουδά Πόπη
Γεν. Γραμματέας
— Γκόγκα Αραγή
Ταμίας
— Σαράνης Σταύρος
Διευθύνων πολιτιστικής αγωγής
— Τενεδιός Ευάγγελος
Σύμβουλος
— Αποχελάς Νικόλαος

»

— Τσουκαλά Μαρία

»

— Τσιμπουκλή Χάρις

ΣΗΜΕΙΩΣΗ:

Κάποιος από τους τέσσερες συμβούλους θα είχε επιφορτισθεί, προφανώς, με τα καθήκοντα του Δ/ντού πολιτιστικής κίνησης. (Φ.Ν. φ. 460/29.1.1961).

Την 14.5.1961 ο Σύλλογος οργανώνει διάλεξη με το θέμα: ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΗΜΕΡΕΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ. Ομιλήτρια η Τατιάνα Σταύρου, μέλος της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Συγγραφέων και λογοτέχνιδας. Μετά την επιτυχία που σημείωσε η διάλεξη το Δ.Σ. του Συλλόγου αποφάσισε να καλέσει τον Στρατή Μυριδάκη για μια διάλεξη στην Νάουσα. (Φ.Ν. φ. 476/21.5.1961).

Το μέλος του Συλλόγου Γεώργιος Σκελλαρίου με επιστολή προς την τοπική εφημερίδα ΦΩΝΗ της ΝΑΟΥΣΗΣ ανακινεί το θέμα της επανέκδοσης της ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ του Ευσταθίου Στουγιαννάκη. Καταλληλότερα φορέα προτείνει τον Σύλλογο αποφοίτων. Η διεύθυνση της εφημερίδας σχολιάζοντας την επιστολή του Γ. Σκελλαρίου συμφωνεί με την πρόταση. (Φ.Ν. φ. 486/30.7.61).

ΕΤΟΣ 1962

Το Δ.Σ. του Συλλόγου απευθύνει πρόσκληση προς τα μέλη του για αρχαιρεσίες την 1.4.1962 και ανάδειξη νέου Δ.Σ. (Φ.Ν. φ. 520/25.3.1962).

Το νεοεκλεγέν Δ.Σ. συνέρχεται και συγκροτείται σε σώμα όπως παρακάτω:

— Αποστόλου Στέργιος
Πρόεδρος
— Σαμαράς Σταύρος
Αντιπρόεδρος
— Σουδά Πόπη
Γεν. Γραμματέας
— Μηττάκων Αρσιτιά
Ταμίας
— Κόληνη Σουλιάνα
Διευθύνων πολιτιστικής αγωγής
— Κυριακίδης Κωνσταντίνος
Κοσμητόρας
— Τσιώνης Κωνσταντίνος
Σύμβουλος
— Παπασιδώρας Ιωάννης
»
— Σιαμάκης Αντώνιος
»

Ύστερα από πρόταση του προέδρου του Συλλόγου Στέργιου Αποστόλου το Δ.Σ. αποφασίζει να απευθύνει έγγραφο προς την τοπική εφημερίδα ΦΩΝΗ της ΝΑΟΥΣΗΣ με το οποίο να ζητεί την

συμπαράστασή της στο έργο του Συλλόγου «δία την προσπάθειαν άρσεως της πνευματικής απνοίας ήτις εσχάτως μαστίζει σοβαρώς την πόλιν». Η διεύθυνση της εφημερίδας σχολιάζοντας το έγγραφο του Συλλόγου συμφωνεί να παράσχει τις καλές υπηρεσίες της.

Την 13.5.1962 υπό την αιγίδα του Συλλόγου δίδεται διάλεξη στην αίθουσα του κινηματοθεάτρου ΑΣΤΕΛΙΚΑ με θέμα: ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΚΑΙ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΟΤΗΤΟΣ». Ομιλητής ο ιατρός της πόλης μας Απόστολος Χρονιδής. (Φ.Ν. φ. 527/13.5.1962).

Η παραπάνω εφημερίδα καλύπτει με ειδησεογραφία της την προαναφερθείσα διάλεξη. (Φ.Ν. φ. 528/20.5.1962).

Ο Σύλλογος πραγματοποιεί εκδρομική εξόρμηση στα Μάλτεπε (Καλλιθέα) Κασσάνδρας με συμμετοχή μελών και φίλων του (Μην. γράφοντας). Η εκδρομή πραγματοποιήθηκε περί τον μήνα Ιούλιο του 1962.

ΕΤΟΣ 1963

Το Δ.Σ. του Συλλόγου αντιμετωπίζει σοβαρότατες, δυσχέρειες στο έργο του. Πολλοί από τους επιστήμονες και «πνευματικούς παράγοντες» μέλη του επιδεικνύουν αδιαφορία για τον Σύλλογο. Ήδη το φαινόμενο του «ευδαιμονισμού» έχει αρχίσει να αναφαίνεται και οι προσπάθειες της πλειονότητας, σχεδόν, των μελών κατατείνουν σε απασχολήσεις οικονομικά σπωφελείς και μόνο.

Δεν υπάρχει χρόνος για τα κοινά. Η παρουσία τους έχει καταστεί σκιάδης. Ελάχιστοι από αυτούς εμφανίζονται στις ετήσιες τακτικές γενικές συνελεύσεις και τις περισσότερες φορές αναλίσκου, τον χρόνο τους σε αιτιάσεις «ελαφρά τη συνειδήσει». Μην. γράφοντας).

Από τον ταπεινό τύπο επισημαίνεται η έλλειψη δράσης από μέρους του Συλλόγου. (Φ.Ν. φ. 586/30.6.1963).

Ύστερα από τα δυσμενή, οπωσδήποτε, σχόλια του ταπεινού τύπου για τον Σύλλογο, συγκαλείται ειδική συνεδρίαση των μελών του Δ.Σ. κατά την οποία ομόφωνα αποφασίσθηκε να δημοσιευθεί έγγραφο απαντητικό των αιτιάσεων και επικρίσεων σε βάρος του Συλλόγου, το κείμενο του οποίου θα αναφέρονταν ευθέως και χωρίς περιστροφές στους αρνητικούς παράγοντες οι οποίοι διαδραμάτιζαν ανασχετικό ρόλο στην ανάπτυξη δράσης από μέρους του ή ακόμα και ουδέτερο. Το έγγραφο αυτό εστάλη, πράγματι και δημοσιεύθηκε και η σκληρή μάχη αληθινή γλώσσα που χρησιμοποιήθηκε σ' αυτό, από πολλούς θεωρήθηκε ότι, όχι

μόνο δεν είχε απολογητικό χαρακτήρα, αλλά το αντίθετο, επιθετικό. (Φ.Ν. φ. 587/7.7.1963 και μν. γράφοντος).

Εν τω μεταξύ μεταξύ του Συλλόγου αποφοίτων και του θρησκευτικού συλλόγου Νάουσας ΑΓΙΟΣ ΘΕΟΦΑΝΗΣ δημιουργείται κατάσταση διαμάχης. Συγκεκριμένα και άγνωστο που σκοπεύοντας, ο προαναφερόμενος θρησκευτικός σύλλογος παραβιάζει τα «χωρικά ύδατα» του Συλλόγου αποφοίτων και οργανώνει με δική του πρωτοβουλία δεξίωση για τους αποφοίτους Γυμνασίου του έτους 1963, χωρίς καν, τουλάχιστον, να λάβει τον κόπο να καλέσει το Δ.Σ. του Συλλόγου αποφοίτων, ενώ κλήθηκαν τα συμβούλια άλλων συλλόγων. (Μν. γράφοντος).

Ακολουθεί και δεύτερο έγγραφο του Δ.Σ. του Συλλόγου αποφοίτων προς τον τοπικό τύπο στο κείμενο του οποίου, εκτός των γνωστών θέσεων και απόψεων του για την «πνευματική άπνοια» κ.λ.π. που επικρατεί στην πόλη, θίγεται και η «αντιιδεολογική συμπεριφορά» του θρησκευτικού συλλόγου ΑΓΙΟΣ ΘΕΟΦΑΝΗΣ. (Φ.Ν. φ. 588/14.7.1963).

Το Δ.Σ. του Συλλόγου αποφοίτων, προκειμένου να δώσει τις δέουσες λύσεις στα προβλήματα που προέκυψαν και στα άλλα που αναφαινόταν στον ορίζοντα καλεί τα μέλη του σε αρχαιρεσίες την 21.7.1963.

Λόγω μη επίτευξης απαρτίας κατά την παραπάνω ημερομηνία οι αρχαιρεσίες αναβλήθηκαν για την 26.7.1963. Και κατ' αυτήν την ημερομηνία δεν κατέστη δυνατόν να επιτευχθεί απαρτία. Ορίζεται τρίτη ημερομηνία διενέργειας αρχαιρεσιών η 7.8.1963. Ευκολονόητο είναι ότι το φαινόμενο της πλήρους αδιαφορίας για τα προβλήματα και την τύχη του Συλλόγου αποφοίτων, άρχισε να εμφανίζει ανησυχητικές διαστάσεις. Κατόπιν τούτου, ο Σύλλογος συγκροτεί επιτροπή από μέλη του καθέκον της οποίας είναι η προετοιμασία πλέον μιάς γενικής συνέλευσης η οποία να καλύπτει την απαιτούμενη απαρτία. Τα μέλη της επιτροπής αυτής αποτελούνταν από τους: Τσιώτσια Παρμενίωνα, Σταμάτη Γ., Μουμτζήδη Νικόλαο, Τσίτση Γ. και Τελιγιαννίδου Βούλα. (Φ.Ν. φ. 590/28.7.1963 και Μν. γράφοντος).

Την 4.8.1963 ο καθηγητής του Γυμνασίου Νάουσας (θεολόγος) Ιωάννης Καλτέκης δημοσιεύει επιστολή στην εφημερίδα ΦΩΝΗ της ΝΑΟΥΣΗΣ με την οποία θίγει το θέμα της «πνευματικής άπνοιας» που παρατηρείται στην πόλη και κατά κάποιο τρόπο δικαιολογεί τις απόψεις του Δ.Σ. του Συλλόγου αποφοίτων πάνω στο ίδιο θέμα, όπως αυτές είδαν

το φως της δημοσιότητας.

Ταυτόχρονα επιχειρεί έναν ελιγμό συμβιβαστικού χαρακτήρα για την εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ του Συλλόγου αποφοίτων και του θρησκευτικού συλλόγου ΑΓΙΟΣ ΘΕΟΦΑΝΗΣ, οι οποίες, όπως έχει προαναφερθεί, είχαν οξυνθεί, μετά την ενέργεια του τελευταίου να δεξιωθεί τους αποφοίτους του έτους 1963. (Φ.Ν. φ. 591/4.8.1963 και Μν. γράφοντος).

Τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου έτους 1956. Από αριστερά προς τα δεξιά: 1η σειρά: Ευδοσία Μπακάλη (Γεν. Γραμματέας), Κατίνα Καλτσουγιάννη (σύμβουλος). 2η σειρά: Γρηγόριος Ιατρού (κοσμήτορας), Σταύρος Σαμαράς (πρόεδρος), Σάββας Χατζησάββας (αντιπρόεδρος), Δημ. Χατζηιωάννου (σύμβουλος). 3η σειρά: Στέργιος Αποστόλου (Δ/ντής πολιτιστικής κίνησης), Χρ. Χριστίδης (ταμίας)

Στο ίδιο φύλλο της προαναφερόμενης τοπικής εφημερίδας δημοσιεύεται και επιστολή του μέλους του Συλλόγου αποφοίτων Παρμενίωνα Τσιώτσιου ο οποίος ευθυγραμμίζεται με τις απόψεις του Δ.Σ. του Συλλόγου για την κρίση που αντιμετωπίζει ο τελευταίος εξ αιτίας της χαρακτηριστικής αδιαφορίας όλων εκείνων των «απαργόντων» που είναι σε θέση να τον επαναστρατηριοποιήσουν και δεν το επιχειρούν. (Φ.Ν. φ. 591/4.8.63).

Σε σχόλια της διαθήκης της παραπάνω εφημερίδας, πληροφορούνται οι αναγνώστες και τα μέλη του Συλλόγου αποφοίτων ότι ένας από τους «επιστήμονες - παράγοντες» εξήγησε ευθέως σ' αυτήν τον λόγο για τον οποίο ο ίδιος και πολλοί συνάδελφοί του δεν επιδιέκυνουν ενδιαφέρον για τα κοινά. Η κεντρική ιδέα της άποψης που διατύπωσε ήταν ότι η περί τα κοινά απασχόληση δεν «φέρνει χρήματα», και δεν συνδυάζει το «εμπόνη» μετά του «ωφελήματος».

Ορθότατα η διεύθυνση της εφημερίδας σχολιάζοντας και αναλύοντας την άποψη αυτή καταφέρεται εναντίον αυτής και

των φορέων της.

Εν τω μεταξύ από τις αρχαιρεσίες που έχει διενεργήσει ο Σύλλογος αποφοίτων προέκυψε το νέο Δ.Σ. το οποίο συνήλθε και συγκροτήθηκε σε σώμα όπως παρακάτω:

— Αποστόλου Στέργιος
Πρόεδρος
— Τσιώτσιας Παρμενίων
Αντιπρόεδρος

— Σουδία Πόπη
Γεν. Γραμματέας
— Τάνος Αριστοτέλης
Ταμίας
— Παγκαλίδου Σοφία
Δ/ντής πολιτιστικής κίνησης
— Μήτσια Μαρία
Κοσμήτορας
— Σακελλάριου Γεώργιος
Σύνεδρος
— Τσιώτσης Γεώργιος
»
— Βλαχοδήμου Ουρανία
»

(Φ.Ν. φ. 592/15.8.1963 και Μν. γράφοντος).

Στην περίοδο Σεπτέμβριο με Δεκέμβριο του έτους 1963 ο Σύλλογος προέβη στην διοργάνωση ενός μουσικού πρωινού με έργα κλασικής μουσικής (οπισμεία - παρουσίαση Σταύρου Σαμαρά), ενός φιλολογικού βραδυνού και δύο εκδρομικών εξορμήσεων (Έδεσσα και Άγιος Ταξιάρχης - Άνω Υψιπαντή Νάσας).

Περί τα τέλη του μηνός Δεκεμβρίου,

καθήκοντα προέδρου του Συλλόγου αναλαμβάνει ο Παρμενίων Τσιώτσος ο οποίος αντικατέστησε τον παραιτηθέντα λόγω ανειλημμένων επαγγελματικών υποχρεώσεων, πρόεδρο μέχρι τότε, Στέργιο Αποστόλου. (Μν. γράφωντος).

ΕΤΟΣ 1964

Την 5.1.1964 ο Σύλλογος διοργανώνει χοροεσπερίδα για τα μέλη και τους

του νέου Δ.Σ. που προέκυψε από τις παραπάνω αρχαιρεσίες, μάλλον, δεν έχουν δημοσιευθεί στον τοπικό τύπο.

ΕΤΟΣ 1965

Τα γραφεία του Συλλόγου εγκαθίστανται στο Μέγαρο Δωράς Τρόμπικα (Πνευματικό Κέντρο). (Φ.Ν. φ. 687/13.6.65).

Στον τοπικό τύπο δημοσιεύεται η σύνθεση του νέου Δ.Σ. του Συλλόγου που

1953 Θεσσαλονίκη. Από το Πανβορειοελλαδικό συνέδριο της Ευρωπαϊκής κίνησης των νέων. Ο σημειούμενος με το βέλος είναι ο Κων. Τολούδης εκπρόσωπος του Συλλόγου αποφοίτων Νάουσας

φίλους του στην αίθουσα της τοπικής συγκροτήθηκε σε σώμα όπως παρακάτω: στρατιωτικής λίσσης. (Φ.Ν. φ. 618/12.1.64).

Την 5.4.1964 υπό την αιγίδα του Συλλόγου δίδεται διάλεξη στην αίθουσα του κινηματοθέατρου ΔΙΑΝΑ. Θέμα: ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΑΓΩΝΙΣΤΩΙ ΤΟΥ '21.

Ομιλητής ο λογοτέχνης Δημήτριος Φωτόπουλος. Η διάλεξη δόθηκε σε συνεργασία με την στέγη Γραμμάτων και Τεχνών του υπουργείου Παιδείας. Τον ομιλητή παρουσίασε στο κοινό ο Πρόεδρος του Συλλόγου Παρμενίων Τσιώτσος. (Φ.Ν. φ. 625/5.4.1964).

Το Δ.Σ. του Συλλόγου δημοσιεύει πρόσκληση στο τοπικό τύπο με την οποία καλεί τα μέλη του σε γενική συνέλευση προκειμένου να διενεργηθούν αρχαιρεσίες για την ανάδειξη νέου Δ.Σ. Ημερομηνία ορίζεται η 2.8.1964. Σε περίπτωση μη επίτευξης απαρτίας οι αρχαιρεσίες αναβάλλονται για την 5.8.1964. (Φ.Ν. φ. 642/2.8.1964).

Σημείωση: Στοιχεία για την σύνθεση

Κέντρο. (Φ.Ν. φ. 687/13.6.1965).

ΕΤΟΣ 1966

Σημείωση: Δεν κατέστη δυνατόν να ανευρεθούν στοιχεία σχετικά με την δράση κ.λ.π. του Συλλόγου κατά το έτος αυτό.

ΕΤΟΣ 1967

Με πρόσκλησή του που δημοσιεύεται στην τοπική εφημερίδα ΦΩΝΗ της ΝΑΟΥΣΗΣ το Δ.Σ. του Συλλόγου αποφοίτων καλεί τα μέλη του να προσέλθουν στις αρχαιρεσίες για την ανάδειξη νέου Δ.Σ. Ημερομηνία διενέργειας αρχαιρεσιών ορίζεται η 4.1.1967. (Φ.Ν. φ. 769/1.1.1967).

Λόγω μη επίτευξης απαρτίας την 4.1.1967 οι αρχαιρεσίες ορίστηκαν σε άλλη ημερομηνία. (Δεν εντοπίστηκε ποιά). Ακολουθεί καθορισμός και τρίτης ημερομηνίας. (Επίσης, άγνωστη ποιά), κατά την οποία, επίσης, δεν επιτεύχθηκε απαρτία. Μάλιστα κατά την τελευταία γενική συνέλευση δεν παρευρέθηκαν ούτε μέλη του αποχωρούντος Δ.Σ. Ορθότερα η προαναφερόμενη τοπική εφημερίδα σε σχετικό σχόλιό της χαρακτηρίζει το φαινόμενο αποκαρδιωτικό, προσθέτοντας συγχρόνως ότι ζητούνται μέλη για να ανυψώσουν τον Σύλλογο. (Φ.Ν. φ. 772/22.1.1967).

Από το Δ.Σ. του Συλλόγου ορίζεται η 29.1.1967 σαν ημερομηνία διενέργειας αρχαιρεσιών για την ανάδειξη, πάντα, νέου Δ.Σ.. (Πρόκειται για την τέταρτη). (Φ.Ν. φ. 773/29.1.1967).

Από σχετικά σχόλια της ίδιας εφημερίδας μας παρέχεται η πληροφορία ότι ύστερα από τις προηγηθείσες τρείς άκαρπες γενικές συνελεύσεις, κατά την τέταρτη που πραγματοποιήθηκε τελικά την 1.2.1967 παραβρέθηκαν μόνο 15 μέλη του Συλλόγου. Από το αποχωρούν Δ. Συμβούλιο παραβρέθηκε μόνο ο πρόεδρος Γεώργιος Τσίτσος και ένα μέλος ακόμη. Κατόπιν τούτου, συγκροτείται ένα προσωρινό (μεταβατικό Δ.Σ.), για να καλέσει μέσα σε 2 μήνες νέα γενική συνέλευση των μελών για την ανάδειξη κανονικού Δ.Σ. Ταυτόχρονα επισημαίνεται η χαρακτηριστική αδιαφορία πάντων για τον Σύλλογο. Ειδικότερα καθήκοντα του μεταβατικού Δ.Σ. είναι:

α) Η ριζική αναδιοργάνωση του Συλλόγου
β) Η τροποποίηση ορισμένων άρθρων του καταστατικού.

Παραθέτουμε τα ονόματα των μελών (Συνέχεια στη σελίδα 179)

— Τσίτσος Γεώργιος
Πρόεδρος
— Βαλοαυλίδης Εμμανουήλ
Αντιπρόεδρος
— Τσιώτσος Παρμενίων
Γεν. Γραμματέας
— Σουδιά Πόπη
Ταμίας
— Τσίτσος Γεώργιος
Κοσμήτορας
— Μπιλιούρης Ειναάγγελος
Αντιπρόεδρος πολιτιστικής κίνησης
— Κούλης Κωνσταντίνος
Σύμβουλος
— Μαργαρίτης Ελενθέριος
»
— Χ'Ιωαννίδης Βασίλειος
»

Το νέο Δ.Σ. του Συλλόγου συνήλθε έκτακτα και εξέδωσε ψήφισμα σύμφωνα με το οποίο το ζεύγος Γρηγορίου και Δημήτρας Τρόμπικα ανακηρύχθηκαν επίτιμα μέλη του Συλλόγου για την προσφορά στέγης (γραφεία) στο Πνευματικό

«ΑΓΡΟΖΗΜΙΕΣ»

Στον αναγνώστη: ρυθμός αργός,

Κανένας ασφαλιστικός Οργανισμός, μήτε ο ΟΓΑ, μήτε η Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος, μήτε οι πολυώνυμες ασφαλιστικές εταιρείες είναι σε θέση ν' ασφαλίσουν κάθε μορφή αγροζήμιας. Πέρα από κάθε αντίρρηση θα κάνω την απόδειξη με επιχειρήματα αμάχητα.

Οι πληγέντες ασφαλισμένοι μπορούν να πάρουν αποζημίωση απ' τους ασφαλιστικούς φορείς για καταστροφές απ' το χαλάζι, απ' την πλημμύρα, απ' τη φωτιά, αλλά από κάτι παράξενες σπρόβλεπτες ζημιές, όπως θα δούμε πιό κάτω δεν μπορούν να εσπράξουν δεκαρίτσα και κλαίνε τη μοίρα τους και το πληρωτέα ασφάλιστρα...

Αυτή τη διαπίστωση την έκανε πολλές φορές ο καλός γεωργός Στέφος και θύμα παρόμοιας ζημίας ο ίδιος σκέφτηκε εξαντλητικά για νόβρη κάποιον τρόπο να την αντιμετωπίση αποτελεσματικά «εξ ιδίων» μιά που η στέλεια του νόμου και η αδυναμία των όρων του ασφαλιστικού συμβολαίου δεν μπορούσαν να τον βοηθήσουν.

Λίγο έξω απ' την πόλη, στη θέση «του κατή η θρύση», κάτω απ' η δημοσιά είχε ένα γερό χωράφι που το καλλιεργούσε με στάρι ευγενών μεξικάνικων ποικιλιών «ΚΟΚΟΡΙ» και «ΙΝΙΑ». Χίλιες - δυό φροντίδες οργώματα, σθαρνίσματα, λιπάσματα (καυγά με τον κοντό αποθηκάριο το νευρικό), σπαρμός (παραξήγηση με τον υπάλληλο του σπόρου — που τον βρήκαν που μοιάζει ίδιος μεξικάνος), ζιζανιοκτόνα, ώπου να γίνη μιά καταπράσινη ελπίδα σοδειάς. Τα τρυφερά βλαστάρια

όλο ψηλώνουν με του ήλιου τα φίλια και της δροσιάς τα χάδια.

Τα στάχια δένουν και μεσώνουν σπόρους γαλατένιους. Χιλιάδες χορεύτριες αέρινες με πράσινες μεταξωτές εσθήτες εκτελούν το ασύγκριτο μπαλλέτο τους στού δειλινού τις ανταύγειες. Το θρόισμά τους ερωτικός ψέθυρος της μάννας γής, το κυμάτισμά τους ριγηλή ομορφιά.

Κι' όλο ψηλώνουν τα καλάκια κι' από μέρα σε μέρα αναδιπλώνουν και φουσκώνουν τα στάχια του γλυκού ψωμιού.

Αλλά το ωραίο δεν ζή...

Την άσπιλη ομορφιά του χωραφιού την «πάτησαν» Ζευγά-

Του Στέλιου Σβαρνόπουλου

ρια ερωτικά από βραδύς. Στο στάρι το χλωρό τραύματα βαθεία, αυτή η «πεσιά» δεν θα καρπίση πιό. Να η Ζημιά!

Ο καλός γεωργός Στέφος έκανε την αυτοψία κι' εξακόντισε με λύπη και οργή κατ' αγνώστων χίλιες ομηρικές θρисиές που αν τις παραθέσουμε ή το χαρτί θα κοκκινίση από ντροπή ή ο ποινικός νόμος θα μας τραβήξη το αυτί.

Έλα όμως που το κακό δε σταμάτησε εδώ. Οι εναγκαλισμοί των αγγέλων προς τ' άστρα συνεχίστηκαν. Το πάτημα επαναλήφθηκε κατ' εξακολούθηση πιό πέρα και πιό βαθειά στα έγκατα του χωραφιού. Έτσι όπως πάμε φέτος δεν θάχη καθόλου παραγωγή, στο φινάλε θ' απομείνουν μόνον άχυρα.

— Πρέπει να βρώ μιά λύση αποτελεσματική. Θα στήσω ενέ-

δρα εδώ δίπλα κι' όποιον πιό σω θα τον κάνω να χορεύη (το άλλο) σαν εύζωνα.

Πραγματικά την πρώτη φεγγαρόλουστη βραδυά πιάνει στα πράσσα το πρώτο ερωτικό Ζευγάρι μες στο δροσάτο στάρι κι' αρχίζει στις νύχτας τη σιγαλιά ένας διάλογος άνισος και παράταιρος.

— Δεν ντρέπεσαι θρε αθεόφοβε, χρε μασκαρά πούρθεσ εδώ νυχτιάτικα για να χαλάσης το σιτάρι μου;

— Αμάν κύρ - Στέφο σε παρακαλώ πιό σιγά και το κορίτσι είναι άβγαλτο.

— Μωρέ τί λές; εγώ θα σε κοπανίσω μήνυση που θα πάη γόνα.

— Θα σε πληρώσω τη Ζημιά μπάμπια - Στέφο, αλλά σε παρακαλώ έτσι στο φιλότιμό σου μή το συζητάς το πράγμα στον κόσμο κι' είναι κρίμα το κορίτσι. Θα το μαυρίσουν στο ξύλο σπιτί του.

— Τίποτα! Μήνυση για φθορά ξένης περιουσίας. Πέντε χιλιάδες αποζημίωση θέλω.

— Να σε πληρώσω κύρ - Στέφο, αλλά όχι και πέντε χιλιάδες για μια... κυλίστρα στάρι.

Κουβέντα σε κουβέντα γίνεται συμβιβασμός (ωραίο πράγμα) και πέφτει τελικά η αποζημίωση της αποθετικής Ζημίας και του διαφυγόντος κέρδους στις δυό χιλιάδες οι οποίες και καταβάλλονται επί τόπου στον δικαιούχο καλό γεωργό Στέφο.

Γελάει τ' ασημένιο φεγγάρι πονηρά, των εραστών τα χείλια γίνανε ξυνά, τα χέρια τρίβει ο Στέφος στο κρυφά.

Τό κόλπο έπιασε, μίλησε γλυκόλαλα η έγκαιρη στιγμή της

επιτυχίας. Ο καλός γεωργός Στέφος έπιασε και δεύτερη και τρίτη και τέταρτη... ψαριά γιατί ο έρωτας αιώνια θα κάνη αταξίες και θα παρανομή, αλλά τέτοιου είδους αδικήματα δύσκολα φτάνουν στο ακροατήριο για λόγους ευνοήτους. Εκδικάζονται αμέσως με το έγγραφο πρωτόκολλο του αντρικού φιλότιμου και τα ωραία χιλιάρικά του συμβιβασμού.

Επιχείρηση λοιπόν πρώτης γραμμής και μεγάλης κυκλοφοριακής έντασης όπως θάλεγε ένας οικονομολόγος σπουδαγμένος. Ο Στέφος προσέλαβε και βοηθό συνταξιούχο αγροφύλακα με μάτι νυχτοπουλιού και

χέρια σα γαλλικά φκιάρια κι' οι δουλεές του πηγαίνουν περίφημα. Το χωράφι του εκεί κάτω στη δημοσιά δίπλα στη «βρύση του κατή» το σπέρνει κάθε χρόνο σιτάρι κι' έχει πάντα σιγουρο και μεγάλο εισόδημα γιατί είναι πολύ... γόνιμο.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ:

Προφητείας το ανόητισμα. Η κρίση του επαγγέλματος «αγροζημιές» θα συντελεστή έπικαν ανακαλυφτούν οι... γοαρσωνιές. Οποιοδήποτε θάιναι πιδ οικονομικές απ' την επιδικαζομένη αποζημίωση του καλιού γεωργού Στέφου.

Σημ.: Λόγω πληθώρας ύλης η συνέχεια του άρθρου «Παροιμίες που λέγονται στη Νιάουστα», αναβάλλεται για το επόμενο τεύχος.

Για τ' αμπέλι και το κρασί στη Νιάουστα

Δα τραγήσουμε τ' αμπέλι
δα γιουμίσουν τα βαρέλια...

Κι του γύρισμα στα Νιαουσινά τραγουντγια:

Όποις κουπέλα σου λέγει έλα, είναι βαρέλα γιουμάτι κρασί.

Στη Νάουστα τραγουδούν ακόμα πηυλά τραγουντγια για του κρασί: «Ακόμα ένα ποτηράκι». «Κρασί κανείς όσο κι' αν ηχεί». «Μεσ στη νταβέρνα ολημερίς». «Στης πλάκας τις σνηφοργιές». «Ο Σονάνης απ' τη Χουρουδία» κι' άλλα πουλλά.

Κι στου τραγούδι της Μαριγώς «Ου ήλιους βασιλεύει Μαριγώ»... ένα στοιχάκι λέει:

Εισύ 'σει του σταφύλι Μαριγώ κι 'γω
(του τσάμπουρο

Όλοι φιλούν στα χείλη Μαριγώ κι γώ
(στου μάγουλο.

Ου γιατρός ου Αρνής τα χρόνια ει-
κείνα που τουν όριζειν ουλίγου του
πχιουτό ίλιγειν:

«Το ολίγον ωφελεί και το πολύ δεν
(βλάπτει».

Ου Κουστοντούλης έγραψεν πουλά
στοιχάκια για του κρασί, τ' αμπέλι κι
τη φιλουέρια.

ΤΟ ΣΤΑΦΥΛΙ

Το σταφύλι πρωτανθίζει και κατόπιν α-
(γουρίζει

εις το τέλος ωριμάζει και κρασί και
(μέλι βγάζει.

Βγάζει λαμπερή ρακούλα που ευφραί-
(νει την καρδούλα.

Σύλλογος αποφοίτων

(Συνέχεια από τη σελ. 177)

του προαναφερόμενου μεταβατικού Δ.Σ.:

— Κατόκιος Δημήτριος

Πρόεδρος

— Τσίπης Γεώργιος

Αντιπρόεδρος

— Χ' Ιωαννίδου Ειρήνη

Γεν. Γραμματέας

— Τσισίνας Αντώνιος

Ταμία:

— Μαρκουμπίτης Φίλιππος

Σύμβουλος

— Καραγιαννίδου Γρηγόριος

Σύμβουλος

— Καρασιώλη Σοφία

Σύμβουλος

(Φ.Ν. φ. 774/5.2.1967).

Στο σημείο αυτό ο γράφων διακόπτει την έρευνα για να την συνεχίσει σε ευθετότερο χρόνο και αφού, εν τω μεταξύ, συγκεντρωθούν τα αναγκαία γι' αυτήν στοιχεία.

(Συνέχεια από τη σελ. 165)

ροι για τα σταφύλια ήταν μαζί με του τραγάτη κι του λογό κι οι αχλώνεις μη τα πουλά κι τις μέλσες.

Κι του τραγούδι της Σουτήρας. Ου λβέντης απύ την αραχη ά όντας τουν ρώτησαν:

«Τί πράγμα δε ψουνίσαις απύ τη Νιάουστα; Αυτός είπειν

Παλή κρασί γυρεύου παλή τρία χρου-
(νών

γυρεύου κι μνια κόρη την κράζουν Σου-
(τηρώ».

Κι τ' άλλα τα στα χάκια:

«Ταμ - ταμ στου ταψί ηχέ καντούνα του
(κρασί.

Δεν του πίνου Τσιλιμή είναι κρίμα κι'
(αντροπή

κι ταχιά Παρασκουβή δα κατέβου στου
ταιρασί

ν' αγουράσου μπαχασκι να βαφτίσου
(του πιδι.

να του βγάλου Κουσαντή - Κουσαντή
(καρβουκέρη

φέρει μένα του πουτήρι να κινάσου του
(Σταμάτη.

του Σταμάτη μ' ένα μάτι».

Κι' τ' άλλου του Νιαουσινό:

Κάτου στου γιαλό στουν άμμου...

Οι μόνιμες όντας τραγουδούν:

«Λιμκαίνει η κόρη του πανί στην άκρα
(του νιρό

τους κιατζίδεις που πινούν με τα καν-
(τιγιά λαλούσειν»...

Κι' οι λαζαρινεις χόρηβαν με του
τραγούδι:

Την κοιλιά τη θηλικώνει, τη δροοίζει
(και φουσκώνει.

Βγάζει όμους κι του Εύδι που το τρώ-
(γουν οι μπεκρίδοι

στουν πασιά κι στους σαλάτους για να
αβύσουν τη φουτχιά τους».

ΤΟ ΚΡΑΣΙ

Τούτο το γλυκό κρασί που το πίνω π-
(πού λιγάκι

στέκεται στο ποτηράκι σαν πουλί μεσ
(στο κλουβάκι

Γίνεται απ' τ' αμπέλακι κι' απ' το γλυ-
(κό το σταφυλάκι.

Το πατούν εις το βουτσάκι και εβγαί-
(νει το κρασάκι

κι' όμα μπει εις το αυλάκι του ανθρώ-
(που τ' αντεράκι

τον βαρεί στο κεφαλάκι και γκιλιέται
(στο σοκάκι.

Τ' αλυσταία μνη σουφία ίλιγειν:

«Σπίτι δίχους κρασί

χουρίς όγιουν ικκλησιά».

Ου Μπουκεβίλ (1770—1838) απ' του τσέ'δι του την άνοιξη του 1808 στη Νάουστα έγραψεν:

«Το κρασί της Νάουστας είναι ένα από τα καλύτερα της Μακεδονίας. Επειδή έχουν κάβες (κελάρια για κρασί) βάζουν τα βαρέλια, που μερικά έχουν ως τρεις χιλιάδες μεζούρες, από δώδεκα σκάδες η καθεμιά, απόνου στα νερά που περνούν κάτω από το σπία. Τα σταφύλια που βγάζουν το κρασί αυτά έχουν μια γεύση έννοστηφη, ήρώμα που κάνει ώστε να μην το πίνουν παρα τον τεταρτο ή τον πέμπτο χρόνο ύστερ' από τον τρύγο...».

Σκοπός της αγωγής

(B')

A5. Οι παλιότεροι σκοποί της αγωγής

Ανεκάνεν, από τότε που εμφανίστηκε ο άνθρωπος στη γη, υπήρχε μια μορφή αγωγής.

Ανάλογα με τον τρόπο ζωής που έκανε ένας λαός, είχε και τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της. Ανάλογα με τον τόπο που ζούσε, τις συνθήκες διαβίωσης, την επικοινωνία με άλλους λαούς και το πνευματικό επίπεδο, διαμόρφωσε ορισμένη κοσμοθεωρία και μια ποιότητα ζωής, που επέδρασε στον καθορισμό του σκοπού της αγωγής.

Κάθε νέα αντίληψη που επικρατεί, κάθε νέα απάντηση που δίνεται στα προκύπτοντα προβλήματα, κάθε αλλαγή κοινωνικοοικονομική, καθώς και οι διαφορετικές πεποιθήσεις, οι φιλοσοφικές ιδέες που κυριαρχούν σε μια εποχή για τη ζωή και τον προορισμό του ανθρώπου, οι πολιτικές ιδέες που έχει, καθορίζουν και το σκοπό της αγωγής.

Ο παλιότερος σκοπός της αγωγής ανήκει στην Ομηρική εποχή και είναι το ηρωικό ιδεώδες.

Το άτομο έπρεπε να παιδαγωγηθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε, να γίνει ανδρείο, δυνατό, ωραίο στο σώμα, γεμάτο αυτοπεποίθηση και θάρρος, πολεμική ικανότητα και να έχει ευσέβεια στους θεούς.

Σε αντίθεση και σαν αντίδραση προς το ηρωικό ιδεώδες, που καλλιέργησε τον ατομισμό, πρόβαλε το πολιτειακό ιδεώδες.

Η αγωγή δε λαμβάνει υπόψη την αξία του ατόμου, ούτε και καλλιεργεί τις έμφυτες προδιαθέσεις του, γιατί αποτελώντας αυτό εξάρτημα ενός συνόλου, οφείλει να μορφωθεί, ώστε να υπηρετήσει την πολιτεία. Το συμφέρον της πολιτείας μπαίνει πάνω από το συμφέρον του ατόμου. Οι νέοι πρέπει να εκπαιδεύονται να ανήκουν περισσότερο στην πόλη και λιγότερο στους γονείς. Το «θύνησκε υπέρ πατρίδος» είναι ο μοναδικός σκοπός και προορισμός της ζωής τους, κατισχύοντας την ατομική ελευθερία και εξέλιξη και θυσιάζοντας τον εαυτό τους στο συμφέρον της πολιτείας.

Κατά τα Μεσαίωνα, με την καθοδήγηση και την επιρροή της καθολικής εκκλησίας, επικρατεί το θρησκευτικό ιδεώδες.

Το άτομο πρέπει να διαπαιδαγωγηθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι ενάρετο, να νικά τους πειρασμούς, να είναι

προσηλωμένο στη θρησκεία, για να εξασφαλίσει τη μέλλουσα ζωή. Η εδώ ζωή δεν έχει καμιά αξία. Είναι πρόσκαιρη και χρησιμεύει στο άτομο σαν προπαρασκευαστικό στάδιο για τη μέλλουσα ζωή. Έτσι το άτομο, ζώντας με τον τρόπο αυτό, εξασφαλίζει την ηρεμία, λυτρώνεται από την αμαρτία και γεμίζει με άπειρες ελπίδες για το μέλλον.

Κατά την Αναγέννηση επικρατεί το ανθρωπιστικό ιδεώδες.

Με την πρόοδο της επιστήμης και της τέχνης το άτομο απελευθερώνεται από την κοσμοθεωρία του στενού Χριστιανισμού και αντικρύζει την επίγεια ζωή με αισιοδοξία. Χαιρετά και απολαμβάνει τα επίγεια αγαθά. Τέλειος είναι ο άνθρωπος ο διαμορφωμένος κατά το πρότυπο των αρχαίων. Η αγωγή θα πρέπει να συνηθίζει τους νέους να διανοούνται, να συναισθάνονται, να δημιουργούν και να ζουν με τους τρόπους των αρχαίων. Επομένως τα μόνα μέσα και μορφωτικά αγαθά είναι τα συγγράμματα των αρχαίων Ελλήνων, για να επιτευχθεί ο σκοπός.

Τέλος, κατά την εποχή του διαφωτισμού, εμφανίζεται το νοησιαρχικό ιδεώδες στην αγωγή. Ο άνθρωπος πίστεψε ότι μπορούσε να λύσει όλα τα προβλήματα της ζωής με την εξέλιξη του νου. Η πίστη στο λογικό του ανθρώπου για τη λύση των προβλημάτων, ασκεί επίδραση στην αγωγή, που επιδιώκει την διέγερση της γνώσης και την καλλιέργεια της διάνοιας στο μέγιστο βαθμό.

A6. Ο σημερινός σκοπός της αγωγής

Με το πέρασμα των ετών επιτεύχθηκε μια αλματώδης τεχνική πρόοδος και μια καταπληκτική επιστημονική πρόοδος, που άλλαξε ριζικά την όψη του κόσμου.

Η επιστημονική και τεχνολογική επανάσταση των τελευταίων ετών επέφερε τεράστιες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές αλλαγές.

Ο τρόπος ζωής και ο τρόπος σκέψης του σημερινού ανθρώπου άλλαξαν.

Η τεχνική πρόοδος βοήθησε τον άνθρωπο να απαλλαγεί από τη φτώχεια, τη δυστυχία, την αθλιότητα και από την κτηνώδη εργασία.

Η πρόοδος των επιστημών τον βοήθησε να απαλλαγεί από τις προλήψεις και να εγκαταλείψει πολλές από τις προλήψεις και τις αντιλήψεις που είχε μέχρι τότε.

Η ευημερία του δημιούργησε τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την πνευματική και πολιτιστική πρόοδο του. Αλλά, ενώ του ανέδασε το βιοτικό και πνευματικό επίπεδο, του δημιούργησε και ορισμένα σοβαρά ψυχολογικά και ηθικά προβλήματα.

Τον απομάκρυνε από την απλή ζωή που ζούσε. Του άλλαξε τις σχέσεις με τους συνανθρώπους του. Του εξοικονώτησε ελεύθερο χρόνο που δεν ξέρει πως να

Του Θωμά Ν. Βλαχάδη Σχολ. Συμβούλου Π.Ε. 2ης Περιφέρειας Ημαθίας

το διαθέσει. Του δημιούργησε, έτσι, άγχος, νευρικότητα και ανασφάλεια.

Η επιστημονικοτεχνική εξέλιξη δημιούργησε ένα νέο κόσμο. Οι νέες κοινωνικές αλλαγές δημιούργησαν νέα παιδαγωγικά προβλήματα και η αγωγή πρέπει να αντιμετωπίσει τη νέα αυτή πραγματικότητα εξοπλίζοντας το άτομο με εκείνα τα εφόδια, που θα του εξασφαλίσουν ευτυχισμένη ζωή και σιγουριά για το μέλλον.

Γι' αυτό όλοι οι σκοποί που είχαν τεθεί κατά τα περασμένα χρόνια δεν μπορούν να λύσουν τα σημερινά προβλήματα.

Τα ηρωικά και νοησιαρχικά ιδεώδη δημιουργούν άτομα εγωιστικά, που εμποδίζουν τη συλλογική ζωή και αδυνατούν να αναγνωρίσουν τις πανανθρώπινες αξίες.

Τα πολιτειακά ιδεώδη, με το να θέτουν το άτομο στην υπηρεσία της πολιτείας, εμποδίζουν την εξέλιξη της ατομικότητας και οδηγούν την ανθρωπότητα σε πολέμους και αιματοχυσίες.

Τα θρησκευτικά ιδεώδη δεσμεύουν την πνευματική ελευθερία του ατόμου και το εμποδίζουν να προάγει την επιστήμη και την τέχνη.

Από τα παραπάνω φαίνεται καθαρά ότι, μόνο λαμβάνοντας υπόψη τη φύση του παιδιού, τις ανάγκες του, τις δυνατότητες, τις ικανότητες, τις λανθάνουσες δημιουργικές δυνάμεις του, σε συνδυασμό με τα πορίσματα των επιστημών που έχουν σχέση με την αγωγή, δηλαδή, της βιολογίας, της κοινωνιολογίας και της ψυχολογίας, μπορεί να επιτευχθεί η δυνατότερη εξέλιξη του ανθρώπου και της κοινωνίας και ένας τέλειος και ολοκληρωμένος πολιτισμός, ο οποίος

ποιός θα φέρει την πραγματική ευτυχία στον άνθρωπο.

Η αγωγή σήμερα επιδιώκει να αναπτύξει ολόπλευρα, ισορροπια και αρμονικά τις διανοητικές, τις ψυχικές και σωματικές δυνάμεις του ατόμου. Θέλει να του καλλιεργήσει και να του αφυπνίσει όλες τις πτυχές του είναι του, ώστε να γίνει ένα ισορροπημένο άτομο. Θέλει να το εξελίξει σε μια ολοκληρωμένη προσωπικότητα, ώστε να μπορεί να κατανοεί να γνωρίζει και να έχει θέση σε όλους τους τομείς της ζωής, συμβάλλοντας εποικοδομητικά και δημιουργικά.

1. Πώς αναπτύσσονται οι διανοητικές ικανότητες

Η ανάπτυξη των διανοητικών δυνάμεων του ατόμου επιτυγχάνεται με την καλλιέργεια της νοημοσύνης. Χρειάζεται το άτομο να οργανώσει τις εσωτερικές του δυνάμεις, σωστή με λογικά, ενεργώντας σκόπιμα και προσαρμόζοντας τη σκέψη του σε νέα προβλήματα και συνθήκες ζωής.

Παρατηρώντας το άτομο με προσοχή τη φύση και το κάθε τι που υπάρχει γύρω του, ακούοντας σωστά τους ήχους, ψηλαφώντας, γεύοντας και σφραγίζοντας το κάθε τι με λεπτομέρεια, αποκτά παικτικές εμπειρίες και σχηματίζει μια σωστή αντίληψη του κόσμου, χωρίς ψευδοσθήσεις.

Αποκτώντας βασικές και ουσιαστικές γνώσεις από τη φύση, τους δασκάλους, τους γονείς, τα καλά βιβλία, το θέατρο, το ραδιόφωνο, την τηλεόραση, τον κινηματογράφο και για κάθε πράγμα, με το οποίο έρχεται σε επαφή, έχει ένα πλούσιο και γόνιμο υλικό στη μνήμη του.

Με την απόκτηση γνώσεων, γονιμών και αυθεντικών γνώσεων, με το δημοκρατικό διάλογο και την εποικοδομητική συζήτηση, με την έρευνα, την ανακάλυψη και την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης, με τη δημιουργία ευκαιριών για δημιουργική δράση, με τη δημιουργία κατάλληλου συνθεσθηματικού κλίματος και αμοιβαίας για τη ζωή αναπτύσσεται η δημιουργική φαντασία το άτομο, προσαρμόζεται σε νέες καταστάσεις, αλλάζει συνηθειές, τροποποιεί τις υπάρχουσες συνθήκες ζωής, ανακαλύπτει πρωτότυπες λύσεις και οδηγείται στη δημιουργία.

Κατανοώντας τις έννοιες και αποκτώντας σωστές παραστάσεις με την επεξεργασία για τα συγκεκριμένα πράγματα και με πολλά παραδείγματα για τα αφηρημένα και τις ιδέες, γνωρίζει τη σύσταση και την ουσία των εννοιών, καθώς και τις μεταξύ τους σχέσεις, στα-

πτύσσει την κρίση και το κριτικό πνεύμα, γεγονός που βοηθάει το άτομο να κρίνει το κάθε τι πριν το αποδεχθεί, να βλέπει την ουσία των πραγμάτων και να κάνει σωστές προβλέψεις καταλήγοντας σε σωστά συμπεράσματα.

Παρατηρώντας πολλά γεγονότα ή φαινόμενα, οδηγείται το άτομο επαγωγικά στη διατύπωση γενικού κανόνα ή νόμου. Άλλοτε, συλλαμβάνοντας μια γενική αλήθεια, οδηγείται παραγωγικά σε μια ειδικότερη αλήθεια.

Προβαίνοντας σε πράξεις και ενέργειες σωστές ή καταλήγοντας σε υποθέσεις επιστημονικές ή και πρωτότυπες, αναπτύσσει το άτομο την πνευματική ενέργεια του συλλογισμού και γίνεται ένας καλός συζητητής και συνεργάτης.

Με την ελεύθερη σκέψη, την παροχή ποικίλων και διαρκώς δραστηριοτήτων, την προσφορά άφθονων ευκαιριών για ικανοποίηση των διαφερόντων, την εφαρμογή της ευρετικής μεθόδου, τη δημιουργική ανάλυση, την εξανομιεμένη αφοσίωση του μορφωτικού αγαθού, την παροχή ευκαιριών για αυθόρμητη έκφραση των ιδεών και απαντήσεων, την ενίσχυση πρωτοβουλιών για παρουσία νέων πραγμάτων και πιθανών λύσεων σε ένα πρόβλημα, καλλιεργεί το άτομο την αποκλίνουσα σκέψη, η οποία το οδηγεί στην ανακάλυψη και στην προαγωγή του.

Αποτέλεσμα της ανάπτυξης των διανοητικών δυνάμεων του ατόμου είναι η σωστή κατανόηση του κόσμου, η σύλληψη μιας αληθινής διοθεωρίας και κοσμοθεωρίας, η καλλιέργεια της δημιουργικής σκέψης, η πρωτοτυπία, η εφευρετικότητα του πνεύματος, η πνευματική ευλιγισία και γενικά η προαγωγή του.

2. Πώς επιτυγχάνεται η ψυχική ισορροπία

Η ισορροπία και αρμονική ψυχική ανάπτυξη του ατόμου επιτυγχάνεται με τη δημιουργία του κατάλληλου κλίματος και την αποφυγή των δυσάρεστων καταστάσεων.

Το ευχάριστο οικογενειακό και σχολικό περιβάλλον δημιουργούν στο άτομο διάθεση για παραμυθία σε αυτό και για παραγωγική σχολία.

Οι καλές σχέσεις με τα άλλα άτομα δημιουργούν στο αναπτυσσόμενο άτομο ασφάλεια, σιγουριά και απομωπνούν το φόβο και το άγχος.

Η πνευματική εργασία που γίνεται με τον πιο κατάλληλο τρόπο, με το πιο ευχάριστο μέσο, σε χαρούμενη ατμόσφαιρα και με παιχνιδώδη μορφή, μειώνει την κόπωση, δίδωνει την αγωνία και επιτυγχάνει την ψυχική ισορροπία του ατόμου.

Ο σεβασμός της προσωπικότητας, η αποδοχή του ατόμου από τον εκπαιδευτικό και από τους συμμαθητές του, το καθιστούν ψυχικά ισορροπημένο, δημιουργικό, και συνεργάσιμο.

Με τους παραπάνω τρόπους αγωγής επιτυγχάνεται η αρμονική ψυχική ανάπτυξη του ατόμου και αποφεύγονται οι ψυχικές διαταραχές που θα μας δώσουν άτομα άρρωστα, ανίκανα, αλλά και επικίνδυνα.

Όταν το άτομο παρουσιάζει συμπτώματα ψυχικών διαταραχών, όπως, μεταβολή θερμοκρασίας, εμετούς, πονοκεφάλους, κοιλιακούς πόνους, ανορεξία, μεταβολές στην αναπνοή και στους σφυγμούς, πείσμα, αντίδραση, απάθεια και αδιαφορία, μελαγχολία, επιθετικότητα, ίσχυροσλήματα, απόσπαση της προσοχής, ανικανότητα της λογικής σκέψης, φοβίες κλπ., πρέπει να αλλάξει το κλίμα του περιβάλλοντος, γιατί μπορεί το άτομο να οδηγηθεί σε ψυχώσεις και μυχουρώσεις, όπως, άγχος, κατάθλιψη, υστερία, έμμενες ιδέες και γενικά δυσάρεστες καταστάσεις, οι οποίες χρειάζονται ψυχοθεραπεία από ειδικούς.

3. Πώς επιτυγχάνεται η σωματική ανάπτυξη

Η αρμονική σωματική ανάπτυξη επιτυγχάνεται με την εξασφάλιση και ενίσχυση της υγείας του ατόμου.

Η υγεία, όπως ξέρουμε, είναι το πολυτιμότερο αγαθό και η ανυπαρξία της επηρεάζει την πνευματική ανάπτυξη, αλλά και τη συμπεριφορά του ατόμου.

Η παχυσαρκία, το σωματικό ελάττωμα και γενικά η εξωτερική κακή εμφάνιση, επηρεάζουν τις κοινωνικές σχέσεις των ατόμων και επιδρούν αρνητικά στη διαμόρφωση του χαρακτήρα του.

Αντίθετα η καλή σωματική υγεία, η υγεία όλων των οργάνων και η καλή σωματική διάπλαση του ατόμου συμβάλλουν θετικά στη διάπλαση του χαρακτήρα και στην αρμονική συμβίωση.

Η αγωγή σήμερα, για να πετύχει την αρμονική σωματική ανάπτυξη, εξασφαλίζει στους μαθητές υγιεινό και κατάλληλο διακοσμημένο σχολικό χώρο, με θέρμανση και καθαριότητα, με τραπεζάκια ανάλογα με το σνόςστημα των μαθητών, με μικρό αριθμό μαθητών σε κάθε αίθουσα και γενικά συνθήκες, σύμφωνα με τις υποδείξεις της υγιεινής.

Φροντίζει για την ορθή στάση των μαθητών στα θρανία ή στα τραπεζάκια, για να μην παραμορφωθεί η σπονδυλική τους στήλη.

Παρακολουθούνται οι μαθητές από

σχολιάτρους και γίνονται όλοι οι εμβολιασμοί.

Γίνονται μαθήματα υγιεινής για την προφύλαξη των μαθητών από μεταδοτικές ασθένειες για την προστασία των δοντιών, καθώς και μαθήματα οδικής κυκλοφορίας.

Το μάθημα της φυσικής αγωγής ανατίθεται σε ειδικούς καθηγητές, ώστε να γίνεται αυτό σύμφωνα με τα σύγχρονα δεδομένα της επιστήμης αυτής.

Σήμερα, με τη λειτουργία του θεσμού της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, παρέχεται η ευκαιρία, ώστε η οικογένεια, το σχολείο, η κοινωνία και η πολιτεία να συνεργαστούν στενά και να δημιουργήσουν ευνοϊκές συνθήκες για την αρμονική σωματική ανάπτυξη των παιδιών.

Κάθε πόλη και χωριό, με τη συνεργασία όλων των φορέων και των πολιτών, μπορεί να δημιουργήσει τους κατάλληλους χώρους, ώστε οι νέοι να πηγαίνουν εκεί για να συναντούν τους φίλους και τους συναρμηλικούς τους, να παίζουν διάφορα παιχνίδια, να αθλούνται και να ψυχαγωγούνται.

Έτσι θα μπορέσουν οι νέοι να δημιουργήσουν μια υγιεινή κοινωνική ζωή, να απομακρυνθούν από τους δρόμους, και από τους ελαστικούς κλειστούς χώρους, χωρίς να βλέπουν πνευματικά και να καταστρέφουν την υγεία τους, αλλά θα βοηθηθούν να αναπτύξουν σωστά το σώμα τους.

Η αγωγή τους σκοπούς που έθεσε και επιδιώκει να τους πετύχει τους στηρίζει στα πορίσματα της ψυχολογίας και στα επιστημονικά δεδομένα της βιολογίας.

Έτσι η ύλη του αναλυτικού προγράμματος ακολουθεί την κοχλιαστή ή σπειροειδή διάταξη γιατί, σύμφωνα με τα πορίσματα της γνωστικής ψυχολογίας, οτιδήποτε μπορεί να διδαχθεί σε οποιαδήποτε ηλικία, αρκεί να διδαχθεί με έντιμο τρόπο.

Αλλά και κατά τη μάθηση, επιδιώκεται η ενεργητική συμμετοχή και η εργασιακή απασχόληση του μαθητή, γιατί σύμφωνα με τη γενετική ψυχολογία, η γνώση δε μεταδίδεται, ούτε αποκτιέται παθητικά, αλλά οικοδομείται με τη βοήθεια του περιβάλλοντος.

Η αγωγή στα επιστημονικά δεδομένα της βιολογίας στηρίζει τις παρακάτω παιδαγωγικές αρχές:

1. Το κάθε άτομο είναι μοναδικό και έχει τη δική του ιδιοσυγκρασία και τη δική του ψυχασύνθεση. Η αγωγή σέβεται αυτή την ατομικότητα και μοναδικότητα απόλυτα και φροντίζει να δημιουργεί το κατάλληλο κλίμα, το οποίο βοη-

θάει να αναπτυχθεί το άτομο σύμφωνα με το σύνολο των εσωτερικών του δυναμικών. Δεν κάνει αντιθετες επεμβάσεις, δε διαταράσσει την πορεία, δεν παραμορφώνει την εσωτερική κίνηση, αλλά βοηθάει και συμπαραστέκεται στην εξέλιξη του.

2. Υπάρχει η ελαστικότητα των συνθηκών αύξησης του ζωντανού οργανισμού σε σωστό περιβάλλον και κάθε άτομο έχει έμφυτες και κληρονομικές προδιαθέσεις και καταβολές, που μόνο οι συνθήκες, στις οποίες εξελίσσεται, καθορίζουν την εξέλιξη τους. Η αγωγή οργανώνει γύρω στον παιδαγωγούμενο πλούσιες και δυναμικές ευκαιρίες, πολλά και ποικίλα ερεθίσματα, ικανά να κινητοποιήσουν την ελεύθερη δραστηριότητά του.

3. Κάθε ζωντανός οργανισμός, ποτέ δε βρίσκεται σε στατική κατάσταση, αλλά βρίσκεται πάντοτε σε διαρκή δραστηριότητα και ροή. Η αγωγή εφαρμόζει το αξίωμα της αυτενέργειας, σωματικής, πνευματικής και συναισθηματικής ώστε, να χρησιμοποιήσει συνειδητά όλες του τις δυνάμεις το άτομο κατά τη μάθηση και να τις αναπτύξει στο μέγιστο βαθμό.

4. Ο άνθρωπος είναι ένα δημιουργικό πνεύμα. Η αγωγή εφαρμόζει την ελεύθερη δραστηριότητα του παιδαγωγούμενου, για να ικανοποιηθεί η λαχτάρα του για μάθηση, για έρευνα και δημιουργία και να συμβάλει στην πρόοδο της ζωής.

5. Υπάρχει στη βιολογία η απαραδί-αστη ολότητα του ζωντανού οργανισμού και όλες οι εκδηλώσεις του ατόμου βρίσκονται σε σχέση με όλο το άτομο.

Η αγωγή αντικρύζει το παιδί σαν ολόκληρη προσωπικότητα και αναγνωρίζει ισότιμες τις φυσιολογικές, ψυχικές και πνευματικές του ικανότητες στη διαμόρφωση της ατομικότητας και μοναδικότητάς του. Κάθε ενέργεια και κάθε επέμβαση, θετική ή αρνητική, γνωρίζει ότι έχει επίδραση και αντίκτυπο στην όλη προσωπικότητα του παιδιού.

Η αγωγή σήμερα είναι αντιαυταρχική, με αμφίδρομη επικοινωνία δασκάλου και μαθητή.

Υπάρχει η ερευνητική διάθεση και η εργασιακή απασχόληση του μαθητή. Επιδιώκεται η ενεργητική συμμετοχή των μαθητών στη γνώση. Υπάρχει η ζεστασιά, η ειλικρίνεια και η στενή συνεργασία δασκάλου και μαθητή.

Όλα αυτά δημιουργούν το κατάλληλο παιδαγωγικό κλίμα, που βοηθάει στη δημιουργική δουλειά, στην αφύπνιση των διανοητικών ικανοτήτων, στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης, στη διέγερση του

χαρακτήρα, στη σωματική και ψυχική υγεία των μαθητών και στη διαμόρφωση της ολοκληρωμένης προσωπικότητας.

Βιβλιογραφία

1. Γενική παιδαγωγική - Ιωάννου Ν. Χαραλαμπίδου - Αθήνα 1971.
2. Διαδικασία της μάθησης - Κώστας Δ. Πόρποδας - Αθήνα 1984.
3. Διαταραχές της προσωπικότητας κατά την παιδική ηλικία - Κωνσταντίνου Δ. Σαρόγλου - Αθήνα 1964.
4. Θεματική της παιδαγωγικής επιστήμης - Αντώνης Κ. Δαναούσης - Αφεντάκης - Αθήνα 1985.
5. Θέματα ψυχολογίας του παιδιού - Γεωργίου Ε. Κρασνάκη - Αθήνα.
6. Θέματα ψυχολογίας - Τριαν. Τ. Τριανταφύλλου Αθήνα 1979.
7. Νέα Αγωγή - Μυρσίνης Παπαδημητρίου - Αθήνα 1980.
8. Παιδαγωγική ψυχολογία - Σπύρου Παγιατάκη - Αθήνα.
9. Προγράμματα - παιδαγωγικοί στόχοι - Μεθολογία - Αθήνα 1981 - Νικόλαος Β. Πετρούλακης.
10. Σύγχρονη παιδαγωγική - Δημ. Γ. Τσουρίκη - Αθήνα 1981.
11. Ψυχοπαιδαγωγική - Χρ. Π. Φράγκου - Αθήνα 1977.
12. Ψυχολογία του παιδιού - Μ. DE-BESSE - Αθήνα.
13. Ψυχολογία της μάθησης - Κ. Κίτσου - Αθήνα.

Κριτική: η ωραία άγνωστη

(Η κριτική είναι μια ανάγνωση σε βάθος)

ROLAND BARTHES

Κοινή είναι ναμίζω, σε όλους η αντίληψη ότι η κριτική δεν ευδοκίμησε ποτέ στον τόπο μας. Υπήρξε πάντοτε είδος «ουσιώδες εν ανεπαρκεία» και οι ελάχιστοι που κατά καιρούς την υπηρέτησαν με αυτοπάρνηση φαντάζουν σήμερα μικρές οάσεις μέσα στην έρημο των θλιβερών υποκαταστάτων της.

II

Σκώφτομαι τους παράγοντες που καθορίζουν και, εν πολλοίς, χαρακτηρίζουν ακόμα και στις μέρες μας το κριτικό μέτρο: σπαθωρή επιμονή σε προκρούστειες ιδεολογικές και αισθητικές ακαμψίες ή σπουδαία οποιουδήποτε ιδεολογικού και αισθητικού έρματος, δεσμοί φιλικού ή αισθημάτων αντιπάθειας, σύνδρομα υπεροψίας ή συμπλήγματος κατωτερότητας απλώνονται στον ικριώμενο κ.ά. Διαπιστώνω πόσο δύσκολο είναι να επιδιώξει η αυθεντική κριτική, η χωρίς σκοπιμότητες και εξαρτήσεις...

III

Στήλες κριτικής διαστέουν όλα σχεδόν τα έντυπα του ημερήσιου και περιδικού τύπου της Αθήνας, Θεσ/νίκης και ορισμένα κάποιων πόλεων της επαρχίας. Είναι όμως γνωστές οι εγγενείς δυσκολίες που συναντούν οι συντάκτες τους στην άσκηση του λειτουργήματός τους. Ένα πανίσχυρο πλέγμα καταστάσεων και παραγόντων (π.χ. η δύναμη του οποιουδήποτε συμφέροντος, με τις αποκλίσεις ή, συνηθέστερα, τις έμμεσες πιέσεις που ασκεί, μέσω των διαφόρων ομάδων και ατόμων, πάνω στον κριτικό, προκειμένου να εξασφαλιστούν η ευμενής υποδοχή του κρινόμενου έργου ή, στη χειρότερη περίπτωση, η άψογη συνοχή που συνθέτει το πλαίσιο εμπλοκής της κριτικής σκέψης στους ιμάντες που αυτοπεριορισμού και συνιστά την ανύψωση του κριτικού λόγου.

IV

Αν η αντικειμενική κριτική αποτελεί στους χώρους των μεγάλων αστικών συνυψώσεων πολύ δύσκολη υπόθεση, γεγονός που υποχρεώνει τον υπεύθυνο κριτικό σε ισόβια (άχι πάντα πετυχημένη) αντίσταση απέναντι σ' όλους τους παράγοντες που την υπονομεύουν, αντίθετα στον επαρχιακό χώρο αισθάνεται κανείς ότι είναι σχεδόν αδύνατο να λειτουργήσει και, εκεί όπου εμφανίζεται, εύκολα

απομονώνεται και εξαναγκάζεται σε σιωπή. Είναι μάλλον προφανείς οι λόγοι του θλιβερού αυτού φαινομένου, αλλά αξίζει τον κόπο να σταθούμε σ' ό,τι συσπτά την κοινωνικοκεντρική διάσταση του προβλήματος: ο κριτικός λόγος είναι Δημόσιος λόγος και η δημοσιοποιημένη του λειτουργία προϋποθέτει ότι τίθενται υπόψη του κοινού στοιχεία που υπό κανονικές συνθήκες έχουν ως βασικό άξονα λειτουργίας τους την αμεροληψία και την τεκμηριωμένη ανάλυση του κρινόμενου έργου, αλλά παράλληλα απαιτούν σχετική δεστικότητα εκ μέρους του κοινού.

Οι συνθήκες όμως ζωής στην επαρχία είναι λιγότερο απρόσωπες και αντικειμενικοποιημένες απ' ό,τι στη μεγαλούπολη, γεγονός που αφαιρεί, σε μεγάλο ποσοστό, από τον κρινόντα τη δυνατότητα της ψυχραιμίας αποστασιοποίησης του από το κρινόμενο έργο, ιδίως όσες φορές συμβαίνει αυτό να ανήκει σε «συντοπίτη» δημιουργό. Η δυσμενής εξ-άλλου κριτική, άσα καλά τεκμηριωμένη κι αν είναι, είναι εξ ορισμού «υπόπτη» και εξοβελιστέα από τη ζωή της επαρχίας, γιατί δίνει την εντύπωση ότι έχει ως πρόθεσή της την ευτέλιση ενός αξιού (κατά κανόνα «λαϊκού») δημιουργού και την υποδόκιμηση της προσφοράς του. Στο σημείο αυτό η κοινή γνώμη ασκεί τεράστια επίδραση στη διαμόρφωση της τελικής στάσης, γιατί το κοινό, λόγω της ανυπαρξίας αισθητικής παιδείας που διαθέτει, γοητεύεται συνήθως από έργα μέτρια ή ασήμαντα (και γι' αυτό το λόγο είναι παρακινδυνευμένη η κριτική εκείνη στάση που θα επιχειρήσει να αναλύσει το έργο και να επισημάνει τις αδυναμίες που.

Αποτέλεσμα της αρνητικής κριτικής είναι η κοινωνική απομόνωση του κριτή ως φορέα ανεπίτρεπτης κακοθείας ή, στην καλύτερη περίπτωση, εμμονής σε ακατανόητα για τους πολλούς κριτήρια, όπως είναι το κωήγ της ποιότητας και η άρνηση των ποσοτικών δεδομένων (λ.χ. μαζική και ενθουσιώδης προσέλευση του κοινού, ρεκόρ εισπράξεων κ.ά.) ως απόδειξης και της καλλιτεχνικής αξίας του έργου.

V

Η έλλειψη του μέτρου και η απουσία στοιχειώδους αυτογνωσίας χαρακτηρίζουν γενικά τους μέτρους και τους κα-

κούς δημιουργούς. Κι αυτό είναι φυσικό, γιατί αν διέθετε τις σπουδαίες αυτές ιδιότητες δε θα μας ταλαιπωρούσαν με τα πάσης φύσεως υπονόητα τους. Το κακό όμως δε σταματάει εδώ. Συνεχίζεται με τις βαρύγδουπες και γεμάτες αίηση ιδιώσεις τους, των προκλητικά θάρυδο «περί πληθουσαν αγοράν», την εκδαστική απόσπασση του σπαίνου από τους ανύπαπτους, τους καλοπροαίρετους και τους αμήχανους, μπρος στο θράσος των αναισχυτων μετριοτήτων και των κορυφαίωντων «κακαδάρων τους.

Ποιος θα... παλμήσει να εκδηλώσει δημόσια την απρέσκεια για τη μετριοτή-

Του Χρήστου Μουχάνιερ

τα του έργου; Ιδιαίτερα στον επαρχιακό χώρο ποιος είναι ικανός να αντέξει τη γενική κατακραυγή, τις θυελλώδεις αποδοκιμασίες για τη «σκαιδαλώδη» στάση του; Ποιος θα αντέξει τη στέρηση των καθημερινών συμβάσεων, μιας «καλημέρας» ή κάποιας τυπικής επαφής, που συνεπάγεται η έμμεση κριτική απόρριψη του σήμαντου έργου; Κανείς λοιπόν δεν είναι διατεθειμένος να θυσιάσει τους παράγοντες εκείνους που πιστοποιούν την κοινωνική του ταυτότητα, γι' αυτό και σιωπάει. Και, όπως συμβαίνει σ' αυτές τις περιπτώσεις, η σιωπή ερμηνεύεται συνήθως ως επιδοκιμασία του έργου. Ο ναών νοείται...

VI

Για να πούμε την πικρή αλήθεια ο χώρος μας δεν προσφέρει ιδιαίτερα γόνιμο έδαφος για την ανάπτυξη του κριτικού λόγου. Η κυριαρχία του μικροαστικού συνόριμου σε συνδυασμό με τη χρόνια πνευματική καχεξία που διακρίνει τον τόπο μας, καθιστούν την κριτική περιττή για το πλατύ κοινό και υπόθεση των περιέργων εκείνων όντων που ο λαός μας έχει διαφύσει ως «κουλουριάρες». Η ανάπτυξη του μικροαστισμού ισόπεδωσε το αισθητικό γούστο και εκείνων των στρωμάτων που, λόγω μόρφωσης, υποτίθεται ότι έχουν τη δυνατότητα να διακρίνουν το καλό από το κακό έργο, την αήρα απ' το σιτάρι.

Το έργο του κριτικού, λοιπόν είναι σε πόση έκταση υπονομευμένο, ώστε να θεωρείται η λειτουργία αυτή άχρηστη και ιδιαίτερα βαρυντική. Γνωστό είναι το τρίπτυχο ερώτημα - σπάντητα, που δίνουν οι εκδότες των διαφόρων εντύπων

σπουδαιότερους που ζητούν την καθιέρωση στηλών κριτικής: «Ποιος να κρίνει, για ποιον και για ποιο λόγο;»...

VII

Η έλλειψη αυτογνωσίας εκ μέρους πολλών δημιουργών καθιστά απαραίτητη την ύπαρξη του κριτικού λόγου. Η αυτοκριτική επισήμανση των αδυναμιών του δημιουργήματος, προτού αυτό δημοσιευθεί, θα οδηγούσε ασφαλώς στην επαν-διαπραγμάτευση του, σε μια δηλ. επιμέρους ή συνολική ανανέωση των αδυναμιών του. Ας μην ξεχνούμε την πολύχρονη πώλη πολλών μεγάλων καλλιτεχνών για την υποταγή του υλικού τους και ας τη συγκρίνουμε με τη χαρακτηριστική ευκολία παραγωγής διαφόρων σύγχρονων έργων, στα οποία διακρίνονται ευκρινώς τα ίχνη μιας ανυποψίαστης αυτοκατάφασης, ενός αχαλίνωτου ναρκισσισμού.

Ο κριτικός λόγος πρέπει να αποκαλύπτει τις αδυναμίες του έργου τέχνης και ίσως μερικές φορές να τις αποδοκιμάζει εμφαντικά. Με τη στάση του αυτή υπερασπίζεται τις αισθητικές αξίες που κακοποιήθηκαν από το δημιουργήμα και, παράλληλα, συμβάλλει στην πρόκληση αισθημάτων υπευθυνότητας και αυτοσυνειδησίας εκ μέρους του καλλιτέχνη.

VIII

Η κριτική στάση οφείλει να είναι αιτιολογημένη και σαφής. Η αναίτιολόγητη κρίση οδηγεί στο δογματισμό και η έλλειψη σαφήνειας στην ακατανόησία και τον ερμητισμό. Αρνητικά φαινόμενα του καιρού μας είναι η υπερποτική και άκριτη απόρριψη πολλών αξιόλογων έργων τέχνης ή ο ακατάληπτος γλωσσικός κώδικας πολλών κριτικών, φαινόμενα που, αν και διαφορετικά στη λειτουργία τους, οδηγούν στο ίδιο αποτέλεσμα: την απόρριψη του κοινού από την περιοχή του κριτικού λόγου. Το κοινό απαιτεί από τον κριτικό να σέβεται το έργο που κρίνει, να τεκμηριώνει τις απόψεις που έχει γι' αυτό και να τις εκφράζει με καθαρό και σαφή τρόπο. Όταν δεν τηρούνται αυτές οι προϋποθέσεις, τότε το κοινό απογοητεύεται ή αγανακτεί και αποστρέφει το πρόσωπό του από την περιοχή του κριτικού λόγου, παύει να νιώθει την ανάγκη του.

IX

Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ζούμε στην εποχή τόσο της εύκολης κατάληψης, όσο και της εύκολης απόρριψης, πης επιθερμικής και όχι σε βάθος ενσωμάτωσης με το έργο τέχνης. Ο σύγχρονος άνθρωπος δε διαθίσκει ούτε την απαραίτητη παιδεία, ούτε και τον καιρό για να ασχολη-

θεί σοβαρά με την τέχνη και συνάπτει μια αδαπάνιστη και μάλλον αδιάφορη σχέση με την κριτική. Η αυτάρεσκη και ανυποψίαστη θεσιότητα του **HOMO CANTANALOTICUS** της κοινωνικής της αφθονίας, καθιστά περιττή την ύπαρξη της κριτικής, αφού την υποκαθιστά με τη χαρακτηριστική ευκολία της αναίτιολόγητης και μάλιστα αλαζονικής επιδοκιμασίας ή αποδοκιμασίας ενός αμνημονεύτου και δογματικού «μου άρεσε!» ή «δεν μου άρεσε!» «Έτσι, με δεδομένη πια την άμεδυσση του αισθητικού γούστου και της κριτικής του εμπέδωσης, ο σύγχρονος μικροαστός (δεξιός ή αριστερός, αδιάφορος!) παραπατεί ανάμεσα στον αισθητικό λαϊκισμό και την ανυπαρξία αισθητικού κριτηρίου, ανάμεσα στο ζαχαρωμένο τίποτα και το κενό της απόλυτης σχεδόν αισθητικής ερημιάς.

X

Η έλλειψη αυτογνωσίας εκ μέρους πολλών δημιουργών καθιστά απαραίτητη την εμφάνιση του κριτικού λόγου. Η ύπαρξη της οδηγεί στην αυτο-κριτική επισήμανση των αδυναμιών του δημιουργήμα-

τος πριν δοθεί στη δημοσιότητα και ασφαλώς περιέχει τους όρους για την επαν-διαπραγμάτευση του, την επιμέρους δηλαδή ή και τη συνολική ακύρωση των αδυναμιών του. Δεν πρέπει να ξεχνάμε την πολύμοχθη αγωνία κορυφαίων δημιουργών προκειμένου να υποτάξουν το υλικό τους (π.χ. Σολωμός, Σεφέρης, Καβάφης) και ας τη συγκρίνουμε με την ευκολία και την προχειρότητα πολλών σύγχρονων καλλιτεχνών, κατά κανόνα ατόλωντων και απαιδευτων, στους οποίους όμως περισσεύουν η ανυποψίαστη αυτοκατάφαση και ο αχαλίνωτος ναρκισσισμός.

XI

Στους ελάχιστους που συντηρούν τον κριτικό λόγο με ευθύνη και συνέπεια, ως έσχατη καταφυγή στο βασίλειο της αξιοπρέπειας και της άσκησης πνευματικότητας, σε εκείνους που δε υποκύπτουν στην αγοράία ευτέλεια των παρασκηνίων, σ' αυτούς που μπορούν να λένε μέσα στον επικίνδυνο ορμητικό σταυρό και τη σκόφη σκόφη, αφιερώνονται οι παραπάνω σκέψεις...

Π ρ ο σ έ ξ α τ ε

— Οι στήλες της «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ» είναι στη διάθεση όλων των Ναουσαίων και των φίλων του περιοδικού.

— Οι αποστελλόμενες για δημοσίευση εργασίες και άρθρα να είναι σύντομες σε 6 το πολύ σελίδες γραφομηχανής και να μην έχουν δημοσιευθεί σε άλλο περιοδικό ή εφημερίδα.

— Παράκληση οι εργασίες να γράφονται στη Δημοτική και με το μονοτονικό σύστημα.

— Εργασίες είτε δημοσιευθούν είτε όχι δεν επιστρέφονται.

— Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» δεν φέρει καμία ευθύνη για τις εκφρασζόμενες γνώμες των συνεργατών της.

Η έννοια του λόγου στο χώρο της φιλοσοφίας, της Ιουδαϊκής γραμματείας και ο Λόγος της Κ. Διαθήκης

Οι έννοιες — είναι σύνθετες το φαινόμενο — με το χρόνο μεταβάλλονται ή και μεταπίπτουν χάνοντας περιεχόμενο ή και προσλαμβάνοντας άλλο ποιόν δεν τις ανήκει. Ιδιαίτερα στο χώρο της φιλοσοφίας οι όροι χρησιμοποιούνται με περιεχόμενο που υπηρετεί την έκφραση της σκέψης των φιλοσόφων και τις ιδιαιτερότητες του συστήματός τους. Και γιαυτό επειδή γίνονται όργανο διατύπωσης των γενικών και ειδικών φιλοσοφικών προβλημάτων και της ιδιαίτερης θεώρησής τους από τον καθένα φιλόσοφο, ανάλογη με τον τρόπο σύζευξης όρου και σκέψης είναι και η αποστασιοποίηση του όρου από τα παλαιότερα περιεχόμενά του.

Ένας από τους πολυσημαντότατους όρους στο χώρο της φιλοσοφίας είναι και ο όρος με τον οποίο και θα ασχοληθούμε. Είναι ο όρος λόγος. Θα προσπαθήσουμε να τον παρακολουθήσουμε στην εξέλιξή του στο χώρο της φιλοσοφίας, θα δούμε τη χρήση του στην Ιουδαϊκή γραμματεία και τέλος τη σημασία του στα κείμενα της Κ.Δ. και ιδιαίτερα στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο.

1. Η έννοια του λόγου στην αρχαία Ελληνική φιλοσοφία.

Πρώτος ο Ηράκλειτος χρησιμοποιεί τον όρο λόγος με περιεχόμενο πέρα από τη σημασία των εννοιών σκέψη, νόημα, ομιλία. Για τον Ηράκλειτο ο λόγος είναι η λογική τάξη που υπάρχει στον κόσμο, μια τάξη που δεν θεωρείται τελεολογική, αλλά είναι μια αρμονία, η «καλλίστη», που αναδύεται μέσα από τον κόσμο των αντιθέσεων.

«Ταυτό τε ζῶν καὶ τοθνηκὸς καὶ ἐρηρροφὸς καὶ καθυῖδον καὶ νέον καὶ γηραιόν». Μέσα από τις αντιθέσεις ο λόγος αποκτά την ενότητά του, συμφωνεί με τον εαυτό του. «Λογισμὸς - ο λόγος - ζωτικὸ ὁμολογέει».

Βεβαίως στον Ηράκλειτο ο

Του Μανώλη Βαλαμίδα

λόγος ταυτίζεται με τον Θεό, ο οποίος συγκεντρώνει στον εαυτό του όλες τις αντιθέσεις και είναι η παναρμονία ενότητα. «*Ἡμέρη, εἰρηρροφῆ (νύχτα), χειμὼν, θέρος, πῶλεμος, εἰρήνη, πόρος, λιμός*» είναι ο Θεός. Συνδυασμός και αρμονία των αντιθέσεων.

Για τους Στωϊκούς ο λόγος είναι ζωτική αρχή, «*πνεῦμα παροειδές*». Διαπερνά τον κόσμο, ταυτίζεται με αυτόν, τον διαμορφώνει. Είναι η «*Εἰσαρμένη*», «*Ψυχή*», «*Νοῦς*». Είναι Λόγος. Γιαυτό και ο λόγος στον κόσμο και τον άνθρωπο σαν ζωτική αρχή, είναι λόγος σπερματικός ή λόγοι σπερματικοί, όπου ο πληθυντικός δηλώνει την ποικιλία των ενεργειών του Λόγου.

Ο Ιουστίνος, φιλόσοφος και μάρτυρας της Χριστιανικής Εκκλησίας, στην απολογία του στη Ρωμαϊκή Σύγκλητο αναφερόμενος στον «*απερματικὸν λόγον*» λέγει: «*Ὅτι ἅτι ἀλλοτρίαι εἰσι τὰ Πλάτωνος διδάγματα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' οὐκ ἔστι πάντῃ ὁμοία, ἀσπερ οὐδὲ τὰ τῶν ἄλλων, Στωϊκῶν τε καὶ ποιητῶν καὶ συγγραφέων. Ἐκαστος γὰρ τις ἀπὸ μέρους τοῦ ἀπερματικῶν λόγου τὸ συγγενὲς ὁρῶν καλῶς ἐκρήνευετο*». (Απολ. Β' 13).

Οι Στωϊκοί πέρα από την υ-

ποστασιοποιημένη έννοια του Λόγου χρησιμοποιούν τον όρο λόγος και στην ανθρωπολογική του έννοια. Είναι η λογική δύναμη του ανθρώπου, «*πνεῦμα ηγεμονικόν*».

Στην ανθρωπολογική όμως χρησιμοποίηση του όρου λόγος προηγείται ο Αριστοτέλης. Είναι για τον Αριστοτέλη ο λόγος η ουσία του ανθρώπου ή η είδοποιός του διαφορά. Ο λόγος ξεχωρίζει τον άνθρωπο από τα άλλα ζώα. Είναι ο άνθρωπος ζώον λογικόν. «*Λόγον ἔχον*». (Αριστ. Ηθ. Νικομ. Α 6 1098α 3). Λόγος επίσης είναι και η ορθή ρυθμιστική σκέψη, που μέσα από την αρμονία και την ισορροπία των ανθρωπίνων ορμών οδηγεί τον άνθρωπο στην τελειώσή του κατά τον λόγο της «*εντελέχειας*» του. Λόγος ακόμη είναι η ανώτερη σφαίρα της ανθρωπίνης ψυχής, το μόνο αθάνατο κομμάτι στον άνθρωπο.

Βεβαίως ο Αριστοτέλης δεν είναι απλά εμπειρικός ή αντιμεταφυσικός φιλόσοφος. Κατά τον Αριστοτέλη ο Θεός, «*το πρῶτον κινῶν ἀκίνητον*», το τέλειο, αυτό που ελκύει τα πάντα προς την ολοκλήρωσή τους, την τελειότητα είναι καθαρός Λόγος.

Στην νεώτερη φιλοσοφία ο όρος λόγος συνεχίζει την μεταπήδησή του από περιεχομένου σε περιεχόμενο στα παλαιά περίπου πρότυπα. Κάποιοι καινούριοι όροι χρησιμοποιούνται με έμφαση. Οι όροι ορθολογισμός ή ρασιοναλισμός (ράτιο = λόγος), καθαρός λόγος, πρακτικός λόγος, αποχρών λόγος χρησιμοποιούνται ευρύτατα με το γνωστό περιεχόμενο.

Στον Έγελο ο λόγος παίρ-

νει και πάλι υπόσταση, η σημασία του είναι μεταφυσική, είναι το απόλυτο πνεύμα, η απόλυτη λογική Ιδέα, που αυτοξενώνεται με τη δημιουργία και επιστρέφει και πάλι στην ενότητα της. Το είναι στην αντίφαση με τον εαυτό του, το μη είναι, μας δίνει το γίνεσθαι, κατά την ιδεαλιστική δαλεκτική του Έγελου. Η υπέρτατη λοιπόν αυτή ιδέα είναι ο Λόγος.

2 Η έννοια του λόγου στην Ιουδαϊκή γραμματεία.

Στην μετάφραση της Π.Δ. από τους εβδομήκοντα (Ο΄) ο όρος λόγος χρησιμοποιείται στη θέση δέκα επτά διαφόρων όρων του Εβραϊκού λεξιλογίου, τους οποίους θεβαίως και αποδίδει. Γίνεται φανερό το εύρος του όρου λόγος στην Π.Δ. Υπάρχει όμως στο λόγο μια ενότητα. Ο ανθρώπινος στοχασμός, η ομιλία, το ανθρώπινο πνεύμα απορρέουν από την ψυχή του ανθρώπου, που είναι νουή του Θείου Λόγου στον άνθρωπο. Ο Θεός εκτρέφει, ενδυναμώνει και ενισχύει τον ανθρώπινο λόγο και τον κάνει ερευνητικό, διανοητικό, προφητικό. Και είναι ο λόγος αυτός, ιδιαίτερα ο προφητικός, φλόγα και πέλεκυς, αλήθεια και δικαιοσύνη, στήριγμα και σωτηρία.

Θα μπορούσαμε ίσως να διακρίνουμε τον Θείο Λόγο σε λόγο δημιουργικό, σε λόγο δηλαδή με τον οποίο ο Θεός δημιούργησε και κυβερνάει τον κόσμο, σε άγιο λόγο, ανταύγεια του οποίου είναι η νομοθεσία του Μωϋσή, η ηθική διδασκαλία των ανδρών της Π.Δ. και η Μεσσιανικές ιδέες. Έτσι ο λόγος του Θεού γίνεται προφητικός και σωτηριολογικός. Είναι χαρακτηριστική η επιμονή των συγγραφέων της Π.Δ. στο γεγονός ότι ο προφητικός λόγος και ο λόγος γενικότερα απορρέει από

τον Θεό και μόνο. «Ὁ ἀποστῆλ-
λως τὸ λόγιον αὐτοῦ τῇ γῇ, ἕως
ἰσχύος διαμεῖται ὁ λόγος αὐτοῦ».
(Ψαλμός 147, 4). Γνωστό θε-
βαίως είναι το «Τάδε λέγει Κύ-
ριος» των προφητών.

Στην πληθώρα των εδαφίων της Π.Δ. που αναφέρονται στον όρο λόγος παρατηρούμε ότι πολλές φορές ο λόγος παρουσιάζεται υποστασιοποιημένος, είτε ως λόγος του Θεού, είτε ως ανθρωπίνος λόγος, αυτοδύναμος, με διάρκεια της ισχύος και της υποστάσεώς του ανεξάρτητη από την ύπαρξη του λαλούντος. Το φαινόμενο αυτό, που παρατηρείται και στους πρωτόγονους λαούς, παίρνει ιδιαίτερη σημασία στις περιπτώσεις ευλογίας ή κατάρας. Εκεί ο λόγος έχει πλέον αντικειμενική υπόσταση.

3. Ο Λόγος της Καινής Διαθήκης.

Στην Καινή Διαθήκη, πέρα από τις έννοιες της έκφρασης και αποκάλυψης του θελήματος του Θεού, ο Ευαγγελιστής Ιωάννης χρησιμοποιεί τον όρο «Λόγος» για να δηλώσει «τον συνάναρχον Λόγον Παιδί και Πνεύματι» όπως ψάλλει ο υμνογράφος της Εκκλησίας μας. «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος». Η χρήση του όρου Λόγος σε δήλωση του Υιού του Θεού μας φέρνει λιγάκι πίσω στο χώρο της Ελληνικής φιλοσοφίας και μάλιστα στους Στωϊκούς, που είναι γνωστό ότι για δυο αιώνες, βαδίζουν παράλληλα με τους Χριστιανούς και τελικά αφομοιώνονται καθ' οδόν από τον Χριστιανισμό. Βεβαίως ο Υιός και Λόγος του Θεού κατά τον Ιωάννη δεν ταυτίζεται με τον Λόγο των Στωϊκών, είναι όμως δυνατό ο όρος να υιοθετήθηκε από τον Ιωάννη, που ζει, είναι γνωστό σε Ελληνικό Κέν-

τρο, την Έφεσο με πρότυπο την τακτική του ίδιου του Κυρίου, όπως εκφράζεται με το κήρυγμά του «ἐάν τις διηγήσῃ ἐρχέσθαι πρὸς με καὶ πινέτω». Επί του προκειμένου προβάλλεται «ἀπὸ Ἰλίου τὸ πῦρ» σε αντιδιαστολή προς το φυσικό ὕδωρ και τους καθαρμούς. Την ίδια τακτική ακολούθησε και η Εκκλησία όταν πρόβαλε τον Χριστό σαν Ἕλιο της δικαιοσύνης, Ανατολή ανατολών, υλοποιώντας μεταφορές που οι ρίζες τους βρίσκονται στην ειδωλολατρική πρακτική, στο χώρο της Π.Δ., στους προφήτες, αλλά και στην Ιουδαϊκή Γραμματεία, όπου ο Νόμος και Λόγος έχουν υποστασιοποιηθεί.

Εδώ θα πρέπει, νομίζω, να προσθέσουμε ότι και μεταξύ Ιουδαϊσμού και Ελληνισμού έχουν απλωθεί γέφυρες και είναι γνωστό ότι στην Αλεξάνδρεια δημιουργήθηκε ισχυρότατο ρεύμα Ιουδαϊσκοαλεξανδρινό. Και έχει ιδιαίτερη σημασία, νομίζω, ότι ο Φίλων ο Αλεξανδρεύς (25 π.Χ. - 50 μ.Χ., γεφυρώνοντας Ιουδαϊσμό και Ελληνισμό μίλησε για Υιό και Λόγο του Θεού, τέλειο και αἴδιο, που μπορεί να γίνει όμοιος με τον Θεό.

Βεβαίως ο Λόγος στον Ιωάννη είναι η προάναρχη θεία υπόσταση του ενανθρωπήσαντος Κυρίου Ιησού Χριστού.

ΗΛΙΑΣ ΜΟΡΑΣ : Ένας διακεκριμένος και πολυβραβευμένος μαέστρος Ο αναμορφωτής και εμψυχωτής του Ωδείου Νάουσας

Ο Ηλίας Μόρας γεννήθηκε στη Νάουσα το έτος 1930. Από το 1949 μέχρι το 1975 θρέθηκε στην Τασκένδη της Σοβιετικής Ένωσης. Εκεί παρακολούθησε μαθήματα Μουσικής στο ΩΔΕΙΟ

λη στην πόλη ΤΣΙΛΑΝΤΖΑΡ.

Έγινε καθηγητής στη σχολή Μαέστρων και μάλιστα στη σχολή αυτή είχε ειδικότητα στο να αξιοποιεί τα Μουσικά ταλέντα. Έκανε διευθυντής σε πολλά ΩΔΕΙΑ και καθηγητής πιάνου με πάρα πολλούς μαθητές.

Στην καλλιτεχνική του καριέρα δημιούργησε και δίδεξε πά-

διδουν για πολλά χρόνια την σε μεγάλη πόλη του Ουζμπεκιστάν πάνω σε ειδική εξέδρα που είχε γίνει αποκλειστικά για την περίπτωση αυτή, διεύθυνε πάνω από 12.000 άτομα, που απαρτιζόνταν από εκατοντάδες χορωδούς διαφόρων πόλεων. Στους μαθητές του έδινε εκτός από τη μουσική μόρφωση και μαθήματα ανθρωπιάς και σεμνότητας.

Του

Νίκου Καλλιδάκη

νω από 40 χορωδίες σε εργοστάσια, καλλιτεχνικά σωματεία, πολυτεχνεία, νεοσκαυεία και άλλους φορείς, σε διάφορες αναλλεστικές πόλεις. Σαν καθηγητής Μαέστρων στην ανωτέρα σχολή έβγαλε πάρα πολλούς αξιόλογους Μαέστρους, σ' αυτούς σαν Μουσική ιδέα στην κοινωνία. Με

Από το 1975 που επαναπατρίστηκε εγκαταστάθηκε μόνιμα στη γενέτειρά του τη Νάουσα. Ανέλαβε μέσα σε λίγο χρόνο τη διεύθυνση της Χορωδίας και Μανδολινάτος του ΩΔΕΙΟΥ και μέσα από τα στίβαρά του χέρια άρχισε και η καλλιτεχνική άνοδος του συγκροτήματος. Όπου κι αν εμφανιζόταν άφηνε άριστες εντυπώσεις σαν συγκρότη-

της Τασκένδης ανωτέρα Σχολή και στη συνέχεια το Κονσερβατόριο της ίδιας πόλης. Πήρε το δίπλωμά του από το κονσερβατόριο το 1965.

Από εκεί και μετά αρχίζει μια αξιοθαύμαστη καριέρα με πολλά βραβεία και επαίνους. Διακρίθηκε και τιμήθηκε με πολλά μετάλλια και κρατικά βραβεία για την προσφορά του στα Μουσικά πράγματα της Τασκένδης αλλά και της Μόσχας.

Σαν άνθρωπος με πολλά χαρίσματα μπόρεσε να διακριθεί ανάμεσα από πολλούς άλλους και η μεγάλη δίψα για σπουδές τον έκανε ν' ανέβει πολύ γρήγορα και να ξεχωρίσει ανάμεσα από δεκάδες στο είδος του. Οργάνωσε και διεύθυνε την περίφημη και πολυβραβευμένη παιδική χορωδία που αριθμούσε 120 με-

λοποίησε πολλά έργα από τα οποία τα πιο χαρακτηριστικά είναι «η Ειρήνη» και «η Πατρίδα».

Τόση ήταν η φήμη του σαν Μαέστρος, ώστε σε μια γιορτή άτομα που διέδωσαν και θα δια-

μα, αλλά κυρίως ο Μαέστρος Ηλίας Μόρας κέρδιζε τις καρδιές όλων με την πλαστικότητα των χειρών και την τέχνη της διεύθυνσής του.

Σε φεστιβάλ, συναντήσεις χο

ρωδιών και άλλες εκδηλώσεις η επιτυχία ερχόταν η μια πίσω από την άλλη και έτσι η χορωδία και η Μανδολινάτα έγινε πανελλήνια γνωστή. Από το 1975 μέχρι σήμερα με Μαέστρο τον Ηλία Μόρα πήρε μέρος σε φεστιβάλ στην Κεφαλλονιά, στην Αθήνα, Καρδίτσα, Κομοτηνή, Άργος Ορεστικό, Σέρρες, Έδεσσα, Κηφισιά και Πάτρα πάντα με πάρα πολλή επιτυχία.

Το 1977 ο Ηλίας Μόρας πήρε το Α΄ Βραβείο διεύθυνσης χορωδιών στο Β΄ Παμβορειοελλαδικό φεστιβάλ Σερρών καθώς και η χορωδία το Α΄ Βραβείο στις Σέρρες και το Β΄ Βραβείο στην Έδεσσα. Σε δεκάδες συναυλίες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, η χορωδία και η Μαντολινάτα αποσπούσε πάντα κολακευτικά σχόλια όπου εμφανιζόταν.

Ο Ηλίας Μόρας όμως έδειξε έργο και σε άλλο τομέα, το πιάνο. Από το 1975 που ήρθε στη Νάουσα, δημιούργησε στο ΩΔΕΙΟ μουσικά τμήματα εκμάθησης οργάνων, και πέρασαν από τα χέρια του δεκάδες μαθητών. Πολλοί από αυτούς σήμερα σπουδάζουν στο κρατικό ΩΔΕΙΟ Θεονίκης και σε άλλα ΩΔΕΙΑ της Ελλάδας. Χάρη σ' αυτόν γέμισαν κυριολεκτικά τα σπίτια της Νάουσας με πιάνο. Σήμερα ο Ηλίας Μόρας δεν υπάρχει πια, υπάρχουν όμως οι μαθητές του και προπαντός το έργο του. Ένα έργο που θα είναι φάρος φωτεινός για όσους θα ασχολούνται με τη θεία αυτή τέχνη, τη Μουσική. Γιατί εκείνος την είχε αγαπήσει όσο και την ίδια του τη ζωή. Εργάστηκε όλα αυτά τα χρόνια και δέδωσε με όλη τη δύναμη της ψυχής του την ωραία αυτή τέχνη, την εμφύσησε σε δεκάδες μαθητές του στο

πιάνο αλλά και σε δεκάδες χορωδούς που θα τον θυμούνται πάντα γιατί το όνομα Μόρας δέθηκε με τη μουσική παράδοση της πόλης μας. Γιατί ο Ηλίας Μόρας ήταν ο συνεχιστής αλλά και ο αναμορφωτής των μουσικών μας πραγμάτων. Βρήκε βέβαια υλικό αλλά το έπλασε, το δίδεξε και το ανέβασε σε υψηλότερη στάθμη.

Γι' αυτό μετά το θάνατό του φάνηκε το μεγάλο κενό που άφησε αυτός ο ακούραστος δάσκαλος. Γι' αυτό και ο Δήμος της Νάουσας αναγνωρίζοντας το έργο του και την προσφορά του διέθεσε δωρεάν τάφο σε διακεκριμένη θέση στην οποία θα αναπαύεται ο αείμνηστος Μαέστρος.

ΘΝΗΤΗ ΜΗΤΕΡΑ

Κουράστηκες να περπατάς τόσο δρόμο
κι όμως δε λες τίποτα, μη με στεναχωρήσεις.
Μόνο στα μάτια σου διακρίνω την κούραση.
Δε λες τίποτα. Όπως δεν έλεγες, όταν
με το τριμμένο παλτό πήγαινες χιλιόμετρα δρόμο
για να δουλέψεις, γιατί έπρεπε,
κι όλο αδυνατίζεις κι όλο χλώμιαζες.
Όπως δεν έλεγες, στη φυλακή,
κείνους τους δύσκολους καιρούς.
Στα πελώρια μάτια σου μπλέκονταν όνειρα κι ιδέες
και η ομορφιά όλου του κόσμου.
Έτσι έμεινες ανάλλαχτη από τον καιρό
κι η αγκαλιά σου να μυρίζει στοργή και ζέστα.
Κι όμως θα σε χάσω. Το ξέρω πως θα σε χάσω.
Πώς θα είναι ο κόσμος χωρίς τις γκρίζες σκάλες των μαλλιών σου
χωρίς τα μικρά σου πόδια κι αυτά τα μάτια σου
που όλο απορούν και λυπούνται;
Πώς θα 'ναι η ζωή μου χωρίς το χάδι απ' τη φροντίδα σου,
χωρίς τη μοσκοβολιά της καρδιάς σου;
Φοβάμαι. Όχι τη λήθη.
Την απουσία.

ΚΟΥΛΑ ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ

Τρείς αξιόλογες ποικιλίες βερυκοκκιάς

ανθεκτικές στην ίωση SHARKA

Σαρώντα τέσσερες ποικιλίες βερυκοκκιάς μελετήθηκαν σε οπωρώνα που εγκαταστάθηκε στο αγρόκτημα Σκύδρας του Ι.Φ.Δ. το 1981. Απ' αυτές το μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσίασαν οι επιτραπέζιες ποικιλίες HARCOT, SCREARA και FESTIVALNA.

Η HARCOT ωριμάζει γύρω στις 15 Ιουνίου. Τα δένδρα της είναι ζωηρά και αντέχουν στο κρύο. Η παραγωγή τους είναι καλή. Η HARCOT έδειξε ανθεκτικότητα στην ίωση SHARKA με σμυδρά συμπτώματα προσβολής μέχρι τώρα. Ο καρπός είναι μεγάλος με επίμηκες σχήμα

Της Ειρήνης

Σγουρού - Καραγιάννη

ζωηρό πορτοκαλί χρώμα και ευχάριστη γεύση.

Η SCREARA ωριμάζει γύρω στις 20 Ιουνίου. Η παραγωγικότητά της είναι καλή. Τα συμπτώματα προσβολής από την ίωση SHARKA ήταν μικρής έντασης στους καρπούς. Η εμφάνισή του καρπού είναι ελκυστική και η γεύση εξαιρετική.

Η FESTIVALNA ωριμάζει γύρω στις 25 Ιουνίου. Τα συμπτώματα προσβολής από την ίωση SHARKA ήταν μικρής έντασης

σε φύλλα και καρπούς. Η ποικιλία έχει το πλεονέκτημα να ανθίζει πολύ όψιμα, τέλη Μαρτίου και ν' αποφεύγει ζημιές στην παραγωγή από παγετούς. Ο καρπός της είναι μεγάλος πορτοκαλόχρους, με πλατυσμένες παρειές και γεύση καλή.

Οι ποικιλίες μπορεί να συστηθούν για φυτεύσεις περιορισμένης έκτασης στη Βόρεια Ελλάδα.

Σημ. «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ»: Περίληψη εκμύλης από την 13η Επιστημονική συνεδρίαση της Ελληνικής Επιτροπής της Επιστήμης των Οπωροκηπευτικών (7—9 Οκτωβρ. 1987).

(Συνέχεια από την σελ. 161)

βολή του Κωνστάντη που έπεσε μέσα στο καζάνι των Ιταλών στο ύψωμα Προφήτης Ηλίας των Δολιαιών, την ώρα που έπαιρναν το συσσίτιο.

Ούτε ηρωποιήθηκε ο Ταγματάρχης του Πυροβολικού Βερσής Κωνσταντίνος, αυτός που με τόση επιτυχία κατηύθυνε τη βολή του Πυροβολικού από τα παρατηρητήρια της Γκραμπάλας και της Ασόνιτσας και που είχε το άδοξο τέλος μετά τη λήξη του πολέμου, όταν παραδίδονταν τα κανόνια στους Γερμανούς στο χωριό Ραφίστα, τώρα Πυδινή, έξω από τα Γιάννινα, να μη δεχθεί να παραδώσει τα κανόνια της Μονάδας του στους Γερμανούς και με τα λόγια «Πού τα παραδίδετε τα κανόνια σ' αυτούς τους αλήτες, αυτά είναι στεφανωμένα με δάφνες στα πεδία των μαχών» να δγάλει το πιστόλι του και να θέσει τέρμα στη ζωή του.

Αλλά ούτε και ο Αρχηγός του Πυροβολικού της 8ης Μεραρχίας Συνταγματάρχης Μαυρογιάννης Παναγιώτης ηρωποιήθηκε, αυτός που ο ίδιος προσωπικά οργάνωσε την οχυρωματική ζώνη στο Καλπάκι από τον καιρό της ειρήνης, και που τόσο θαυμάσια συντόνισε το πυροβολικό στο Καλπάκι κατά την βήμερη άμυνα, ώστε να γίνει ο τάφος των επιτιθεμένων Ιταλών.

Ούτε φυσικά και ο Διοικητής του 8ου Συντάγματος Πυροβολικού Ιωάννης

Αναμνήσεις από τον Ελληνοϊταλικό πόλεμο

των Συνταγματάρχων Ασημόπουλος Αλέξανδρος, που από το παρατηρητήριο της Γκραμπάλας με τόση επιτυχία κατηύθυνε τη βολή του πυροβολικού.

Ούτε ηρωποιήθηκε ο Ταγματάρχης του Πεζικού Πανταζής Κωνσταντίνος, Διοικητής του 3ου Τάγματος του 15ου Συντάγματος Πεζικού της 8ης Μεραρχίας, που το τάγμα του είχε την κυρία ευθύνη της άμυνας στα υψώματα της Γκραμπάλας - Ψηλοράχης.

Αλλά ούτε και ο μόνιμος Ανθυπολοχαγός Πεζικού Χατζόπουλος Νικόλαος ηρωποιήθηκε, που σκοτώθηκε στις 7 Νοεμβρίου κατά την αντιμετώπιση στην Γκραμπάλα.

Κι ούτε και ο Στρατηγός Κατσιμήτρος Χαράλαμπος, ο Διοικητής της 8ης Μεραρχίας που θεωρείται ο Πατέρας της νίκης στο Καλπάκι, ηρωποιήθηκε όσα θα έπρεπε.

✽

Αλλ' ας εξετάσουμε και την υφή των δύο αγώνων, που ριζικά διαφέρουν μεταξύ τους:

Ο αγώνας για την Πίνδο ήταν αγώνας συνεχών μετακινήσεων και ελιγμών, χωρίς σταθερό μέτωπο.

Ενώ, ο αγώνας στο Καλπάκι ήταν αγώνας στατικός και καθαρά αμυντικός.

Στα ίδια σημεία, Γκραμπάλα - Ασόνιτσα - Ψηλοράχη ως: Δημόσιο δρόμο Καλπάκι - Ιωάννινα, επί βήμερη συνε-

χώς έπεφτε φωτιά και καυτό σίδερο, χωρίς η αμυντική μας γραμμή να λυγίσει. Αλλά και η σύνθεση των δυνάμεων ήταν διαφορετική.

Στην Πίνδο στάλθηκαν αμέσως από τις πρώτες μέρες του πολέμου, μετά τη θεαματική διείσδυση του εχθρού ισχυρές δυνάμεις του Β' Σώματος Στρατού, ενώ στο Καλπάκι τα έβγαλε πέρα μόνη της, παλικάρισμα, η 8η Μεραρχία.

Η επιτυχία της άμυνας στο Καλπάκι είχε τα εξής αποτελέσματα:

Έδωσε το χρόνο και τη δυνατότητα να ολοκληρωθεί η επιστράτευση και να σταλούν τόσες πολλές δυνάμεις στο μέτωπο της Πίνδου.

Αλλά το σπουδαιότερο είναι ότι έσπασε το ηθικό των Ιταλών από τις πρώτες μέρες του πολέμου, πράγμα πολύ σημαντικό για τη μετέπειτα έκβασή του.

Γι' αυτό πιστώσαμε ακρόβαντα πως, αν δεν υπήρχε η επιτυχία της αντίστασης στο Καλπάκι, ούτε νίκη, ούτε έπος θα υπήρχε.

Το Καλπάκι με την Γκραμπάλα θα παρμείνουν αιώνια σύμβολα Ελευθερίας.

Το δε άγαλμα του Έλληνα φαντάρου, που στηθήκε εκεί στα δοξασιμένα υψώματα της Γκραμπάλας, επάνω από το Καλπάκι, θα θυμίζει για πάντα στον κάθε επίδοξο μελλοντικό επιδρομέα πως αυτά τα ιερά χώματα δεν πρόκειται ποτέ να τα πατήσει.

ΑΠΟΔΟΣΗ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΠΟΙΚΙΛΙΩΝ ΜΗΛΙΑΣ ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΑ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΑ

Στο τεύχος 33 Οκτώβ. - Νοέμ.
- Δεκέμ. 1985 του περιοδικού
«ΝΙΑΟΥΣΤΑ» δημοσιεύθηκε ερ-
γασία του γεωπόνου κ. Ευάγ.
Δημητρίου που αφορούσε τις α-
ποδόσεις 4 ποικιλιών μηλιάς σε
4 υποκείμενα (2 μέτριας Μ7 -
ΜΜ106 και 2 μεγάλης ΜΜ104 -
ΜΜ109. Ζωηρότητας) από πει-

**Του Γ. Κοσμίδη
συνεργασία
Μαργαρίτη Δάϊου και
Δημ. Κατσαγιώργου**

ραματικό εγκατεστημένο στο Ιν-
στιτούτο Φυλλοβόλων Δένδρων.

Τα αποτελέσματα και τα συμ-
περάσματα αφορούσαν στοιχεία
έως και το 1985.

Σήμερα δημοσιεύουμε συμπλη-
ρωματικά και τα στοιχεία των ε-
τών 1986 και 1987 καθώς και το
σύνολο των αποδόσεων 6 ετών.
Όπως προκύπτει από τους πι-
νακες 1, 2, 3 και 4, σε όλα τα
υποκείμενα προηγούνται σταθε-
ρά σε παραγωγή η ΠΟΙΚ. ΓΚΟΛ-
ΝΤΕΝ ΝΤΕΛΙΤΣΙΟΥΣ και ΜΟΥ-
ΤΣΟΥ και ακολουθεί η ποικιλία
ΓΚΡΑΝΥ ΣΜΙΘ. Τελευταία είναι
η ποικ. ΙΜΠΕΡΙΑΛ.

Πρέπει να σημειωθεί ότι: 1)
οι καρποί της ποικ. ΜΟΥΤΣΟΥ
για όλα τα έτη ήταν 3Α-2Α και
Α κατηγορίας. 2) η ποικ. ΜΟΥ-
ΤΣΟΥ δεν παριεναυτοφορεί και
η παραγωγή της αυξάνει σταθε-
ρά από έτος σε έτος.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ: ΜΜ 106 (φύτευση 1980)

Μέσος όρος απόδοσης σε κιλά ανά δέντρο (8 δέντρα ανά ποικ.)

Ποικιλία	έτος	1982	1983	1984	1985	1986	1987	Σύν. απόδ. 6 ετών
ΙΜΠΕΡΙΑΛ		1,97	1,50	13,60	3,78	15,05	39,62	75,52
ΓΚΟΛΑΝΤΕΝ		4,90	4,80	42,90	30,33	75,25	42,58	197,76
ΓΚΡ. ΣΜΙΘ		0,30	2,15	8,00	11,10	44,65	36,41	102,61
ΜΟΥΤΣΟΥ		3,20	3,36	31,30	32,00	45,90	58,83	174,59

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ: Μ 7 (φύτευση 1980)

Μέσος όρος απόδοσης σε κιλά ανά δέντρο (16 δέντρα ανά ποικ.)

Ποικιλία	έτος	1982	1983	1984	1985	1986	1987	Σύν. απόδ. 6 ετών
ΙΜΠΕΡΙΑΛ		0,27	2,32	10,94	4,82	9,81	24,66	52,82
ΓΚΟΛΑΝΤΕΝ		1,15	1,63	28,82	24,84	65,34	35,41	157,19
ΓΚΡ. ΣΜΙΘ		1,20	2,80	14,26	10,80	25,13	48,93	103,12
ΜΟΥΤΣΟΥ		0,50	2,21	30,64	26,05	50,18	54,37	163,95

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ: ΜΜ 104 (φύτευση 1979)

Μέσος όρος απόδοσης σε κιλά ανά δέντρο (8 δέντρα ανά ποικ.)

Ποικιλία	έτος	1982	1983	1984	1985	1986	1987	Σύν. απόδ. 6 ετών
ΙΜΠΕΡΙΑΛ		1,08	3,77	14,89	4,33	6,75	64	94,82
ΣΚΑΤΛΑΤΙΝ		0,08	5,98	28,09	4,47	14,56	45	93,18
ΓΚΡ. ΣΜΙΘ		2,04	5,57	21,94	10,57	40,38	58	138,50
ΜΟΥΤΣΟΥ		1,14	9,57	47,94	37,30	86,74	57,5	240,19

Παρατήρηση: ΙΜΠΕΡΙΑΛ και ΣΚΑΤΛΑΤΙΝ είναι κλώνοι της ποικιλίας ΡΕΝΤ ΝΤΕΛΙΤΣΙΟΥΣ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ: ΜΜ 109 (φύτευση 1979)

Μέσος όρος απόδοσης σε κιλά ανά δέντρο (8 δέντρα ανά ποικ.)

Ποικιλία	έτος	1982	1983	1984	1985	1986	1987	Σύν. απόδ. 6 ετών
ΙΜΠΕΡΙΑΛ		0,50	4,16	25,95	5,18	11,93	61,5	109,12
ΓΚΟΛΑΝΤΕΝ		7,28	23,75	48,37	62,32	73,87	75,0	290,59
ΓΚΡ. ΣΜΙΘ		2,67	7,14	28,25	13,19	36,30	63,5	151,02
ΜΟΥΤΣΟΥ		3,34	8,15	41,12	30,28	65,83	75,5	224,22

Ζημιές στη δένδροκομία απο το ψύχος του χειμώνα και της άνοιξης (1986 - 87)

- Η αντοχή της ροδακινιάς σε χαμηλές θερμοκρασίες ξεπέρασε κάθε προηγούμενο.
- Σοβαρές οι ζημιές στις ακτινιδιές και στις καρυδιές.

Η δένδροκομία του Νομού Ημαθίας και γενικότερα της Κ.Δ. Μακεδονίας δοκιμάσθηκε - απειλήθηκε από τις χαμηλές θερμοκρασίες του χειμώνα και της άνοιξης (1986-87). Η επίδραση του ψύχους στις δύο χρονικές περιόδους παρουσιάζει ιδιαίτερο τητες γι αυτό οι παρατηρήσεις και οι ζημιές αναφέρονται για κάθε μια περίοδο ξεχωριστά.

Ι. Ζημιές από το ψύχος του χειμώνα στις ροδακινιές και ακτινιδιές

Τις τελευταίες μέρες του Δεκέμβρη σημειώθηκαν - καταγράφηκαν πολύ χαμηλές θερμοκρασίες, που σε ορισμένες πεδινές περιοχές έφθασαν τους -17°C (Πίνακας Ι).

Οι χαμηλές θερμοκρασίες - ηπιώτερες - επαναλειφθηκαν και στις αρχές του Γενάρη. Οι δυσμενείς για την δένδροκομία θερμοκρασίες προξένησαν ζημιές στις ροδακινιές και στις ακτινιδιές.

α. Ροδακινιά

Από την επίδραση των χαμηλών θερμοκρασιών του Δεκέμβρη διαπιστώθηκαν ζημιές στ' ανθοφόρα μάρτια της ροδακινιάς σε ορισμένες περιοχές - τοποθεσίες (θύλακες παγετού). Τα μάρτια της ροδακινιάς μπορούν ν' αντέξουν τον χειμώνα σε θερμοκρασίες $-14,5^{\circ}\text{C}$ / -20°C .

Οι ποικιλίες που έπαθαν σοβαρές ζημιές στ' ανθοφόρα μάρτια (40-70%) είναι:

- Επιτραπέζιες: MERRILL

GEM, REGINA, CORONET, J.H. HALE, HONEY DEW HALE.

- Νεκταρίνια: ARMKING, MAYGRAND.

- Συμπύρηνες: FORTUNA, ANDROSS, JUNGEMAN.

β. Ακτινιδιά.

Είναι μια καινούργια δενδρώδης καλλιέργεια. Για την αντοχή της στο ψύχος, στις συνθήκες της χώρας μας, δεν έχει γίνει ακόμη σχετική έρευνα. Απλά διαθέτουμε εμπειρίες. Τον Γενάρη του 1979 σημειώθηκαν θερμοκρασίες -18°C / -19°C σε πεδινές περιοχές, με αποτέλεσμα να έχουμε σοβαρές ζημιές στ' ακτινιδιά. Το υπέργείο τμήμα των φυτών ηλικίας 1-2 χρόνων καταστράφηκε παντελώς. Την άνοιξη τα φυτά ξαναβλάστησαν. Αποτέλεσμα της καταστροφής των φυτών της ακτινιδιάς, ήταν η αναστολή της φύτευσης - επέκτασής της για μερικά χρόνια.

Η ακτινιδιά είναι ένα είδος μέσης αντοχής στο ψύχος. Θεωρούμε θερμοκρασίες και μέχρι $-11,0$ μπορούν να προξενήσουν ζημιές - νυσιές όμως πρακτική σημασία - όταν τα φυτά είναι στο στάδιο του λήθαργου. Σε χαμηλότερες θερμοκρασίες η ζημιή στα μικτά μάρτια της ακτινιδιάς αυξάνεται ποσοδευτικά με την ελάττωση της θερμοκρασίας. Επίσης το μέγεθος της ζημιής βρίσκεται σε άμεση σχέση με την ωρίμανση ή μη των βλαστών κατά τον χρόνο της εισόδου των φυτών στο στάδιο του λήθαργου, την σχετική υγρασία κ.ά. Οι χαμηλές

Του

Βασ. Χ. Κουκουργιάννη
Γεωπόνου Δένδροκομίας
Δ/νση Γεωργίας
Ν. Ημαθίας

θερμοκρασίες του Δεκέμβρη, που σ' ορισμένες άλλες περιοχές - τοποθεσίες (θύλακες παγετού) ήταν πιο κάτω από τους -17°C προξένησαν σοβαρές ζημιές στα μικτά μάρτια και στα φυτά της ακτινιδιάς. Τα συμπτώματα από τους παγετούς εμφανίζονται ως εξής: Ζώνη του κάμβιου καφέ - σκούρο χρώμα, αποκολλήσεις φλοιού, σχισίματα, καταστροφή μικτών ματιών.

Οι ζημιές ήταν σοβαρές στους θύλακες παγετού και σε φυτά ηλικίας 1-4 χρόνων.

Γενικά από τις χαμηλές θερμοκρασίες του χειμώνα οι ζημιές περιορίζονται στα ροδάκινα κατά περιοχές και ποικιλίες με καταστροφή των ανθοφόρων ματιών, ενώ στ' ακτινιδιά έχουμε ζημιές και στα φυτά (Εξήρανση).

ΙΙ. Ζημιές από το «μεγάλο ψύχος» του Μάρτη

α. Ροδακινιά

Ο μήνας Μάρτη του 1987 χαρακτηρίζεται από τις πιο χαμηλές θερμοκρασίες, που κράτησαν μάλιστα αρκετές μέρες, των τελευταίων πενήντα χρόνων. Σύμφωνα με στοιχεία του Ινστιτούτου Δένδροκομίας Νάουσας είναι οι χαμηλότερες θερμοκρασίες που καταγράφηκαν τα τελευταία 20 και πλέον χρόνια (πίνακες ΙΙ και ΙΙΙ).

Έχοντας υπόψη τις χαμηλές θερμοκρασίες που επεκράτησαν και ότι τα ανθοφόρα μάρτια της ροδακινιάς, σε πολλές περιοχές

και ποικιλίες ήταν στο στάδιο της διόγκωσης προς ροζ μπουμπούκι, περιμέναμε σοβαρές ζημιές στην αναμενόμενη παραγωγή ροδακίνων. Η ευαισθησία των ανθοφόρων ματιών της ροδακινιάς στο ψύχος είναι δεμένη με το στάδιο της ανάπτυξής τους:

- μάτια κλειστά, διόγκωση προς ροζ μπουμπούκι αντέχουν μέχρι $-3.5^{\circ}\text{C}/-4^{\circ}\text{C}$.

- Πλήρης ανθοφορία $-2.5^{\circ}\text{C}/-3^{\circ}\text{C}$.

- Καρπίδια -1°C .

Οι παλιοί δενδροκαλλιεργητές έφεραν στη μνήμη τους το έτος 1955. Το χρονικό της εποχής εκείνης αναφέρει «Οι ροδακινιές στις περισσότερες περιοχές ήταν στην αρχή της άνθησης, το έδαφος και τα δένδρα ήταν καλυμμένα με χιόνι. Την άβρα νύχτα της 4/5 Μαρτίου 1955 η θερμοκρασία κατέθηκε στους -5.0 με συνέπεια να έχουμε σχεδόν ολοσχερή καταστροφή της αναμενόμενης παραγωγής».

Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι μερικοί παραγωγοί τις μέρες του παγετού άναψαν φωτιές με άχυρα ή παλαιά λάστιχα για να περιορίσουν το ψύχος.

Στον πίνακα II παρατηρούμε τα εξής:

- Οι θερμοκρασίες κάτω από το μηδέν είναι 15 μέρες.

- Η διακύμανση της θερμοκρασίας —ελάχιστης, μέγιστης— είναι πολύ μικρή. Οι γενικές και ρικτές συνθήκες που επικράτησαν τις μέρες του παγετού ήταν η συννεφιά και η κάλυψη του εδάφους με χιόνι σε πολλές περιοχές. Επίσης θα πρέπει ν' αναφέρουμε ότι τα οπωροφόρα είχαν σκληραγωγηθεί από τις χαμηλές θερμοκρασίες του χειμώνα.

Όλα τα παραπάνω στοιχεία επέδρασαν θετικά στον περιορισμό των ζημιών στις ροδακινιές.

Οι ζημιές από τους παγετούς της άνοιξης, όπως και στην περίπτωση του χειμώνα, για τους λόγους που αναφέραμε, περιορίστηκαν κατά περιοχές και ποικιλίες. Οι οπωρώνες που έπαθαν ζημιά τον χειμώνα επηρεάστηκαν και από τις παγωνιές του Μάρτη με αποτέλεσμα η τελική ζημιά να γίνει πιο σοβαρή.

Από τις παγωνιές του Μάρτη έπαθαν ζημιά και οι ποικιλίες:

- Επιτραπέζιες: SPRINGCREST, ROUAL MAY, FLAVORCREST, RED TOP.

- Νεκταρίνια: EARLY SUNGRAND, FAIRLANE, FIREBRITE, RED GOLD, TASTY FREE.

- Συμπόσηνες: LOADEL, STARN, EVERTS.

Ζημιές διαπιστώθηκαν και σ' άλλες ποικιλίες σε θύλακες παγετού.

Παρατηρήσεις από τις παγωνιές του Μάρτη

- Ποικιλίες ροδακινιάς όπως η FLAVORCREST σε υποκείμενο GF 677 —αμυγδαλοροδάκινο— είχε μεγαλύτερη ζημια συγκριτικά με υποκείμενο το σπορόφυτο άγριος ροδακινιάς. Η διαφοροποίηση της ζημιάς αποδίδεται στην πιο πρώιμη κυκλοφορία των χυμών στο GF 677.

- Οι ζημιές ήταν πιο σοβαρές σε θύλακες παγετού και σε συγκεκοιμένες ποικιλίες.

- Στις ποδιές —κάτω μέρος— των δένδρων οι ζημιές ήταν μεγαλύτερες.

- Τα δενδρύλια με κοιμώμενο μάτι που φυτεύθηκαν τον χειμώνα στην οριστική θέση (οπωρώνες) είχαν σοβαρές απώλειες, που σε πολλές περιπτώσεις ξεπέρασε το 80% σε ποικιλίες που το υποκείμενο ήταν GF 677.

6. Ακτινιδιά.

Η ακτινιδιά, όπως αναφέραμε, είναι μέσης αντοχής στο ψύχος

του χειμώνα, κατά την διάρκεια του λήθαργου των φυτών. Παρουσιάζει όμως μεγάλη ευαισθησία στους όψιμους παγετούς (άνοιξη), που παρατηρούνται συχνά στο τέλος του χειμώνα ή στην αρχή της άνοιξης. Αυτή οφείλεται στην πρώιμη κυκλοφορία των χυμών στα φυτά, που αρχίζει νωρίς —αρχές Φεβρουαρίου— Οι ιστοί «βλαστοί» βρίσκονται σε σπαργή νωρίς με αποτέλεσμα θερμοκρασίες κάτω από το μηδέν μπορούν να προξενήσουν ζημιές. Οι χαμηλές θερμοκρασίες του Μάρτη προκάλεσαν σοβαρές ζημιές και στις περιοχές, που δεν είχαν επηρεασθεί από τις παγωνιές του χειμώνα τα φυτά της ακτινιδιάς. Οι οπωρώνες που είχαν υποστεί ζημιά τον χειμώνα, ο παγετός του Μάρτη έκανε την ζημιά πιο σοβαρή και στις περισσότερες περιπτώσεις ολοσχερή.

Οι παγωνιές του Μάρτη κατέστρεψαν το κάμβιο του κορμού (μερική ή ολική αποκόλληση του φλοιού, σχισίματα) σε ύψος 40—80 εκ. από το έδαφος καθώς και μικτά μάτια. Τα φυτά που έπαθαν ζημιά ξαναβλάστησαν από την βάση του κορμού. Οι παλαιοί κορμοί των φυτών αφαιρέθηκαν στις αρχές του καλοκαιριού, όταν σταμάτησε η εκροή υγρού-χυμού από τα φυτά, που ήταν αποτέλεσμα αντίδρασης. Μεγαλύτερη ευαισθησία στους παγετούς της άνοιξης έχουν τα φυτά ηλικίας 1—4 χρόνων.

Στον Νομό Ημαθίας η ζημιά στα ακτινίδια ήταν πολύ σοβαρή και ανησούχησαν οι παραγωγοί για το μέλλον της καλλιέργειας.

Ενδεικτικά αναφέρουμε τα εξής στοιχεία:

Το 1986 η συντελεσθείσα παραγωγή του Νομού ήταν 260 τόννοι, το 1987 περιμέναμε 800 τόννοι.

ρους, η συντελεσθείσα όμως παραγωγή μόλις έφθασε τους 40 τόνους. Το σύνολον σχεδόν των οπωρώνων της ακτινιδιάς κλαδεύτηκε στη βάση (αρχές καλοκαιριού) για να ξαναβλαστήσουν, στους οπωρώνες που η

αφέρων για την προστασία των φυτών από τους παγετούς. Τα υλικά που είναι κατάλληλα και χρησιμοποιήσαν για την προστασία είναι: Στελέχη κριθαριού ή σίκαλης, στελέχη Καλαμπεκιού, ραζάγι (φυτό - υλικό που

του εδάφους. Το σημείο αυτό του φυτού και σε ύψος τουλάχιστο 50 εκ. πρέπει να προστατεύεται καλύτερα δηλαδή με περισσότερο υλικό κάλυψης. Ζημιές στους κορμούς των φυτών διαπιστώσαμε και πάνω από 100 εκ. του εδάφους, σε θύλακες παγετού.

Όπως είναι γνωστό, η διακύμανση της θερμοκρασίας παρουσιάζεται ως εξής: Κοντά στην επιφάνεια του εδάφους παρατηρείται η πιο χαμηλή θερμοκρασία, που είναι από 0,5—1,5 βαθμούς μικρότερη της θερμοκρασίας του αέρα, σε ύψος ένα μέτρο από την επιφάνεια του εδάφους. Γι' αυτό οι ζημιές στα φυτά της ακτινιδιάς παρατηρούνται συνήθως στη ζώνη του λαιμού των δέντρων.

Η ζημιά στον κορμό διακρίνεται από την καταστροφή του κάμβιου, που το χρώμα σε περίπτωση σοβαρής προσβολής γίνεται καφέ. Αν ο χρωματισμός είναι ανοικτός η προσβολή θεωρείται ελαφρά και τα φυτά μπορούν να επανέλθουν.

Γενικά η ευαισθησία της ακτινιδιάς στους παγετούς βρίσκεται σε άμεση σχέση με την τοποθεσία, ηλικία, τις καλλιεργητικές φροντίδες π.χ. η όψιμος αζωτούχος λίπανση κάνει τα φυτά πιο ευαίσθητα, την ποικιλία, το υποκείμενο κ.ά.

γ. Καρυδιά

Οι καρυδιές από τους παγετούς του Μάρτη έπαθαν σοβαρές ζημιές κυρίως στην ημιορεινή και ορεινή ζώνη, με συνέπεια η παραγωγή να μηδενισθεί. Τα δένδρα της καρυδιάς, οι παγετοί του Μάρτη τα βρήκαν στο στάδιο έναρξης κυκλοφορίας των χυμών —όπως στα ακτινιδία— με αποτέλεσμα να προκληθούν σοβαρές ζημιές όπως εξήρανση βραχιόνων, κλαδίσκων και καρποφόρων ματιών. Τα δένδρα

Φυτό ακτινιδιάς ηλικίας 4 χρόνων που υπέστησαν ολοκληρωτική καταστροφή από τον παγετό. Φαίνεται η νέα βλάστηση που ξεκινά από την βάση του φυτού

Ζημιά δεν ήταν σοβαρή έγινε αστηρό κλάδεμα.

Η ευαισθησία της ακτινιδιάς στους παγετούς είναι γνωστή στους καλλιεργητές. Εξ άλλου είχαν και την εμπειρία του 1979, κι όμως δεν πήραν μέτρα προστασίας.

Φέτος όλοι οι καλλιεργητές α

κτινιδιάς έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον κατασκευάζοντας ψάθες, φτέρη, χαρτόνι, φελιζόλ κ.ά.). Τα τέσσερα πρώτα υλικά θεωρούνται τα καλύτερα.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι το πιο ευαίσθητο μέρος του φυτού είναι ο λαιμός δηλαδή το μέρος που είναι κοντά στην επιφάνεια

βλάστησαν με καθυστέρηση και ανομοιόμορφα. Οι παραγωγοί ανάλογα με την σοβαρότητα της ζημιάς αφαίρεσαν τους ξηρούς κλάδους, κλάδεψαν αυστηρά και στις πιο σοβαρές περιπτώσεις (σε θύλακες παγετού) έκαναν αυστηρό κλάδεμα στους βραχίονες.

Είναι αλήθεια ότι η καρυδιά υποφέρει από τους παγετούς της άνοιξης, συνήθως την εποχή της έπτυξης των βλαστών.

δ. Αμυγδαλιά

Οι αμυγδαλιές στις περισσότερες περιοχές του Νομού κατά την περίοδο των παγετών του Μάρτη ήταν στο στάδιο άσπρο μπουμπούκι προς άνθηση με συνέπεια να πάθουν σοβαρές ζημιές οι ποικιλίες TEXAS, TRUO-ITO και η Ρέτσου σε μικρότερο βαθμό. Η ποικιλία FERRAGNES δεν επηρεάστηκε σχεδόν καθόλου από τους παγετούς.

ε. Λοιπά οπωροφόρα

—ΚΕΡΑΣΙΑ. Τα παραγωγικά δένδρα της κερασιάς δεν επηρεάστηκαν καθόλου από τους παγετούς. Τα εμβολιασμένα όμως δενδρύλια στα φυτώρια, που τα μάτια ήταν στο στάδιο της διόγκωσης έπαθαν σοβαρές ζημιές, που ξεπέρασαν το 80%. Επίσης καίτα σπορεία της κερασιάς, που είχαν βλαστήσει, υπέστησαν πολύ σοβαρές ζημιές από τους παγετούς του Μάρτη.

—ΕΛΙΑ. Τα ελαιόδένδρα που έχουμε στο Νομό Ημαθίας έπαθαν σε ορισμένες περιοχές σοβαρές ζημιές από τους παγετούς του Μάρτη. Οι καλλιεργητές ανάλογα με την σοβαρότητα της ζημιάς προέβησαν σε αυστηρό κλάδεμα ή καρατόμηση.

—Η συνθετική εργασία για τις ζημιές από τους παγετούς του χειμώνα και της άνοιξης βασίζεται σε στοιχεία που συγκεντρώ-

σαμε κατά την περίοδο των παγετών, σε παρατηρήσεις και στις τελικές διαπιστώσεις. Στοχεύει να ενημερώσει τους δενδροκαλλιεργητές για τις ζημιές από τους παγετούς και την προστασία απ' αυτούς.

Σημείωση: Δύο άρθρα-επιφυλλίδες του Βασ. Κουκουριάννη για τους παγετούς, δημοσιεύθηκαν στην εφημερίδα «ΒΕΡΟΙΑ».

1. Ζημιές στα οπωροφόρα από τις παγωνιές (13.3.87)

2. Περιορισμένες οι ζημιές στα ροδάκινα (10.4.87).

ΠΙΝΑΚΑΣ I

Ελάχιστες θερμοκρασίες που καταγράφηκαν την τελευταία εβδομάδα του Δεκέμβρη 1987

Δεκέμβριος Ημερομηνία	ΕΛΑΧΙΣΤΕΣ ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΕΣ			
	Τρίκαλα	Μακροχώρι	Μονόσπιτα	Νόουσα
26	-3,4	-3,0	-4,0	-4,0
27	-13,4	-12,5	-17,0	-10,5
28	-6,0	-7,5	-16,0	-8,5
29	-8,0	-5,5	-11,0	-6,0
30	-5,0	-4,0	-6,0	-1,5
31	-3,4	-2,0	-4,0	0,20

ΠΙΝΑΚΑΣ II

Ελάχιστες και μέγιστες θερμοκρασίες που καταγράφηκαν τον μήνα Μάρτη 1987 από Μετεωρολογικούς σταθμούς ή παρατηρητήρια Ν. Ημαθίας

Μάρτης Ημερομ.	ΤΡΙΚΑΛΑ		ΜΑΚΡΟΧΩΡΙ		ΜΟΝΟΣΠΙΤΑ		ΝΑΟΥΣΑ	
	Ελάχ.	Μέγ.	Ελάχ.	Μέγ.	Ελάχ.	Μέγ.	Ελάχ.	Μέγ.
1	2,0	12,4	3,0	11,0	0,0	11,0	0,5	11,0
2	1,0	14,0	1,0	14,0	0,2	11,0	1,0	14,5
3	8,0	8,2	8,0	9,0	2,0	8,0	7,0	7,5
4	-5,0	-1,0	-5,0	-1,0	-4,0	-1,0	-5,0	-0,5
5	-6,4	0,6	-6,0	1,5	-5,0	1,0	-5,6	0,0
6	-4,2	1,0	-6,5	1,5	-6,0	1,0	-7,0	1,0
7	-5,2	1,0	-8,0	3,0	-8,0	1,0	-9,0	0,0
8	-5,2	0,4	-8,5	2,0	-8,0	0,0	-8,0	-1,0
9	-5,0	3,0	-5,0	4,5	-5,0	3,0	-5,5	3,0
10	-4,0	-1,0	-3,5	-1,0	-3,0	0,0	-3,0	-1,0
11	-1,6	1,0	-2,5	2,0	-3,0	2,0	-2,0	3,0
12	-2,0	6,0	-6,0	7,0	-7,0	7,0	-8,0	6,0
13	-2,4	6,2	-5,5	6,5	-5,0	6,0	-4,0	6,0
14	-2,2	8,0	-1,0	9,0	-4,0	8,0	-4,0	6,5
15	0,8	2,0	2,0	3,0	-1,0	1,0	-1,0	0,0
16	0,0	0,9	-4,5	7,5	0,0	8,0	-0,5	7,0
17	2,2	2,4	1,0	2,5	1,0	2,0	0,5	2,0
18	-4,0	7,8	-2,5	8,0	-4,0	8,0	-2,5	6,5
19	-1,8	11,6	-4,0	12,0	-2,0	12,0	-1,5	10,5
20	1,2	14,0	-1,5	15,0	-1,0	15,0	0,0	13,5
21	2,2	17,2	5,0	19,0	2,0	18,0	4,7	17,5
22	8,0	11,2	10,0	13,0	6,0	12,0	7,5	11,0
23	8,6	10,6	2,5	10,0	9,0	10,0	8,8	9,5
24	4,6	7,0	4,0	9,5	5,0	8,0	4,5	8,0
25	5,0	14,4	3,0	14,0	2,0	16,0	2,0	13,0
26	3,4	15,6	1,0	16,5	2,0	17,0	2,0	16,0
27	8,4	15,4	7,0	16,5	8,0	16,0	7,5	15,0
28	6,0	20,0	7,0	20,0	5,0	20,0	7,0	16,5
29	11,4	18,0	9,0	15,0	10,0	17,0	8,5	16,5
30	10,0	15,6	6,0	15,0	10,0	16,0	9,0	16,0
31	11,8	17,0	9,0	19,0	10,0	18,0	11,2	17,0

(Συνέχεια στη σελ. 197)

ΔΕΝΤΡΟΚΟΜΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

1. Η παρεννιαυτοφορία των οπωροφόρων δέντρων

Πολλές φορές τα δέντρα έχουν μία «περίεργη» συμπεριφορά. Δεν είναι σπάνιες περιπτώσεις που τα δένδρα μία χρονιά ανθίζουν και καρπίζουν και την άλλη ούτε άνθη ούτε καρποί. Βλέπει κανείς πολλά δέντρα τη μια χρονιά να παρουσιάζουν μια υπερβολική παραγωγή καρπών και την άλλη χρονιά που την διαδέχεται, τα ίδια δέντρα να έχουν παραγωγή μικρή, ή ασήμαντη, ή καθόλου. Αυτός ο κύκλος μπορεί να συνεχίζεται και να επαναλαμβάνεται για πολύ καιρό και οι χρονιές της καρποφορίας και της ακαρπίας των δέντρων να διαδέχονται κανονικά και μάλιστα θα έλεγε κανείς με μαθηματική ακρίβεια. Οι δεντροκαλλιεργητές το έχουν παρατηρήσει αυτό το φαινόμενο και βλέπουν μια χρονιά πλούσιας ανθοφορίας να ακολουθείται από χρονιά με μειωμένη ανθοφορία με τις γνωστές εν συνεχεία συνέπειες. Αυτό το φαινόμενο που περιγράψαμε παραπάνω λέγεται παρεννιαυτοφορία.

Αυτή η παρεννιαυτοφορία (εναλλαγή) δεν αφορά μόνο την άνθηση αλλά εμφανίζεται επίσης και στη βλάστηση των κλάδων, στη αύξηση του κορμού των φύλλων και ακόμη και των ριζών. Στη χρονιά με ισχυρή συγκομιδή καρπών η βλάστηση εν γένει είναι μειωμένη. Φυσικά το αντίθετο συμβαίνει στις χρονιές με λίγη καρποφορία.

Αυτό το φαινόμενο το παρατηρούμε κυρίως στις μηλιές, αχλαδιές, δαμασκηνιές και λιγότερο στις ροδακινιές και άλλα είδη δέντρων. Το φαινόμενο εξη-

γείται επειδή το δέντρο δεν έχει την ικανότητα να διαφοροποιήσει τους νέους οφθαλμούς κατά την θερινή περίοδο όταν υπάρχουν συγχρόνως στο δέντρο πολλοί καρποί. Οι υδατάνθρακες και τα άλλα θρεπτικά στοιχεία των φύλων ηγαίνουν στους καρπούς και δεν περισεύουν να πάνε στους οφθαλμούς, οι οποίοι ως γνωστό κατά το θέρος (Ιούνιος - Ιούλιος) διαφοροποιούνται προς ανθοφόρους. Όπως αντιλαμβάνεται κανείς τάση προς παρεννιαυτοφορία έχουν εκείνα τα είδη και ποικιλίες δέντρων που κρατούν περισσότερο καιρό τους καρπούς τους. Επίσης όταν το έδαφος είναι σχετικά φτωχό το φαινόμενο της παρεννιαυτοφορίας είναι

Του Οδ. Ντινόπουλου

πολύ έντονο. Αυτό εξηγείται για τί τα δέντρα αυτά παρουσιάζουν φτωχό και περιορισμένο φύλλωμα, λόγω κακής τροφοδοσίας. Αυτό το παρατηρούμε συχνά στα ελαιόδεντρα, όσα αναπτύσσονται στη φύση μόνα τους, δίχως τις περιποιήσεις του ανθρώπου. Πολλοί δενδροκαλλιεργητές δεν είναι και δυσσρεπτημένοι από την κατάσταση αυτή γιατί έχουν μειωμένα έξοδα συγκομιδής. Μια δαπάνη κάθε δύο χρόνια. Επίσης παρεννιαυτοφρούν εντονότερα τα είδη που διαθέτουν μόνιμα καρποφόρα όργανα (γιγαρτόκαρπα) παρά εκείνα τα οποία καρποφορούν επί των θλαστών του παρελθόντος έτους. Εξάιρεση αποτελεί η ελιά που τακτικά παρεννιαυτο-

φρεί.

Αφορμή για την έναρξη της παρεννιαυτοφορίας μπορεί να δώσει α) μία υπερβολική καρποφορία οφειλόμενη σε ευνοϊκές συνθήκες γονιμοποίησης, β) Καταστροφή των ανθέων οφειλόμενη σε παγετό ή ψεκασμό, γ) Καταστροφή των ανθέων οφειλόμενη σε έντομα ή ασθένειες, δ)

Ένα πολύ αυστηρό κλάδεμα το οποίο ωθεί το δέντρο προς θλαστομανία, ε) Μία συνεχής και έντονη ξηρασία πριν την διαφοροποίηση των ανθοφόρων οφθαλμών η οποία εμποδίζει τον σχηματισμό τους (θερικοκκία κλπ) Και στις πέντε περιπτώσεις αλλοιώνεται η ισορροπία του δέντρου και προκαλείται υπερβολική διαφοροποίηση θλαστοφόρων ή ανθοφόρων οφθαλμών.

Οι διάφοροι επιστήμονες και συγγραφείς συνιστούν διάφορα μέτρα προς περιορισμό της παρεννιαυτοφορίας. Τα μέτρα αυτά δεν εξαλείφουν απολύτως το φαινόμενο αλλά το περιορίζουν. Με τα μέτρα αυτά επιδιώκουμε να έχουμε κάθε χρόνο το ίδιο φορτίο καρπόδεσης. Θα θέσουμε ως βάση την μέτρια καρποφορία. Τα προτεινόμενα μέτρα κατά περίπτωση είναι τα εξής: 1) Κλάδεμα, 2) λίπανση, 3) αραιώμα ανθέων και καρπών και 4) χρήση καταλλήλων ποικιλιών. Κλαδεύουμε αυστηρότερα τα δέντρα, κατά το έτος καρποφορίας για να αφήσουμε λίγα άνθη, οπότε θα έχουμε λίγους καρπούς και επομένως περισσότερες ευκαιρίες για την διαφοροποίηση των οφθαλμών σε ανθοφόρα για την επόμενη χρονιά. Από τις

γνωστές ποικιλίες παρενιαυτοφορούν περισσότερο ή ολιγότερο οι Γκόλντεν Ντελίταιους, η Γκράννη Σμιθ και η φυρική. Τα τελευταία χρόνια εφαρμόζεται με επιτυχία το σπράγμα των ανθέων και των μικρών καρπών μηλιάς με χημικά μέσα. Χρησιμοποιεί κανείς χημικά σκευάσματα (Σεβίν, Ροντοφιξ κλπ.) Δες Νιάουστα: «Αρακμα μήλων με χημικά μέσα» α) Οδ. Ντινόπουλου και Α. Μαΐνου Νιάουστα τεύχος 14ον 1981 και β) Γιαν. Κοσμίδη Νιάουστα, τεύχος 34ον 1986.

Για κάθε ποικιλία μηλιάς απαιτείται διαφορετική δόση χημικού σκευάσματος. Αυτός ο τρόπος είναι πολύ χρήσιμος για την κανονική σπράγση των καρπών. Είναι τρόπος οικονομικός και συγχρόνως αποτελεσματικός. Έτσι δεν καταπολεμούμε μόνο το φαινόμενο της παρενιαυτοφορίας αλλά παράγουμε καρπούς εμπορεύσιμους και καλής ποιότητας.

Συμπληρωματικά αναφέρουμε ότι σ' ένα οπωρώνα μπορεί να μη συμπίπτουν όλα τα δέντρα να καρποφορούν ή να σκαρπούν μαζί. Επίσης μπορεί και στο ίδιο το δέντρο να παρατηρεί κανείς οι μισοί κλάδοι να καρποφορούν και οι άλλοι όχι. Την επόμενη χρονιά ασφαλώς θα συμβεί το αντίθετο κ.ο.κ. Στις περιπτώσεις αυτές που μνημονεύσαμε η συνολική παραγωγή καρπών κατά στρέμμα παραμένει περίπου η ίδια. Πάντως η διατήρηση πλούσιου φυλλώματος θα πρέπει να παραμένει η πρωταρχική φροντίδα για τους γνωστούς λόγους.

2. Το άζωτο

α) Εποχή λίπανσης

Για το άζωτο ασχοληθήκαμε και άλλες φορές. Το άζωτο εί-

ναι ένα στοιχείο που τα φυτά το χρειάζονται σε μεγάλες ποσότητες. Είναι ένα στοιχείο του οποίου τα αποτελέσματα φαίνονται θετικά ή αρνητικά αμέσως. Το άζωτο επηρεάζει εντυπωσιακά την βλάστηση των φυτών, την ποιότητα και την ποσότητα των καρπών.

Οι μεγαλύτερες ανάγκες των δένδρων σε άζωτο παρατηρούνται κατά την περίοδο της άνθησης και στις αρχές της βλάστησης. Επομένως ανάλογα με το είδος του χρησιμοποιούμενου αζωτούχου λιπάσματος θα πρέπει να χορηγείται τόσες μέρες πριν την ανθοφορία, όσες μέρες χρειάζονται για να διαλυθεί και μεταφερθεί το αφομοίωμο άζωτο κοντά στο ριζόστρωμα των δένδρων. Το αζωτούχο λίπασμα πρέπει να τοποθετηθεί επί του εδάφους αρκετά ενωρίς, ώστε να μεταφερθεί με τις βροχές ως τις ρίζες, οπωσδήποτε τρεις εβδομάδες ή και περισσότερο πριν την άνθηση.

Για την επίτευξη της μεγαλύτερης δυνατής παραγωγής, απαιτείται αφθονία αζώτου κατά την έναρξη της περιόδου βλάστησης οπότε έχουμε καλή καύση και ανάπτυξη φυλλώματος μεγάλης επιφάνειας. Το άζωτο χορηγείται την άνοιξη και όχι αργότερα, εκτός εξαιρετικών περιπτώσεων (τροφοπενία αζώτου). Άλλωστε στο έδαφος υπάρχουν αποθέματα αζώτου αρκετά για να καλύψουν τις ανάγκες των δέντρων κατά την βερινή και φθινοπωρινή περίοδο.

Σύμφωνα με πειραματικές εργασίες που έχουν διεξαχθεί, διαπιστώθηκε ότι η ποιότητα και το χρώμα των καρπών βελτιώνεται ιδίως στις θερμές και υγρές περιοχές όταν το απόθεμα του αζώτου λιγοστεύει σε μεγάλο βαθμό πριν την έναρξη ωρίμανσης

των καρπών. Η κατάσταση αυτή προκύπτει όταν το άζωτο παρέχεται αργά τον χειμώνα ή ενωρίς την άνοιξη και ο οπωρώνας φέρει χλωροτάπητα όπου τα αγγιόχορτα αποκτούν ένα ύψος 30 πόντους περίπου, ένα μήνα ή και περισσότερο πριν την συλλογή. Έτσι λοιπόν μια ήπια μορφή τροφοπενίας αζώτου είναι ευεργετική για την ποιότητα και το χρώμα των καρπών.

Τα άνθη και οι νεαροί καρποί της μηλιάς είναι περισσότερο ευαίσθητοι απ' άλλα άνθη και καρπούς, στην τροφοπενία αζώτου ή σε έλλειψη νερού, με συνέπεια να προκαλείται ανθοπτώση ή καρποπτώση. Μερικές φορές όταν το έδαφος είναι αβαθές ή σβρίζεται κακώς, οπότε οι ρίζες δεν αναπτύσσονται κανονικά ή εάν το απόθεμα αζώτου κατά την άνθηση ή ολίγο μετά απ' αυτή είναι χαμηλό, πολλοί νεαροί καρποί πνίγουν έστω και αν προέρχονται από επικονισθέντα άνθη και φέρουν σπόρους σε ανάπτυξη.

Σε γενικές γραμμές «χρονικά» τα αζωτούχα λιπάσματα χορηγούνται ως εξής:

Η θεϊκή αμμωνία 50—60 μέρες πριν την άνθηση, η σβαστούχος νιτρική 25—30 μέρες, και η νιτρική 15 μέρες περίπου.

β) Ποσότητα λιπάσματος

Για τον προσδιορισμό της χορηγούμενης ποσότητας αζωτούχου λιπάσεως σ' ένα οπωρώνα θα ληφθούν υπόψη η ηλικία και το είδος των οπωροφόρων, τα υπάρχοντα αποθέματα αζώτου στο έδαφος και η μηχανική κατάσταση του εδάφους.

Τα δέντρα προσλαμβάνουν περισσότερο ποσοστό του νιτρικού αζώτου όταν υπάρχει εντός σβριζόμενου εδάφους, παρά εντός εδάφους συμπαγούς και κα-

κώς αεριζόμενου. Επί του προκειμένου ο WILLIAMS HENRY CHANDLER αναφέρει «Οι ροδακινιές που αναπτύσσονταν επί συμπαγούς και κακώς αεριζόμενου εδάφους δεν αντέδρασαν σε χορήγηση 11 χιλ)μων αζώτου (55 χιλ)μα θειϊκή αμμωνία) κατά στρέμμα και οι ιδιοκτήτες του οπωρώνα συμπέραναν ότι η σχετική πτωχή θλάστηση δεν ωφείλονταν σε έλλειψη αζώτου. Όταν αργότερα δοκιμάσθηκε δόση 22,5 χλιμ)μα αζώτου (110 χιλ)μα θειϊκή αμμωνία) κατά στρέμμα, τα δέντρα αντέδρασαν έντονα. Σε οπωρώνα της ίδιας επαρχίας όπου το έδαφος ήταν αμμοπηλώδες και πτωχό σε όζωτο, 11 χιλ)μα αζώτου κατά στρέμμα προκάλεσαν ζωηρότατη θλάστηση, ενώ 5,5 χιλ)μα αζώτου κατά στρέμμα προκάλεσαν θλάστηση και παραγωγή καρπών όμοια με εκείνη του οπωρώνα που λιπάνθηκε με 22,5 χιλ)μα αζώτου».

Όταν παρέχονται 11 χιλ)μα αζώτου ετησίως κατά στρέμμα η ποσότητα αυτή είναι δυνατόν να υπερβαίνει το άθροισμα που χρησιμοποιούν τα δέντρα μαζί μ' εκείνο που εκπλύνεται και διασπάται. Έτσι λοιπόν από χρονιά σε χρονιά το συνολικό σε όζωτο απόθεμα του εδάφους αυξάνει καθώς επίσης και η ποσότητα του σχηματιζόμενου σε κάθε άνοιξη νιτρικού αζώτου. Μερικές φορές η αύξηση αυτή του εδαφικού αποθέματος του αζώτου αρκεί για λίγα χρόνια να μη διενεργείται λίπανση ή τουλάχιστο να μειωθεί η χορηγούμενη ποσότητα.

Υπάρχουν οπωρώνες με τόσο άφθονο εδαφικό απόθεμα αζώτου, που οι ίδιοι παραγωγοί αντιλαμβάνονται ότι δεν πρόκειται με την προσθήκη αζώτου να πα-

ράγουν περισσότερη θλάστηση ή μεγαλύτερη ποσότητα καρπών. Σε άλλους οπωρώνες η εφαρμογή αζώτου αυξάνει την θλάστηση κατά τρόπο φανερό, πλην όμως υπάρχουν αμφιβολίες για την αύξηση ή μη της αποδόσεως.

Τον τελευταίο καιρό αναθεωρούνται οι απόψεις όσον αφορά την χορηγούμενη ποσότητα αζωτούχων λιπασμάτων. Οι ξένοι συνιστούν λιγότερες ποσότητες απ' ό,τι συνηθίζεται. Θα λάβουμε υπόψη το μήκος των ετησίων θλαστών. Επιθυμητό μήκος μ.ο. 0,80 μ. περίπου. Πάνω κάτω για αναμενόμενη παραγωγή

καρπών 120—150 κιλά, μια μονάδα αζώτου (δηλαδή 5 κιλά θειϊκή μωνία). Σε ζωηρά δέντρα λιγοστεύουμε ή καταργούμε την αζωτούχο λίπανση. «Βλέποντας και κάνοντας».

Στα μικρά και νεόφυτα δέντρα ρίχνουμε το πρώτο έτος λίγα γραμμάρια (70—100 γραμ.) μοιρασμένο σε δόσεις. Αν η ανάπτυξη των φυτών είναι μεγάλη περιορίζουμε την λίπανση. Προοδευτικά στα επόμενα έτη αυξάνουμε την χορηγούμενη ποσότητα, λαμβάνοντας υπόψη την αναμενόμενη παραγωγή και την ζωηρότητα των ετήσιων θλαστών.

Ζημιές στη δεντροκομία από το ψύχος

(Συνέχεια από τη σελίδα 194)

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΙΙ

Θερμοκρασίες κάτω από τους 0° Κελσίου που καταγράφηκαν την τελευταία 10ετία κατά τον μήνα Μάρτιο

Μάρτης	Χρονιές									
Ημερομ.	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
1			—4,0		—0,5					
2					—0,5					
3										
4										—5,0
5			—3,0			—0,5				—5,6
6			—2,5			—3,0				—7,0
7			—0,5							—9,0
8		—0,4								—8,0
9										—5,5
10					—1,7					—3,0
11										—2,0
12										—6,0
13	—0,05					—3,2				—4,0
14	—0,5					—3,0				—4,0
15						—2,5				—1,0
16						—2,3				—0,5
17					—1,5	—0,5				
18										—2,5
19										—1,5
28					—2,5					

Πηγή στοιχείων: Ινστιτούτο Φυλλοβόλων Δένδρων Νόουσας.

Σημείωση: Αναφέρονται οι ημερομηνίες που σημειώθηκε παγετός

ΣΩΜΑ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ

ΟΔΗΓΩΝ

Εκδηλώσεις Τ. Τμήματος Νάουσας

■ Το τελευταίο Σαββατοκύριο του Σεπτέμβρη οι ομάδες Μ. Οδηγών - Οδηγοί, Πουλιά και τα μέλη του Τ. Συμβουλίου Νάουσας πραγματοποίησαν 2ήμερη εκδρομή στην Καβάλα - Ξάνθη. Το πρόγραμμα περιελάμβανε ξεναγήση στα αξιοθέατα των πόλεων.

■ Το άνοιγμα της καινούργιας χρονιάς με μια όμορφη γιορτή αφιερωμένη στον Ελληνικό και Παγκόσμιο Οδηγισμό. Παραβρέθηκαν γονείς και φίλοι του Οδηγισμού.

■ Στις 17 Οκτωβρίου αντιπροσωπεία του Τ. Τμήματος παρακολούθησε την Δοξολογία και κατέθεσε στεφάνι, στα πλαίσια του εορτασμού της απελευθέρωσης της Νάουσας από τον Τουρκικό Ζυγό.

■ Στις 24 Οκτωβρίου έγινε το πέταγμα Πουλιών και Οδηγών.

■ Στις 28 Οκτωβρίου το Τ. Τμήμα συμμετείχε στις εκδηλώσεις της πόλης για την Εθνική Επέτειο του ΟΧΙ.

■ Την 1η του Νοέμβρη τα Πουλιά γιόρτασαν την Ημέρα τους ακολουθώντας το πρόγραμμα που στάλθηκε από τον Κλάδο. Ιδιαίτερη εντύπωση στην πόλη έκαναν οι αφίσσες που τοιχοκόλλησαν τα Πουλιά.

■ Η Ομάδα Μ. Οδηγών επικήφθηκε στις 4 του Νοέμβρη το Οικοτροφείο «Οσίος Θεοφάνης» και ψυχαγώγησε τους τροφίμους. Επίσης οι Μ. Οδηγοί πρόσφεραν γλυκά και κάλτσες σ' όλους τους τροφίμους.

Από την γιορτή που έγινε στο «άνοιγμα χρονιάς» αφιερωμένη στον Ελληνικό και Παγκόσμιο Οδηγισμό

ΔΩΡΕΑ

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου Αποφοίτων Ναούσης ευχαριστεί την κ. Ελισσάβετ Καρακώστα για τις 20.000 που δώρησε στον Σύλλογο Αποφοίτων εις μνήμη του συζύγου της Δημητρίου Καρακώστα.

Ευχετήριο

Στους αγαπητούς μας Αντώνη Γ. Μαυρογένη, ιδιοκτήτη του Τυπογραφείου που εκδίδεται η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ», και την Τζένη Β. Χατζηγεωργίου που παντρεύθηκαν, ευχόμαστε να ζήσουν χρόνια πολλά και ευτυχισμένα.

Ο Σύλλογος Αποφοίτων.

Σημ.: Λόγω πληθώρας ύλης η συνέχεια του άρθρου «Βακτηριακό κάψιμο» αναβάλλεται για το επόμενο τεύχος.

Π ρ ο σ ο χ ή :

Η νέα διεύθυνση του περιοδικού «Νιάουστα», και του Συλλόγου Αποφοίτων Ναούσης είναι:

Βασ. Φιλίππου 21

Κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο

“Ένα βιβλίο κατατοπιστικό επιστημονικό με χρωματιστές εικόνες

Τι είναι τα κοκκοειδή (ψώρες) και πώς καταπολεμούνται

Δεν πρέπει να λείπει από κανένα αγροτικό σπίτι

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ

Μπορείτε να το προμηθευθείτε από τα γραφεία

του Άγροτικού Συλλόγου Ναούσης

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΕΩΣ 1000 ΔΡΑΧΜΕΣ

Μόλις κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο μοναδικό στο είδος του

«ΤΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΦΑΡΜΑΚΑ ΠΟΥ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ»

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ ΧΡΗΣΤΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

- Τι περιέχει κάθε «φάρμακο» και πως ταξινομούνται
- Πίνακες κατατοπιστικοί χρήσιμοι και διαφωτιστικοί
- Ένα βιβλίο απαραίτητο για κάθε αγροτική βιβλιοθήκη

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ 600 Δραχμές

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ «ΓΙΑΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ»

1. ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

2. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΛΗΣ - Ο ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

3. ΓΙΑΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ

Του Τάκη Μπάιτον

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ ΚΑΙ

ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ
